

revista d'informació i estudis socials

Barcelona societat /4

perfil social evolució social a la ciutat de

Barcelona **radiografia** diagnòstic de la zona

nord del districte de Nou Barris

dossier

producció de serveis personals en l'Administració

local **monografies** els beneficiaris de la Targeta

Rosa / prestació social substitutòria / el servei

d'urgències i emergències socials / oferta d'espais

esportius a Barcelona (1982-1992) / eleccions als

consells escolars / pla integral de serveis socials

referències el sistema d'informació de drogo-

dependències / pla d'atenció primària

SUMARI

3 Presentació

Perfil Social

- 4 Evolució social a la ciutat de Barcelona 1990-1994
TXEMA CASTIELLA I PEP GÓMEZ

Radiografia

- 23 Diagnòstic de la Zona Nord del districte de Nou Barris. Pla d'actuació per als barris de Torre Baró, Vallbona i Ciutat Meridiana
FRANCESCA MOLINER, LLUÍS SALVADOR I ISABEL SÁNCHEZ

Dossier

- 49 La producció de serveis personals en l'Administració local
ALBERT SERRA I MARTÍ
- 62 Mapa d'equipaments municipals de serveis personals a Barcelona
GERÈNCIA DE L'ÀMBIT DE BENESTAR SOCIAL
- 72 L'ordenació dels serveis municipals de benestar social
MONTSERRAT FLAQUER

Monografies

- 81 Els beneficiaris de la Targeta Rosa
BARCELONA INFORMACIÓ
- 86 Prestació social substitutòria (PSS): l'experiència de Barcelona
ENRIC BAROT
- 98 Els serveis d'urgències i emergències socials
MARCOS GARCIA I ESTHER UTRILLA
- 106 Evolució de l'oferta d'espais esportius a Barcelona, 1982-1992
ANTÒNIA CANYELLES I JESÚS MARCOS
- 112 Eleccions als Consells Escolars. Dades de participació a Barcelona
JOSEP M. BLANCH
- 121 Pla Integral de Desenvolupament dels Serveis Socials a la ciutat de Barcelona
CARME TURRÓ I JOSEP M. PASCUAL

Referències

- 131 El sistema d'informació de drogodependències de Barcelona
PILAR SOLANES, LLUÍS TORRALBA, TERESA BRUGAL
- 135 El Pla Municipal d'Atenció Primària
MARGARITA SÁEZ
- 141 Sumarios/Abstracts

Consell editorial

El Consell editorial de la revista és la Comissió de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta comissió, presidida per la Tinent d'Alcalde de Benestar Social, està formada pels regidors d'Afers Socials, Esports, Estat del Carrer, Salut Pública, Joventut, Educació, Cultura, Promoció Econòmica i Descentralització, Promoció i Relacions Cíviques, i també pel Comissionat per a la Defensa dels Drets Civils i el Secretari de la Comissió Tècnica de Seguretat Urbana.

Comitè de direcció

Txema Castiella, director.
Isabel Sánchez, cap de redacció.
Pep Gómez, cap d'informació.
Jaume Capsada, cap de producció.

Consell de redacció

Emi Pallàs (Àrea d'Afers Socials i Joventut).
Francesc Íñiguez (Àrea d'Educació).
Josep M. Lahosa (Consell Tècnic de Seguretat Urbana).
Antònia Cañellas (Àrea d'Esports).
Antoni Plasència (Àrea de Salut Pública).
Marta Rrafales (Biblioteca General).
Raimon Ribera (Drets Civils).
Blanca Barbero (Àrea de Cultura).
Marta Martí (Àrea de Promoció Econòmica).
Anna Ventura i Ramon Mª Canals (Departament d'Estadística).
Antoni Castells i Dolors Cotrina (Gabinet Tècnic de Programació)
Anna Ferrer (Àmbit de la Via Pública)

Secretària de redacció

Montse Marco.

Assessorament lingüístic

Centre de Normalització Lingüística de Barcelona.
Traduccions: CODI-7

Disseny i maquetació

Estudi Propaganda

Impressió

Exp.: 9553423 - Impremta municipal.
ISSN: 1133-6315
Dipòsit legal: B. 21.686-1993

Edició

Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.
C/ Ciutat, 4 5a. planta.
08002 Barcelona.
Telèfon 4023220-3204.

© Ajuntament de Barcelona.

"Barcelona societat" té una periodicitat semestral.
Es permet reproduir les dades i la informació provinents de fonts municipals, citant la procedència

Els articles inclosos en aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

L'Ajuntament de Barcelona no s'identifica necessàriament amb el seu contingut.

PRESENTACIÓ

L'Administració local, des de les primeres eleccions democràtiques del 1979, ha jugat un paper important en la consolidació d'un Estat social. Tot i el seu paper secundari en relació amb les grans xarxes de protecció social –seguretat social i pensions, universalització de la sanitat, educació, treball– el desplegament de polítiques locals en l'àmbit dels serveis personals ha estat i és un element cabdal de la qualitat de vida a les nostres ciutats.

En aquests setze anys s'han iniciat i desenvolupat programes i serveis molt diversos com a resposta als dèficits acumulats en l'etapa anterior i a les noves exigències socials. Els serveis socials d'atenció primària, la promoció de la salut, la promoció de l'esport, les accions formatives, les polítiques d'igualtat, la dinamització social i l'establiment de canals per a la participació cívica són alguns dels pilars sobre els quals s'ha anat estenent l'acció municipal, a través de nous serveis i nous equipaments.

En aquests moments, però, el desenvolupament legislatiu, una progressiva clarificació competencial i uns marcs pressupostaris cada vegada més austers obliguen a posar l'accent no tant en el creixement de l'activitat com en l'ordenació i la prioritització dels programes, en la qualitat dels serveis i en la gestió eficient dels recursos. Per això hem dedicat el dossier d'aquest quart número de BARCELONA SOCIETAT a la producció dels serveis personals. L'experiència acumulada al llarg d'aquests anys en les àrees i els

districtes municipals ens han permès desenvolupar un marc conceptual per aquesta nova etapa, un marc que ens ha de possibilitar l'acció eficaç i la gestió eficient. El Catàleg de Serveis de Benestar Social és un dels instruments bàsics per a aquesta producció i ordenació dels serveis. El Mapa d'Equipaments de Barcelona, del qual oferim un resum de les dades bàsiques, és una altra d'aquestes eines. Ambdós han tingut la seva projecció ciutadana mitjançant guies de difusió pública, però les presentem aquí com a metodologia de treball.

La secció Perfil Social presenta el Sistema d'Indicadors Socials de Barcelona, un altre instrument de treball per al coneixement i la planificació pública. Aquest sistema ha estat elaborat a partir de fonts diverses, la majoria de les quals són municipals. Sense el rigor i la constància d'aquestes fonts (enquestes, estudis, observatoris...) no seria possible disposar d'aquesta visió més global que presentem. Aprofitem per donar les gràcies a totes les persones, dependències i organismes que ens han facilitat l'accés a les diverses informacions sectorials.

En l'apartat de Monografies hem volgut donar compte de la producció d'alguns dels serveis municipals, de forma coherent amb el contingut del dossier. Aquests serveis municipals són, moltes vegades, una font privilegiada de coneixement de la realitat de la ciutat, sobretot en aquells casos en què manquen altres fonts d'informació. Així succeeix amb el perfil dels objectors de

consciència que realitzen la Prestació Social Substitutòria a l'Ajuntament de Barcelona, les persones ateses pels serveis d'urgències i emergències socials, els beneficiaris de la Targeta Rosa Metropolitana o les dades que ofereix periòdicament el Sistema d'Informació sobre Drogodependències de Barcelona.

Cal destacar l'article sobre el Pla Integral de Desenvolupament dels Serveis Socials a Barcelona. Un Pla en el qual han participat activament més de 140 entitats socials de la ciutat amb l'objectiu de diagnosticar i planificar conjuntament l'acció social, cercant la coordinació en aquells serveis i estratègies que han de possibilitar una major cohesió social. El Pla és un producte més, també, del model Barcelona en la planificació i l'acció pública; això vol dir que cerca el concurs i la cooperació entre el sector públic i el sector no lucratiu.

Per últim, volem destacar la Radiografia que, per primera vegada, dediquem de forma íntegra a l'anàlisi d'un territori de la ciutat. En aquest cas, la Zona Nord de Nou Barris (Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona), que està sent objecte d'una planificació integral i intensiva. Amb aquesta radiografia volem iniciar la difusió d'una sèrie d'estudis monogràfics que abordin en profunditat la realitat social i econòmica de diverses zones de la ciutat. És una manera útil d'acostar les grans dades estadístiques a la realitat més petita i de convertir la informació en coneixement. Un repte sempre difícil. 🔑

EVOLUCIÓ SOCIAL A LA CIUTAT DE BARCELONA 1981-1994.

Perfil

TXEMA CASTIELLA I PEP GÓMEZ. Gerència de Benestar Social

En aquesta secció "Perfil Social de Barcelona" presentem el nucli dels indicadors bàsics que componen el sistema d'informació de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona. Aquest sistema d'informació és un recull d'indicadors provinents de fonts diverses, que s'ha anat construint al llarg dels darrers quatre anys.

Les fonts d'informació del sistema són bàsicament municipals, però no en exclusiva, i responen als esforços de moltes àrees i departaments municipals que han elaborat al llarg de molts anys instruments potents i rigorosos de coneixement de la realitat. Aquests instruments -Cens i Padró Municipal, Enquesta de Salut de Barcelona, Enquesta de Victimització, Enquesta d'Esports...- són de gran utilitat per al treball i la planificació específica en cada sector.

La selecció dels indicadors que formen el Sistema d'Informació de Benestar Social pretén agrupar i relacionar aquelles dades més rellevants per oferir una visió global de la realitat social de Barcelona, de la seva evolució i tendències. Aquesta voluntat d'aproximació plural i oberta és un dels objectius de la revista "Barcelona Societat" i, pel mateix motiu, la pràctica totalitat del Consell de Redacció² ha participat en la selecció dels indicadors.

El sistema que ara reproduïm és un instrument que ofereix:

- Una aproximació global a la realitat social, a partir de 10 grans dimensions: demografia, economia i treball, salut, educació, esports, cultura, habitat-

ge, seguretat, participació, medi ambient i mobilitat.

- Una visió territorial que possibilita conèixer i comparar la situació de la ciutat amb altres espais territorials (Catalunya, Espanya, Europa), així com l'anàlisi intern dels deu districtes de la ciutat.

- Una visió diacrònica que permet seguir l'evolució recent de certs fenòmens, detectar canvis i predir tendències, a partir de les sèries temporals acumulades en alguns casos.

Volem aprofitar aquesta presentació per agrair a totes les persones, institucions i organismes que, amb la seva opinió i la seva informació, hi han col·laborat. Els indicadors surten referenciats amb un número que informa sobre la font d'informació, que es detalla al final (nota 1).

Acompanyem la reproducció d'aquests indicadors, com fem amb cada número, amb una aproximació i comentari global. Es tracta d'un perfil, com diu la mateixa secció, d'uns apunts sobre l'entorn de la ciutat, que en aquest cas dediquem a l'evolució dels últims deu anys o quinze anys, aprofundint especialment els anys 90-94. Una anàlisi més acurada d'aquestes dimensions ha de fer-se a través de les publicacions especialitzades i sectorials del propi Ajuntament de Barcelona.

L'evolució social de la ciutat des del 1981 -data del primer Padró en l'etapa democràtica- es presta a molts enfocaments i perspectives. Abordar-los en el seu conjunt no és tasca possible en aquest article, però hem volgut fer una aproximació general a partir d'alguns

indicadors que ens semblen especialment rellevants.

En aquest període de quasi quinze anys, Barcelona ha viscut importants transformacions, algunes d'elles motivades pels canvis polítics i pels canvis de valors que s'han produït en el país. En aquest període, Espanya ha consolidat un sistema democràtic en el marc d'un Estat de les autonomies, hem entrat amb força a la Unió Europea i la societat, en el seu conjunt, s'ha fet més oberta. La consolidació d'un Estat social ha suposat, al conjunt del país i per tant també a Barcelona, una millora considerable de la protecció social (universalització de l'atenció sanitària i de l'educació, generalització de les pensions i augment de les cobertures de subsidis d'atur) sense la qual no es pot entendre el nivell de benestar de la ciutat.

Altres factors que han influït en la vida de la ciutat han estat motivats pels canvis accelerats que s'operen en el món econòmic, en el mercat de treball i en l'impacte de les crisis econòmiques. El ritme econòmic de la ciutat batega en consonància amb la internacionalització dels mercats, però ho fa des de les característiques històriques pròpies que han fet de Barcelona una ciutat de desenvolupament econòmic diversificat, amb una important estructura industrial i una creixent oferta de serveis, amb una posició estratègica en el comerç, i amb una millora continuada de les infraestructures de transports i comunicacions.

Però l'evolució de la ciutat s'explica també, en gran mesura, per la voluntat

Social

de la pròpia ciutat de renovar-se, de fixar-se noves fites, de projectar-se en l'àmbit internacional, de millorar la seva cohesió i la seva qualitat de vida. L'acció municipal, promotora d'iniciatives múltiples i de sinèrgies al voltant de la ciutat, ha fet possible també una important xarxa d'espais i equipaments públics que són un factor clau de la qualitat de vida que es reconeix a la ciutat.

En aquest article es repassen algunes de les dimensions més rellevants per un perfil social de Barcelona. En primer lloc, la població i la seva estructura, els canvis demogràfics i els canvis de l'estructura familiar. En segon lloc, la distribució de la renda a nivell territorial, perquè una anàlisi social no és només una anàlisi de les necessitats sinó també de les desigualtats. Els processos d'exclusió social tenen el seu element més important, encara que no l'únic, en l'exclusió del treball, en l'atur. I finalment, alguns dels indicadors que més informen de la qualitat de vida de la ciutat com ara la salut, l'educació, l'habitatge, els serveis socials i l'esport.

En el proper número de "Barcelona Societat" es completarà aquesta visió sectorial amb l'anàlisi dels sectors de població que són els principals destinataris de les polítiques socials: els infants i els joves, les dones, les persones amb disminucions, la gent gran, els immigrants estrangers. Igualment, en el proper número dedicarem el dossier a la vida cultural de la ciutat, els indicadors de la qual no s'inclouen en aquest article.

Demografia

Població total	1981	1986	1991
Barcelona ⁽¹⁾	1.752.627	1.701.812	1.643.542

Densitat de població (habitants/km ²) ^(1,14)	Superfície	1981	1986	1991
Amsterdam	207	3.386	3.298	3.347
Barcelona	99	17.861	17.210	16.601
Bolònia	97	4.944	4.458	4.189
Copenhage	216	2.286	2.190	2.152
Lisboa	83	9.734	-	7.993
Madrid	605	5.221	5.055	4.976
Múnic	310	4.167	4.166	4.205

Creixement de la població (86-91) (població total 91-població total 86) ⁽¹⁾	Absolut	Relatiu (%)
01. Ciutat Vella	-10.652	-10,5
02. L'Eixample	-14.230	-4,9
03. Sants-Montjuïc	-3.785	-2,1
04. Les Corts	82	0,1
05. Sarrià-Sant Gervasi	-3.641	-2,4
06. Gràcia	-4.997	-3,7
07. Horta-Guinardó	-7.465	-3,9
08. Nou Barris	-8.447	-4,3
09. Sant Andreu	-2.577	-1,7
10. Sant Martí	-2.558	-1,2
Barcelona	-58270	-3,4
Catalunya ⁽²⁾	80.856	1,4
Espanya ⁽³⁾	960.524	2,5

Pes població 0 a 14 anys (població de 0 a 14 anys/poblac. total) * 100 ⁽¹⁾	1981	1986	1991	2000
01. Ciutat Vella	15,1	12,6	10,6	
02. L'Eixample	17,7	14,9	12,5	
03. Sants-Montjuïc	20,3	18,0	15,0	
04. Les Corts	24,4	21,0	16,5	
05. Sarrià-Sant Gervasi	20,5	16,7	13,8	
06. Gràcia	19,3	16,4	13,3	
07. Horta-Guinardó	24,7	19,8	14,9	
08. Nou Barris	24,9	20,0	15,1	
09. Sant Andreu	24,4	20,9	16,7	
10. Sant Martí	22,5	19,5	15,5	
Barcelona	21,3	17,9	14,4	16,7
Catalunya ⁽²⁾	24,9	21,7	17,80	
Espanya ⁽³⁾	25,7		19,36	

La principal dimensió de la ciutat és la seva població. Barcelona té una disminució constant de població: entre els anys 1981 i 1993 es produeix un descens de 157.760 persones. Les causes principals són el saldo migratori i el creixement natural. El saldo migratori a diferència d'altres èpoques, és negatiu (-147.780 persones en aquest període). Prop del 60 % de les persones que abandonen la ciutat tenen edats compreses entre els 15 i els 45 anys i un 25 % són menors de 19 anys. Un 58% de les persones que abandonen la ciutat tenen com a lloc de destinació la província de Barcelona, un 13% la resta de Catalunya i un 29% la resta d'Espanya.

La dinàmica metropolitana és molt forta i la major part dels fluxos residencials es mouen en el perímetre de l'àrea metropolitana, entès com un *continuum* urbà. Del total de persones que es queden a Catalunya dos terços es mantenen dins de la Regió Metropolitana (Barcelona, Baix Llobregat, Maresme i el Vallès Oriental i Occidental). Els municipis que acullen més població barcelonina són Hospitalet, Sant Cugat, Badalona, Cerdanyola, Castelldefels i Santa Coloma de Gramenet. En aquest com en altres temes, cada dia és més necessària una perspectiva metropolitana per disposar d'un enfocament rigorós dels canvis socials.

Tot i la pèrdua de població, Barcelona és una de les grans ciutats europees (1.643.542 habitants) i una de les més densament poblades: 16.601 habitants per km², l'any 1991 (cal pensar, per

Demografia (Continuació)

Pes població 65 i més anys (població de 65 i+anys/pobl. total) * 100 ⁽¹⁾	1981	1986	1991	2000
01. Ciutat Vella	21,4	23,6	26,4	
02. L'Eixample	19,7	20,0	22,2	
03. Sants-Montjuïc	13,9	15,1	17,3	
04. Les Corts	9,9	10,5	12,8	
05. Sarrià-Sant Gervasi	13,7	14,8	17,3	
06. Gràcia	16,3	18,1	20,4	
07. Horta-Guinardó	9,7	11,5	14,4	
08. Nou Barris	8,4	10,5	13,9	
09. Sant Andreu	9,4	11,3	14,0	
10. Sant Martí	11,0	12,7	15,2	
Barcelona	13,3	14,8	17,4	20,3
Catalunya ⁽²⁾	11,0	12,3	14,3	
Espanya ⁽³⁾	11,2		13,8	

Índex d'envelliment

(pobl. de 65 i+anys/pobl. 0 a 14 anys) * 100 ⁽¹⁾

01. Ciutat Vella	140,4	187,2	248,7	
02. L'Eixample	106,4	134,7	177,5	
03. Sants-Montjuïc	69,0	84,0	115,4	
04. Les Corts	38,5	50,1	77,5	
05. Sarrià-Sant Gervasi	66,2	88,6	125,5	
06. Gràcia	86,0	109,8	153,6	
07. Horta-Guinardó	38,7	57,8	96,7	
08. Nou Barris	33,7	52,5	92,7	
09. Sant Andreu	39,0	54,0	84,0	
10. Sant Martí	47,8	64,9	98,1	
Barcelona	62,6	82,6	120,5	121,4
Catalunya ⁽²⁾			80,6	
Espanya ⁽³⁾			71,1	

Índex de sobreenvelliment

(pobl. 75 i + anys / pobl. 65 i + anys) * 100 ⁽¹⁾

01. Ciutat Vella	37,7	42,2	43,4	
02. L'Eixample	40,3	45,0	46,9	
03. Sants-Montjuïc	36,9	41,0	41,2	
04. Les Corts	36,6	38,7	40,2	
05. Sarrià-Sant Gervasi	40,5	43,9	44,8	
06. Gràcia	39,0	43,6	46,0	
07. Horta-Guinardó	38,0	40,6	39,3	
08. Nou Barris	35,1	36,2	35,1	
09. Sant Andreu	36,9	39,2	38,6	
10. Sant Martí	35,7	37,8	38,1	
Barcelona	38,2	41,6	42,1	41,3
Catalunya ⁽²⁾			41,0	
Espanya ⁽³⁾			41,0	

Demografia (Continuació)				
Persones 65 i més anys (1991) (sols/persones 65 i mes) * 100 ⁽¹⁾	Total	Viu en sols	Índex	
01. Ciutat Vella	23.913	6.587	27,5%	
02. L'Eixample	61.018	12.283	20,1%	
03. Sants-Montjuïc	31.111	6.288	20,2%	
04. Les Corts	11.473	1.753	15,3%	
05. Sarrià-Sant Gervasi	25.645	4.376	17,1%	
06. Gràcia	26.273	5.419	20,6%	
07. Horta-Guinardó	26.505	4.128	15,6%	
08. Nou Barris	26.327	4.175	15,9%	
09. Sant Andreu	20.306	3.335	16,4%	
10. Sant Martí	32.910	5.710	17,4%	
Barcelona	285.481	54.054	18,9%	
Persones 75 i més anys (1991) (sols/persones 75 i mes) * 100 ⁽¹⁾				
01. Ciutat Vella	10.384	3.389	32,6%	
02. L'Eixample	28.621	6.508	22,7%	
03. Sants-Montjuïc	12.828	3.102	24,2%	
04. Les Corts	4.616	804	17,4%	
05. Sarrià-Sant Gervasi	11.495	2.297	20,0%	
06. Gràcia	12.086	2.860	23,7%	
07. Horta-Guinardó	10.420	1.972	18,9%	
08. Nou Barris	9.246	1.666	18,0%	
09. Sant Andreu	7.840	1.502	19,2%	
10. Sant Martí	12.540	2.601	20,7%	
Barcelona	120.071	26.701	22,2%	
	1981	1991	1992	1993
Naixements ⁽⁵⁾	19.123	12.667	13.356	12.641
Defuncions ⁽⁵⁾	14.302	15.568	15.236	15.633
Creixement vegetatiu (naixements-defuncions) ^(5 i 17)	4.821	-2.901	-1.880	-2.992
Emigrants ⁽⁶⁾	8.790	20.793	27.065	32.556
Immigrants ⁽⁶⁾	5.218	8.746	11.466	14.178
Saldo migratori (emigrants-immigrants) ⁽⁶⁾	-3.572	-12.047	-15.599	-18.378
Esperança de vida ⁽⁷⁾	76,45	76,76	77,17	-
Taxa de mortalitat (defuncions/1000 habitants) ^(5 i 6)	8,14	9,5	9,33	9,57
Taxa de natalitat (naixements/1.000 habitants)				
Amsterdam		13,0	13,2	
Barcelona ^(5 i 6)	10,88	7,7	8,2	7,7
Bolònia		5,7	5,9	
Copenhage		13,1	13,8	
Madrid		8,6	8,7	
Múnic		9,4	9,4	

exemple, que Madrid està en 4.976, Amsterdam 3.347 o Lisboa 7.993 habitants/km²).

El **creixement natural** o vegetatiu també és negatiu: les taxes de mortalitat són més altes que les de natalitat. Entre 1981 i 1993 hi ha 190.865 naixements i 200.845 defuncions a la ciutat, i la diferència és de -9.980 persones. En aquest fet influeix notablement el descens de la natalitat, la més baixa d'Espanya i una de les més baixes d'Europa. La taxa de natalitat l'any 81 era de 10,88 naixements per cada mil habitants i l'any 93 s'havia reduït a 8,2. El nombre de fills per dona ha passat, en el mateix període, de 1,60 a 1,06. Com a resultat d'aquests canvis, la població infantil s'ha reduït dràsticament: 140.000 persones entre 0 i 14 anys menys en la última dècada. Per primera vegada, a partir de 1991, el nombre de persones majors de 65 anys és superior al de la població menor de 14 anys.

L'estructura de la població també està experimentant importants transformacions. La més evident és el **progressiu envelliment de la població**, fenomen comú als països i ciutats europeus en general, com a resultat de la millora de les condicions de vida i l'augment de l'esperança de vida. L'esperança de vida a Barcelona l'any 1992 estava situada en 77,17 anys. Tot això ha fet possible que entre 1981 i 1991 s'hagi incrementat el nombre absolut de majors de 65 anys en 49.501 persones. El percentatge de població major de 65 anys en relació a la població total ha passat a ser del 13,3% el 1981 al

Demografia (Continuació)				
	1981	1991	1992	1993
Taxa de fecunditat (naixements/1000 dones de 15 a 49 anys) ⁽⁶⁾	48,2	30,96	32,76	30,84
Edat mitjana a la maternitat ⁽⁶⁾	27,5	29,7	29,9	30,2
Nombre de fills per dona				
Barcelona ⁽⁶⁾	1,6	1,06	1,12	1,06
Catalunya		1,24		
Espanya		1,36		1,30
Taxa de fecunditat en adolescents (nombre de fills/1.000 dones de 15 a 19 anys) ⁽⁶⁾	14,8	3,55	3,52	3,42
Nombre de llars ⁽³⁾	574.263	577.193		
Llars monoparentals totals (un sol progenitor amb els seus descendents) ⁽³⁾	43.560	58.470		
Dones soles amb fills ⁽³⁾	28.260	42.205		
Llars unipersonals (llars on només viu una persona) ⁽³⁾	78.220	104.466		
Matrimonis (només celebrats a Barcelona) ^(5 i 6)	7.758	7.038	7.433	6.899
Matrimonis civils ^(5 i 6)		2.491	2.471	2.196
Separacions ^(5 i 6)		2.166	2.106	1.927
Divorcis ^(5 i 6)		1.968	2.162	2.274

17,4% el 1991 i les dades que dona l'actualització del Padró Municipal a 1 de juliol de 1995 el situen ja en el 20%. Les diferències entre districtes són molt marcades. Ciutat Vella (26,4%) i Eixample (22,2%) són els districtes més envellits de la ciutat i Les Corts (12,78) el menys envellit.

El pes de la població més gran de 65 anys a Barcelona és superior a la mitjana de Catalunya i creix amb un ritme també superior. En el mateix període el percentatge a Catalunya ha passat de l'11% al 14,3%.

Aquest progressiu envelliment de la població, resultat de tendències positives i de millores socials, té importants conseqüències per a les polítiques socials en el futur. En l'àmbit local en concret suposa un augment de la demanda de serveis socials de nou tipus i un increment de les energies socials que poden aportar les persones grans, encara actives i cada dia en millors condicions per participar en la vida social.

Menció especial cal fer de l'**augment del sobreenvelliment** que, gràcies

a l'augment de l'esperança de vida ja citat, està incrementant el pes dels més grans de 75 anys dins de la població major de 65 anys (42,1% el 1991). En aquest sector, l'índex de solitud és un indicador especialment rellevant, pel que fa a possibles necessitats associades a aquest grup de població. Cal remarcar que a Barcelona hi ha més de 54.000 persones majors de 65 anys que viuen soles, i d'aquestes el 50% tenen més de 75 anys.

També l'**estructura de les llars** s'està modificant. És significatiu que, tot i la pèrdua de població esmentada, el nombre de llars s'hagi incrementat lleugerament: de 574.263 l'any 1981 a 577.193 l'any 1991. Això es relaciona directament amb els canvis que s'estan produint en les formes familiars, que podem veure a través de quatre aspectes:

En primer lloc, el tamany mitjà de la llar ha disminuït (el nombre de membres per llar ha passat de 3,3 l'any 81 a 2,88 l'any 91). En segon lloc, es tenen menys fills, com hem dit abans, i també es tenen més tard. L'edat mitjana a la maternitat ha estat el 1993 de 30,2 anys, enfront del 27,5 del 1981. En tercer lloc, l'augment de llars unipersonals és una característica barcelonina en el context espanyol. Amb dades de 1991, 104.466 persones viuen soles a Barcelona, de les quals la meitat, com s'ha dit, corresponen a majors de 65 anys. El nombre de persones que vivien soles l'any 81 era de 78.220.

I, finalment, l'increment de les llars monoparentals (un sol progenitor amb els seus descendents) és un altre component d'aquest canvi estructural. De

43.560 l'any 81 a 58.470 l'any 91, un augment del 34% en deu anys.

Pel que fa als indicadors socioeconòmics, s'observa que Barcelona ha encaixat en millors condicions que altres ciutats la crisi econòmica dels anys 91-93, possiblement per la seva estructura productiva, molt diversificada: (21% de

l'ocupació en la indústria, 42% en serveis, 6% en la construcció i 29% en altres) i per les grans inversions realitzades i la millora de les infraestructures. Les inversions generades directament i indirectament al voltant del projecte Barcelona'92 han contribuït, sense dubte, a consolidar aquesta posició en el conjunt del país i

de l'espai europeu. Com a resultat de tot això, els indicadors referents al PIB i a la taxa d'atur són sensiblement més positius que les mitjanes de Catalunya i Espanya.

La **renda familiar** disponible per càpita ha experimentat un elevat creixement entre els anys 1981 i 1993: un 33,2%

Economia i treball					
Producte interior brut (billions de pessetes) ⁽⁸⁾	1990	1991	1992	1993	1994
Barcelona	3,87	4,35	4,69	4,93	5,24
Catalunya	10,38	11,42	12,18	12,46	13,25
Espanya	50,12	54,82	58,85	60,88	64,1
Producte interior brut (% increment real) ⁽⁸⁾					
Barcelona	3,2	4,3	0,7	-0,2	2,4
Catalunya	4,2	2,7	0,8	-2,1	2,0
Espanya	3,6	2,3	0,8	-1,0	2,0
Renda familiar disponible per càpita (pessetes constants de 1993) ⁽⁸⁾	1981	1991	1992	1993	creix. 81-93
01. Ciutat Vella	1.125.474	1.286.280	1.267.485	1.295.656	15,12%
02. L'Eixample	1.584.233	2.066.254	2.133.269	2.132.058	34,58%
03. Sants-Montjuïc	1.275.872	1.626.013	1.694.046	1.604.534	25,76%
04. Les Corts	1.876.677	2.364.515	2.446.032	2.340.271	24,70%
05. Sarrià-Sant Gervasi	1.793.404	2.414.916	2.508.621	2.507.197	39,80%
06. Gràcia	1.447.759	1.867.885	1.914.903	1.855.484	28,16%
07. Horta-Guinardó	1.188.000	1.499.559	1.577.877	1.576.981	32,74%
08. Nou Barris	997.460	1.265.489	1.268.347	1.267.627	27,09%
09. Sant Andreu	1.197.130	1.548.864	1.552.362	1.551.481	29,60%
10. Sant Martí	1.182.228	1.578.532	1.629.728	1.677.428	41,89%
Barcelona	1.365.778	1.754.500	1.809.547	1.818.790	33,17%
Ocupació per sectors (31-XII) ^(9 i 4)	1990	1991	1992	1993	3r trim. 94
Energia i aigua	9.674	9.383	10.216	9.379	8.035
Indústria	208.639	200.104	177.785	149.536	133.949
Construcció	56.936	56.286	46.074	40.246	39.682
Serveis	291.221	297.934	296.000	262.622	263.061
Altres serveis	179.086	185.628	187.129	182.458	182.941
Total	745.556	749.335	717.204	644.241	627.668

Economia i treball (Continuació)

Taxa d'atur registrat (31-XII) (%) ^(6 i 10)	1990	1991	1992	1993	1994
Barcelona ciutat	9,7	9,2	9,6	11,9	12,0
Província de Barcelona	–	11,4	11,7	14,0	14,0
Catalunya	11,0	10,6	11,2	13,9	12,6
Espanya	15,6	15,4	15,5	17,5	16,5
Atur registrat (31-XII) (nre. absolut) ^(10, 8, 6)					
Atur masculí	22.886	27.721	32.795	44.246	45.129
Atur femení	39.352	38.574	36.696	42.090	41.789
Atur juvenil (16-24 anys)	13.780	13.271	14.029	18.432	16.806
Atur total	62.238	66.295	69.491	86.336	86.918
Taxa d'atur ⁽¹⁾	1981	1986	1991		
01. Ciutat Vella	21,3	30,4	20,8		
02. L'Eixample	13,5	17,5	11,2		
03. Sants-Montjuïc	16,8	22,5	15,1		
04. Les Corts	11,8	15,3	9,8		
05. Sarrià-Sant Gervasi	11,7	14,2	9,0		
06. Gràcia	13,4	18,3	12,1		
07. Horta-Guinardó	17,5	22,4	14,0		
08. Nou Barris	20,6	27,4	16,8		
09. Sant Andreu	17,0	22,6	14,4		
10. Sant Martí	17,5	23,4	15,7		
Barcelona	16,1	21,4	13,7		
Índex de dependència econòmica ⁽¹⁾ (població ocupada/pobl. total) * 100					
01. Ciutat Vella	29,8	26,7	32,9		
02. L'Eixample	33,0	32,8	38,9		
03. Sants-Montjuïc	32,5	31,2	37,6		
04. Les Corts	33,4	34,5	40,3		
05. Sarrià-Sant Gervasi	32,3	33,5	40,0		
06. Gràcia	33,8	32,8	39,1		
07. Horta-Guinardó	31,6	31,6	38,9		
08. Nou Barris	30,1	28,7	36,2		
09. Sant Andreu	32,5	31,4	38,2		
10. Sant Martí	32,0	30,7	36,8		
Barcelona	32,1	31,4	38,0		
Sol·licituds Renda Mínima d'Inserció (presentades a l'ICAS) ⁽¹¹⁾	1991	1992	1993	1994	
Barcelona	728	727	1.260	1.680	
Catalunya	1.937	2.213	3.764	4.494	
(Total Barcelona / total Catalunya)*100	37,6	32,9	33,5	37,4	

Economia i treball (Continuació)

	1980	1991	1992	1993	
Nombre total de vehicles ⁽⁶⁾	742.864	981.199	1.015.066	1.015.218	
Vehicles per cada 1000 hab. ^(6 i 17)					
01. Ciutat Vella		553	571	568	
02. L'Eixample		675	692	699	
03. Sants-Montjuïc		555	575	578	
04. Les Corts		684	718	719	
05. Sarrià-Sant Gervasi		868	896	899	
06. Gràcia		586	607	609	
07. Horta-Guinardó		544	562	565	
08. Nou Barris		469	484	488	
09. Sant Andreu		498	515	518	
10. Sant Martí		528	549	550	
Barcelona		597	617	618	
	1990	1991	1992	1993	2n trim. 94
Aeroport de Barcelona. Passatgers ⁽¹⁴⁾	9.041.248	8.976.093	10.045.477	9.654.249	4.895.000
Estimació del nombre de pernoctacions (hotels de 1* a 5*) ⁽¹⁵⁾	1990	1991	1992	1993	1994
Febrer-abril	919.526	939.193	1.072.213	1.014.901	1.137.195
Març-juliol	992.350	1.038.625	1.121.342	1.156.667	1.197.496
Agost-octubre	1.030.255	1.119.736	1.183.627	1.133.958	
Novembre-gener	934.168	1.030.853		950.998	
	1990	1991	1992	1993	2n trim. 94
Conferències telefòniques internacionals ^{(milers) (16)}	19.062	23.593	28.760	29.338	15.571
Kg. d'escombraries domiciliàries per habitant Kg. / habitant ^(17 i 18)	259	399	411	405	
Nombre de caixers automàtics ^(20 i 6)	1.206	1.194	1.291	1.382	
Habitants per oficina (bancs i caixes) (nre. hab./nre. oficines) ^(20 i 6)	782	756	758	730	
	1990	1991	1992	1993	3r trim.94
Línies telefòniques en servei ⁽¹⁶⁾	857.759	875.811	885.599	881.621	879.912
Consum d'electricitat d'ús domèstic (en milions de kwh) ⁽²¹⁾	1.273	1.431	1.524	1.549	1.173
Consum d'electricitat d'ús domèstic (per càpita en kwh) ^(21 i 17)	720	871	927	942	
Consum de butà-propà, ús domèstic (milers de kg) ⁽²²⁾	37.318		41.080	49.354	
Consum d'aigua, ús domèstic (milers de m3) ⁽²³⁾	81.395	81.689	79.947	76.854	

en el conjunt de la ciutat. Segons una estimació encarregada per l'Ajuntament de Barcelona, l'any 1993 la renda familiar disponible era de 1.818.790 ptes. un 40% superior en relació a la renda per càpita espanyola. Tanmateix, tot i que la renda ha crescut a tots els districtes de la ciutat no ho ha fet, lògicament, en la mateixa proporció i intensitat. Els extrems són aquí el districte de Sant Martí, que ha crescut un 41,9%, i Ciutat Vella, amb un increment del 15,1%. Per sobre de la mitjana ja citada del 33,2% estan els districtes de l'Eixample, Sarrià- Sant Gervasi i el de Sant Martí. En aquests termes de renda monetària. podríem dir que, tot i millorar globalment i en tots els casos, les distàncies entre els territoris es mantenen i, en els extrems, s'accentuen.

Cal pensar, però, que els efectes redistributius de la despesa social, tant a nivell estatal com autonòmic, influeixen en la renda final, com demostren molts estudis en aquest sentit. El cas de la despesa local és significatiu també: la inversió en equipaments públics s'ha realitzat en major proporció als barris i districtes de menor nivell econòmic, la qual cosa facilita un ús més intensiu dels recursos públics per part d'aquesta població. Igualment, la despesa social municipal actua com a factor de reequilibri. El pressupost descentralitzat, corresponent a Serveis Personals serveis socials, educació, participació, salut i esports) donava com a resultat, amb dades de 1993, una despesa de 12.419 ptes. per habitant al districte de Ciutat Vella i entre 2.000 i 3.000 ptes. per habitant als dis-

trictes de l'Eixample, Les Corts i Sarrià- Sant Gervasi.

La **taxa d'atur registrat** al desembre de 1994, prenent com a font l'INEM, era el 12%, molt propera a la mitjana europea i més de quatre punts per sota de la mitjana espanyola. Aquesta taxa ha evolucionat d'acord amb el cicle econòmic, però sempre per sota de les mitjanes d'Espanya i Catalunya. Les taxes d'atur per districtes correlacionen de forma inversa amb les dades de renda. La taxa d'atur més alta correspon a Ciutat vella (20,8% l'any 1991), mentre que les més baixes corresponen a Les Corts i Sarrià (al voltant del 7% en els dos casos).

Un 70% de les 86.918 persones registrades a l'INEM el desembre de 1994 corresponen a persones amb baix nivell d'estudis (Certificat o EGB/FP1). La tendència indica un augment dels aturats en les franges majors de 40 anys. En general, les taxes d'atur elevades són una mostra de l'exclusió social que genera el model de creixement econòmic. Les persones aturades són un sector de població prioritari de les polítiques socials. Són destinatàries de les polítiques actives de treball i dels programes de protecció i inserció social.

Algunes prestacions, com ara la Renda Mínima d'Inserció, han augmentat el nombre de sol·licituds. Tot i que aquestes dades s'han d'interpretar amb la obligada prevenció en tractar-se d'una prestació molt recent (1990) -i que desvirtua per tant la lectura dels increments, perquè es partia de zero- les valoracions de la xarxa d'atenció primària confirmen

que existeix un nou sector que acudeix a aquestes prestacions d'inserció social i laboral, pensades inicialment per franges de persones en situació de pobresa i marginació.

Segons una enquesta realitzada l'any 1988 pel Gabinet d'Estudis Socials, un 9,6% de les famílies de Barcelona es trobaven en **situació de pobresa**, mesurada segons els criteris de la Comissió Europea (llars que estiguin per sota de la meitat de la mitjana de la renda). Aquell any, el percentatge per Catalunya era del 15%

El desenvolupament dels **serveis socials** a la ciutat ha estat un dels factors destacats en aquests anys. La xarxa de serveis socials, la més jove en relació amb la resta de xarxes de protecció social, s'ha consolidat en els últims quinze anys al conjunt de la ciutat i és un element clau en la detecció i superació dels problemes socials més punyents. A Barcelona, els serveis socials són avui una xarxa de 32 centres de serveis socials, més altres equipaments específics (atenció a refugiats i immigrants estrangers, centres d'acolliment i urgències per infants, gent gran, persones sense sostre, casa d'acollida per a dones maltractades, etc.). Aquesta xarxa atén en grau divers, anualment, més de 30.000 persones i famílies de la ciutat. L'acció de les entitats socials és molt important en aquest terreny. La cooperació entre el sector públic i el sector no lucratiu s'ha concretat en el recentment aprovat Pla Integral de Desenvolupament dels Serveis Socials.

Habitatge					
	1981		1991		
Nombre d'habitatges (Cadastrè) ⁽³²⁾	673.506		711.440		
Nombre d'habitatges (Cens d'edificis i habitatges) ⁽³¹⁾	673.514		687.329		
Nombre d'habitatges principals ⁽³¹⁾	579.838		589.829		
Nombre d'habitatges secundaris ⁽³¹⁾	14.399		24.582		
Nombre d'habitatges desocupats ⁽³¹⁾	79.277		70.332		
Habitatges en propietat ⁽³¹⁾	295.779				
Habitatges en lloger ⁽³¹⁾	271.374				
Preus de lloguer dels habitatges (Ptes./m² mes) ^(12 i 13)					
	1992	1993	1994		
01. Ciutat Vella	1.025	1.098	928		
02. L'Eixample	1.155	1.096	990		
03. Sants-Montjuïc	1.067	1.070	958		
04. Les Corts	1.475	1.254	1.150		
05. Sarrià-Sant Gervasi	1.430	1.318	1.177		
06. Gràcia	1.179	1.135	1.015		
07. Horta-Guinardó	1.126	1.018	937		
08. Nou Barris	938	978	928		
09. Sant Andreu	1.051	992	876		
10. Sant Martí	1.008	1.065	898		
Barcelona	1.239	1.155	1.025		
Preus venda habitatges de nova planta (Ptes./m²) ^(12 i 13)					
	1986	1991	1992	1993	1994
Ptes. corrents	67.258	210.925	228.471	233.937	230.485
Ptes. constants 1986	67.258	158.616	162.214	158.843	149.457
	1990	1991	1992	1993	
Habitatges acabats de promoció privada ⁽³³⁾	1.870	2.314	4.331	3.040	
Habitatges acabats de protecció oficial ⁽³³⁾	24	137	44	17	
Habitatges acabats de promoció pública ⁽³³⁾	180	511	233	302	
Nombre d'habitatges rehabilitats ⁽³³⁾	1.014	652	586	1.263	
Llicències d'obres menors sol·licitades ⁽⁶⁾	5.460	6.019	5.928	4.885	

Educació

Taxa d'analfabetisme

(analfabets 15-64/població total 15-64)*100 ^(1 i 17)

	1981	1986	1991
01. Ciutat Vella	6,9	5,2	0,60
02. L'Eixample	1,9	1,0	0,06
03. Sants-Montjuïc	4,4	2,7	0,18
04. Les Corts	1,5	0,8	0,04
05. Sarrià-Sant Gervasi	1,2	0,6	0,03
06. Gràcia	2,5	1,1	0,09
07. Horta-Guinardó	4,7	2,8	0,17
08. Nou Barris	6,4	4,0	0,37
09. Sant Andreu	4,2	2,0	0,18
10. Sant Martí	5,4	3,0	0,24
Barcelona	4,0	2,3	0,18

Sense estudis (Primària incompleta) ^(1 i 17)

1986
(a partir de 15 anys)

1986
%

1991
(a partir de 16 anys)

	1986	1986	1991
01. Ciutat Vella	31.569	35,7	22.691
02. L'Eixample	45.266	18,4	32.110
03. Sants-Montjuïc	41.617	27,7	33.015
04. Les Corts	10.107	14,3	7.661
05. Sarrià-Sant Gervasi	12.225	9,7	8.508
06. Gràcia	23.913	21,4	17.052
07. Horta-Guinardó	40.402	26,2	32.543
08. Nou Barris	49.303	31,3	41.083
09. Sant Andreu	28.665	24,5	22.458
10. Sant Martí	48.627	27,9	39.064
Barcelona	331.694	23,8	256.185

Població amb instrucció insuficient

(15-64) (analfabets + sense estudis) ^(1 i 17)

1981

1986

1991

(15 a 64 anys)

	1981	1986	1991
01. Ciutat Vella			11.407
02. L'Eixample			12.649
03. Sants-Montjuïc			17.105
04. Les Corts			3.958
05. Sarrià-Sant Gervasi			3.986
06. Gràcia			71.175
07. Horta-Guinardó			19.459
08. Nou Barris			26.303
09. Sant Andreu			12.844
10. Sant Martí			21.972
Barcelona			136.858

Educació (Continuació)

Titulats superiors

(població a partir de 15 anys) ^(1 i 17)

01. Ciutat Vella
02. L'Eixample
03. Sants-Montjuïc
04. Les Corts
05. Sarrià-Sant Gervasi
06. Gràcia
07. Horta-Guinardó
08. Nou Barris
09. Sant Andreu
10. Sant Martí
Barcelona

Taxa d'escolaritat parvulari

(nombre d'alumnes matriculats/cens 3-5 anys) *100 ⁽²⁴⁾

Barcelona

Taxa d'escolaritat EGB

(nombre d'alumnes matriculats/cens 6-13 anys)*100 ⁽²⁴⁾

01. Ciutat Vella
02. L'Eixample
03. Sants-Montjuïc
04. Les Corts
05. Sarrià-Sant Gervasi
06. Gràcia
07. Horta-Guinardó
08. Nou Barris
09. Sant Andreu
10. Sant Martí
Barcelona

Taxa d'escolaritat BUP i COU

(nombre d'alumnes matriculats/cens 14-17 anys)*100 ⁽²⁴⁾

01. Ciutat Vella
02. L'Eixample
03. Sants-Montjuïc
04. Les Corts
05. Sarrià-Sant Gervasi
06. Gràcia
07. Horta-Guinardó
08. Nou Barris
09. Sant Andreu
10. Sant Martí
Barcelona

1986 (núm. absolut)	1986 %	1991 (núm. absolut)	
2.736	3,1	2.713	
25.718	10,5	26.266	
4.930	3,3	5.802	
9.881	9,7	10.487	
26.636	21,1	26.297	
9.489	8,5	10.212	
5.995	3,9	6.879	
2.545	1,6	3.232	
3.566	3,1	4.102	
4.415	2,5	5.630	
95.911	6,9	101.620	
90-91	91-92	92-93	93-94
78%	82%	89%	105%
125%	130%	141%	122%
94%	99%	99%	99%
87%	85%	83%	76%
105%	113%	113%	124%
212%	213%	212%	207%
117%	116%	108%	104%
112%	110%	113%	111%
99%	99%	99%	92%
96%	93%	95%	93%
94%	93%	90%	89%
109%	110%	110%	107%
126%	117%	127%	100%
107%	111%	110%	109%
42%	40%	49%	44%
101%	100%	101%	112%
179%	179%	192%	183%
50%	60%	63%	62%
70%	51%	54%	53%
36%	35%	37%	39%
37%	42%	43%	44%
50%	52%	49%	53%
75%	73%	76%	74%

Educació (Continuació)

Taxa d'escolaritat Formació Professional (nombre d'alumnes matriculats/cens 14-17 anys)*100 ⁽²⁴⁾	90-91	91-92	92-93	93-94
01. Ciutat Vella	92%	89%	98%	106%
02. L'Eixample	51%	43%	54%	53%
03. Sants-Montjuïc	35%	35%	37%	38%
04. Les Corts	25%	27%	27%	28%
05. Sarrià-Sant Gervasi	39%	40%	43%	45%
06. Gràcia	13%	14%	14%	15%
07. Horta-Guinardó	21%	22%	22%	23%
08. Nou Barris	37%	34%	39%	44%
09. Sant Andreu	38%	37%	38%	33%
10. Sant Martí	34%	36%	35%	40%
Barcelona	36%	35%	38%	40%

% d'alumnes de parvulari escolaritzats a:

escola pública ⁽²⁴⁾	38%	35%	36%	34%
escola privada ⁽²⁴⁾	62%	65%	64%	66%

% d'alumnes d'EGB escolaritzats a:

escola pública ⁽²⁴⁾	39%	33%	33%	33%
escola privada ⁽²⁴⁾	61%	67%	67%	67%

% d'alumnes d'BUP i COU escolaritzats a:

escola pública ⁽²⁴⁾	34%	39%	39%	41%
escola privada ⁽²⁴⁾	66%	61%	61%	59%

% d'alumnes de F.P. escolaritzats a:

escola pública ⁽²⁴⁾	28%	22%	28%	28%
escola privada ⁽²⁴⁾	72%	78%	72%	72%

Participació eleccions a Consells Escolars

	1990	1992	1994
Mares i pares ⁽²⁵⁾			
Primària	18,6%	14,5%	15,5%
Secundària	3,8%	3,1%	2,6%
Global	12,3%	9,2%	9,4%

Participació eleccions a Consells Escolars

Mestres ⁽²⁵⁾			
Primària	90,6%	95,4%	95,6%
Secundària	85,3%	83,9%	83,5%
Gobal	88,4%	90,2%	90,0%

Participació eleccions a Consells Escolars

Alumnes ⁽²⁵⁾			
Primària	89,0%	90,9%	91,2%
Secundària	51,4%	46,4%	51,1%
Global	66,0%	61,2%	63,3%

L'**habitatge** és un dels problemes socials més reconeguts a Barcelona, tot i que l'encariment desorbitat que es va produir els anys 80 s'ha frenat -tant en els pisos de lloguer com en els de compra- a partir de 1993. El preu del m² de compra d'un habitatge de nova planta va passar de 67.258 ptes. l'any 1986 a 149.457 l'any 1994 (en pessetes constants de l'any 86, és a dir, tret l'efecte de la inflació). Un increment del 122% que ha influït, segurament, en el canvi de residència -sobretot en el col·lectiu de parelles joves- cap a d'altres ciutats de l'àrea metropolitana.

Els **nivells d'instrucció i l'educació** han millorat considerablement en els darrers anys, de forma coherent amb el lloc que ocupa en un Estat social el dret a l'educació. L'educació i la formació esdevenen, cada dia més, elements estratègics d'integració social en unes estructures econòmiques molt canviants i competitives.

En deu anys, el nombre d'analfabets a Barcelona ha passat de 83.606 persones a 5.461. Aquest indicador va perdent, afortunadament, la funció informadora que tenia en el passat, perquè ja estem parlant d'un percentatge insignificant des del punt de vista estadístic. A més, un 60% d'aquestes persones tenen més de 65 anys, la qual cosa confirma que l'analfabetisme marginal que resta és generacional.

Per tot això, cada dia pren més sentit parlar d'analfabetisme funcional o de la instrucció insuficient. Considerem població amb instrucció insuficient totes

aquelles persones compreses entre els 15 i els 64 anys que no saben llegir o que no tenen cap estudi encara que sàpiguen llegir; és a dir, que com a màxim tenen quatre anys d'escolarització. En aquesta situació a la ciutat hi ha 136.858 persones, que suposen una taxa del 12,2% sobre el total de la població entre els 15 i els 64 anys. La taxa més alta d'instrucció insuficient correspon al districte de Ciutat Vella (20%) i la més baixa a Sarrià-Sant Gervasi (4%). Aquesta taxa d'instrucció insuficient s'adapta millor a la nova realitat, perquè ens informa d'un sector de la població que, tot i no ser analfabets, tenen o tindran més dificultats d'inserció laboral, més possibilitats de patir els efectes de les crisis i d'acumular desigualtats socials.

La **taxa d'escolarització** en les edats en què aquesta és obligatòria és, òbviament, del 100% i en alguns casos superior, la qual cosa s'explica per la presència d'alumnes d'altres ciutats o municipis.

El que diferencia substancialment l'**estructura educativa** de Barcelona en relació a la resta de Catalunya és la proporció d'oferta pública i privada. A Barcelona, un 33% d'alumnes d'EGB estan matriculats a l'escola pública i un 67% a la privada, mentre que a Catalunya aquesta proporció és quasi inversa: 60% pública i 40% privada. És a dir, a Barcelona per cada alumne matriculat a l'escola pública dos ho estan a l'escola privada.

En l'anàlisi de les desigualtats socials, i en concret sobre la igualtat d'oportunitats, un indicador altament

significatiu és el del nombre de **titulats superiors**. Com dèiem amb la renda, aquest indicador millora en el conjunt de la ciutat, però persisteixen grans diferències en la seva distribució territorial. Així, l'any 1991, un 20,9% dels habitants de Sarrià-Sant Gervasi eren titulats superiors, enfront del 2,1% a Nou Barris. Aquesta taxa de titulats superiors sobre la població de referència correlaciona amb altres indicadors econòmics ja citats, el que confirma una vegada més la importància de l'educació en l'estructura social. S'observa, però, una tendència positiva d'increment d'aquestes taxes en els districtes que les tenen més baixes, mentre que els que gaudeixen de taxes més elevades es mantenen en els darrers cinc anys.

L'**estat de salut** dels ciutadans és un component important de la qualitat de vida. Barcelona gaudeix de bons indicadors generals d'estat de salut. Ja s'ha parlat de l'esperança de vida, una de les més altes d'Europa. L'Enquesta de Salut de Barcelona, que s'elabora periòdicament, assenyala també una millora progressiva en la percepció de l'estat de salut dels barcelonins. L'any 1992, un 82% dels homes i un 73% de les dones declaraven tenir una bona o molt bona salut, entre 2 i 4 punts més que sis anys enrera. Les causes més importants de mortalitat són les cardiovasculars -que han disminuït lleugerament- i en segon lloc el càncer. La SIDA és la primera causa de mort en els homes entre els 35 i els 54 anys i la segona causa en el grup d'homes i dones de 15 a 34 anys, després dels accidents.

Salut ⁽⁷⁾					
	1983	1986	1992		
Estat de salut percebut (Enquesta Salut) (%)					
Molt bona / bona. Homes	–	79,87	82,09		
Molt bona / bona. Dones	–	69,36	73,06		
Regular. Homes	–	17,36	14,77		
Regular. Dones	–	26,05	22,53		
Dolenta / molt dolenta. Homes	–	2,17	2,90		
Dolenta / molt dolenta. Dones	–	4,21	4,23		
> 14 anys que declaren almenys un trastorn crònic (%)					
Homes	60,94	64,67	48,27		
Dones	70,79	74,65	68,12		
Total	66,31	70,23	58,99		
% de fumadors > 14 anys					
Homes	55,44	47,52	44,35		
Dones	21,44	19,00	23,51		
Total	36,51	31,84	33,05		
% d'ex-fumadors					
Homes	20,82	20,63	21,10		
Dones	6,06	4,76	6,01		
Total	12,97	12,18	13,36		
Dones que es fan mamografia periòdicament					
> 50 anys	–	–	18,62%		
entre 50 i 69 anys	–	–	24,70%		
	1990	1991	1992	1993	1994
Naixements de mares de < 20 anys	255	223	221	215	
Naixements de pes molt baix (<1.499 gr.)					
Nre. absolut	61	56	63	71	
Percentatge sobre total naixements	0,48	0,44	0,47	0,56	
Naixement de baix pes (< 2.499 gr.)					
Nre. absolut	710	715	740	726	
Percentatge sobre total naixements	5,6	5,6	5,5	5,7	
Nre. casos tuberculosi (TBC)	982	1.104	1.081	986	1.168 (*)
Taxa de TBC per 100.000 habitants	60,8	67,4	64,6	60,0	
Nre. casos SIDA declarats	429	445	468	400	631(*)
Taxa de SIDA per 100.000 habitants	26,10	27,08	28,47	24,34	
Drogaaddicció. Tractaments iniciats	2.074	2.091	2.935	2.875	
<small>(drogues no institucionalitzades)</small>					

Salut (Continuació)				
	1990	1991	1992	1993
Drogadicció.Urgències hospitalàries	5.025	5.078	4.520	3.823
Morts per reacció adversa drogues (nre. absolut)	139	159	160	151
Defuncions per càncer (Nre. absolut)				
Total	4.642	4.609	4.640	4.706
Homes	2.773	2.710	2.776	2.821
Dones	1.869	1.899	1.894	1.885
Defuncions per càncer (nre. defuncions per càncer / nre. de defuncions total) * 100)	27,4	29,6	30,5	30,1
Defuncions per causes cardiovasculars				
Totals	7.061	6.947	6.359	6.241
Homes	2.997	2.884	2.660	2.639
Dones	4.064	4.063	3.699	3.603
Morts per causes cardiovasculars (morts per causes cardiovasculars/morts totals)*100	41,7	44,3	41,7	39,9
Defuncions per SIDA				
Total	207	229	294	333
Homes	184	195	239	262
Dones	23	34	55	71
Morts per SIDA (morts per SIDA / morts totals) * 100	1,63	1,81	2,20	2,63
Defuncions per accident de trànsit				
Total	243	237	182	173
Homes	179	165	126	138
Dones	64	72	56	35
Morts per trànsit (morts per trànsit / morts totals) * 100	1,92	1,87	1,36	1,37
Morts de menys d'un any per cent nascuts vius	0,56	0,55	0,38	0,34

La **cobertura sanitària pública** ha augmentat. Segons la citada Enquesta de Salut de Barcelona, l'any 1986 declaraven tenir cobertura pública entre un 93,9% i un 96,4% de la població, mentre que 1992-93 aquesta cobertura estava entre el

97,2 i el 97,9, segons el grup d'edat dels entrevistats.

L'hàbit de fumar ha disminuït tres punts en els homes des de l'any 1986 i ha augmentat en quatre punts en les dones en el mateix període. En el grup d'edat de

25 a 34 anys hi ha pràcticament el mateix percentatge de fumadores que de fumadors. En el terreny de les altres drogodependències, destaca la disminució de morts per reacció adversa a les drogues i la disminució de les urgències hospitalà-

ries. L'acció integral i decidida que ha impulsat el Pla Municipal d'Acció Contra les Drogodependències, amb un alt nivell de consens polític i social a la ciutat, ha permès combinar actuacions de prevenció, atenció, inserció i dissuasió que, sens dubte, explica la contenció i millora d'aquesta problemàtica i les seves conseqüències.

A nivell social tenen una especial transcendència els problemes de salut

associats a la gent gran que, com s'ha dit, ocupen en termes absoluts i relatius una creixent posició en l'estructura de la població. La percepció de la salut empitjora amb l'edat i els problemes d'autonomia funcional s'agreugen a partir dels 74 anys. Un 8,8% de les persones més grans de 64 anys declaren que necessiten ajuda per realitzar les activitats mínimes de cura personal i un 13,6% la necessita per activitats rutinàries.

La **pràctica de l'esport** és reconeguda com un element directament relacionat amb la qualitat de vida i amb l'estat de salut. Barcelona ha protagonitzat en els darrers anys una profunda transformació social pel que fa a la pràctica esportiva, que s'ha generalitzat en el conjunt de la població. Aquest canvi en els hàbits esportius i d'activitat física, s'explica, possiblement, per la combinació de tres factors: l'increment de les

Esports (instal·lacions específiques) ⁽²⁶⁾					
	1990	1991	1992	1993	1994
públics	327	623	672	675	708
privats	1.409	1.437	1.437	1.437	1.437
total espais esportius	1.736	2.060	2.109	2.112	2.145
Curses populars (participants) (bicicleta, El Corte Inglés, Mercè i Vivicità) ⁽²⁶⁾	96.346	94.483	112.014	139.058	152.129 (1)
Participació esportiva (disminuïts) ⁽²⁶⁾	882	1.232	2.123	822	1.327
	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	1993-94
Jocs esportius escolars (participants) ⁽²⁶⁾	26.429	29.608	26.098	20.537	24.823
Activitat tercera edat (participants) ⁽²⁶⁾	2.567	2.998	3.099	3.568	5.110
Practicants regulars d'esports (mínim un cop / setmana) (%) ⁽²⁷⁾	1989	1995			
Total	47,10%	50,70%			
Homes	59,20%	56,50%			
Dones	35,50%	45,10%			
Activitats físico-esportives més practicades regularment ⁽²⁷⁾	1989	1995			
Total	Gimnàstica mant., natació, bàsquet	Natació, caminar-treking, ciclisme			
Homes	Futbol sala, futbol, bàsquet	Natació, futbol, ciclisme			
Dones	Gimnàstica mant., natació, bàsquet	Gimnàstica mant., natació, ciclisme			

infraestructures esportives a tots els districtes de la ciutat, una cultura generalitzada dels efectes saludables de l'esport, i l'impacte positiu dels Jocs Olímpics celebrats a Barcelona.

L'accés a la pràctica esportiva ha estat possible, en primer lloc, per l'existència d'una àmplia xarxa d'instal·lacions distribuïdes per tota la ciutat. La xarxa pública és la que ha experimentat un increment major: l'any 1994 Barcelona disposava de 708 instal·lacions municipals esportives, un increment de més

del 129% si les comparem amb les 309 que hi havia l'any 1982.

La millora de les infraestructures esportives s'ha produït també en l'àmbit escolar, en les associacions i clubs privats i en els espais no convencionals guanyats per a la pràctica de l'esport (platges, parcs, circuits de bici, etc.). La participació massiva en curses populars va arribar fins a 152.129 persones l'any 1994, i Barcelona es va col·locar en una de les posicions capdaverteres a nivell internacional. La pràctica de l'esport

per tothom es manifesta també en l'increment progressiu de persones amb disminucions o majors de 65 en activitats físico-esportives. La pràctica de l'esport per part de les dones ha estat també un dels indicadors que ha evolucionat més positivament: segons l'Enquesta d'Esports de 1995, un 45% de dones entrevistades afirmava ser practicant regular d'esports, enfront del 35,5% el 1989. En els homes aquesta proporció ha disminuït lleugerament, però el percentatge global sobre el total d'entrevistes

Seguretat urbana					
	1990	1991	1992	1993	1994
Índex de victimització ⁽³⁴⁾	18,0	17,1	17,0	13,6	
Índex de denúncia ⁽³⁴⁾	39,7	37,0	41,2	44,1	
Dones ateses per maltractaments (Equips d'atenció a la dona) ⁽¹¹⁾		180	173	169	169
Infants atesos per EAIA (Equips d'atenció a la infància i l'adolescència) ⁽¹¹⁾		1.588	2.257	2.744	3.200
Alcoholèmies realitzades (Guàrdia urbana) ⁽²⁸⁾	17.936	17.534	25.077	35.500	30.394
Alcoholèmies positives ⁽²⁸⁾	2.273	2.928	2.932	3.054	2.841
Taxa d'alcoholèmies positives (positives / realitzades) * 100 ⁽²⁸⁾	12,67	16,70	11,69	8,60	9,35
Desperfectes observats a la via pública ⁽²⁸⁾					
Fanals	1.297	849	1.319	1.950	4067
Papereres	1.821	1.853	1.119	973	1615
Cabines CTNE	419	402	222		216
Taxa de defectes en cabines CNTE (cabines amb defectes / total cabines) * 100 ⁽²⁸⁾	32,84	31,50	15,13		13,17
Accidents de trànsit ⁽²⁸⁾	15.658	15.003	13.191	10.722	10.645

tats és del 50,7%, enfront del 47,10% de l'any 1989.

La **seguretat ciutadana** és un element bàsic de la qualitat de vida i així es percep, cada dia amb més força, a les àrees urbanes. La sensació d'inseguretat que hi havia a Barcelona al voltant de l'any 1983 s'ha reduït considerablement. L'índex de victimització (percentatge d'individus que han sofert alguna experiència de victimització) ha anat dismi-

nuint progressivament des de l'any 1984 (29,1%), fins al 1993 (13,6%), mentre que ha anat augmentant el nombre de denúncies. En altres paraules, es produeixen menys fets delictius però aquests es denuncien molt més. Aquest descens de més de 15 punts s'explica segurament per les polítiques de prevenció i de participació ciutadana desenvolupades, que han vinculat seguretat i benestar, i per la millora global dels indicadors socials.

Un dels aspectes més destacats de l'evolució recent de Barcelona ha estat, sens dubte, la **creació d'espai públic** a la ciutat. Ja hem citat en altres apartats la importància dels centres i equipaments municipals en la millora de la protecció i del benestar social. La tradició històrica de Barcelona en el terreny de la salut pública i de l'educació s'ha vist ampliada per una xarxa de més de 800 equipaments cívics, socials i culturals, en la qual

Medi ambient i mobilitat					
	1990	1991	1992	1993	
m² de zona verda urbana/per habitant ⁽¹⁹⁾	4,01	4,26	5,04	5,14	
Contenidors de vidre ⁽²⁹⁾	640	692	748	863	
Tones recollides de vidre ⁽¹⁸⁾	5.023	5.871	6.586	7.876	
Kg. de vidre recollits / habitant ^(17 i 18)	3,06	3,57	4,01	4,79	
Tones / contenidor ^(17 i 18)	7,85	8,48	8,80	9,13	
Tones recollides de paper ⁽¹⁸⁾	0,51	1,31	2,00	3,31	
Nombre d'arbrat d'alineació ⁽¹⁹⁾	119.988	123.546	136.576	137.046	
Aigües controlades. % No ajustat a la normativa ⁽³⁶⁾	38%	20%	7%	8%	
Soroll vehicles % revisions amb resultat incorrecte ⁽³⁵⁾	18%	23%	25%	26%	
	1990	1991	1992	1993	juny 1994
Metro. Viatgers transportats ⁽³⁰⁾	268.522.000	270.563.000	260.719.000	247.804.000	118.908.000
Autobusos. Viatgers transportats ⁽³¹⁾	157.875.000	156.515.000	174.176.000	169.334.000	90.425.000
	1980	1991	1992	1993	
Nombre total de vehicles ⁽⁶⁾	742.864	981.199	1.015.066	1.015.218	
Nombre total turismes ⁽⁶⁾	556.577	703.010	713.443	728.005	
Nombre total motos ⁽⁶⁾	72.053	136.362	149.061	162.943	

s'inclouen, com a nova creació en aquests últims quinze anys, casals infantils i ludoteques, centres cívics, casals i residències per a la gent gran, centres de serveis socials, instal·lacions esportives i biblioteques.

A la xarxa d'equipaments s'ha afegeix un creixement important dels parcs i jardins públics així com la creació de platges, que ofereixen espais per a la relació, l'oci i el gaudi de la ciutat. Els metres quadrats per habitant han anat augmentant al llarg d'aquests anys i se situen, el 1993, en 5,14 m²/h.

I, finalment, cal citar la **participació ciutadana i cívica** i l'existència d'un fort entramat d'associacions i entitats, com a factors cabdals del dinamisme i de la cohesió social de Barcelona. Tot i que el sistema d'indicadors encara no recull aquesta informació, és fàcil constatar l'augment d'entitats que són actives a la ciutat produint serveis i promovent energies en pràcticament tots els sectors de la

vida social i cultural. Ho demostren els milers d'associacions que figuren en les guies i censos d'entitats (de dones, de gent gran, d'entitats juvenils, d'associacions esportives, de grups d'ajuda mútua, etc.); l'augment del voluntariat cívic i social; l'existència de consells consultius i de participació; el desenvolupament de plans estratègics i sectorials amb cooperació públic-privat; la consciència cívica i ecològica que mostren les dades de recollida de vidre o paper. La participació dels ciutadans i ciutadanes en la vida urbana és sovint una realitat intangible, sense la qual, però, no ens podríem aproximar a la veritable estructura i cohesió social d'una ciutat.

Les dades que hem comentat permeten observar una evolució social favorable de la ciutat de Barcelona en els darrers anys. Un període amb una evolució econòmica positiva, amb un augment de les rendes familiars disponibles, però amb unes taxes d'atur elevades que són

un dels principals factors d'exclusió social, sobretot per determinats sectors. Els indicadors mostren, en general, una millora dels aspectes que afecten la qualitat de vida de les persones, com són els nivells de salut i d'educació, la millora de la seguretat urbana, la pràctica esportiva, etc. L'habitatge, però, ha esdevingut un dels problemes socials més importants d'aquests darrers anys.

Aquesta visió global ens ha de permetre focalitzar els sectors de la població que estan en situació de major desigualtat o que són més vulnerables; en funció de les seves condicions, la posició en relació al mercat de treball o d'altres factors, com ara les famílies en situació de pobresa, els aturats de llarga durada, els immigrants estrangers, les persones amb disminucions o el col·lectiu de gent gran. Les monografies i estudis específics que reproduïx la revista permeten un coneixement més acurat d'aquests sectors de la població i les seves necessitats.

(1) **Fons subministradors d'informació:**

1. Padró d'habitants
2. Institut d'Estadística de Catalunya
3. Instituto Nacional de Estadística (Cens de població 1981 i 1991)
4. Centre de Cartografia Automàtica (Ajuntament de Barcelona)
5. Registre Civil de Barcelona
6. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona
7. Àrea de Salut Pública. Ajuntament de Barcelona
8. Gabinet Tècnic de Programació. Ajuntament de Barcelona
9. Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS)
10. Instituto Nacional de Empleo (INEM)
11. Àrea d'Afers Socials. Ajuntament de Barcelona
12. Servei de Valoració. Ajuntament de Barcelona
13. Tecnigrama
14. Dirección General de Aviación Civil. Ministerio de Obras Públicas y Medio Ambiente

15. "Barcelona Economía"
16. Telefónica
17. Gerència de l'Àmbit de Benestar Social
18. Centre Gestor Neteja. Ajuntament de Barcelona
19. Parcs i Jardins. Ajuntament de Barcelona
20. Servei d'Estadística Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona "La Caixa"
21. Enher, Fecsa, Hidroelèctrica de Catalunya
22. Repsol-Butano, S.A.
23. Societat General d'Aigües de Barcelona, S.A.
24. Secretaria Tècnica de l'Institut d'Educació de Barcelona
25. Secretaria Consell Escolar Municipal
26. Àrea d'Esports. Ajuntament de Barcelona
27. Enquesta d'Esports
28. Guàrdia Urbana
29. Fc. Metropolità de Barcelona. Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya.
30. Transports de Barcelona

31. Censo edificios y viviendas
32. Cadastre
33. Direcció General d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat de Catalunya
34. Enquesta de victimització. Direcció Programes Prevenció. Àmbit Via Pública
35. Servei de Programes Ambientals i Informació de Llicències. Ajuntament de Barcelona
36. Normativa aigües d'abastament públic. Segons Real Decret 1138/1990 de 14 de desembre

(2) En el procés de selecció d'indicadors i de verificació de dades han participat: Blanca Barbero, Carme Borrell, Ramon Maria Canals, Antònia Cañelles, Dolors Cotrina, Anna Ferrer, Francesc Íñiguez, Josep Maria Lahosa, Marta Martí, Emi Pallars, Núria Pàmies, Antoni Plasència, Carme Pujol, Isabel Sánchez i Anna Ventura.

Radiografia

DIAGNÒSTIC DE LA ZONA NORD DEL DISTRICTE DE NOU BARRIS. PLA D'ACTUACIÓ PER ALS BARRIS DE TORRE BARÓ, VALLBONA I CIUTAT MERIDIANA.

FRANCESCA MOLINER, LLUÍS SALVADOR I ISABEL SÁNCHEZ. Districte de Nou Barris.

Aquest és el diagnòstic de la realitat social de la Zona Nord que es va realitzar en el marc del Projecte d'Actuació Territorial per a la Zona Nord de Nou Barris elaborat des del Districte durant el primer semestre de 1994, per tal d'establir els objectius estratègics i les línies d'actuació prioritàries per dur a terme un procés de transformació integral als barris de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.⁽¹⁾ Actualment està en projecte un pla d'actuació per a la reordenació i millora del congest del Besòs, on es troben ubicats els barris de la Zona Nord, en col·laboració amb les diferents administracions i institucions implicades, i ja s'estan posant en marxa algunes de les actuacions proposades per tal de millorar les condicions de vida dels habitants dels barris situats al nord-est de la ciutat de Barcelona.

Vista aèria del congest del Besòs, on estan ubicats els barris de Ciutat Meridiana (1), Torre Baró (2) i Vallbona (3), que termenegen amb els municipis de Montcada i Reixach (4) i Santa Coloma de Gramenet (5).

1. Projecte d'actuació territorial per a la Zona Nord de Nou Barris. Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris. Barcelona, octubre de 1994.

Introducció

Ciutat i desenvolupament socio-econòmic apareixen com un binomi indisociable que es fonamenta en la concentració de l'activitat econòmica, la centralització dels serveis administratius i la concentració demogràfica en els nuclis urbans. Malgrat tot, les ciutats són un paradigma de contradiccions i contrastos: per un costat apareixen com el motor del desenvolupament econòmic i lloc on es donen les condicions per a la millora de la qualitat de vida i, per l'altre, com l'escenari on es manifesten i es radicalitzen les desigualtats socials, econòmiques i culturals que generen situacions de marginació, pobresa i exclusió.

Com altres ciutats occidentals, la ciutat de Barcelona no és aliena a aquesta paradoxa i al costat de la ciutat cosmopolita i moderna, centre cultural i nucli d'activitat econòmica, fruit de l'impuls modernitzador de les darreres dècades, conviuen àrees urbanes desfavorides socialment, econòmicament i urbanísticament. Aquest és el cas del barri antic de la ciutat i dels nuclis vells d'alguns barris, però molt especialment de les zones frontereres, marginals i perifèriques de la gran urbs, que constitueixen espais desfavorits, amb estructures socio-econòmiques febles, amb recursos naturals escassos o esgotats, allunyades i aïllades dels centres de producció i decisió. En aquestes zones es fa palès que el procés de canvi i creixement que evidencien les grans ciutats té un impacte desigual so-

bre el territori. El desenvolupament desigual i els desequilibris territorials constitueixen la base de la concentració de la marginació i la pobresa en zones urbanes específiques que difícilment podran aconseguir els nivells de benestar i desenvolupament econòmic d'altres zones si no és mitjançant una actuació intensiva i integral per lluitar contra les desigualtats.

Aquest és el cas de la Zona Nord de Nou Barris, situada al nord-est de la ciutat de Barcelona, en una zona escarpada fronterera amb els municipis de Cerdanyola del Vallès i Montcada i Reixac. Les característiques topogràfiques del terreny, travessat per barrancs i torrents, la localització geogràfica dels barris, al mig d'una cruïlla de vies fèrries i vials, i el seu aïllament respecte a la resta dels barris de la ciutat constitueixen elements determinants de la situació i també els condicionants històrics i l'origen dels barris, zones d'al·luvió poblades a partir dels anys 50 i 60 per successives onades migratòries, amb assentaments desorganitzats i que van escapar al desenvolupament urbà controlat en un moment de forta especulació.

La crisi econòmica recent ha estat, a més a més, el detonant de l'agreujament d'una situació a la qual és difícil fer front ateses les característiques estructurals de la zona i les condicions de vida dels seus habitants, en tractar-se d'una zona aïllada físicament i socialment, que arrossega dèficits urbanístics antics, que té un teixit econòmic feble i concentra altes taxes d'atur i baixos nivells d'instrucció entre

la població, com s'observa analitzant els diferents indicadors socials.

Totes aquestes circumstàncies fan que, avui en dia, l'esforç municipal que es desenvolupa des de la instauració dels ajuntaments democràtics no arribi a resoldre els dèficits i les mancances que afecten de forma endèmica la zona des dels seus orígens i que calgui un esforç addicional per part de totes les institucions i els agents implicats en el territori.

És en aquest context que sorgeix la iniciativa d'impulsar un Pla d'Actuació Territorial per a la Zona Nord de Nou Barris, a través d'actuacions coordinades en diferents àmbits (Urbanisme, Promoció Econòmica, Serveis Socials, Cultura, Educació, Salut...), per fer front a la desorganització urbanística i la depressió socio-econòmica dels barris. Les actuacions municipals d'àmbit local es veuran reforçades en els propers anys amb l'aplicació d'un pla d'actuació per a les àrees urbanes que se situen a l'entorn del congost del Besòs, indret on conflueixen el riu en el seu recorregut cap al mar amb les diverses xarxes de serveis urbans (aigua, xarxa elèctrica d'alta tensió, etc.) i les vies de comunicació que enllacen la ciutat central amb el pla del Barcelonès, el nord de Catalunya i França.⁽²⁾

---

2. Pla d'actuació per a l'àrea del congost del Besòs del Ministeri d'Obres Públiques, Transports i Medi Ambient; que ha estat elaborat a través de l'entitat Barcelona Regional en col·laboració amb els ajuntaments de Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Montcada i Reixac, i que ha quedat aprovat després del conveni signat entre l'Administració estatal i els ajuntaments implicats el 27 de març de 1995.

Context

Ubicació geogràfica

Nou Barris és el districte situat a l'extrem nord de la ciutat. Limita amb els municipis de Montcada i Reixac i Cerdanyola del Vallès i amb els districtes de Sant Andreu i Horta-Guinardó. El seu emplaçament al peu de la serra de Collserola, gran parc forestal urbà, ha incidit de forma notable en la configuració urbanística dels barris que s'estenen pels seus vessants.

Amb una superfície de 800,2 ha. –el 8,1% del territori municipal– i 188.781 habitants –l'11,5% de la població de la ciutat segons el cens de població de 1991–, aquest districte suporta una forta densitat de població: 23.598 h/km² davant dels 16.590 h/km² de densitat mitjana per al conjunt de la ciutat.

El Districte està subdividit administrativament i funcionalment en 4 zones i 14 barris:

– **La Zona Nord:** Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.

– **La Zona Centre Alta:** Trinitat Nova, Roquetes i Canyelles.

– **La Zona Centre Baixa:** Guineueta, Verdum i Prosperitat.

– **La Zona Sud:** Porta, Ramon Albó, Turó de la Peira, Vilapicina i Torre Llobeta.

Aquesta divisió en zones reflecteix les diferències socials, econòmiques i urbanístiques, fruit del creixement i l'evolució històrica de la ciutat i del peculiar procés de desenvolupament social, urbanístic i econòmic del districte.

La Zona Nord, frontera amb el municipi de Montcada i Reixac i nexa d'unió amb el Vallès, té una població de 14.752 habitants: 2.000 h. a Torre Baró, 1.261 h. a Vallbona i 11.491 h. a Ciutat Meridiana, i cobreix unes 308 ha. gran part de les quals, situades a Collserola, presenten una orografia difícil que ha determinat en els barris de Torre Baró i Ciutat Meridiana l'actual teixit urbanístic. Vallbona, en canvi, queda situat sobre un terreny pla, entre el riu Besòs i l'eix viari d'entrada i sortida a la ciutat pel nord, l'autopista A-7 i la carretera N-152.

Tant aquestes fronteres naturals (configuració muntanyosa i riu Besòs), com les artificials (autopistes, carretera nacional i vies de tren), separen la Zona Nord dels barris barcelonins limítrofs, aïllant-la de la resta de la ciutat i afavorint una evident interrelació entre aquests tres barris en la utilització de serveis comuns, com l'estació de ferrocarril, el centre sanitari, el mercat i els comerços. No obstant això, són notables les diferències morfològiques entre els barris. A Vallbona i Torre Baró els assentaments són de construcció horitzontal, majoritàriament habitatges unifamiliars d'autoconstrucció, que han propiciat una dispersió de l'hàbitat i una baixa densitat de població. A Ciutat Meridiana, en canvi, l'edificació és de tipus vertical, pròpia de la ciutat dormitori situada en la perifèria d'una gran urbs. Aquest barri, sorgit als anys seixanta arran d'una important operació immobiliària en un moment de gran especulació, concentra la major part de la població i polaritza la poca activitat

econòmica de la zona a la vegada que centralitza la majoria dels serveis.

La història recent dels barris

Com altres zones de la ciutat, Nou Barris és el resultat de les importants transformacions que ha patit la ciutat durant els cinquanta anys anteriors als Jocs Olímpics i especialment en els anys del *desarrollismo*.

Poca cosa queda del passat rural d'aquest territori. A principi de segle Nou Barris començà a articular-se i es construïren les principals vies de comunicació. També llavors s'introduí la idea de ciutat-jardí, tan de moda en aquella època, i va néixer el primer projecte d'aquest tipus en uns terrenys agraris, propietat de la família Sivatte des de 1873, corresponents als actuals barris de Torre Baró i Vallbona, i es començaren a vendre les primeres parcel·les. Però no serà fins als anys trenta quan aquesta idea comença a consolidar-se amb la construcció de les primeres cases en el vessant de la muntanya, prop de la via fèrria. Malauradament, la guerra civil va aturar molt d'aquests projectes. Mentrestant, també en aquesta època, van començar a estructurar-se els principals nuclis urbans de Nou Barris que donaren lloc als futurs barris de Verdum, Roquetes, Trinitat i Prosperitat.

Posteriorment, les condicions de vida del règim franquista i una gestió pública marcada pel descontrol i l'especulació incidiran de forma decisiva en la fisonomia urbana del districte. En els

anys 40, el que havien estat horts, cases d'estiueig, projectes de ciutat-jardí, es desvirtuaren i començaren a configurar-se els primers assentaments de forma anàrquica i sense les mínimes infraestructures urbanes (pavimentació de carrers, clavegueram, aigua corrent, etc.).

El procés industrialitzador de l'Estat espanyol, iniciat en els anys cinquanta, provocà un creixement desmesurat i caòtic de les perifèries metropolitanes per tal de poder respondre a l'arribada massiva d'una població immigrant procedent d'altres zones de l'Estat a la recerca de feina i de millors condicions de vida.

Aquest corrent migratori dels anys 50 i 60, superior al dels anys 20 i 30, va tenir un fort impacte sobre Barcelona i la seva àrea metropolitana i també en el cas de Nou Barris incidí en la seva configuració urbanística.

És dintre del desordre urbànic i el poc control sobre l'especulació que genera la situació de l'època que els polígons i les barriades perifèriques comencen a créixer. Aleshores els vessants de la muntanyes de Nou Barris comencen a poblar-se de blocs de pisos, barraques i habitatges de construcció pròpia. Serà en aquest context que s'iniciarà el creixement dels barris de Torre Baró, Vallbona i Ciutat Meridiana.

Les intervencions urbanístiques que es van dur a terme durant aquells anys es realitzaren en gran part a l'empara del Pla comarcal de 1953 i dels diferents plans parcials que el concretaven. Moltes d'aquestes operacions urbanístiques permeteren allotjar, mijançant in-

versions econòmiques relativament baixes, l'allau de població obrera immigrada.

Els anys 70 es caracteritzen per un llarg seguit de reivindicacions veïnals a través de les quals es va aconseguir pal·liar moltes de les carències urbanístiques i socials. Aquestes tenien ja un precedent important l'any 1967 amb les mobilitzacions que van tenir lloc la diada de l'1 de maig i en les quals es va reivindicar la construcció del col·legi de la Font dels Eucaliptus, ubicat fins aleshores en vagons de tramvia reciclats com a escola. Aquesta actitud reivindicadora de la població ha perdurat fins ara mitjançant la reconeguda participació activa dels ciutadans i de la seva important xarxa associativa. En aquells anys, foren nombrosos les manifestacions i els enfrontaments amb la policia per aconseguir millores urbanístiques (com la pavimentació dels carrers), infraestructures de serveis (com la xarxa d'aigua corrent), equipaments (com l'ambulatori, l'escola o l'institut) o els transports públics (com els autobusos que eren segrestats perquè arribessin fins a la zona). Així mateix, el 1973 els veïns aconseguiren aturar el Pla parcial de Torre Baró-Vallbona-Trinitat (que preveia l'enderroc de 4.370 habitatges) que alliberaria sòl urbà per tal que les immobiliàries disposessin de nous terrenys per edificar pisos, i el 1978 Vallbona obtingué la promesa d'un pla especial per remodelar el barri.

No obstant això, molts dèficits urbanístics són encara patents avui en aquesta zona de Nou Barris i tenen precisa-

ment el seu origen en aquest passat recent difícil de remuntar.

L'arribada de la nova Administració municipal democràtica a principis dels 80 ha comportat un esforç constant en inversions per a estructures urbanes i equipaments socials i culturals per superar els dèficits acumulats durant anys.

Fou llavors quan s'impulsaren les operacions d'habitatge públic i les millores de les infraestructures urbanes i dels espais públics, en el marc dels Plans Especials de Reforma Interior (PERI).

La major part dels equipaments tenen el seu origen en les reivindicacions veïnals dels anys 70 i 80. D'aquests, la residència de Vallbona és l'equipament més antic. Va ser construït als anys 60 i habilitat més tard com a residència d'avis segons un model d'asil actualment obsolet.

Però és també a partir de la primera legislatura de l'Ajuntament democràtic que es construïren la major part dels equipaments socials i culturals, recollint les demandes veïnals.

La guarderia de Torre Baró, creada al principi dels anys 70 per voluntaris de la zona, es va transformar posteriorment en guarderia pública municipal. A principi dels 80 va començar a funcionar el casal d'avis de Ciutat Meridiana. Dels equipaments esportius existents actualment el complex esportiu Ciutat Meridiana, amb pista poliesportiva i piscina descoberta, entrà en funcionament durant el 1986, i el de Can Cuyàs, el millor equipat i més modern dels equipaments esportius, durant el 1992.

Però el Centre Cívic de Ciutat Meridiana ha estat possiblement l'equipament més reivindicat pels veïns. Amb aquest fi es va ampliar l'antic cine de Ciutat Meridiana per ubicar-hi el nou equipament que fou inaugurat l'any 1987 i que entrà en funcionament amb tots els seus serveis, inclòs el teatre, l'any 1991. Va ser també al 1987 que va començar a funcionar l'equip de Serveis Personals de la Zona Nord, ubicat a l'edifici per atendre les demandes i necessitats socials dels veïns a través dels serveis socials d'atenció primària i de programes de promoció de l'associativisme i dinamització cultural.

Els centres d'activitats de Torre Baró i Vallbona es van crear més tard, els anys 92 i 93 respectivament, a iniciativa de l'equip de Serveis Personals de la Zona, per tal de poder descentralitzar cap als altres barris activitats cíviques, recreatives i culturals. En aquest darrer període la intervenció municipal s'amplia i consolida, i es creen nous serveis, com els tres casals infantils de la zona, i s'aferma el funcionament del teatre, amb una programació regular. A la vegada, també s'extén l'oferta de serveis socials, particularment l'atenció a domicili.

En els darrers anys comencen a fer-se també realitat les millores urbanístiques que es fan evidents en la remodelació d'espais públics, com la plaça de la Font dels Eucaliptus, en la millora de les infraestructures de transport amb la construcció de la nova estació de Renfe, en la millora de la mobilitat interna amb la construcció d'escales mecàniques a Ciutat Meridiana, la urbanització de ca-

rrers i l'ampliació de vies de comunicació com l'avinguda de Vallbona o el carrer del Torrent de Tapioles, la construcció d'habitatges de promoció pública a Vallbona i Torre Baró i la millora dels equipaments amb l'ampliació o condicionament de les infraestructures, com la zona esportiva de Can Cuyàs.

Diagnòstic de la situació dels barris

Urbanisme i habitatge

Malgrat tenir una morfologia molt diversa, aquests tres barris presenten grans similituds en la seva problemàtica, tant en el àmbit urbanístic com en el socioeconòmic. Tot plegat és el resultat d'una situació d'aïllament geogràfic i d'un passat que neix d'operacions immobiliàries i es prolonga fins avui, lligat al problema de l'habitatge i de la marginació econòmica i social.

Ordenació urbanística

Durant la immediata postguerra, les necessitats d'allotjament per a una població sense recursos, acabada d'arribar a les grans urbs, encara per reconstruir, fomentaren el desenvolupament del barraquisme i l'auto-construcció d'habitatges en zones urbanes més marginals, com eren llavors Torre Baró i Vallbona.

El *Pla comarcal de Barcelona* del 1953, aprovat tres anys abans de la Llei del sòl de 1956, establí les directrius d'estructuració i qualificació del territori distribuint els usos i activitats prioritàries i dissenyant els grans eixos circulitoris de

la ciutat. Aquest Pla fou completat per uns plans parcials que el desenvoluparen, determinant places, carrers, nombre i alçada dels edificis que s'haurien d'ubicar a cada territori. A Nou Barris, 12 dels 14 barris del districte s'hi van veure afectats.

Durant els anys setanta, de forta demanda d'habitatge, aquests plans parcials es convertiren en veritables instruments d'especulació immobiliària, fruit de la qual fou la construcció dels grans polígons d'habitatges que anaren creixent en el districte. Ciutat Meridiana va néixer arran de l'aprovació, l'any 1963, del *Pla parcial de Font Magués*, que establí la urbanització d'uns terrenys destinats inicialment al nou cementiri però que foren rebutjats perquè eren massa humits.

El *Pla parcial de Torre Baró*, aprovat tres anys abans, no tingué repercussions pràctiques; no va poder resoldre les il·legalitats urbanístiques ni impedir els assentaments il·legals, i llavors la muntanya es va omplir d'habitatges precaris de mala qualitat.

L'any 1976, durant el període de transició, s'aprovà el *Pla General Metropolità (PGM)*, modificacions posteriors del qual es recullen en el text definitiu de 1988. Aquest Pla preveia la rehabilitació no solament d'edificacions, sinó també de l'estructura urbana de determinats barris, millorant la qualitat de l'habitatge, transformant usos o, en altres casos, recuperant espais per a equipaments o fins i tot eliminant nuclis impossibles de rehabilitar. Així doncs, en el cas de Vallbona, davant la situació de deteriora-

ment de l'habitatge i la manca d'urbanització que acusava el sector, el Pla General Metropolità el qualificà de “zona de renovació urbana”, això significava haver d'establir “una actuació ordenada i progressiva de rehabilitació” i comportava la redacció d'un pla especial.

El *Pla Especial de Millores (PEM)*, aprovat el 1980, concentrava les seves operacions en el sector del Pla de Vallbona, situat a l'entrada del barri. Els seus objectius eren, per una banda, realitzar algunes millores urbanístiques, com la transformació del torrent Tapioles en un carrer-passeig, o la construcció d'una plaça; per l'altra, resoldre els problemes més greus d'allotjament, facilitant la recol·locació en habitatge social, a càrrec de l'Institut Nacional de l'Habitatge, de la població resident en cases insanes declarades inhabitables.

No obstant això, caldrà esperar la segona meitat dels anys vuitanta i l'aprovació dels *Plans Especials de Reforma Interior (PERI)* de Torre Baró i de Vallbona per veure una voluntat més clara per part de l'Administració de resoldre els problemes d'habitatge de la zona i les seves deficiències urbanístiques, evidenciat tot plegat pel dèficit d'infraestructures urbanes, l'absència de reserva de sòl per a equipaments, habitatges, zones verdes, vials i espais públics, com també per l'anarquia de l'edificació, basada en l'autoconstrucció.

Així doncs, el 1985 s'aprovà el *PERI de Torre Baró* amb els següents objectius:

1- Mantenir l'estructura de població del barri.

2- Millorar l'accessibilitat viària mitjançant petites operacions externes.

3- Consolidar el sòl residencial.

4- Proposar actuacions en habitatges de promoció pública.

5- Plantejar mètodes de millores i recuperació dels habitatges actuals.

6- Consolidar el sòl previst per a parcs o boscos.

7- Dotar d'espais lliures.

8- Equipaments per al barri.

9- Organitzar un esquema d'intercanvi gradual i flexible.

El PERI proposa actuar en l'estructura viària, en parcs i jardins, en la dotació d'equipaments comunitaris, en l'habitatge i l'activitat i finalment en les infraestructures de servei.

Quant a la seva gestió, el Pla preveu anar buidant les parcel·les i real·lotjar en habitatges socials, a mesura que aquests es vagin construint, els afectats per estar ocupant sòl d'actuació pública o habitatges irrecuperables. De moment, la manca d'habitatge públic on allotjar aquesta població ha motivat que es prioritzi l'adquisició de sòl; això ha fet que fins ara s'hagin buidat poques construccions afectades. Segons dades dels serveis de Gestió Urbanística de l'Ajuntament, en data de desembre de 1994 s'havien expropiat 32.016 m² de sòl i 1.347 m² de construccions.

Si bé en un primer moment el Pla preveia mantenir en les seves actuacions públiques un tipus d'hàbitat dispers en cases escalonades, el cúmul de dificultats i sobretot el cost econòmic que aquest tipus de construcció comporta han fet re-

considerar tal propòsit. Així doncs, s'estan estudiant actualment algunes possibles modificacions del Pla, com és la concentració de l'habitatge públic en zones de menys pendent i tipus de construccions més econòmiques, com per exemple petits blocs de pisos.

El *PERI de Vallbona* s'aprovà el 1990. Desenvolupa el PGM incorporant les determinacions del PEM. Els seus objectius són els següents:

1- Connectar aquest territori amb l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

2- Donar estructura al conjunt del barri i consolidar 3 sectors residencials entorn a un gran parc forestal central.

3- Regular l'edificació existent.

4- Portar a terme les operacions d'habitatge públic ja programades i erradicar l'habitatge no habitable.

5- Normalitzar l'oferta de solars i mantenir un equilibri entre residència i estructura urbana.

Aquest PERI, encara que posterior al de Torre Baró, està més avançat; en part per haver estat més concentrada la propietat objecte d'expropiacions, però també per l'existència d'un anterior Pla Especial de Millores.

El PERI proposa concentrar l'hàbitat en la part sud del barri i construir-hi blocs de pisos per real·lotjar la població afectada per les expropiacions realitzades amb objecte d'alliberar el sòl urbà destinat a zones verdes o equipaments, o ocupat per barraques i cases insalubres. Aquestes expropiacions començaren l'any 1981, això permeté ubicar i construir els primers habitatges públics en el

sector del Pla. En els anys 1988-90, amb solament dos expedients, s'expropiaren 158.436 m² de sòl pertanyent a dos propietaris: el Sr. Fidel Puig i la societat Menalla, SA. La resta d'expropiacions realitzades entre 1986 i 1992 han afectat finques en mal estat.

Situació actual als barris

a-Deficiències urbanístiques:

Dels tres barris, Ciutat Meridiana és la zona que presenta una urbanització millor. Malgrat això, el mal estat de les escales que uneixen els desnivells dels terrenys, la mala pavimentació d'alguns carrers amb forts pendents i el deteriorament del mobiliari urbà danyen molt la imatge del barri. Així mateix, la manca de neteja i condicionament de molts espais lliures existents entre blocs de pisos perjudiquen també l'aspecte del barri i accentuen el dèficit d'espais comunitaris, places i parcs, encara que aquests hi queden compensats per la proximitat de Collserola. Tot plegat és el resultat, bàsicament, de la manera com es distribueix el tipus de propietat d'aquests espais que, essent privats, en molts casos són d'ús públic. Així mateix, hi ha molts camins, carrers d'accés, zones enjardinades i algunes parts de places l'acabament i el manteniment dels quals no assumeixen els veïns propietaris i en què els serveis municipals no poden intervenir unilateralment. El llarg procés de recerca de consens entre ambdues parts per tal de poder realitzar les millores necessàries en aquests terrenys, ha motivat que perdurin gran

Grau d'execució del PERI de Torre Baró, març 1994

Operacions urbanístiques

Actuacions	Realitzades		Parcialment real.		No realitzades		Total
Vials per urban. i/o ampliar	6	23,1%	8	30,7%	12	46,1%	26
Vies de vianants	2	15,3%	3	23,1%	8	61,5%	13
Sist. d'equip.	2	28,5%	1	14,3%	4	57,1%	7
Parcs i jardins	1	12,5%	1	12,5%	6	75%	8
Total	11	20,3%	13	24,1%	30	55,5%	54

Construcció d'habitatge públic

Exprop. ja realitz.	En construcció	Hab. ja construïts	Pendent	Hab. projectats
80 / 29,1%	30 / 10,9%	8 / 2,9%	157 / 57,1%	275 / 100%

part de les deficiències urbanístiques existents.

A Torre Baró trobem una escassa ordenació urbanística i un hàbitat dispers i anàrquic. Igual que a Ciutat Meridiana, els problemes topogràfics dificulten la mobilitat dels veïns dintre del mateix barri i provoquen aïllament entre ells. Tal com ja ho recull el PERI, les infraestructures urbanes bàsiques són molt deficientes; pel que fa al manteniment dels carrers és insuficient. Aquesta situació caòtica del barri provoca l'existència, a més a més, de nombroses zones convertides en abocadors il·legals que augmenten la degradació dels diferents nuclis de població i generalitzen la insalubritat. La trama urbana actual és el resultat d'uns assentaments realitzats sense ordenació prèvia. Això i la existència d'un territori tan accidentat fan molt difícils sinó inviables, tècnicament i econòmicament, les possibles solucions.

A Vallbona, s'ha prioritzat la construcció d'habitatges nous a fi de poder

reallotjar el més aviat possible els afectats per les expropiacions del barri i els de Torre Baró. Malgrat els importants esforços públics realitzats en aquest territori, l'avançament aconseguit pel que fa a l'habitatge no ha pogut anar acompanyat del degut condicionament dels entorns urbans. El barri continua patint deficiències en les seves infraestructures de serveis, en la xarxa de clavegueres i en la urbanització dels carrers; cal recordar que el traçat i la pavimentació inicial es va fer sense projecte ni pressupost previst, per la via d'urgències, i van donar lloc a una xarxa vial de mala qualitat, irregular i a la manca de moltes senyalitzacions. La degradació mediambiental del riu Besòs i la brutícia del Rec Comtal en algun dels seus trams, també contribueixen a donar al barri un aspecte d'abandó i desordre urbanístic. No obstant això, per als seus habitants un dels pitjors mals és principalment el fort aïllament que pateix el barri, separat de la resta de la ciutat i fins i tot dels barris

amb els quals constitueix una unitat geogràfica i cultural.

b- Estat de l'habitatge:

Les estadístiques disponibles més recents –referides al cadastre de 1991– no recullen de manera exhaustiva la informació necessària per poder establir un diagnòstic exacte de la situació i estat de conservació dels habitatges en aquestes zones. No obstant això, alguns estudis realitzats per a l'elaboració dels diferents plans esmentats anteriorment poden donar una idea del tipus d'habitat construït i de les necessitats de rehabilitació que requereix actualment, tenint en compte els avenços aconseguits per aquests plans urbanístics.

A l'hora de valorar l'estat de les edificacions per tal de considerar la seva possible recuperació, en el PERI de Vallbona es tenen en compte dos aspectes: les característiques constructives dels edificis, relacionades amb l'antiguitat i el nivell de maduresa, i el nivell de manteniment de les edificacions que tenen a veure directament amb les expectatives desenvolupades pels seus ocupants, com també la seva capacitat econòmica per afrontar les despeses de les millores necessàries.

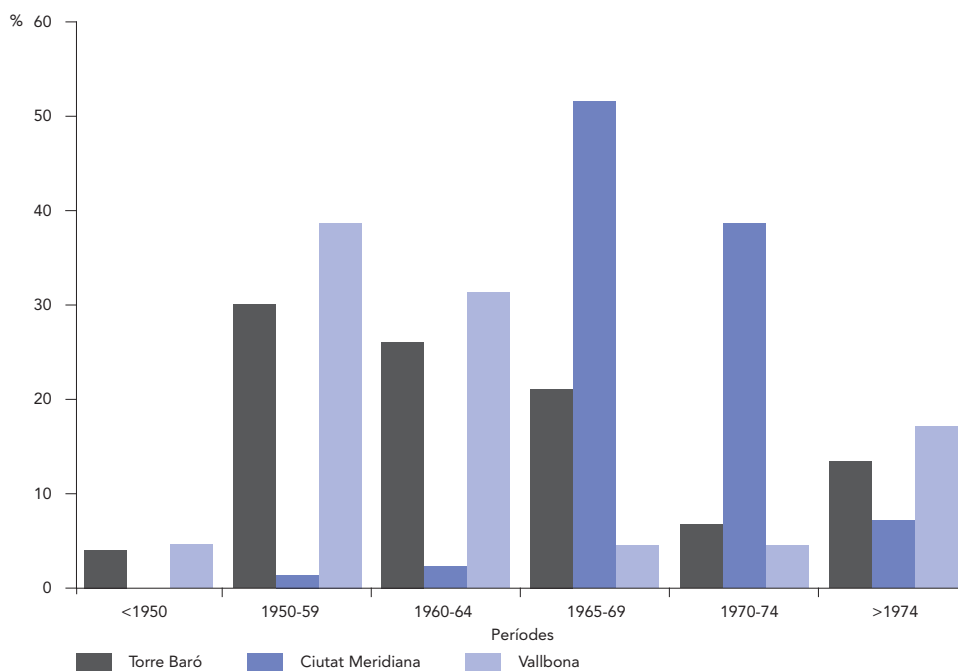
L'ocupació d'aquests tres barris, tal com es coneixen avui, es consolidà durant el tercer quart d'aquest segle. A Vallbona els assentaments es realitzaren majoritàriament en la dècada dels cinquanta i principi dels seixanta, a Torre Baró es realitzaren al llarg d'aquestes dues dècades, mentre que el polígon de

Anys de construcció dels edificis, 1991

	<1950	1950-59	1960-64	1965-69	1970-74	>1974
Torre Baró	3,42	29,98	26,00	20,80	6,64	13,16
Ciutat Meridiana	0,00	1,01	2,02	51,52	38,38	7,07
Vallbona	4,26	38,60	31,08	4,51	4,51	17,04
Total Zona Nord	3,42	30,39	25,75	18,33	8,27	13,84

Nota: Percentatges segons anys de construcció. 1991
 Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Anys de construcció dels edificis

Nombre d'edificis i nombre d'habitatges

	Nbre. Edificis	Nbre. Habitatges	Habitatge/ Edifici	% Habitat. per barris
Torre Baró	904	956	1,05	17,63
Ciutat Meridiana	99	3.971	40,11	73,25
Vallbona	399	494	1,23	9,11
Total Zona Nord	1.402	5.421		100,00

Font: Cadastre 199. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Ciutat Meridiana, més recent, data del final dels seixanta i principi dels 70. Així doncs, gairebé el 70% de les construccions de Vallbona i el 55% de les de Torre Baró tenen entre 30 i 45 anys.

La forma com es varen vendre els terrenys per edificar també determina un tipus d'hàbitat. A Torre Baró i Vallbona s'oferiren uns solars en unes suposades urbanitzacions sense urbanitzar, posteriorment aquestes parcel·les foren subdividides, sobretot a Vallbona, en no poder ser pagades pels seus nous propietaris. Això donà lloc a un tipus d'habitatge de planta baixa (vegeu taula) a Torre Baró en un 80% dels casos, repartint-se de forma dispersa per la muntanya segons l'accessibilitat del terreny, i a Vallbona en un 86%. Mentre, a Ciutat Meridiana les dues terceres parts dels 99 blocs de pisos, que concentren el 73% dels habitatges de tota la Zona Nord, tenen entre 5 i 14 plantes.

Un criteri important de qualitat de l'habitatge és també la seva grandària en relació amb el nombre de peces que té l'allotjament i de les persones que l'ocupen. En els PERI es considerà com a límit d'habitabilitat 10 m² per persona. En general les cases són petites, sobretot a Vallbona on un 30% té menys de 40 m² de superfície, en canvi a Ciutat Meridiana el 90% dels pisos tenen entre 50 i 70 m², i són en general de tres dormitoris, mentre que a Torre Baró les dimensions són més diverses.

L'estudi "Vallbona. Elementos de información para una propuesta de vivienda popular", realitzat l'any 1978 i posteriorment actualitzat el 1986 de cara a

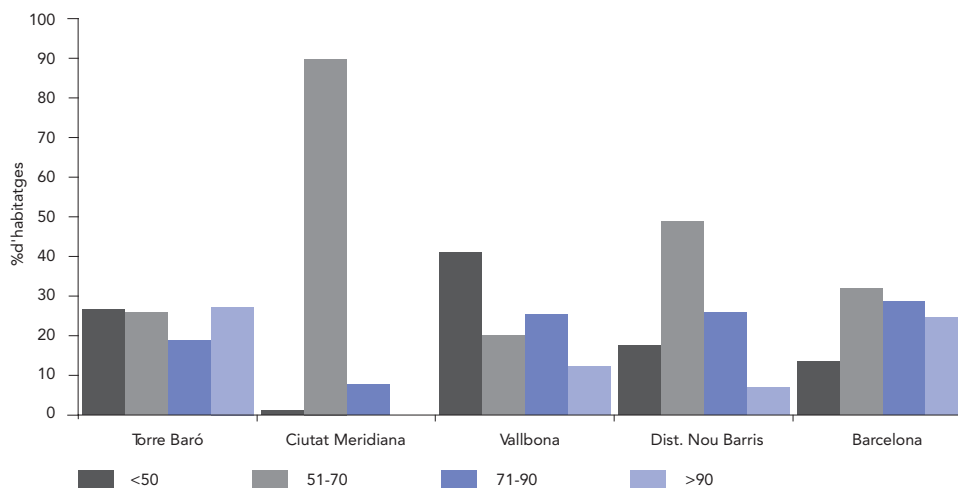
Habitatges segons superfície, 1991

	<31	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	>90	
Torre Baró	5,85	8,89	12,03	14,96	11,51	10,04	9,10	27,62	100
Ciut. Merid.	0,03	0,03	1,39	56,56	34,05	6,35	1,44	0,19	100
Vallbona	13,36	16,80	11,13	11,34	9,31	8,91	16,60	12,55	100
Dist. N. B.	2,23	3,18	12,18	24,09	25,16	14,32	11,94	6,91	100
Barcelona	1,88	3,99	7,94	14,09	18,39	16,55	12,41	24,75	100

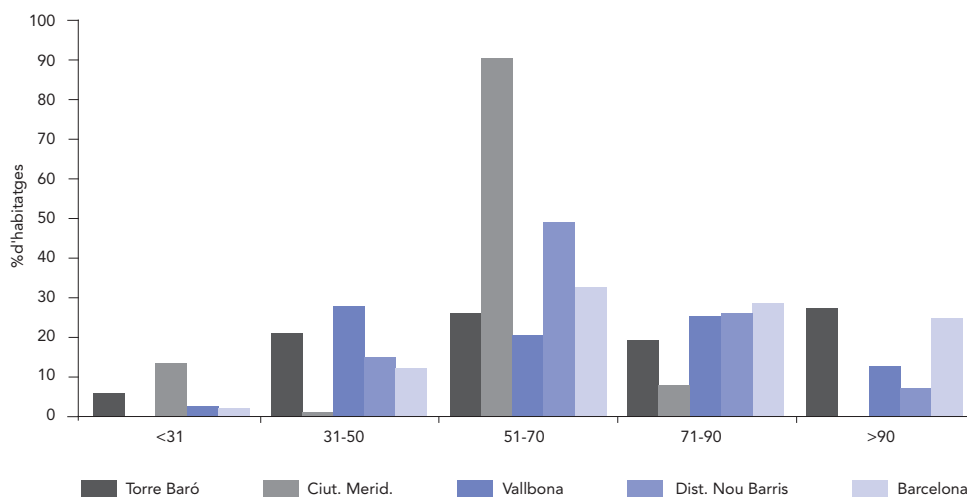
Nota: Percentatges segons intervals de superfície, expressats en m².

Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Superfície dels habitatges, per territoris

Superfície dels habitatges, en m2

Edificis segons nombre de plantes, 1991

	0	1	2	3	4	5	6-14	>14	
Torre Baró	79,9	16,37	3,32	0,44	0	0	0	0	100
Ciut. Merid.	19,19	2,02	1,01	0	1,01	48,5	25,25	3,03	100
Vallbona	86,7	10,53	2,50	0	0	0,25	0	0	100

Nota: Percentatges segons nombre de plantes.

Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Estat de l'habitatge, 1982 (en el marc del PERI)

	Habitatges ocupats		Habitatges no ocupats		Total
	Hab. enquestats detalladament	Solament inspecció	Deshabitats i abandonats	Estat ruïnós extern	
No rehabilitables	152 / 24,4%	91 / 35,1%	7	33	283 / 30,7%
Reh. cost elevat	59 / 9,47%				59 / 6,4%
Reh. cost mitjà	89 / 14,3%	92 / 35,5%			181 / 19,6%
Reh. cost baix	323 / 51,8%	76 / 29,3%			399 / 43,3%
Total	623 / 100%	259 / 100%	7	33	922 / 100%

l'elaboració del PERI, posa en evidència la baixa qualitat de l'edificació, el nivell insalubre d'algunes construccions i la reduïda superfície dels habitatges; el 1978, 150 habitatges tenien menys de 36 m². Actualment la densitat de població del barri ha disminuït; de 1974 a 1984 Vallbona va passar de 2.089 habitants a 1.084 i el nombre d'habitatges es reduí també de 364 a 333; això fa pensar que els nuclis familiars per casa han minvat també.

Segons aquest estudi, en el sector de l'Hondo era on l'edificació estava més degradada, en el sector del passeig Pinar i Puigdeborba, al nord-oest del barri, pràcticament tota l'edificació era considerada recuperable, i en la zona del Pla les edificacions estaven en relatiu bon estat.

Les conclusions de l'estudi de 1978,

reiterades el 1986, assenyalaven que la patologia més extensa era la referent al tema de l'estanquitat a la pluja i humitats per filtracions i així ho exposa: "per la forma de construcció i els materials emprats, es pot confirmar que la manca d'aïllament tèrmic de les edificacions i els problemes d'humitats interiors són generalitzats". Així mateix, de les 150 cases anteriorment mencionades, la majoria són irrecuperables, no solament per la seva inhabilitat, sinó també per problemes de pèssima construcció a més de falta de manteniment.

A Torre Baró els problemes de construcció són molt semblants. L'estudi sobre l'"Estat de l'habitatge el 1982", analitza la situació i l'estat de conservació dels habitatges i construccions existents en el marc del PERI, estableix les

seves necessitats de rehabilitació i fa una estimació del cost aproximat.

El cost global estimat per a la rehabilitació d'aquests 639 habitatges seria en aquell moment de 138.957.280 ptes.

Els altres factors importants quant a l'estat de conservació dels edificis estan relacionats amb el manteniment. Aquest dependrà dels ocupants i, com ja s'ha dit, les seves possibilitats econòmiques i de les seves expectatives de continuar o no vivint en la casa que ocupen, si són llogaters o propietaris, com també si estan o no esperant un allotjament social. El tipus de població també serà determinant; si bé la població inicial d'aquests barris era principalment constituïda per immigrants que cercaven unes millores de vida, i que van haver de construir el seu propi habitatge, actualment aquesta ha estat en gran part substituïda per població marginal que s'ha anat instal·lant en les cases més degradades, i fins i tot en barraques. Tant en un cas com en l'altre els recursos són escassos, però l'actitud envers la conservació del seu habitatge és diferent.

A Vallbona, en l'enquesta realitzada per al PERI el 1978, apareix que de les cases afectades pel Pla 23 són buides, 88 ocupades per famílies que volen un habitatge nou, 50 que prefereixen quedar-se on són, 12 que desitgen marxar del barri i 26 que no contesten.

Sobre les necessitats de rehabilitació de Ciutat Meridiana no hi ha dades. Consta que als tres anys d'haver entregat els pisos als seus ocupants, es varen registrar 313 denúncies per problemes

d'humitats. Malgrat les deficiències de construcció i instal·lacions dels edificis, es pot dir que les condicions dels habitatges són relativament acceptables i molt semblants a les de molt altres barris poc afavorits de la ciutat.

Per afrontar l'ordenació urbanística dissenyada pels PERI i les necessitats més greus d'allotjament, l'Administració ha desenvolupat programes de promoció d'habitatge públic; així, segons les dades actuals del Districte, a Vallbona hi ha 155 habitatges construïts o en construcció mentre que a Torre Baró n'hi ha 60 de previstos.

Estat d'execució dels programes d'habitatge públic	
Vallbona	
Habitatge ja ocupat	70
Habitatge no ocupat	
– Adjudicacions en negociació	12
– Expropiacions pendents	50
– Sense adjudicació prevista	23
Total	155
Torre Baró	
Habitatge construït i adjudicat	8
Habitatge en construcció	30
Solar cedit al PMH, per iniciar la construcció	22
Total	60

Estructura de població

La Zona Nord agrupa 14.752 veïns censats, només el 7,8 % dels habitants de Nou Barris i el 0,9% dels del conjunt de Barcelona. La població d'aquesta zona es

distribueix desigualment entre els seus tres barris: Ciutat Meridiana concentra 11.491 persones (el 77,8% de la zona), mentre que Torre Baró compta amb 2.193 habitants (un 14,8% de la zona) i Vallbona poc més d'un miler de veïns censats, tot i que en aquests dos darrers barris, i especialment en el de Vallbona, existeix un percentatge considerable de població immigrant no empadronada.

La característica demogràfica més destacada de la Zona Nord de Nou Barris és el considerable pes de les franges de població més jove i un menor predomini de la gent gran, tant si prenem com a referència el conjunt del districte com tota la ciutat.

És especialment destacable la distància de 7 punts percentuals en què la Zona Nord supera els percentatges de Barcelona quant a la població d'entre 15 i 24 anys, mentre que el percentatge de població més gran de 65 anys és 8 punts inferior al del conjunt de la ciutat.

De les 38 zones en què es divideix Barcelona a efectes d'indicadors estadístics i de treball municipal en Serveis Personals, la Zona Nord de Nou Barris és la que presenta un major percentatge de població juvenil, entre 3 i 10 punts percentuals per sobre de les altres i 7 punts superior a la mitjana del conjunt de la ciutat.

Una estructura demogràfica amb un alt percentatge de joves pot constituir una estimable potencialitat demogràfica i social per tractar-se d'una població que està a les portes de l'etapa vital de major fecunditat, per trobar-se en edat produc-

tiva, i també per la seva tradicional capacitat d'iniciativa i d'activitat de tota mena.

Tanmateix, un gran pes dels efectius infantils i juvenils també incrementa les situacions de risc. Un entorn social, cultural, econòmic i urbà desfavorable, com el de la Zona Nord de Nou Barris, pot afavorir processos d'exclusió i marginació social d'aquella part de la població que es troba en ple procés de maduració personal i d'inserció social i professional.

A pesar de l'existència de característiques ben peculiars, la Zona Nord de Nou Barris evoluciona demogràficament en la mateixa direcció que el conjunt del districte o de la ciutat, si bé s'ha incorporat a aquestes tendències generals més tardanament. Tres elements criden l'atenció especialment si comparem l'estructura d'edats que es desprèn dels dos últims padrons de població:

– La important davallada de població menor de 14 anys, més acusada que al conjunt de Nou Barris, i molt més que a Barcelona: un 31,2% de decrement, enfront del 28,0% i 22,4% respectivament.

– El gran increment dels majors de 65 anys. Si aquest increment és lleugerament inferior al del conjunt de Nou Barris, en canvi és més de 10 punts percentuals superior al de Barcelona. El percentatge notablement petit de gent gran que tradicionalment ha caracteritzat Nou Barris i especialment la seva Zona Nord, té les seves arrels en el peculiar procés de creixement d'aquest territori que en una part important va tenir lloc a

Grans grups d'edats

1991	% 0-14	% 15-24	%25-64	% +65
Zona Nord	18,0	22,6	50,0	9,5
Nou Barris	15,1	17,9	53,1	13,9
Barcelona	14,4	15,6	52,6	17,4

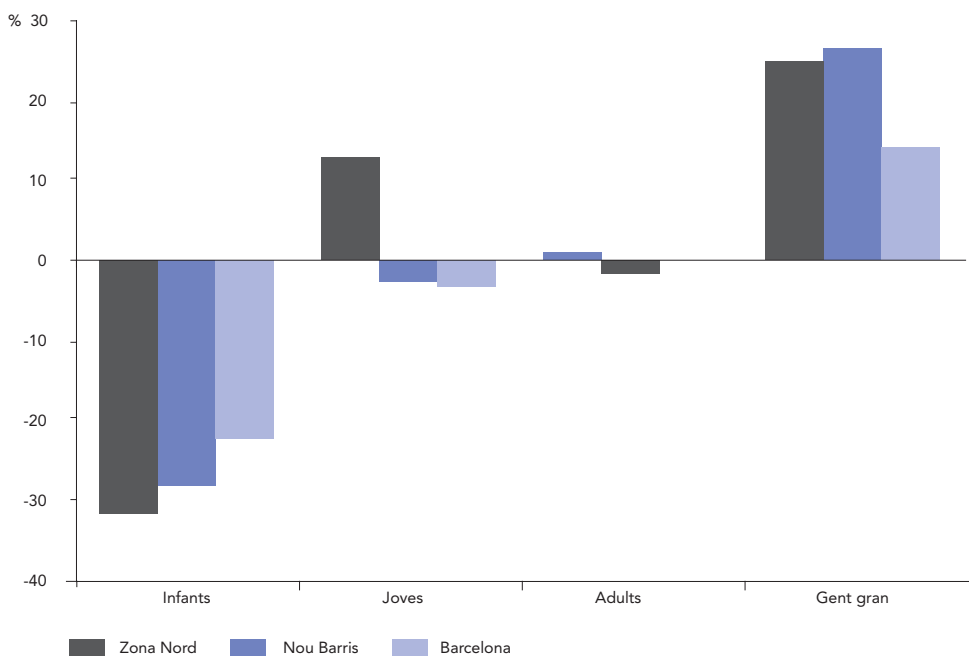
Font: Cens de Població. 1991. Ajuntament de Barcelona

Evolució dels grans grups d'edats. 1986-1991

Evolució 1986-1991	Evolució 0-14	Evolució 15-24	Evolució 25-64	Evolució +65
Zona Nord	-31,2 %	12,8 %	0,1 %	24,3 %
Nou Barris	-28,0 %	-2,5 %	-2,0 %	26,8 %
Barcelona	-22,4 %	-3,6 %		13,6 %

Font: Cens de Població, 1991. Ajuntament de Barcelona
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris

Evolució dels grans grups d'edat. 1986-1991

partir dels moviments migratoris dels anys 50 i 60, la qual cosa va suposar l'assentament de contingents humans relativament joves. L'impacte d'aquest procés sobre l'estructura demogràfica es va neutralitzar en la mesura en què aquests grups van envellint i, per tant, ha de preveure's un progressiu increment del seu pes específic.

– Un notable augment de la població d'entre 15 i 24 anys, mentre que al conjunt de Nou Barris i de Barcelona es produeixen petites disminucions d'aquesta franja d'edats. Aquest fenomen és el resultat de l'arribada a aquest grup d'edats del gran contingent d'infants que ha caracteritzat l'estructura demogràfica de la Zona Nord durant molts anys.

Tot i que amb retard, la Zona Nord de Nou Barris s'ha incorporat al procés general d'envelliment de la població produït com a conseqüència de diferents factors entre els quals s'han de destacar la baixa de la taxa de natalitat i l'augment de la longevitat. Respecte a la taxa de natalitat s'ha de dir, però, que la disminució experimentada no impedeix que la Zona Nord encara mantingui valors superiors a la mitjana de Nou Barris i de Barcelona (8,65% enfront del 7,1% i 7,7%, respectivament).

En el terreny demogràfic, bona part de les peculiaritats de la Zona Nord tenen el seu origen en els assentaments d'amplis continents de població relativament jove provinent de la immigració, i el retard en la incorporació a les tendències demogràfiques dominants en el conjunt de la ciutat.

Llocs de naixement, en %

1991	Barcelona	Resta de Catalunya	Fora de Catalunya
Zona Nord	48,3	3,9	47,8
Nou Barris	50,6	5,3	44,1
Barcelona	57,7	8,9	33,4

Font: Cens de Població, 1991. Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Nivells d'ocupació i atur

	Taxa ocupació	Taxa atur	Recerca 1a. feina
Ciutat Meridiana	82,6	17,4	3,7
Torre Baró	70,6	29,4	8,4
Vallbona	61,6	38,4	17,1
Zona Nord	79,6	20,4	5,2
Nou Barris	83,3	16,8	3,5
Barcelona	86,3	13,7	2,7

Font: Cens de Població de 1991

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris

A més de la seva influència en l'estructura d'edats, el procés immigratori dels anys 60 ha estat també l'element determinant en l'equilibri entre població autòctona i nascuda fora de Catalunya. Aquesta darrera constitueix quasi la meitat dels habitants de la zona, mentre que a Barcelona només ho és un terç de la població.

Aquestes xifres adquireixen encara més rellevància si es considera que bona part dels nascuts a la Zona Nord són fills d'immigrants, crescuts en un entorn de població molt majoritàriament immigrada. Han constituït una generació que sense poder mantenir les arrels culturals dels seus pares, tampoc no han pogut assimilar amb facilitat les pautes culturals autòctones.

L'activitat econòmica i l'ocupació

Treball i atur

La Zona Nord de Nou Barris és un dels territoris barcelonins més desfavorits des del punt de vista de l'ocupació. Així es desprèn tant de l'anàlisi del cens de població de 1991 com de les dades més recents de l'atur registrat a les oficines de l'INEM.

En aquest últim cas, l'atur registrat a l'oficina de l'INEM de Ciutat Meridiana³ durant 1994 ha oscil·lat entre el 17,6 i el 19,4% de la població activa, cosa que suposa entre 2 i 4 punts per sobre de la taxa d'atur corresponent a Nou Barris (al voltant del 15-15,5%), i entre 5 i 7 punts per sobre de la taxa del conjunt de Barcelona (12-12,5%).

El cens d'habitants presenta la mateixa situació desfavorida. També en aquest cas hi ha una distància de més de tres punts i mig entre les taxes d'atur de la Zona Nord i la de Nou Barris, i superior a sis punts i mig en relació a la de Barcelona.

Tanmateix, també en relació a l'ocupació es posen de manifest els elements l'heterogeneïtat de la Zona: el barri de Torre Baró i Vallbona presenten un baixíssim nivell d'ocupació, amb 12 i 21 punts de diferència, respectivament, respecte a Ciutat Meridiana. Vallbona pateix una taxa d'atur superior al doble de la de Ciutat Meridiana i quasi el triple de la de Barcelona.

Entre 1986 i 1991, la situació ha millorat, tant pel que fa a l'índex d'ocupació com des del punt de vista de les desigualtats territorials, que encara eren més acusades. El Padró d'habitants de 1986 reflecteix una taxa d'atur del 27,6% de la població activa de Nou Barris, mentre que la de Ciutat Meridiana era del 32,0%, la de Torre Baró, del 47,5%, i la de Vallbona del 57,4%.

Si l'increment de l'ocupació pot considerar-se derivat de la millora de la conjuntura econòmica i afecta a tots els barris, l'acostament dels indicadors sembla confirmar que la crisi econòmica afecta amb major duresa els col·lectius ja de per si més desfavorits.

3. L'oficina de l'INEM de Ciutat Meridiana abasta un àmbit territorial que inclou tota la Zona Nord més els barris de Canyetes, Roquetes, Trinitat Nova i Trinitat Vella. Tanmateix, pot considerar-se que les dades conjuntes resulten força orientatives i no deuen diferir substancialment de les corresponents estrictament a la Zona Nord, atesa la composició social de la població d'aquests barris.

Capacitat econòmica familiar

La situació desfavorida de la Zona Nord de Nou Barris pel que fa a l'ocupació no podia deixar de reflectir-se en els nivells de renda familiar. Segons l'Índex de Capacitat Econòmica Familiar (ICEF), elaborat per a la ciutat de Barcelona amb dades de 1988, la capacitat econòmica de les famílies de la Zona Nord és quasi un 15% inferior a la del conjunt del districte, i quasi un 34% inferior a la mitjana de Barcelona.

Cal destacar que no hi ha a la Zona Nord cap secció censal que arribi a la mitjana de Nou Barris pel que fa a la capacitat econòmica familiar, mentre que al conjunt del districte sobrepassen aquesta mitjana territoris que agrupen un 43,72% de les famílies.

Per contra, la Zona Nord quasi triplica el percentatge de famílies la capacitat econòmica de les quals se situa per sota de la meitat de la mitjana barcelonina.

Lamentablement, no disposem de sèries temporals d'aquests indicadors per mesurar les tendències evolutives. Tanmateix, donades les característiques de la Zona Nord, amb una estructura socio-professional en què predominen les categories no especialitzades, amb nivells educatius inferiors a la mitjana del districte i de la ciutat, amb gran percentatge d'instrucció insuficient i altes taxes d'atur, no és difícil deduir que durant els últims anys la situació no deu d'haver millorat, ja que la crisi tendeix a afectar amb més duresa les comunitats que convinguen aquestes característiques desventajoses.

El teixit empresarial

La Zona Nord de Nou Barris compta amb una estructura molt feble d'establiments econòmics, situació que és provocada per la conjunció de diversos factors

tals com un nivell de renda predominantment baix i, per tant, escassa capacitat de despesa, una segregació espacial amb manca de centralitat unida a una deficient xarxa de comunicacions, un hàbitat dispers amb insuficient capacitat demogràfica i de consum solvent per nodrir una xarxa comercial en els barris de Torre Baró i Vallbona, etc.

La debilitat de l'activitat econòmica es concreta en un escàs nombre d'establiments per habitant, que l'any 1992 arribava a poc més del 54% dels que compta Nou Barris i a menys del 31% dels existents a Barcelona.

La debilitat és patent en totes les branques d'activitat. La relació d'empreses industrials i de construcció de la zona per cada 10.000 habitants és només un 40% de la que existeix a Nou Barris i menys del 21% de la de Barcelona. El comerç de la Zona Nord es situa al voltant del 53% del de Nou Barris i del 34% del de Barcelona, mentre que els serveis arriben a prop del 64% i del 38% respectivament.

La situació desfavorida de la Zona Nord és encara més patent des del punt de vista de la densitat territorial de les empreses, que no arriba al 15% de la del districte ni de la ciutat.

Aquesta situació és provocada per la quasi inexistència d'establiments d'activitat econòmica en els barris de Torre Baró i Vallbona, que estan mancats fins i tot d'una mínima xarxa de comerç o serveis bàsics, com a conseqüència de la conjunció d'una densitat de població molt baixa amb hàbitats dispersos, una

Índex de capacitat econòmica familiar

	Zona Nord	Nou Barris	Barcelona
ICEF	66,1	77,3	100,0

Font: Índex de Capacitat Econòmica Familiar. La Caixa i Ajuntament de Barcelona, 1991

% de famílies residents en territoris amb l'ICEF ressenyat

ICEF	Zona Nord	Nou Barris
- 50	5,34	1,90
50 - 60	13,99	8,08
60 - 70	27,90	19,90
70 - 77,35	52,78	26,39
77,35 - 100	0,00	35,74
+ 100	0,00	7,98

Font: Índex de Capacitat Econòmica Familiar. La Caixa i Ajuntament de Barcelona, 1991. Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994. L'ICEF 77,35 correspon a la mitjana de Nou Barris

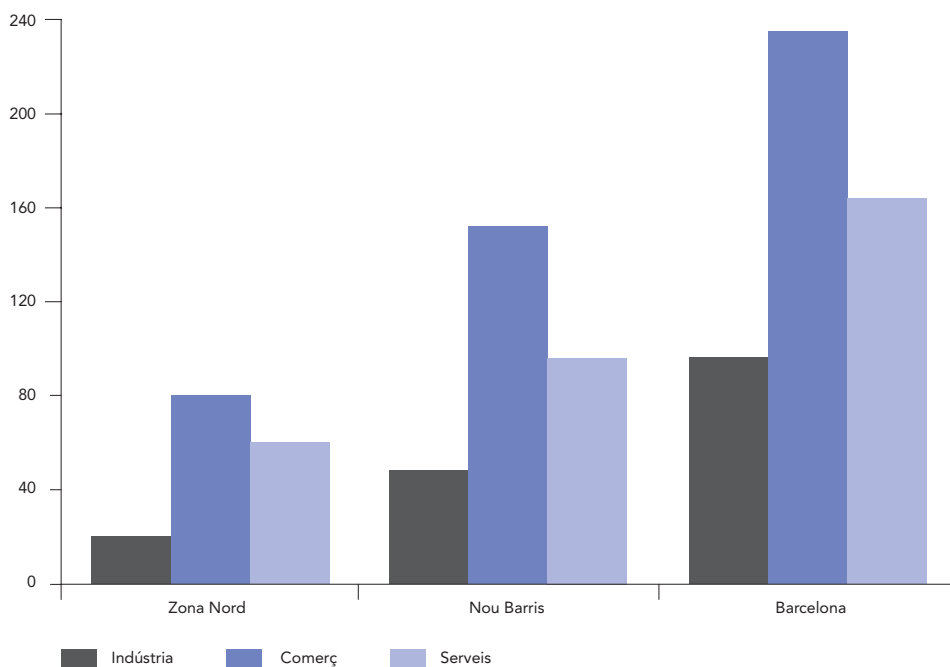
Ràtios d'establiments d'activitat econòmica

1992	Empreses /10.000 veïns	Empreses /Hm ²	Indústries /10.000 veïns	Comerços /10.000 veïns	Serveis /10.000 veïns
Zona Nord	163	1,3	20	81	62
Nou Barris	301	9,7	50	153	97
Barcelona	529	8,8	96	236	162

Font: Cens de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Establiments d'activitat econòmica per cada 10.000 veïns

Evolució del nombre d'establiments d'activitat econòmica entre 1985 i 1992

1985-1992	Indústria-Const. % variació	Comerç % variació	Serveis % variació
Zona Nord	99,3	26,6	35,3
Nou Barris	4,6	19,8	36,9

Font: Censos de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris., 1994

localització espacial segregada amb dificultats serioses d'accessibilitat i una dèbil capacitat econòmica de la població.

Totes les dades exposades, tot i ser clarament descriptives d'una aclaparadora situació desavantajosa, encara amaguen altres debilitats derivades de la petita dimensió -espacial, ocupacional i de facturació- de les empreses o dels desequilibris en la diversificació de l'oferta.

Entre els anys 1985 i 1992, la situació del teixit empresarial a la Zona Nord de Nou Barris ha tendit a una lleugera millora. En general, s'ha produït un increment del nombre d'establiments en els tres sectors d'activitat considerats.

Considerant els percentatges, s'observa un creixement espectacular en la indústria i la construcció, però ha de tenir-se en compte que es partia unes xifres absolutes tan petites (15 establiments) que relativitzen la significació real d'aquesta dada.

En tot cas, només al barri de Ciutat Meridiana pot considerar-se l'existència real d'una xarxa mínimament vertebrada d'establiments d'activitat econòmica, la qual cosa fa que els habitants de Torre Baró i Vallbona siguin absolutament dependents de l'exterior per al seu proveïment de productes o serveis, ja sigui de la més propera Ciutat Meridiana o d'altres indrets de Nou Barris -particularment l'eix comercial de la Via Júlia o de Fabra i Puig- o de la resta de Barcelona. Serveixi com a mostra la dada que en aquests dos barris no hi ha cap oficina bancària, cap farmàcia, cap consulta mèdica -pública o privada-, ni mercat, i que els establi-

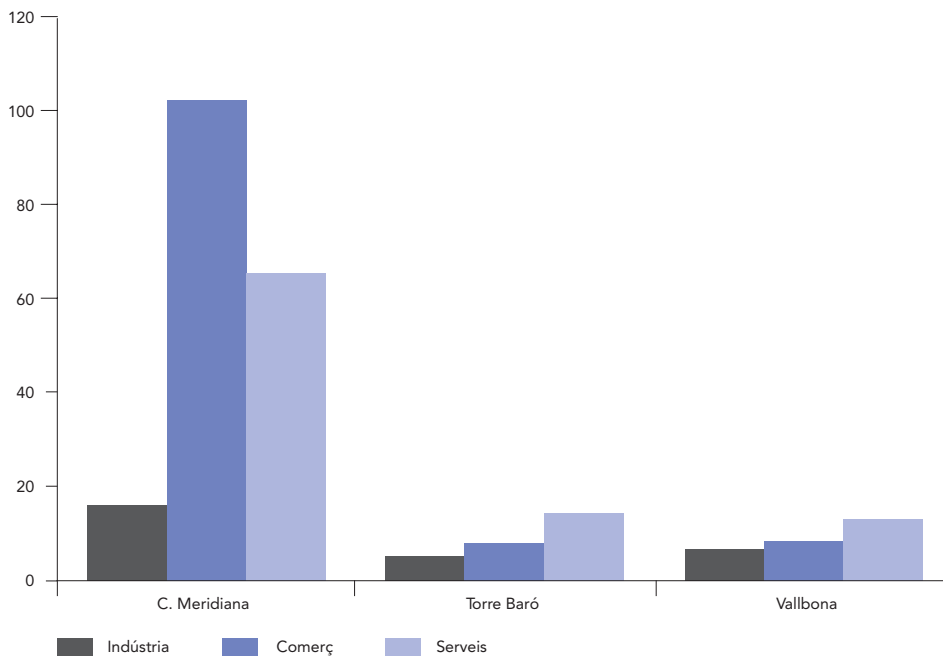
Nombre d'establiments d'activitat econòmica

1992	Empreses	Indústries	Comerç	Serveis
Ciutat Meridiana	183	16	102	65
Torre Baró	29	6	9	14
Vallbona	28	7	8	13

Font: Cens de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Nombre d'establiments d'activitat econòmica

Nivells d'instrucció en els més grans de 16 anys

	Barcelona %	Nou Barris %	Zona Nord %
No sap llegir	0,4	0,7	1,06
Primaria incompleta	18,5	26,1	27,4
Primaria completa	27,8	32,6	35,7
Batxillerat elemental	12,8	12,7	11,5
Formació professional	8,5	9,3	7,4
Batxillerat superior	13,5	8,7	5,7
Títol de grau mitjà	6,7	3,5	1,4
Títol superior	7,4	2,1	0,69
NC	4,4	4,3	9,4
Total	1.382.110	157.110	11.776

Font d'informació: Servei d'Estadística Municipal. Dades del padró de 1991

ments de serveis són majoritàriament bars.

Buscant un vessant positiu d'aquesta situació, pot considerar-se que el fet que una part de la demanda hagi de satisfer-se fora de la zona pot evidenciar l'existència de forats de mercat i, per tant, la possibilitat de crear noves empreses viables que amplïin i equilibrin l'oferta comercial i de serveis.

Els nivells educatius

Els baixos nivells educatius es troben en la base de gran part de les situacions de desigualtat, especialment pel que es refereix a garantir les oportunitats d'accés a l'ocupació i possibilitar la inserció social i professional. Aquest és també el cas de la Zona Nord on la major part de la població té nivells d'instrucció molt baixos.

La millora extraordinària dels nivells de formació que s'ha produït en la ciutat de Barcelona en els darrers anys, es distribueix de forma desigual en el territori i són els barris més desfavorits econòmicament i socialment, com els que formen la Zona Nord de Nou Barris, els que concentren taxes d'analfabetisme i d'instrucció insuficient més alevades i, al contrari, un percentatge ínfim de titulats superiors. Més del 60% dels majors de 16 anys només ha arribat al fer estudis primaris, dels quals una part important no els té acabats.

Així, l'any 1991 els baixos nivells d'instrucció en la població de la Zona Nord, continuen sent especialment sig-

Nivells d'instrucció en la població de 15 a 64 anys

	Població de 15-64 anys	Taxa d'analfabetisme 15-64 anys	Taxa d'instrucció insuficient 15-64 anys
Zona Nord	10.702	0,61	22,51
Nou Barris	134.040	0,37	19,62
Barcelona	1.121.233	0,18	12,21

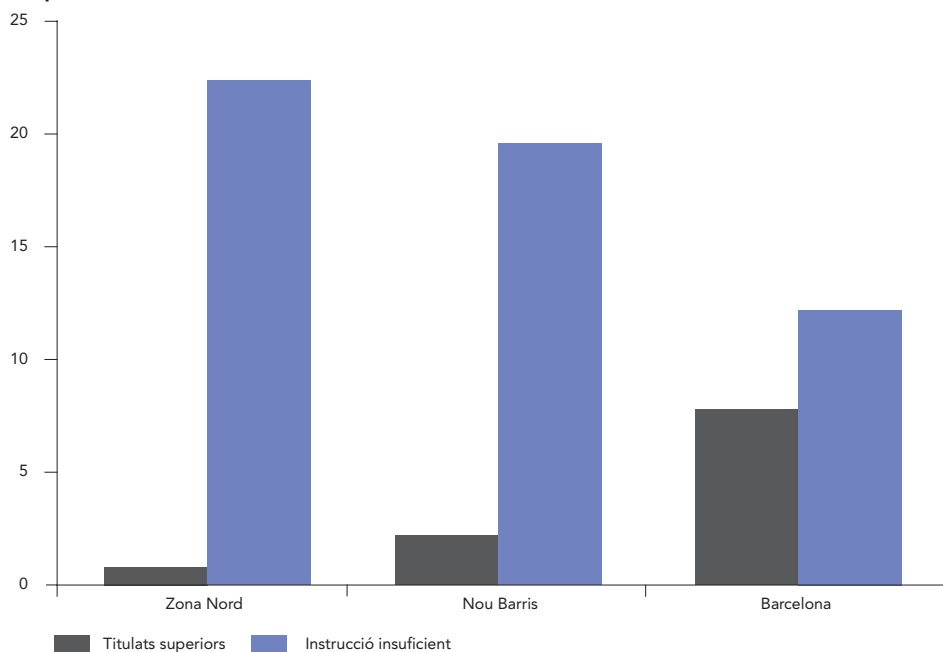
Font d'informació: Gerència de Benestar Social, elaboració a partir de les dades del Padró Municipal de 1991

Població més gran de 20 anys amb títols superiors

	Població de 20 i més anys	Taxa de titulats superiors en més grans de 20 anys
Zona Nord	10.396	0,78
Nou Barris	143.521	2,24
Barcelona	1.277.338	7,94

Font d'informació: Gerència de Benestar Social, elaborat a partir de les dades del Padró Municipal de 1991

Comparació de la taxa de titulats superiors amb el percentatge de persones amb instrucció insuficient

nificatius. El percentatge d'analfabetisme entre els majors de 16 anys és més alt que a la resta de Barcelona. Així, mentre que a Barcelona ciutat les persones més grans de 16 anys que no saben llegir representen el 0,4%, a la Zona Nord arriben a l'11%.

Les persones amb estudis primaris incomplets representen més de la quarta part de la població major de 16 anys a la Zona Nord, i arriben al 27% enfront del 18'5% de la ciutat de Barcelona.

La taxa d'instrucció insuficient és especialment important entre la població de 15 a 64 anys a la Zona Nord, gairebé el doble del percentatge de la ciutat de Barcelona.

Malgrat tot, on s'evidencien les majors desigualtats en els nivells educatius respecte a la ciutat és en el percentatge de titulats superiors, que mentre per Barcelona és del 7,4%, a la Zona Nord no arriba ni a l'1% dels majors de 20 anys i, si tenim en compte que als barris benestants sobrepasa el 20%, encara es fa més palesa la situació.

La diferència en els nivells educatius també l'evidencia l'elevada taxa d'analfabetisme entre 15 i 65 anys, gairebé tres vegades per sobre de la de Barcelona, és a dir, 0,61% a la Zona Nord enfront del 0,18 de la ciutat.

L' estat de salut

Les desigualtats en les condicions de vida es tradueixen en dificultats de salut, de forma que la distribució territorial dels principals indicadors de salut en el

territori coincideix amb els indicadors socio-econòmics i això es fa especialment palès a la Zona Nord.

Així les principals causes de mortalitat evitable i d'anys potencials de vida perduts entre els habitants dels barris de la Zona Nord tenen que veure amb les condicions i estils de vida de la població. Aquest és el cas de la mortalitat relacionada amb les malalties cerebrovasculars i de cor, el càncer de pulmó, la cirrosi, els accidents d'automòbil, la sida o la tuberculosi.

Els barris més deprimits de la ciutat de Barcelona, com és el cas de la Zona Nord, mostren una mortalitat diferencial respecte altres zones i una esperança de vida més curta, just a la inversa dels barris benestants.

Com ho confirmen diferents estudis epidemiològics allà on es donen les pitjors condicions de vida (dèficits econòmics, manca d'ocupació, habitatge precari...) s'incrementa la mortalitat prematura i disminueix l'esperança de vida.

L'estudi de la mortalitat agregada de cinc anys realitzat per l'Àrea de Salut a la ciutat de Barcelona, permet constatar que existeix una major mortalitat en barris com Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.

La Zona Nord es troba així entre els 10 barris més desfavorits de la ciutat respecte a 3 dels 5 indicadors que des del punt de vista epidemiològic es troben relacionats amb deficientes condicions de vida. Així, a la Zona Nord, l'esperança de

Principals indicadors de salut relacionats amb les condicions de vida

	RMC/ Raó de mortalitat comparativa per totes causes en ambdós sexes	RAPVP/ Raó d'anys potencials de vida perduts	Esperança de vida en néixer	RMC /Raó de mortalitat comparativa per tuberculosi	Mortalitat infantil
Zona Nord	128,93	123,83	73,95	244,29	8,20
Barcelona	100	100	76,7	100	9,17

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals. Borrell, C.; Arias, A.; Tristan, M. Ajuntament de Barcelona, 1992

Principals indicadors de salut relacionats amb els estils de vida

	RAPVP per càncer bronco-pulmonar en homes	RAPVPP per cardiopatia isquèmica en homes	RAPVP per m. cerebrovascular en dones	RAPVP per accident de vehicle motor en homes	RAPVP per sida en homes	RAPVP per cirrosi i altres malalties del fetge
Zona Nord	89,91	193,36	191,48	121,39	190,30	95,65
Barcelona	100	100	100	100	100	100

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals. Borrell, C.; Arias, A.; Tristan, M. Ajuntament de Barcelona 1992

Indicadors de salut relacionats amb necessitats socials específiques

	Urgències en consumidors de drogues Taxa per 100.000 hab.	Mortalitat per reacció aguda a les drogues Taxa per 10.000 hab.	Taxa d'incidència de la tuberculosi	Taxes d'incidència de sida acumulada 81-93
Zona Nord	31,5	10,1	94,90	237,26
Barcelona	17,1	12,5	65,77	144,50

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Sistema d'informació sobre drogodependències de Barcelona. Informe bianual. Barcelona 1994

vida és de 73 anys, tres punts per sota de l'esperança de vida a la resta de Barcelona i cinc punts més baixa que l'esperança de vida dels habitants dels barris benestants de la ciutat.

Els estils de vida es troben fortament lligats a variables com el sexe o l'edat, i molt especialment a factors de tipus social o econòmic que es tradueixen en determinats hàbits de comportament que a la llarga resulten perjudicials per a la salut. Els indicadors posen de manifest que les causes de mortalitat de la població de la Zona Nord es troben en moltes ocasions relacionats amb les formes de vida.

També en aquest cas la Zona Nord es troba entre els 10 barris més desfavorits respecte als indicadors relacionats amb els estils de vida de la població com són la sida, els accidents de cotxe, els trastorns cerebrovasculars en les dones i la cardiopatia isquèmica en els homes.

A la Zona Nord també és important la incidència d'altres trastorns o patologies (consum d'estupefaents, sida, tuberculosi...) que es posen de manifest a partir d'indicadors epidemiològics que estan sotmesos a una estreta monitorització pels serveis de salut pública i que fan paleses importants necessitats socials. Aquest és el cas de la mortalitat per reacció aguda adversa a les drogues, la incidència acumulada de la sida, les urgències en consumidors de drogues il·legals, la incidència de la tuberculosi, etc.

Pel que fa a aquests indicadors és important assenyalar el percentatge d'urgències en consumidors de drogues, la incidència de la tuberculosi i, especial-

ment l'elevada taxa d'incidència de la sida acumulada entre els anys 81 i 93.

L'atenció social

Per diferents factors socials, culturals i econòmics una part important de la població de la Zona Nord presenta necessitats socials específiques que són objecte de l'atenció dels serveis socials. Les dades que provenen dels serveis socials municipals de la zona aporten una informació rellevant al respecte.

Durant el darrer any van ser ateses pels serveis socials municipals 664 famílies, la qual cosa suposa un augment important respecte a 1992 en el qual es van atendre 481 casos. Es tracta generalment de famílies amb necessitats i mancances múltiples i sovint són casos recurrents, el 42%, que es veuen obligats a retornar als serveis socials en moltes ocasions i estan durant anys dependent de les ajudes socials per tal de cobrir les seves necessitats bàsiques (habitatge, alimentació, educació, ocupació, etc.).

Com a conseqüència de la situació social, la majoria de les demandes de les famílies són de tipus socio-econòmic o laboral, però també destaca l'alt percentatge de demandes d'assessorament legal i de peticions d'ajuda relacionades amb l'habitatge.

La xarxa associativa

La Zona Nord de Nou Barris disposa d'una xarxa associativa relativament àmplia si se la compara amb la que existeix al conjunt del districte.

Casos treballats durant 1993 als Serveis Socials d'Atenció Primària

Zona Nord	
Casos oberts en aquest període	347
Total casos treballats	523
Casos de períodes anteriors	317
Total	477
Total de casos treballats	664

Font d'informació: Memòria de l'Atenció Primària de Serveis Socials, 1993
Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris

Modalitat de la demanda en els Serveis Socials de la Zona Nord

Tipus de demanda	Total
Economia	20,56
Laboral	23,69
Habitatge	15,68
Escolarització	7,32
Salut	6,27
Lectura/cultura/esport	3,83
Psicologia social	1,05
Social	2,44
Jurídico-legal	18,12
Altres	1,05
Total	100'00

Font d'informació: Memòria de l'Atenció Primària en Serveis Socials, 1993
Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris

És destacable la ràtio d'entitats en relació al nombre de veïns, un 70% superior a la de Nou Barris, mentre que les petites dimensions d'aquestes associacions porta com a conseqüència el fet que, en realitat, el percentatge de veïns efectivament associats és inferior al de la resta del districte.

Respecte a la distribució de les entitats per àmbits temàtics, no apareixen diferències significatives. En canvi, l'aïllament de la Zona Nord respecte a la resta

Ràtios de la xarxa associativa

1990	Nombre entitats	Mitjana de socis per entitat	Entitats /10.000 veïns	Socis /10.000 veïns
Zona Nord	30	129	20,3	2.368
Nou Barris	224	290	11,9	3.116

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris. Barajas, C.; Pindado, F.- Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1990. (No inclou entitats polítiques, sindicals ni religioses)

Percentatges d'entitats per sectors d'activitat

	Zona Nord	Nou Barris
APA	23,3	19,6
AV	10,0	6,3
Culturals	33,3	32,1
Esportives	26,7	26,8
Altres	6,6	15,1

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris.
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Percentatges d'entitats per àmbit territorial d'actuació

	Zona Nord	Nou Barris
Àmbit barri	50,0	48,2
Àmbit zona	20,0	11,2
Àmbit districte	3,3	15,2
Àmbit ciutat	26,7	21,4
Indefinit		2,7

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris.
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

del districte té el seu reflex en l'àmbit d'actuació de les entitats.

A més del major percentatge d'entitats que centren la seva activitat en el barri o la zona, és especialment remarcable l'escassa actuació en l'àmbit de districte. La imatge de replegament cap a dins de la zona que podríem obtenir d'aquesta realitat es contraresta, però, amb un bon percentatge d'associacions que veuen en el conjunt de la ciutat el seu àmbit habitual d'actuació.

Lamentablement no es disposa de dades evolutives fiables ni tampoc d'una quantificació del sector associatiu del conjunt de Barcelona, la qual cosa permetria una perspectiva més àmplia per avaluar la significació de totes aquestes dades.

Segurament, la vitalitat de la xarxa associativa de la Zona Nord té el seu origen en la tradició reivindicativa, mobilitzadora i organitzativa que els veïns de la zona van haver de desenvolupar per fer front a carències de tota mena, i mitjançant la qual van aconseguir importants millores urbanístiques, d'equipaments i de serveis socials, culturals i sanitaris durant els anys 70, abans de la constitució dels ajuntaments democràtics. Precisament durant aquesta dècada van néixer el 60% de totes les associacions existents que hi ha en aquest territori.

Encara avui, la pressió reivindicativa és un dels elements més presents en l'activitat de les entitats cíviques i veïnals de la zona, però aquestes també han diversificat la seva actuació en un ampli ven-

tall d'iniciatives socials i culturals, la qual cosa suposa una estimable potencialitat com a motor de canvi i també per la possibilitat d'encetar processos de concertació com a via per superar algunes de les deficiències i mancances de la zona.

D'altra banda, la consciència per part de l'Administració municipal de la importància d'enfortir el teixit associatiu com a element clau de l'articulació social, ha portat a experimentar mecanismes de participació i a facilitar infraestructures municipals com a element per potenciar les activitats pròpies de les entitats.

Diferències i desequilibris territorials

A la ciutat de Barcelona es manifesten desigualtats socials i desequilibris territorials entre els barris si s'observa com es comporten i es distribueixen diferencialment en el territori diversos indicadors socials referits a l'ocupació, el nivell d'instrucció, l'estructura d'edats, la salut, etc.

Si s'analitzen les dades s'observa que la Zona Nord es troba entre els barris en situació més deficitària, amb una elevada taxa de desocupació i baixos nivells d'instrucció. Així, la taxa d'atur que en el cens del 91 era de més del 20% a les zones de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona, igual que a altres barris obrers de Barcelona, se situava 7 punts per sobre de la mitjana de la ciutat, però a més de 10 punts de distància dels barris benestants amb taxes entre el 7 i el 9%. De la mateixa manera, les desigualtats so-

Situació de la Zona Nord d'acord amb tres instruments diferents de mesura

Barris		A) Índex sintètic de necessitat social (INS)		B) Índex sintètic de desigualtats socials (ISDS).		C) Índex de capacitat econòmica familiar (ICEF).	
01	Barceloneta	22,03	(3)	272	(4)	57,96	(2)
02	Parc	46,61	(8)	363	(7)	67,39	(7)
03	Gòtic	50,00	(10)	320	(6)	76,39	(11)
04	Raval	24,58	(4)	199	(2)	56,58	(1)
05	Sant Antoni	146,61	(30)	718	(29)	100,06	(28)
06	Esq. Eixample	155,93	(33)	800	(34)	117,93	(33)
07	Dta. Eixample	162,71	(34)	845	(36)	135,89	(36)
08	Estació del Nord	167,80	(35)	779	(33)	111,94	(22)
09	Sagrada Família	152,54	(32)	729	(31)	100,97	(29)
10	Poble Sec	61,02	(12)	484	(12)	75,20	(10)
11	Montjuïc	10,17	(1)	9	(1)	66,99	(6)
12	Zona Franca	47,46	(9)	440	(10)	84,02	(14)
13	Font de la Guatlla	98,31	(18)	637	(19)	96,52	(24)
14	Bordeta-Hostafranchs	118,64	(23)	659	(22)	93,22	(22)
15	Sants	102,54	(20)	640	(20)	89,69	(18)
16	Les Corts	181,36	(36)	831	(35)	126,13	(34)
17	Pedralbes	189,83	(38)	973	(39)	215,60	(39)
18	Sant Gervasi	190,68	(39)	934	(36)	161,79	(37)
19	Sarrià	187,29	(37)	932	(38)	167,51	(38)
20	Vallvidrera	120,34	(25)	635	(18)	129,32	(35)
21	Gràcia	150,85	(31)	741	(32)	97,60	(25)
22	Vallcarca	132,20	(28)	728	(30)	111,75	(31)
23	Guinardó	120,34	(24)	675	(26)	99,70	(26)
24	Horta	94,92	(17)	591	(15)	85,52	(15)
25	Vall d'Hebron	86,44	(15)	602	(17)	86,37	(16)
26	Vilapicina-Turó Peira	94,07	(16)	598	(16)	83,45	(13)
27	Roquetes-Verdum	57,63	(11)	476	(11)	74,13	(9)
28	C. Meridiana-Vallbona	27,12	(5)	303	(5)	66,05	(5)
29	Sagrera	144,07	(29)	697	(28)	96,41	(23)
30	Congrés	127,97	(27)	684	(27)	91,92	(20)
31	Sant Andreu	121,19	(26)	660	(23)	89,90	(19)
32	Bon Pastor	21,19	(2)	255	(3)	64,22	(3)
33	Trinitat Vella	39,98	(6)	409	(8)	65,57	(4)
34	Fort Pius	116,1	(22)	665	(24)	106,25	(30)
35	Poblenou	63,56	(13)	509	(13)	79,82	(12)
36	Barri Besòs	41,53	(7)	414	(9)	73,96	(8)
37	Clot	116,1	(21)	667	(25)	92,39	(21)
38	Verneda	76,27	(14)	542	(14)	88,93	(17)
Total ciutat		100,00	(19)	643	(21)	100,00	(27)

A) INS: a partir dels indicadors de taxa d'atur (91), instrucció insuficient (91), titulats superiors (91), esperança de vida (83-89) segons el mètode Borda. Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.

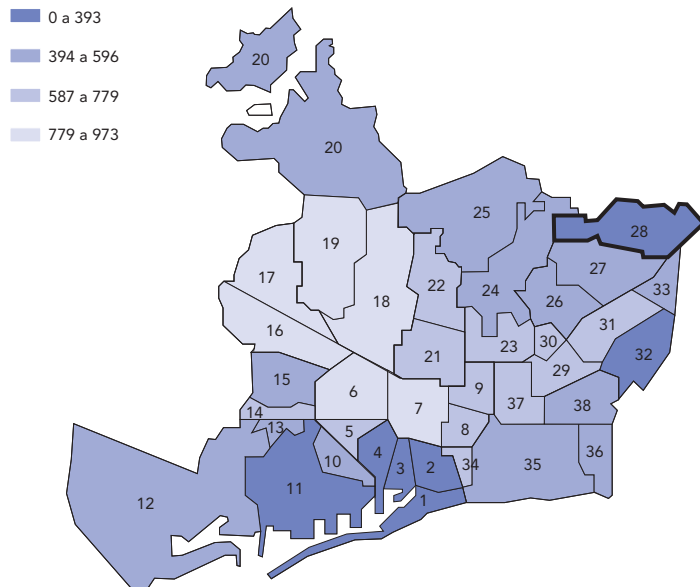
B) ISDS: construït a partir dels indicadors de taxa d'atur(91), instrucció insuficient (91), titulats superiors (91), esperança de vida (83-89). Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.

C) ICEDF: (86-89) estatus social, potència fiscal mitjana dels turismes per família, edat mitjana dels turismes. Valor mitjà cadastral dels serveis i la construcció dels locals, despesa mensual mitjana de les famílies. Departament d'Estadística Municipal.

Font: Gómez, Pep: Desigualtats a la ciutat de Barcelona, "Barcelona societat" núm. 2, p. 21. Barcelona, 1994

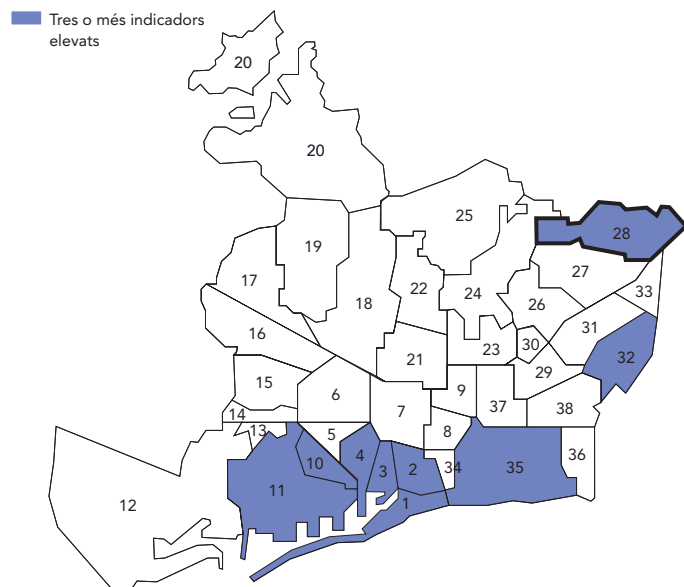

Mapa 1
Índex sintètic de desigualtats socials als diferents territoris

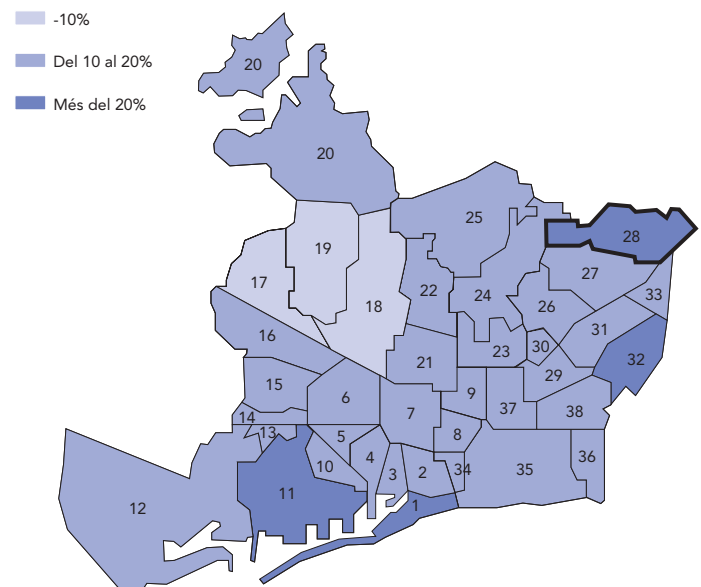

1 Barceloneta	20 Vallvidrera
2 Parc	21 Gràcia
3 Gòtic	22 Vallcarca
4 Raval	23 Guinardó
5 San Antoni	24 Horta
6 Esquerra de l'Eixample	25 Vall d'Hebron
7 Dreta de l'Eixample	26 Vilapicina-Turó de la Peira
8 Estació Nord	27 Roquetes-Verdum
9 Sagrada Família	28 Ciutat Meridiana-vallbona
10 Poble Sec	29 Sagrera
11 Montjuïc	30 Congrés
12 Zona Franca-Port	31 Sant Andreu
13 Font de la Guatlla	32 Bon Pastor
14 Bordeta-Hostafranchs	33 Trinitat Vella
15 Sant	34 Fort Pius
16 Les Corts	35 Poble Nou
17 Pedralbes	36 Barri Besòs
18 Sant Gervasi	37 Clot
19 Sarrià	38 Verneda

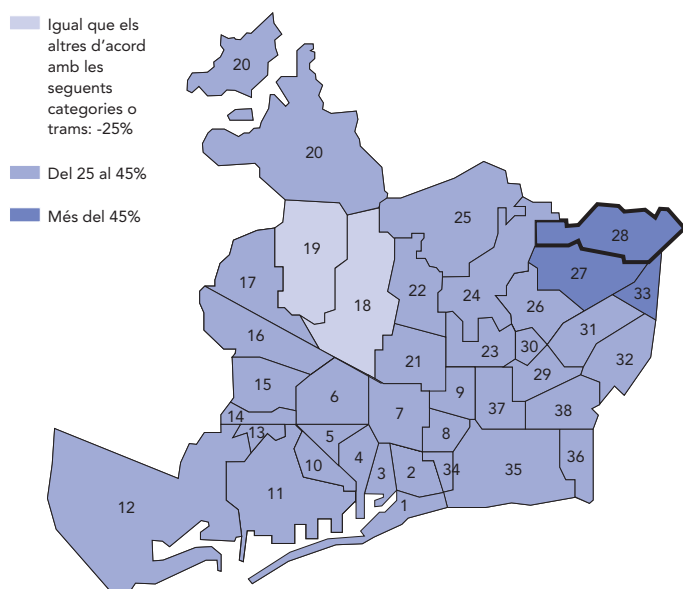
Mapa 2
Barris amb els indicadors de mortalitat més elevats per causes relacionades amb deficientes condicions de vida

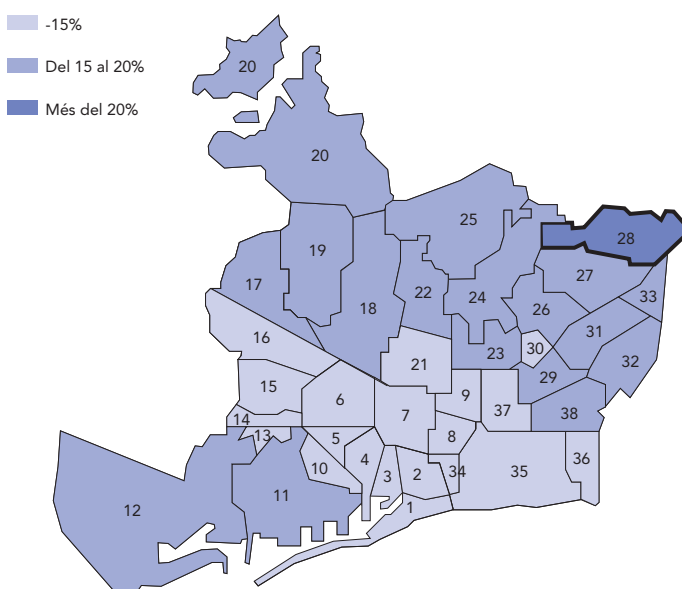
Mapa 3
Taxa d'atur als diferents territoris

Mapa 4
Índex d'immigració en els diferents territoris

Mapa 5
Pes de la població jove als diferents territoris

cials s'agreguen si es comparen els nivells educatius: la taxa de titulars superiors és irrellevant a la Zona Nord on només suposa el 0,7% dels majors de 20 anys, quan arriba al 7,9% a la ciutat i supera el 20% en els barris de les Corts, Pedralbes, Sarrià o Sant Gervasi. Així mateix, la població entre 15 i 25 anys amb instrucció insuficient, que als barris de la Zona Nord supera el 22%, en aquests barris se situa entre el 3 i el 6% i a la ciutat arriba al 12%.

Per altra part, aquesta zona té una estructura d'edats molt jove, en què el sector de població d'infants i joves té un pes important, a pesar de la baixa natalitat actual. El sector de població entre els

15 i els 24 anys representa el 22,5% dels habitants de la zona, percentatge més alt de la ciutat, que té una taxa global del 15% a Barcelona, i se situa 10 punts per sobre dels barris més envellits.

Així mateix cal assenyalar l'important pes de la població immigrant d'altres zones de l'Estat en la composició de la població de la Zona Nord, amb un 47,7% de població immigrada. Aquest índex d'immigració és el més alt de les 38 zones estadístiques de la ciutat, fins i tot per davant d'altres barris populars on els valors es situen també per sobre del 33% de la ciutat.

També, si es comparen els indicadors sanitaris amb els valors que aconse-

gueixen altres zones de la ciutat s'observa que l'esperança de vida és de les més baixes, que és més important la incidència de certes malalties i més elevades les taxes de mortalitat relacionades amb les condicions i estils de vida de la població (sida, tuberculosi, etc.).

Aquestes diferències territorials es fan encara més evidents quan s'analitzen els resultats aportats per diferents indicadors sintètics que resumeixen informació de tipus econòmic i social. En tots aquests indicadors la Zona Nord ocupa el cinquè lloc dels 38 barris, entre les zones més desfavorides de la ciutat per davant d'alguns barris de la Ciutat Vella i d'altres barris perifèrics de la ciutat.

Conclusió

La constatació dels dèficits urbanístics acumulats durant dècades, l'evidència d'una deficitària situació socio-econòmica agreujada en els darrers temps i el compromís de l'Administració municipal amb la millora de la qualitat de vida dels ciutadans, han mogut l'Ajuntament a posar en marxa un programa d'intervenció que permeti millorar les condicions de vida dels habitants de la Zona Nord de Nou Barris.

El programa d'actuació municipal per a la reordenació i transformació de la Zona Nord té un marcat caire integral i multidimensional atenent a la diversitat de factors que incideixen, com s'ha vist, en la situació de desigualtat, aïllament i marginació urbanística, econòmica i social que pateixen els barris perifèrics de Torre Baró, Ciutat Meridiana i Vallbona.

Es tracta d'abordar de forma radical la situació de desigualtat i exclusió de la Zona Nord, mitjançant una actuació global que integri la intervenció en les diferents dimensions del fenomen i que superi el tractament parcial i sectorial que s'ha donat des de les institucions públiques i privades. Mitjançant una planificació estratègica i una intervenció multidimensional, concertada amb diferents agents socials, es pretén incidir més eficaçment en la millora de la qualitat de vida i en la integració dels barris de la Zona Nord en el teixit i en la dinàmica social de la ciutat, contribuint d'aquesta manera a augmentar les oportunitats d'inserció social dels col·lectius més desfavorits.

Diagnòstic de la situació de la Zona Nord

Debilitats

- Topografia difícil i aïllament del nucli urbà.
- Progressiu deteriorament mediambiental.
- Importants dèficits urbanístics i d'habitatge.
- Baixa qualitat de la urbanització i de l'edificació.
- Difícil gestió de sòl ateses les característiques del terreny i la propietat del sòl.
- Dèficits en la xarxa de comunicacions i de transport.
- Deficitària base productiva i feble activitat econòmica, amb elevats nivells d'atur.
- Elevada taxa d'analfabetisme i d'instrucció insuficient.
- Dèficits en la formació i la qualificació professional.
- Trastorns de salut relacionats amb les condicions de vida.
- Increment de les necessitats socials i de la demanda d'atenció socio-sanitària que afecten especialment els col·lectius més desfavorits.

Potencialitats

- L'entorn natural que envolta la zona és un important recurs a conservar i promoure.
- Proximitat amb vies de comunicació importants de la ciutat i eix de relació amb la conurbació del Besòs i el pla del Barcelonès.
- Possibilitats de promoció de l'habitatge públic
- Una estructura de població jove que suposa un potencial humà a capitalitzar.
- Un teixit associatiu dinàmic.
- Existència de xarxes informals de relació i solidaritat entre la població.
- Possibilitats de col·laboració amb les entitats per al desenvolupament de programes concertats de caire social o cultural.
- Cultura del diàleg entre l'Administració i les entitats veïnals.
- Una xarxa d'equipaments públics en procés de consolidació, que inclou un teatre y diverses instal·lacions esportives.
- Important oferta d'activitats socio-culturals.

Pla d'actuació

Objectius generals

Augmentar la integració de la Zona Nord en el teixit i la dinàmica de la ciutat tant en els aspectes urbanístics com en els econòmics, socials i culturals i millorar la qualitat de vida dels habitants per disminuir les desigualtats i augmentar el benestar social, tot potenciant la identitat col·lectiva i la projecció i la imatge externa de la zona.

Objectius o línies estratègiques

- Millora de l'hàbitat i de l'entorn urbà i conservació del medi ambient.
- Foment de l'estructura econòmica i millora de les oportunitats d'inserció laboral.
- Atenció socio-sanitària i promoció de la salut de la comunitat.
- Dinamització cultural i formació permanent.
- Desenvolupament comunitari, vertebració social i millora de la identitat col·lectiva.

Actuacions

- Millora del medi ambient urbà i protecció de l'entorn natural.
- Promoció d'habitatge públic, rehabilitació d'habitatges i manteniment de l'edificació.
- Millora de l'ordenació del territori i de la vertebració del teixit urbà.
- Promoció del teixit empresarial i de l'activitat econòmica.
- Programes d'inserció, formació ocupacional i prelaboral.
- Promoció de la funció socialitzadora de l'escola i prevenció de l'exclusió del sistema escolar.
- Formació permanent.
- Promoció de la salut i de l'atenció materno-infantil.
- Programa d'atenció social integral a les famílies.
- Suport a l'associativisme, promoció del teixit social i desenvolupament comunitari.
- Difusió i dinamització cultural i potenciació de la multiculturalitat.
- Activitats d'informació i difusió per a la millora de la imatge.

El projecte es concreta en actuacions urbanístiques, mediambientals, socio-econòmiques, sanitàries, educatives, ocupacionals, socials, culturals i de desenvolupament comunitari, que s'articulen al voltant de cinc línies o objectius estratègics que donen coherència interna al projecte i permeten desenvolupar intervencions paral·leles però coordinades en diferents àmbits (Urbanisme, Promoció Econòmica, Serveis Socials, Cultura, Educació, Salut, etc.), en col·laboració amb els diversos agents que intervenen en el territori, siguin estaments públics, empreses privades, associacions de veïns o entitats cíviques.

A través d'aquesta iniciativa es pretén concentrar i coordinar els esforços que es realitzen des de diferents departaments i institucions, consensuant i concertant una estratègia integral amb objectius múltiples, amb tots els agents implicats, i promoure la cooperació entre organismes públics i privats. En aquest sentit cal assenyalar que la mobilització i participació activa de la població en la resolució dels problemes que afecten els barris i les seves condicions de vida, ha estat sempre i és encara una de les principals potencialitats per al desenvolupament d'un pla que pretengui incidir eficaçment en la millora dels nivells de benestar i desenvolupament socio-econòmic de la zona.

El programa que l'Ajuntament de Barcelona impulsa en aquesta Zona de Nou Barris s'inscriu en un pla d'actuació més ambiciós que pretén transformar les àrees urbanes ubicades en el congost del

Equipaments i entitats de la Zona Nord

Centres educatius de titularitat pública

1. Escola d'EGB "Mestre Roura"
2. Escola d'EGB "Ferrer i Guàrdia"
3. Escola d'EGB "Elisenda de Montcada"
4. Escola d'EGB "Font d'Eucaliptus" (EP i APA)
5. Escola d'EGB "Ciutat Comtal" (EP i APA)
6. Escola Educació Especial "St. Joan de la Creu" (EP i APA)
7. Escola d'Adults "Ferrer i Guàrdia"
8. Institut de Batxillerat "Pablo Picasso"
9. Guarderia Municipal "La Muntanya"

Centres educatius de titularitat privada

10. Escola d'EGB "Ciutat Meridiana"
11. Escola d'EGB "Alfonso Gavín"

Equipaments socio-culturals de titularitat pública

12. Casal d'Avis Pedraforca
13. Centre Cívic de la Zona Nord
14. Centre d'Activitats de Torre Baró
15. Centre d'Activitats de Vallbona
16. Casals infantils ubicats en els núm. 13, 14 y 15
17. Teatre Municipal ubicat en el núm. 13

Equipaments socio-culturals de titularitat privada

18. Esplai Infantil "Ciutat Meridiana"
19. Biblioteca "Alfonso Gavín" ubicada en el núm. 11
20. Biblioteca "Torre Baró" de "La Caixa"
- Centres ocupacionals de titularitat pública
21. INEM

Centres ocupacionals de titularitat privada

22. Centre de Formació C.A.S.E.
23. Centre formatiu-ocupacional de "Can Ensenya"
24. Aula Taller "La Cruïlla"

Equipaments sanitaris de titularitat pública

25. Àrea Bàsica de Salut

Equipaments assistencials de titularitat pública

26. Centre municipal de Serveis Socials de la Zona Nord
27. Oficina de Benestar Social de la Generalitat
28. Residència de Vallbona

Centres assistencials de titularitat privada

29. Càritas
30. Casal d'Adolescents de Càritas
31. Programa materno-infantil de Càritas

Instal·lacions esportives de titularitat pública

32. C.E. "Can Cuyàs"
33. C.E. "Ciutat Meridiana"
34. C.F. Vallbona

Instal·lacions esportives de titularitat privada

35. Pistes de petanca de Ciutat Meridiana, ubicades en el núm. 32
36. Pistes de petanca de Torre Baró

Mercats

37. Mercat Municipal de Ciutat Meridiana
38. Mercat Municipal Núria
39. Estació de RENFE de Ciutat Meridiana

Entitats i associacions cíviques, culturals y esportives

40. AV de Ciutat Meridiana
41. Gimnàs Mawasi
42. Centre Cultural "Juan Ramón Jiménez"
43. Club Ciclista de Torre Baró
44. AV de Torre Baró
45. AV de Vallbona
46. Racing Vallbona
47. Peña Joven Vallbona
48. Agrupació Esportiva "Catalunya Fichet"

Parròquies

49. Parròquia "Sta. Bernardeta"
50. Parròquia "St. Marc"

Besòs. El Pla del Congost del Besòs preveu actuacions de caire general per a la millora de les condicions mediambientals i la incorporació de noves infraestructures urbanes a aquesta zona metropolitana, amb actuacions de caire local per a la millora de les condicions de vida i la rehabilitació interna dels barris mitjançant accions adreçades a la millora de les condicions d'urbanització, a la promoció de l'habitatge, a la potenciació dels mitjans de transport i comunicació i a la consolidació de la xarxa d'equipaments socials.

Dur a terme un pla d'actuació local a la Zona Nord de Nou Barris suposa continuar amb els esforços iniciats fa anys per aconseguir no solament una mi-

llora de les condicions de vida dels barris sinó també aconseguir un major equilibri urbà i la disminució de les desigualtats socials.

BIBLIOGRAFIA

- FABRE, J. i HUERTAS, J. M. *Tots els Barris de Barcelona*. Volum VII. Edicions 62 Barcelona, 1977
- HERNANDEZ, F. X. *Història d'una ciutat*. Editorial Llibres de l'Índex, S.L. Barcelona, 1992
- CUADRILLERO, B; GARCIA SOLER, M.C. i VILALTA, J. *Distrito de Nou Barris de Barcelona. Urbanismo, Población y Servicios Sociales*. Centre d'Estudis de Nou Barris. Barcelona, 1985
- FABRE, J. i HUERTAS, J.M. *Nou Barris. La Penúltima Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, 1991
- Servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona. *Índex de Capacitat Econòmica Familiar a la ciutat de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona i Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, La Caixa. Barcelona, 1991
- BORRELL, C; ARIAS, A; TRISTAN, M. *Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals*. Àrea de Salut Pública. Ajuntament de Barcelona 1992
- Àrea de Salut Pública. *Sistema d'Informació sobre Drogodependències de Barcelona. Informe bianual*. Barcelona, 1994.

ALTRA DOCUMENTACIÓ CONSULTADA

- Pla General Metropolità de 1976
- Text refós de la modificació de determinats articles de les Normes Urbanístiques del PGM de Barcelona. Aprovació definitiva 8-8-1988
- Plan Especial de mejora urbana de Vallbona. Memoria 1980
- Estado actual de la vivienda - PERI de Torre Baró. Barcelona, 1983. Victor Seguí Santana i Esteban Vicens Buj
- Estudi de l'estat de l'edificació al barri de Vallbona -1986. Ricard Pié, Rosa Barba, Josep M. Vilanova, arquitectes. Marisol García, sociòloga. Miquel Diez, col·laborador
- Avanç del Pla Especial de Reforma Interior de Vallbona
- Pla Especial de Reforma Interior de Vallbona. Text refós aprovat definitivament el 1990
- Memòria del Pla Especial de Reforma Interior de Torre Baró, 1985
- Informe dels serveis de Gestió Urbanística de l'Ajuntament sobre la situació dels PERI a Torre Baró y Vallbona
- Districte de Nou Barris. *Memòria de l'Atenció Primària de Serveis Socials 1993*. Ajuntament de Barcelona
- Districte de Nou Barris. *Proyecto de actuación territorial para la Zona Norte de Nou Barris*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, octubre de 1994
- Departament d'Estadística Municipal. *Padró d'habitants de la ciutat de Barcelona. Avanç de resultats*. Ajuntament de Barcelona 1992
- Departament d'Estadística Municipal. *La població de Barcelona, 1994*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, abril 1994

LA PRODUCCIÓ DE SERVEIS PERSONALS EN L'ADMINISTRACIÓ LOCAL

Dossier

ALBERT SERRA I MARTIN. Gerència de l'Àmbit de Benestar Social

Aquest article es va presentar com a ponència en el simposi: "Les àrees de serveis personals: anàlisi del procés i propostes de futur", organitzat pel Centre d'Investigació, Formació i Assessorament (CIFA) de la Diputació de Barcelona, celebrat al Patronat Flor de Maig (Cerdanyola del Vallès), durant els dies 27, 28 i 29 d'octubre de 1994.

Introducció

L'estructuració i el desplegament d'una important actuació en l'àmbit del benestar social ha estat una de les aportacions més significatives dels ajuntaments democràtics. Abans de 1979 aquesta actuació era pràcticament inexistent. Avui és un dels principals actius dels nostres ajuntaments i municipis.

L'actuació dels ajuntaments en el terreny de les polítiques de benestar social s'ha implantat, en aquests anys, mitjançant dos instruments bàsics:

- a) l'estructuració d'una àmplia oferta de serveis personals,
- b) la construcció d'infraestructures i d'equipaments.

L'objectiu estratègic bàsic que ha orientat aquesta actuació municipal ha estat donar satisfacció a demandes, aspiracions i necessitats socials desateses secularment. Al costat d'aquest objectiu bàsic s'ha intentat també fer palès i inequívoc per al ciutadà que els ajuntaments democràtics, en tant que model d'organització política, eren molt més receptius i sensibles a les demandes i les necessitats expressades pels ciutadans

que no pas els ajuntaments de l'etapa franquista.

La conjunció d'aquests dos objectius ha conduït les administracions locals a confrontar una demanda acumulada molt àmplia i dispersa davant la qual s'han sentit obligats a donar, quasi sistemàticament, una resposta activa i positiva. Actuar ha estat l'única resposta possible durant aquest període. L'eventualitat d'haver de donar una resposta negativa en alguna ocasió s'ha viscut com un fet històricament injust i inadmissible per a la sensibilitat del sistema polític democràtic.

Així, el diàleg entre administracions i ciutadans ha estat centrat, en aquests anys inicials de democràcia local, en el desenvolupament d'un intens procés d'identificació de drets, aspiracions i demandes del qual n'ha sorgit una no menys intensa actuació de l'Administració local orientada a l'elaboració de respostes amb l'aspiració de satisfer la totalitat de les demandes plantejades. Aquesta dinàmica, general en tota l'actuació municipal, ha estat la dominant en el desenvolupament dels serveis personals i ha comportat que el treball desplegat pels ajuntaments en el camp dels serveis personals hagi estat profund.

Pel que fa al desenvolupament social i comunitari, el resultat de l'actuació municipal a les nostres ciutats és tan òbviament positiu que es fa impossible imaginar una anàlisi comparativa amb l'etapa històrica anterior de la qual en pugui resultar un balanç negatiu. En contradicció amb aquesta afirmació, però, una part dels responsables polítics,

gerencials i tècnics dels serveis personals de l'Administració local manifesten una greu preocupació pel present i futur dels serveis personals als quals veuen afectats per algunes debilitats, imperfeccions i, fins i tot, patologies, de les quals poden ressentir-se en el seu desenvolupament i consolidació com a part substancial de l'actuació municipal. Potser aquesta visió sigui excessivament pessimista però, des de l'optimisme més recalcitrant s'accepta que, en el millor dels casos, cal donar per tancada una etapa i començar a pensar en la següent.

El text que es presenta a continuació parteix de la convicció que valorar el present i assegurar el futur dels serveis personals proveïts per l'administració local passa, inevitablement, per una revisió crítica capaç d'identificar allò que ha estat negatiu (que cal eliminar de la tradició i cultura dels serveis personals) i per situar-se en l'actitud que correspon al tancament d'una etapa i l'inici d'una altra.

El punt de vista des d'on s'aborda aquesta necessitat es correspon a la lògica de la gestió (del management) i de la producció. Això no implica que se suposi que la resposta als problemes actuals i futurs dels serveis personals estigui exclusivament en la gestió sinó tot el contrari. Aquest és un moment de resposta integral i no pas un moment d'especialistes.

L'entorn de l'Administració local als anys 90

El sector públic està sent el protagonista d'un nou ajust de l'organització

social i de l'economia mundial i occidental. La crisi fiscal, l'aflorent dels límits de l'estat del benestar, l'acusació generalitzada de degradació organitzacional i moral de les institucions públiques, la feble i lenta capacitat de reacció de les administracions per fer front a la seva pròpia crisi, la pèrdua creixent de legitimitat i capacitat de convicció dels aparells públics... en definitiva, l'Estat es troba davant tot un seguit de problemes reals, o simples acusacions, que posen contra les cordes les administracions públiques i aquells a qui els correspon governar-les, els quals es veuen enfrontats a exigències cada cop més peremptòries i amb menys marges de maniobra per fer-hi front.

L'Administració local pateix aquesta pressió com qualsevol altre nivell de l'Administració pública. Les divisions o àrees de serveis personals comparteixen aquesta situació i ho fan d'una manera especialment intensa: els serveis personals proveïts per les administracions locals són, d'una part, administració pública i, per tant, estan afectats pels problemes generals d'aquesta i, d'altra, són estat del benestar –la part més propera al ciutadà– i des d'aquesta posició estan afectats per tot el debat respecte de quin pot ser i quin ha de ser el futur d'aquest model de convivència.

El qüestionament global de l'estat del benestar i les manifestacions concretes que se li vinculen (fallida econòmica de l'Estat, inadequació dels aparells públics a l'exigència d'eficiència i qualitat...) és l'element global que afecta i

condiciona de forma més profunda el present i el futur de les administracions públiques en general i de les administracions locals i de les seves àrees de serveis personals en particular. Hi ha, però, altres elements generals que afecten de forma molt significativa els serveis personals i que, encara que poden ser considerats com a ramificacions del problema central, tenen prou especificitat com per explicitar-ne els més significats i els que més condicionen l'elaboració d'alternatives de futur.

Els límits de l'Estat

Des de la II Guerra Mundial, i a Espanya des de la instauració de la democràcia, el creixement de l'Estat del benestar semblava no tenir límits. Primer, fa ja uns quants anys, als països nòrdics, més recentement, però ja fa més de deu anys, a la resta de països occidentals i fa poc, però de forma molt violenta, a Espanya, aquests límits s'han posat en evidència.

El descobriment és força banal: els recursos que l'Estat pot administrar, gastar i redistribuir no són infinits, sinó que depenen del que cada país és capaç de generar. Al costat d'aquest límit apareix un altre tipus de limitació: l'Estat no és qui millor ho fa tot. El seu aparell organitzatiu i la seva estructura de recursos té, molt sovint, serioses dificultats per mostrar-se eficaç i eficient respecte d'altres estructures organitzatives de què disposa la societat.

Autarquia i autosuficiència, concència d'omnipotència, actitud prepo-

tent, presència exhaustiva, creixement permanent i continuat, comencen a ser notes definitòries del sector públic que ja no són sostenibles ni pertinents. Estat relacional, cooperació publicoprivada, ciutadania responsable, autoprotecció, etc. són les noves consignes per una societat que veu perillar una part de la seva xarxa de seguretat vital.

El ciutadà com a client

L'Estat es troba davant d'una reacció del ciutadà poc resignada i no gaire comprensiva. Davant la crisi, el ciutadà esdevé client i tendeix a demanar responsabilitats. Com a client, potser amb poca convicció de sortir-se'n però sense renúncies fàcils, manté les seves demandes i exigeix la satisfacció plena dels compromisos adquirits i, fins i tot, de les expectatives generades. Com a ciutadà i contribuent comença a reclamar nivells superiors de rigor, gestió, control, coherència, estalvi i qualitat que puguin permetre mantenir aquelles prestacions que considera drets adquirits i irrenunciables. Després d'una etapa d'eufòria en què el ciutadà ho volia tot, passem, sense solució de continuïtat, a un moment en què la posició del ciutadà es defineix per ser més complexa i exigent: tendeix a demanar al sector públic que faci allò que realment cal que faci i no pas tot el que es pot fer. A aquesta exigència n'hi acompanya d'altres: que ho faci quan cal, ben fet, i que costi el menys possible. El ciutadà, sens dubte, es convertirà definitivament en un client i no serà, a més, un client fàcil.

L'exigència d'equilibri en l'actuació pública

La conseqüència interna per a l'Administració pública d'aquesta nova actitud del ciutadà és la de definir un nou equilibri intern. Les administracions públiques s'han percebut sobretot com a institucions polítiques en què el fet fonamental i determinant era prendre les decisions adequades. Les administracions públiques modernes, a més de l'òbvia dimensió política, tenen, almenys, altres dues dimensions bàsiques: l'econòmica i la productiva. Les administracions, l'Estat, és avui una enorme organització econòmica –recordem que quasi la meitat de la riquesa del país va a parar a les seves mans– i és també una enorme màquina de producció de serveis; de fet és l'empresa de serveis més gran del país. No és possible obviar ni relegar aquestes dimensions a un segon pla. L'acceptació social del sector públic estarà cada cop més relacionada amb la capacitat que aquest tingui per oferir als ciutadans un bon equilibri entre les seves dimensions política, econòmica i productiva.

L'especificitat de la producció de serveis públics personals

La funció productiva de l'Estat es va convertint, progressivament, en el punt de referència més clar per al ciutadà. L'Estat és percebut, cada cop més, com a productor de serveis. Altres funcions dominants i definitòries de la funció

pública fins no fa pas molts anys, sobretot l'exercici d'autoritat, perden pes o passen a ser percebudes com un servei. Aquest procés s'alimenta, en primer lloc, des de les mateixes administracions públiques, per a les quals representa un avantatge obvi poder qualificar el major nombre possible de les seves actuacions com de “serveis al ciutadà”. D'altra part, el ciutadà reforça aquesta lògica, ja que li permet posicionar-se com a client davant l'Estat, amb tot el que això comporta, en lloc de relacionar-s'hi en qualitat de súbdit. Aquesta dinàmica, sens dubte positiva, genera però reptes molt importants.

Les administracions públiques no són aparells especialment adaptats a la funció de producció de serveis. Les clàssiques estructures burocràtiques –pròpies de les administracions públiques– no són el model organitzatiu més idoni per a la funció de producció i prestació de serveis. Les dimensions i la tendència obligada a la desespecialització de les administracions públiques no són, tampoc, característiques adequades per a la funció de producció de serveis. A aquesta dificultat estructural de les mateixes administracions per assolir el que sembla que és, i continuarà sent, el seu paper principal, cal afegir-hi dues dificultats addicionals: produir serveis no és senzill i produir serveis de caràcter públic encara ho és menys.

El sector serveis és molt jove dins el conjunt del nostre sistema productiu. Les seves notes específiques i diferenciadores de la producció industrial el converteixen en un sector altament complex on quasi cada acte productiu concret pot produir

un resultat diferent. Les característiques típiques del servei (intangibilitat, fet no emmagatzemable, producció i consum simultani, participació activa del consumidor en la producció, etc.) plantegen dificultats tècniques de difícil solució fins i tot per a estructures organitzatives especialitzades en aquest tipus de producció. Les administracions públiques han de fer front a aquest repte que afecta el conjunt de les organitzacions productores de serveis, i han d'assumir una complicació addicional: els serveis que produeixen tenen caràcter públic i no podran gaudir dels avantatges que comporta disposar dels mecanismes de mercat per ser gestionats. Aquesta especificitat planteja el repte d'estructurar tot un mecanisme substitutori que ens permeti cercar l'equilibri del “mercado públic”.

Als reptes específics de la producció de serveis públics cal afegir-hi els que comporta produir serveis personals. No entrarem aquí a analitzar les característiques tècniques dels serveis personals però no hi ha cap dubte que no es tracta d'un tema menor en el moment de plantejar el procés de producció. Es fa necessari, per tant, treballar en l'aclariment de quines són les seves especificitats per trobar les respostes adequades a les peculiaritats dels serveis personals municipals.

La provisió de serveis personals a l'Administració local

Com apuntàvem més amunt, el repte de donar resposta als interrogants que afecten els serveis personals se situa

en la necessitat de trobar l'equilibri entre la dimensió política, l'econòmica i la productiva.

Els serveis personals de les administracions locals no necessiten una justificació política excessiva. El desenvolupament social equilibrat de les ciutats i la garantia de nivells de benestar bàsics per a tota la població són objectius compartits per la gran majoria. A aquest acord social cal afegir-hi la garantia d'una gestió econòmica altament eficient dels recursos destinats als serveis personals, en aquest moment clarament posada en dubte, fins i tot des de dins de les mateixes administracions locals, i cal afegir-hi també la garantia d'una producció de serveis ajustada a les necessitats prioritàries dels ciutadans, capaç de resoldre els problemes reals i realitzada amb uns alts nivells de qualitat.

Probablement sigui impossible respondre a aquest repte si no avancem en la direcció d'intentar definir un model de producció ajustat a les especificitats dels serveis personals de les administracions locals. Sense una visió global que ordeni i sistematitzi objectius, tècniques, agents, recursos, problemes, solucions, etc. difícilment podrem garantir l'equilibri i l'estabilitat del conjunt. Molt sovint, en el món dels serveis personals locals, la mà esquerra no sap què fa la mà dreta, el cervell no sap què fan braços i cames, i el peus no saben què pensa el cervell. La garantia d'arribar a aconseguir un sistema de prestació de serveis personals locals passa inevitablement per articular verticalment i horitzontalment, i de

forma ordenada, sistemàtica i permanent tots els components en què es recolza l'oferta de serveis personals dels ajuntaments. El problema dels serveis personals locals no és de sensibilitats o voluntarismes, sinó que és un problema d'organització i tècnic per al qual cal buscar solucions sistemàtiques que ajudin a aconseguir un bon nivell de coherència entre objectius, recursos i resultats. Trobar aquesta equilibri pot significar un nou impuls cap a la consolidació i desenvolupament, dins d'una nova etapa, d'una de les aportacions més específiques i positives dels ajuntaments democràtics en la construcció de l'estat del benestar. Aquest treball ha de fer-se des de diversos fronts a la vegada. Cal aclarir conceptes, papers, organitzacions, tècniques de gestió i de producció. Primer cal intentar ordenar el procés de producció dels serveis personals, com a pas previ per a la possible estructuració d'un model de producció. Per iniciar aquest treball analitzarem quins són els components d'un procés complet de prestació de serveis personals de provisió pública.

Components bàsics del procés de prestació de serveis personals

La producció de serveis, tot i ser més complexa, més recent i no tenir la història de la producció industrial, disposa ja d'un bon bagatge de sistematitzacions formals. Aquests desenvolupaments han estat elaborats, en la seva majoria, des d'una lògica de mercat, encara que es poden trobar ja algunes aproximacions a

la producció de serveis públics. Seguint les formulacions més clàssiques sobre producció o màrqueting de serveis, es proposa a continuació una adaptació dels components bàsics del procés de producció de serveis a les especificitats de la producció de serveis públics.

Els diferents components que conformen un procés complet de prestació de serveis públics poden agrupar-se en tres grans fases: Planificació, Producció i Avaluació. A diferència del que succeeix en les organitzacions que operen en el mercat, les fases de planificació i avaluació tenen un pes molt important en la provisió de serveis públics. La raó d'aquesta diferència rau, precisament, en haver de substituir la funció del mercat per algun mecanisme que permeti prendre les decisions que l'equilibri entre l'oferta i la demanda fa innecessàries en el mercat.

Els components que conformen la seqüència completa d'un procés de provisió de serveis públics que es proposa a discussió són els següents:

Planificació

- Establiment del marc competencial i programàtic. Posicionament
- Identificació i dimensionament de demandes i necessitats socials
- Fixació i prioritització d'objectius
- Estructuració de l'oferta de serveis i assignació de recursos

Producció

- Conceptualització del servei
- Programació de la producció

- Comunicació
- Prestació

Avaluació

- Sistemes i circuits de captura i generació d'informació
- Fixació d'indicadors
- Anàlisi de resultats, eficiència, qualitat, satisfacció i impacte

Es desenvolupa a continuació una breu reflexió sobre la funció i el contingut de cada un d'aquests components en el procés de provisió de serveis personals públics amb el benentès que cal considerar aquesta reflexió com una proposta de treball en procés de desenvolupament.

Planificació

Establiment del marc competencial i programàtic. Posicionament

El primer component que cal considerar en la provisió de serveis públics és que l'element bàsic sobre el qual es construeix l'oferta de serveis públics no és la demanda, com succeeix en el mercat, sinó dos sistemes formalitzats de criteris. En primer lloc, i cal explicitar que l'ordre en aquest cas no és irrelevant, el marc jurídic que estableix les obligacions que la llei imposa a cada Administració pública. En segon lloc, el programa polític de les forces que han rebut l'encàrrec de govern dels ciutadans. Aquest primer marc general conforma el paraigua bàsic que ha de cobrir el conjunt de l'actuació d'una Administració pública.

Des de la lògica de la gestió estratègica podríem anomenar aquest marc referencial bàsic *posicionament*. Aquest concepte, agafat en préstec de la gestió empresarial, pot aportar-nos alguns aclariments en aquest primer estadi del procés.

S'entén per posicionament la decisió d'escollir entre diferents opcions (de mercat, de producte, de tecnologia, de territori, d'estratègia, de competència...) amb l'objecte de definir l'espai que vol ocupar una organització en el mercat, en el nostre cas una Administració local en el seu entorn territorial. La necessitat de definir el posicionament sorgeix de la constatació que pretendre abraçar totes les possibilitats imaginables d'actuació tendeix a ser garantia de fracàs per a qualsevol organització.

Sens dubte el significat de posicionament no pot ser el mateix per a una Administració pública que per a una empresa. L'Administració pública, per exemple, no té l'opció de posicionar-se territorialment. El territori on ha d'actuar està normalment limitat per llei; l'Administració pública no escull el seu marc competencial ni per tant el seu àmbit d'actuació.

No obstant això, aquestes limitacions no esgoten, ni molt menys, el marge de decisió d'una Administració local i és en aquest marc on la necessitat de posicionament és fa més imprescindible si es pretén dirigir, en el seu sentit més estricte, a la pròpia organització. Posicionar-se no vol dir altra cosa que escollir, prioritzar, concentrar-se en el que és essencial. Els serveis personals

han actuat massa vegades per reacció i no pas per una estratègia conscient i volguda de posicionament. Cal assenyalar, finalment, que el posicionament no és evitable: tota organització té una posició. La diferència recau en si l'organització s'ha posicionat o si l'han posicionat. Creiem, pel que fa als serveis personals locals, que als ajuntaments, molt sovint, els han posicionat des de fora.

El posicionament sempre pressuposa una definició explícita respecte de l'entorn. Aquesta definició té dos vessants: el posicionament respecte al producte i el posicionament respecte al procés.

El primer posicionament comportaria, en el nostre cas, la necessitat de revisar l'estructura de l'oferta de serveis personals de cada ajuntament amb l'objectiu de redefinir aquesta oferta en alguna direcció explícitament marcada de tal forma que sigui possible disposar de criteris per poder:

a) Esbrinar què s'ha de fer i què s'ha de deixar de fer o no s'ha de fer, assegurant una actitud proactiva que orienti l'actuació i eviti un funcionament de caràcter reactiu.

b) Ordenar quines són les prioritats dins d'una determinada estructura d'oferta amb l'objectiu de fer una assignació de recursos no condicionada ni per la tradició pressupostària ni per criteris exclusivament "d'equilibri" organitzatiu, institucional o clientelar.

El posicionament respecte del procés es relaciona amb la decisió de quines parts del procés de producció s'han de

fer a l'interior de la pròpia organització i quines poden ser realitzades a l'exterior. La necessitat de posicionament està determinada per l'evidència que la garantia de màxima eficiència i qualitat està directament condicionada pel nivell d'especialització. Si treballem amb una organització que pretén ser capaç de fer "de tot" podem afirmar que està garantit un baix nivell d'eficiència i de qualitat. La llarga experiència del sector industrial de més de 200 anys ens pot ensenyar molt en aquest terreny i seria convenient aprofundir, des de la gestió pública, en aquesta reflexió. En qualsevol cas, cal que aprenguem a gestionar processos de producció en els quals participaran agents externs a la pròpia institució que hauran de ser considerats aliats i no pas súbdits i caldrà, sobretot, que aprenguem a decidir quines són les parts del procés de producció que hem de garantir directament i quines parts han de ser subcontractades a altres organitzacions que disposin d'un nivell d'especialització capaç de garantir nivells òptims de qualitat i eficiència.

Identificació i dimensionament de demandes i necessitats socials

El primer instrument que caldrà reforçar per assegurar un bon procés de planificació és el sistema d'informació sobre la realitat social en què volem incidir. Necessitats i demandes socials són dos conceptes no gaire senzills d'utilitzar, fet pel qual hem de disposar de bases objectives d'informació, al més potents

possible, sobre les quals fer descansar els processos de decisió que ens portaran a determinar quines d'aquestes demandes i necessitats han de ser ateses, en quin grau i amb quina prioritat.

Sovint aquestes decisions claus es prenen a partir d'informació mediàtica, relacional, opinàtica... Sovint, també, el "recull de premsa" acaba convertint-se en el sistema d'informació bàsic en el qual es recolza el procés de decisió. Poques vegades es treballa amb sistemes d'informació estructurats, informació estadística seriada, indicadors objectius, etc. Els sistemes d'informació per a la direcció són encara desconeguts en la gestió dels serveis personals locals. La investigació de mercats públics és una eina no únicament útil per a l'anàlisi del mercat electoral, sinó també per conèixer amb precisió el mercat dels serveis públics. El resultat final d'aquesta debilitat i pobresa informació és una exagerada dependència del sector públic, i especialment de la direcció política, de sistemes d'informació externs (mitjans de comunicació, pressió social...). Davant d'aquests sistemes d'informació les administracions públiques no disposen de cap sistema propi capaç de recollir amb fidelitat la realitat social i de la pròpia actuació pública amb què contrastar i/o contrarestar aquests altres sistemes externs d'informació.

Fixació i priorització d'objectius

La informació i els criteris subministrats pel marc competencial, el programa

polític, el posicionament que es derivi d'aquests dos sistemes i un bon coneixement de les necessitats i les demandes socials són una bona base de treball per procedir a la fixació d'objectius concrets per a l'Administració local i per a les seves unitats de serveis personals. Si a aquesta base informativa se li pot afegir la informació procedent de l'avaluació dels resultats obtinguts amb les actuacions del període anterior al que estem planificant, el de rigor i la seguretat en el procés de fixació i dimensionament dels objectius que s'han d'assolir adquirirà un nivell de qualitat sens dubte plenament acceptable.

El procés de fixació d'objectius ha de garantir, a més de coherència interna, dos fets bàsics: el dimensionament quantitatiu de l'objectiu i una formulació de l'objectiu que garanteixi la possibilitat d'avaluar el resultat que s'obtingui. Obviar aquestes dues condicions conduirà a trencar la cadena de treball i a la pèrdua de bona part dels avantatges del procés.

Estructuració de l'oferta de serveis i assignació de recursos

La informació i les decisions estructurades fins aquí permeten determinar quins són els serveis que podran acostarnos amb eficàcia als objectius establerts. El procés de planificació culmina així amb l'establiment de l'oferta de serveis personals que pot ser estructurada en forma de menú o catàleg exhaustiu i ordenat del conjunt de serveis i que

donaran cos a l'actuació dels serveis personals municipals. Aquesta oferta tindrà també la possibilitat de ser ordenada internament a partir del nivell d'obligatorietat competencial, de la prioritat programàtica de cada component i del posicionament en què s'hagi situat als serveis personals. La possibilitat de prioritació interna detallada del conjunt de l'actuació dels serveis personals és condició necessària i suficient per tancar la fase de planificació amb un procés d'assignació de recursos coherent i controlat que pugui evitar les tendències perverses típiques de la construcció del pressupost públic: la inèrcia pressupostària, l'incrementalisme, etc.

Producció

Proveir serveis personals comporta definir, organitzar i fer funcionar un procés de producció complex, amb totes les conseqüències que d'això es deriven.

Sovint, en canvi, les organitzacions públiques treballen com si un cop decidida la prestació d'un servei determinat, la responsabilitat d'aquest procés de producció deixés de ser una qüestió que afecta tota l'organització i passés a ser un problema exclusiu de les persones concretes encarregades de l'atenció directa al client. Hi ha aquí una confusió entre el disseny del procés de producció, del qual el conjunt de l'organització no es pot desentendre, i la realització física de la producció, que correspon a qui té assignada cada feina concreta. En definitiva, estem establint, per exemple, la diferèn-

cia que hi ha entre el disseny de la xarxa d'atenció social primària i dels criteris i normes que s'han de complir escrupolosament per assegurar un funcionament correcte i homogeni d'aquesta xarxa i la feina concreta, tècnica i especialitzada, que correspon realitzar a cada especialista de la xarxa en el treball diari.

Resoldre aquesta discontinuïtat entre decisió competencial o programàtica, disseny de producte, disseny de procés, implementació del procés de producció, prestació del servei i avaluació de resultats, és un dels objectius que cal plantejar per disposar d'una producció de serveis personals municipals ajustada a les expectatives de la pròpia organització i, sobretot, dels seus usuaris.

Conceptualització del servei

La idea de conceptualització del servei és comparable a la idea de disseny de producte. A partir d'una necessitat o d'una demanda identificada es tracta d'estructurar i conceptualitzar, en detall i amb precisió, quina ha de ser la resposta capaç de satisfer aquesta necessitat o demanda. És important insistir en la necessitat de detall i precisió. En el sector industrial és obvi què cal fer quan es detecta, per exemple, la necessitat de produir un cotxe familiar. El disseny del producte és peça clau del procés. El disseny de la cadena de producció que haurà d'assegurar-ne la fabricació no ho és menys. Aquesta és també l'exigència tècnica que hem d'assumir si ens plantejem disposar d'un bon servei d'ajut a

domicili. La decisió de prestar serveis d'ajut a domicili no és suficient per tenir un veritable servei. Cal acompanyar-la d'un treball de conceptualització i estructuració centrat en què ha de ser i com ha de funcionar un servei per assegurar el resultat que els ciutadans tenen dret a esperar.

L'aprofundiment respecte quin és el mètode de treball i quins són els elements a considerar per disposar de serveis personals ben conceptualitzats i estructurats resta fora de les possibilitats d'aquesta aportació però és, sens dubte, un camp clau de treball en el desenvolupament dels sistemes de gestió i producció de serveis personals. Dins d'aquest treball cal incloure la identificació de totes les variables que intervenen en la definició d'un servei. Un servei ben conceptualitzat serà aquell per al qual es disposi d'una definició acurada i precisa de totes i cada una d'aquestes variables. Per exemple, no estarà ben conceptualitzat un servei que no tingui clarament establerta la legislació de referència en què es recolza la seva existència o no disposi d'una clara definició del perfil dels ciutadans als quals es reconeix el dret de gaudir-ne.

Programació de la producció

El segon component del procés de producció se centra en la necessitat de dissenyar i posar en condicions operatives allò que en el sector industrial identificaríem com a "cadena de producció". Bàsicament, en el nostre cas, es tracta

d'establir la forma concreta i detallada amb què el conjunt de l'organització s'implicarà en la producció real dels serveis conceptualitzats i estructurats. Es tractarà, per tant, de concretar assignacions de recursos a unitats concretes, assignació de recursos humans, fixació de circuits econòmics i administratius, nivells de decisió, sistemes d'informació, etc. En definitiva, estructurar la implicació del conjunt de l'organització en la producció del servei o serveis que cal prestar. Potser el més significatiu d'aquest procés, i el que el converteix en eficient, és la seva preparació, disseny i formalització explícita. Sempre hi ha un "procés de producció". La diferència estarà en si es tracta d'un procés de producció explícitament pensat i formalitzat de forma clara i coneguda per al conjunt de l'organització o si es tracta d'una cadena productiva originada en decisions individuals, casualitats i inèrcies organitzatives.

Comunicació

El tercer component del procés de producció és la comunicació. És imprescindible assegurar que el "client" –usuari de dret i potencial del servei– conegui adequadament allò que ha estat dissenyat i produït per cobrir les seves necessitats. Quan el que s'ha de donar a conèixer són serveis públics, la importància d'assegurar la comunicació es fa més important. El dret a rebre un tracte igual de tots els ciutadans per part de l'Administració pública s'assegura bàsicament

mitjançant la comunicació. L'aparició de privilegis, de l'"efecte Mateu" i de la discriminació davant les administracions públiques es basa quasi sempre en una informació que no arriba on hauria d'arribar o que no ha estat formulada adequadament per poder ser utilitzada. Així doncs, garantir una comunicació adreçada, en cobertura i forma, és una condició clau per assegurar una bona distribució i ús dels serveis personals dels ajuntaments. També en aquest terreny s'ha de donar un tractament institucional global a la resolució d'aquesta necessitat. L'estratègia de comunicació ha de ser transparent, coneguda per tota l'organització i homogènia per a tots els serveis i ciutadans. L'estratègia de comunicació de l'oferta de serveis personals d'un ajuntament no ha de sortir de la bona voluntat d'alguns responsables de serveis.

Prestació

El fet concret de la prestació del servei es coneix en el món del màrqueting i de la producció de serveis com "el moment de la veritat". Tot el que fins aquí s'ha assenyalat com a necessari només té una fita: realitzar la prestació del servei –el moment de la veritat– en condicions de satisfer plenament la necessitat per la qual s'ha creat un servei determinat i aconseguir la plena satisfacció de l'usuari que ha rebut el servei superant, si és factible, les seves expectatives.

Aconseguir aquest resultat depèn de tres factors bàsics. En primer lloc, que la

part prèvia a aquest punt del procés de producció hagi estat prou ben feta com perquè permeti realitzar un moment de prestació adequat. En segon, que el propi fet de la prestació hagi estat ben estructurat en tots els seus aspectes (espai físic, temps d'espera, tracte, ajust a la demanda, existència de resposta, capacitat de resolució, etc.). En tercer, que els treballadors de línia encarregats de la prestació desenvolupin adequadament la seva funció. Aquest darrer factor acaba sent, de fet, l'autèntica clau de volta de l'èxit o el fracàs de la prestació. Més endavant, donada la transcendència d'aquest element, tornarem sobre el paper clau dels recursos humans en el procés de producció de serveis.

Avaluació

La inexistència d'avaluació comporta inevitablement la inexistència de direcció i de govern. No saber quin ha estat l'últim resultat aconseguït amb l'actuació de l'organització impossibilita prendre cap decisió respecte quin ha de ser el proper pas. La inexistència d'avaluació condueix les organitzacions a moure's erràticament en direcció desconeguda. Conèixer a fons l'últim moviment és l'element clau per decidir el pròxim.

L'avaluació és la peça que ens permet relacionar l'actuació anterior amb la següent. Sense aquesta connexió es fa impossible planificar. Cal constatar, però, que l'avaluació no és possible sense la planificació; poder esbrinar si

hem aconseguit o no els objectius fixats depèn exclusivament de si sabíem quines eren les nostres pretensions. Si no disposem d'objectius clars i quantificats no és possible saber si el resultat és bo o dolent. La conclusió és prou òbvia: o disposem d'un model complet capaç de generar una dinàmica interna que garanteixi l'avanç en la direcció desitjada o els esforços intensos en aspectes parcials del procés es converteixen en perfectament inútils. Des d'aquest punt de vista la prioritat en el treball és clara: és preferible disposar d'un model complet, des de la planificació fins a l'avaluació, amb un nivell baix de desenvolupament de les seves parts, que no pas disposar, per exemple, d'un potent sistema de planificació i presa de decisions sense cap sistema d'avaluació des del qual realimentar-lo.

Sistemes i circuits de captura i generació d'informació

La peça clau de tot sistema d'avaluació resideix en la capacitat d'aquest sistema per aconseguir capturar la informació rellevant per poder avaluar cada servei. Aquesta ens ha de permetre establir correlacions clares entre objectiu i resultat. Estructurar aquests sistemes d'informació no és senzill. El resultat i l'objectiu, en el cas del sector públic, acostumen a ser complexos. A diferència del sector mercantil, per a la gestió pública el compte de resultats és un indicador rellevant però no l'únic, ni tan sols el més important per a un servei concret, tot i

que sí ho és per al conjunt de l'organització. Els objectius acostumen a ser complexos i poc sintetitzables en una sola unitat de mesura. Inevitablement, l'avaluació serà també complexa i haurà d'utilitzar diversos indicadors que, en la major part de les ocasions, hauran de ser específicament pensats per a cada servei. La segona dificultat que cal resoldre és que la informació bàsica necessària per a l'avaluació es produeix en el mateix moment en què es realitza cada prestació concreta del servei. Si en aquell mateix moment aquesta informació no és capturada i formalitzada en algun suport estable, la informació desapareix i no és recuperable. A partir d'aquí ja no és possible l'avaluació.

Superar aquestes i altres dificultats respecte a la informació obliga a tornar a vincular el procés d'avaluació amb la planificació. És en el moment de la planificació quan cal establir les eines de tot tipus que hauran de fer possible l'avaluació com a única manera de definir i capturar la informació que serà necessària per a l'avaluació.

Fixació d'indicadors

La discussió sobre l'instrumental adequat per a l'avaluació en el camp social és intensa i inacabable. Des de la lògica de la gestió d'un sistema públic que ha de respondre davant dels contribuents i els usuaris de la seva actuació, sembla que la utilització d'indicadors mesurables quantitativament és l'única sortida raonable. Aquesta afirmació, sens

dubte discutible, no exclou, òbviament, la possibilitat de mesurar aspectes no econòmics o de caràcter subjectiu (nivells de satisfacció, per exemple) amb aquest tipus d'indicadors.

Una altra qüestió que cal considerar fa referència a la dificultat d'identificar els indicadors més adequats. També en aquest terreny la discussió és important: indicadors universals o indicadors adhocràtics? És possible trobar, en el terreny de la gestió pública, un indicador de la universalitat, capacitat de síntesi i potència explicativa que té el preu o el compte de resultats en la gestió mercantil? Fins ara no hi ha hagut resposta positiva a aquesta segona qüestió. Respecte a la primera, la resposta que sembla més adequada és la inevitabilitat dels indicadors "ad hoc", intentant que siguin estables per a cada servei o per a cada objectiu de cada servei.

Aprofundir en aquest tema, segurament un dels que necessita més atenció, es deixa aquí com una feina pendent. Deixem constància, però, que la major dificultat que cal superar per disposar de bons sistemes d'avaluació i de bones avaluacions no és tècnica. La veritable dificultat per realitzar el procés d'avaluació és haver d'acceptar la renúncia a l'extraordinària comoditat que representa la inexistència d'avaluació. Sovint, la discussió tècnica sobre el conflicte d'establir sistemes d'avaluació no és res més que una pantalla amb la qual es pugui evitar l'avaluació i assegurar-se la impunitat més absoluta respecte del resultat obtingut en la gestió.

Anàlisi de resultats, eficiència, qualitat, satisfacció i impacte

Es tanca l'anàlisi de la fase d'avaluació amb una ampliació de l'escenari de treball per als avaluadors. Fins aquí s'ha situat bàsicament el resultat com a objecte central d'avaluació. Cal ampliar aquesta òptica, tot i que amb moderació, ja que avaluar exclusivament el resultat no és suficient, però avaluar tot allò que sigui tècnicament susceptible de ser avaluat ens podria portar a l'absurd de convertir l'avaluació en el centre principal de l'activitat.

La consideració bàsica és que cal avaluar el producte final –el servei– però cal avaluar també el mateix procés de producció en el qual pot residir bona part de la bondat o deficiència del producte final. D'altra banda, hi ha també aspectes diferents a avaluar, tant en el producte com en el procés. El resultat respecte de l'objectiu és peça clau en l'avaluació però no ho és menys una altra sèrie d'elements com poden ser el nivell d'eficiència econòmica del procés de producció, el nivell de qualitat del servei a un nivell determinat de cost, el grau de satisfacció dels usuaris del servei (o si estem analitzant, per exemple, el procés, el grau de satisfacció dels treballadors de línia) i, especialment important per al sector públic, l'impacte associat amb la prestació del servei en la resolució de dèficits, necessitats o demandes socials.

En síntesi, es pot afirmar que una avaluació mínimament consistent hauria

de subministrar informació rellevant sobre el producte i sobre el procés de producció i que hauria de fer-ho permetent avaluar, almenys, els aspectes següents: resultat aconseguit, nivell d'eficiència amb què s'ha obtingut el resultat, nivells de qualitat, nivell de satisfacció i impacte global aconseguit.

Components bàsics per al canvi

L'ordenació sistemàtica i la formalització d'un model de producció dels serveis personals municipals comporten la realització d'un procés de canvi organitzacional i cultural. Aquesta tasca no només afecta el conjunt de l'organització, sinó que també n'exigeix la implicació directa i activa. Hi ha, però, alguns components especialment decisius dels quals depèn la possibilitat que aquest canvi sigui possible: el lideratge polític, els recursos humans i els sistemes d'informació.

Lideratge polític

La direcció política no té una funció diària i continuada en el que és, estrictament, el procés de producció dels serveis personals. La seva funció se situa, o hauria de situar-se, bàsicament en el nivell de decisió dintre la fase de planificació. Dins, però, d'aquest nivell de decisió s'inclou la possibilitat d'orientar i fer treballar l'organització en la direcció d'estructurar un model de producció similar al que hem esbossat anteriorment o bé en no marcar cap directriu

respecte de com l'organització s'ha de plantejar la seva feina productiva. L'orientació de treball de l'organització depèn de forma absoluta de l'actitud de la direcció política en aquest tema. La garantia més efectiva per assegurar un treball seriós, orientat a la implantació d'un model potent de producció de serveis personals, serà disposar d'un lideratge polític explícit que impulsi l'organització en aquesta direcció. Contràriament, l'absència o debilitat de lideratge converteix en quasi utòpic qualsevol intent de millorar l'actuació i les capacitats de l'Administració pública com a productora de serveis personals.

Recursos humans

El segon component de què depenen el desenvolupament i la millora del procés de producció dels serveis personals municipals són els recursos humans. Aquesta és una afirmació certa en quasi tots els processos productius però resulta especialment rellevant en aquest cas, fonamentalment per les raons següents.

En primer lloc perquè estem davant d'una producció de serveis. No és aquí el lloc on analitzar en detall quines són les peculiaritats de la producció de serveis però sí podem recordar que qui produeix el veritable resultat del servei és el treballador que, en contacte directe i decisiu amb el ciutadà, resol adequadament o inadequadament la seva demanda. Tota la feina realitzada anteriorment ha de servir perquè aquest moment es resolgui

de manera adequada. I és en mans del treballador de línia i del seu cap més immediat en qui descansa inevitablement la responsabilitat que així sigui.

La segona raó que determina l'excepcional importància dels recursos humans en el procés de producció dels serveis personals és, òbviament, la mateixa naturalesa dels serveis personals, orientats a garantir la inserció social dels exclosos i la millora continuada de la qualitat de vida dels ciutadans. La concreció, per a cada cas, de la resposta que permeti assolir aquests objectius depèn també dels treballadors i comandaments de línia que són els que detecten, avaluen i defineixen les respostes que cal donar en cada cas.

En definitiva, es pot afirmar que el nivell de qualitat i satisfacció que el ciutadà percep del seu contacte amb l'Administració dependrà, en un percentatge molt alt, de com els treballadors municipals en contacte amb aquest ciutadà desenvolupin la seva tasca. La motivació, la comprensió de la seva funció, la preparació tècnica i el rigor professional dels treballadors dels serveis personals és pedra angular de qualsevol intent de modernització dels serveis personals.

Sistemes d'informació

S'ha dit moltes vegades que la informació és la matèria primera bàsica del nostre temps. Ningú no discuteix la veracitat d'aquesta afirmació encara que qualsevol per a ningú té un significat gaire clar i precís. Pel que fa al nostre cas es consta

ta no únicament la coincidència amb l'afirmació general, sinó també la necessitat de concretar-la amb més precisió.

La informació és l'eina de treball bàsica, i quasi única, que cal que gestionem per aconseguir un procés de treball orientat a la planificació, producció i avaluació de l'oferta de serveis personals ajustat a les màximes exigències. Conèixer el marc competencial i legal que ens és propi, la voluntat programàtica d'aquells que han estat escollits per presentar els interessos dels ciutadans, identificar, prioritzar i quantificar les necessitats i expectatives dels nostres "clients", estructurar la resposta a aquestes demandes, transmetre a la nostra organització allò que necessita per produir la resposta adequada cap als usuaris, informar els usuaris, sobretot, en relació al que poden esperar dels nostres serveis i què han de fer per accedir-hi, conèixer i controlar la qualitat, saber si l'actuació s'ajusta als objectius, cost, etc. d'aquesta resposta, conèixer el resultat aconseguit, el grau de satisfacció generat i les noves expectatives creades després d'haver concretat l'actuació; no són més que processos de tractament i gestió d'informació. Dit en altres paraules, fer aquesta feina consisteix bàsicament a utilitzar informació i, a partir del coneixement que ens proporciona, estructurar les actuacions que en cada cas siguin pertinents. Controlar, dominar i dirigir adequadament els serveis personals municipals passa inevitablement per treballar sobretot amb informació.

No obstant això, gestionar informació no és pas fàcil. En general, la preparació

del personal assignat als serveis personals és, en aquest terreny, escassa. No és senzill saber quina informació, de quin tipus, quanta, amb quina presentació, amb quin nivell de qualitat, sobre quins temes, amb quina cobertura territorial i temporal, de quines fonts, etc. és la necessària. Són preguntes senzilles i òbvies però que algú ha de formular i ha de respondre en el moment adequat, i aquest procés ja no és tan senzill. Sense aquest instrument de treball permanentment en acció, alimentant ordenadament i sistemàticament tota l'organització en direcció horitzontal i vertical, no hi ha cap possibilitat d'aconseguir un sistema de producció de serveis personals de qualitat, eficient i ajustat a les necessitats socials. Els sistemes d'informació constitueixen el sistema nerviós de la nostra organització; sense això l'energia i els recursos del què disposem podran operar i consumir-se però la direcció que prendrà aquesta actuació serà arbitrària, aleatòria, descontrolada i canviant. Serà simplement casual, determinada per les circumstàncies, ja que no tindrà sistema de direcció i govern. Dirigir i governar requereix sobretot informació i això és el que més necessiten els serveis personals locals per abordar amb garanties el futur proper.

Consideracions finals

Hem fet un repàs a alguns dels temes que tenen caràcter estratègic per al futur dels serveis personals municipals en el terreny d'assegurar-ne una producció sòlida. Sistemes de treball sòlids, pro-

cessos de decisió consistents, constància i millora continuada i progressiva de tots els components del procés de treball són els instruments que exigeix el moment per garantir que l'aportació de l'Administració local a la consolidació de l'estat del benestar sigui òptima.

En un intent de síntesi dels diferents elements de referència que han anat apareixent, es proposen quatre eixos orientatius de l'actuació dels serveis personals municipals per als propers anys.

a) Estructurar una oferta de serveis ajustada a les necessitats prioritàries dels ciutadans

Es fa imprescindible "orientar-se al client". La tradició pressupostària, la pressió casual i desordenada dels mitjans de comunicació, la pressió *lobbyista* de les organitzacions representatives, les obsessions particulars de polítics i tècnics, els experiments "innovadors", la temptació de ser a tot arreu, etc; haurien de deixar de ser arguments per prendre decisions. Retornar a la informació directa del ciutadà, subjectiva i objectiva, recolzada en sistemes d'informació potents i estables com a instruments bàsics de decisió és un objectiu clar a assolir si es vol disposar d'un sistema de serveis personals amb personalitat pròpia, potent, eficaç i orientat al ciutadà.

b) Posicionar l'actuació dels municipis per cobrir els seus compromisos competencials al màxim nivell

S'ha desenvolupat més amunt una reflexió sobre el concepte de posicionament. La concreció més adequada per a la propera etapa d'aquesta necessitat de posicionament passa per posicionar-se en el marc de competències propi dels ajuntaments per arribar a cobrir-lo, no simbòlicament, sinó en un 100%. Les raons que justifiquen aquesta proposta són bàsicament dues: complir i fer complir la llei és, en un Estat democràtic, la primera obligació de l'Estat i de les administracions públiques. En aquests primers anys de democràcia, amb un considerable i inevitable desordre legislatiu, aquesta obvietat ha quedat relegada a un segon pla per deixar pas a les decisions polítiques. Camí ja dels 20 anys de democràcia cal començar a pensar a posar les coses en l'ordre correcte. I l'ordre correcte passa per complir i fer complir la llei amb escrupolositat.

La segona raó és que el grau de dispersió d'ofertes i actuacions en què estan instal·lats els ajuntaments en el terreny dels serveis personals dibuixa un panorama de molta cobertura superficial i cap profunditat. Cal resoldre aquest problema que només té una via de solució: eliminar el que no és essencial i reforçar el que és substancial i aprofundir-ho. Aprendre a escollir i a dir "no" són, probablement, dos dels majors reptes a què es veuran confrontats els directius municipals responsables dels serveis personals.

c) Assegurar la màxima eficiència del procés de producció dels serveis personals de titularitat municipal

Gestionar adequadament els recursos, maximitzant la seva rendibilitat vers l'objectiu perseguit és, ara i durant els propers anys, una obligació i una exigència social de la qual no escapa ni el més petit racó de la més petita de les administracions públiques. Els serveis personals no són una excepció i tampoc un cas peculiar que requereixi una especial atenció. La lluita per l'eficiència és perfectament generalitzable a tot el sector públic i, fins i tot, a tots els sectors públics de tots els països. Potser en el tractament de l'objectiu de l'eficiència hi ha una especificitat en els serveis personals i en concret en els serveis personals municipals que cal tractar: la tendència generalitzada que hi ha en els serveis personals a contraposar qualitat de la prestació dels serveis amb eficiència. Sovint s'argumenta que la recerca de l'eficiència representa un enfocament economicista contradictori amb la naturalesa profunda dels serveis personals. Cal, sens dubte, eliminar aquesta patètica "línia de defensa" i treballar en la recerca de l'eficiència entesa com a optimització de la relació entre recursos consumits i objectius assolits. Fa temps que no és concebible cap procés que pugui ser anomenat "de qualitat" que no incorpori un molt bon nivell d'eficiència.

d) Assegurar la màxima qualitat de la totalitat de l'oferta de serveis personals

Relacionat amb els diferents elements que assenyalàvem més amunt, hem de considerar l'objectiu de la quali-

tat com a bàsic i com a objectiu-síntesi de tots els anteriors. En el temps de la “qualitat total” treballar per la qualitat és ineludible. La qualitat és, a la vegada que objectiu, un magnífic instrument de gestió i, sobretot, un valor organitzatiu de gran potència sovint oblidat. En definitiva, prioritzar la qualitat vol dir que tot el que fem, fins i tot decidir què fem, ho hem de fer aspirant, en cada moment, a la perfecció. No cal defensar gaire aquest element de referència.

Sembla inqüestionable que d'això es tracta. El repte està en què realment el principi s'apliqui en tot moment. Això, però, no és fàcil, i aconseguir-ho requereix un alt grau de disponibilitat i concentració en la feina de tota l'organització en tot moment.

Aquesta és la proposta de punts de referència que, bàsicament com a valors dominants, poden orientar en la direcció adequada l'actuació dels serveis personals municipals en els propers anys. Per

la seva pròpia naturalesa no comporten cap “canvi” en el sentit en què es va produir en el moment de la transició democràtica. Es tracta més aviat d'un permanent i profund procés d'aprenentatge i d'ajust més proper a una reconversió en la manera de fer que no pas en la funció i en els objectius, tot i que aquests probablement també hauran de ser revisats a la llum de les noves condicions i exigències a què ha de fer front l'Administració pública.

MAPA D'EQUIPAMENTS MUNICIPALS DE SERVEIS PERSONALS A BARCELONA

Gerència de l'Àmbit de Benestar Social

Introducció

L'Àmbit de Benestar Social i l'Àmbit de Descentralització de l'Ajuntament de Barcelona, amb el suport i la col·laboració dels caps de les Divisions de Serveis Personals dels Districtes, van portar a terme al llarg de 1993 una investigació sobre els equipaments de serveis personals a la ciutat de Barcelona.

En els darrers 15 anys, l'Ajuntament de Barcelona ha desplegat una important actuació en el terreny de les polítiques de benestar social. Aquesta actuació s'ha recolzat en dos grans instruments. En primer lloc, en l'estructuració d'una àmplia oferta de serveis personals. En segon lloc, en la construcció d'una important xarxa d'infraestructures i equipaments destinada a contenir els serveis i les actuacions desenvolupades per l'Ajuntament i per altres agents socials en el terreny dels serveis a la persona.

La velocitat i la intensitat qualitatives i quantitatives d'aquest procés han obligat a un esforç de conceptualització i actualització permanent dels sistemes d'avaluació, tant dels serveis com dels equipaments que han anat conformant aquesta actuació. Responent a aquesta necessitat d'ordenació i classificació de la pròpia oferta municipal, es presenta en aquesta aportació el sistema d'ordenació i catalogació de les xarxes d'equipaments que s'ha anat elaborant en aquests anys.

Aquest sistema s'ha construït basant-se en un treball sistemàtic d'orde-

nació, conceptualització i sistematització dels equipaments existents, considerant la seva naturalesa i la seva funció.

El resultat final ha estat un model sistemàtic multivariable d'ordenació del conjunt d'equipaments de serveis personals de la ciutat de Barcelona que permet ordenar, conèixer i donar a conèixer aquesta xarxa des de diferents lògiques i punts de vista, amb una especial preocupació per facilitar la informació al ciutadà i usuari d'aquests equipaments.

La realització d'aquest treball ha estat possible gràcies a la col·laboració que la Gerència de l'Àmbit de Benestar Social ha rebut de l'Àmbit de Descentralització i, sobretot, dels caps de Divisió de Serveis Personals. El treball tècnic desenvolupat per Montserrat Flaquer i Antoni Ramon, bàsicament, no hauria estat possible sense aquest suport dels districtes de Barcelona.

El treball es proposava assolir els objectius següents:

- Establir la definició conceptual d'una tipologia d'equipaments de serveis personals, àmpliament consensuada pels districtes i àrees municipals que treballen en aquesta temàtica, que servís com a marc de referència de classificació i ordenació dels equipaments.

- Detectar i recopilar informació bàsica sobre els equipaments objecte d'estudi.

- Classificar els equipaments segons la tipologia establerta, en forma de llistes.

- Representar la distribució dels equipaments en el territori mitjançant la realització de plànols.

criteris de definició de la tipologia

El disseny de la tipologia que es presenta s'ha bastit a partir dels següents criteris centrals:

- La tipologia té per objecte l'ordenació d'equipaments per sectors i categories amb l'objectiu de facilitar l'anàlisi de la seva distribució numèrica i en el territori.

- Per equipament s'entén l'espai infraestructural, equipat específicament, en el qual es presta un o més serveis.

- S'investiguen espais en què l'Ajuntament de Barcelona es responsabilitza de la prestació de certs serveis. La responsabilització no implica ni que l'espai hagi de ser de propietat municipal ni la gestió directa.

- S'analitzen els equipaments de les àrees municipals de Serveis Socials i Joventut, Descentralització i Participació Ciutadana, Cultura, Esports, Educació i Promoció Econòmica i Ocupació.

- Es treballen equipaments que ofereixen un servei als ciutadans. Les seues administratives i altres dependències que no presten un servei directe no són considerades.

- El que es treballa són espais: edificis o parts d'edifici. La tipologia no ordena els serveis que es presten en els equipaments sinó els equipaments en si mateixos, en tant que espais físics.

- Tot i la càrrega d'innovació inherent al disseny de bell nou d'una tipologia d'equipaments, el plantejament general d'aquesta es pot catalogar de continuista. Tant com ha estat

Dossier

Tipologia d'equipaments de serveis personals proposada

Infraestructura	Seu Específica Múltiple	Tipus d'equipament		Grup de població	
	Institucional	Consell de Districte Institut municipal Espai operatiu de serveis personals	Esports	Pista poliesportiva o frontó descobert Pista de tennis Camp de futbol Altres camps grans o espais d'atletisme Pavellons o frontons coberts Sala (polivalent o específica) Piscina descoberta Piscina coberta Altres espais esportius	General Joves Infants Dones Disminuïts Immigrants
	Informació	Centre d'informació			
	Participació	Centre cívic Casal de barri Espai de suport de participació Hotel d'entitats Hostal de joves			
	Serveis Socials	Centre de serveis socials Espai de suport de serveis socials Casal Ludoteca Centre de dia Oficina permanent Centre d'acolliment i urgències (residència d'estada limitada) Residència Apartament tutelat		Sector temàtic	Institucional Informació Participació Serveis socials Salut Educació Cultura Promoció econòmica i d'ocupació Esports
	Salut	Dispensari Hospital Centre de vacunació Centre de planificació familiar CAS (centre d'atenció i seguiment de drogodependències) Laboratori Centre de zoonosi		Identificació territorial	Adreça Codi postal Districte municipal
	Educació	Escola bressol Centre de formació de persones adultes Centre d'educació especial Escola d'educació primària Escola d'educació secundària Centre d'ensenyaments musicals Centre pedagògic i de recursos			
	Cultura	Museu Sala d'exposicions Biblioteca Arxiu històric Teatre Auditori Espai de creació i assaig Espai cultural singular Parc zoològic			
	Prom. econòmica i d'ocupació	Oficina de promoció econòmica i ocupació Escola taller			

possible, s'ha intentat partir d'ordenacions existents, bé que desenvolupant-les, de manera que la tipologia pogués ser assumida amb facilitat per les diferents unitats de treball que actuen en l'àmbit municipal dels serveis personals. S'ha defugit, doncs, d'un replantejament dràstic de les ordenacions existents.

– El disseny d'una tipologia d'equipaments de serveis personals és una tasca complexa si es considera la diversitat d'equipaments existents entre les diferents àrees que intervenen en la temàtica o, fins i tot, la diversitat dins d'una mateixa àrea. En funció d'aquesta complexitat una tipologia mai podrà ser infal·libre en l'ordenació que utilitzi. Es requereix una certa flexibilitat, un cert marge d'adaptació entre l'ordenació proposada i la diversitat existent per tal que la tipologia pugui tenir una utilitat i una homogeneïtat globals. Així, s'ha de considerar que la tipologia presenta encara zones confuses, bé que molt limitades, a l'hora de classificar els equipaments.

– En el procés de treball que s'ha portat a terme s'ha considerat aconsellable que l'ordenació d'equipaments no es vehiculés a partir d'una sola variable definitòria, sinó que ha semblat convenient definir els espais a partir de diverses variables.

– Aquesta opció multivariable s'adiu, per una banda, especialment amb la realitat actual a Barcelona dels espais infraestructurals en els quals es presten serveis i, d'altra banda, facilita la trans-

missió d'informació, ja que es pot accedir als espais específics des de diverses variables si es disposa d'una base de dades informatitzada. La tipologia dissenyada està formada per les següents variables:

- Infraestructura
- Sector temàtic
- Tipus d'equipament
- Nombre d'equipaments
- Grup de població
- Identificació territorial

Aplicació de la tipologia

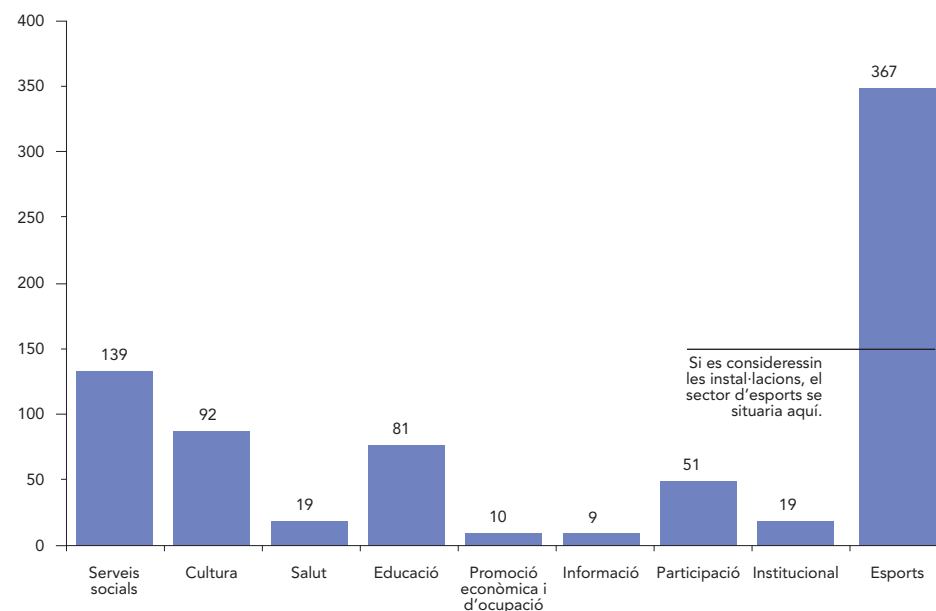
Equipaments i infraestructures

En el procés de recopilació d'informació s'han detectat un total de 787 equipaments de serveis personals, que es distribueixen en 451 infraestructures. D'aquestes, dues terceres parts (305) són infraestructures específiques –és a dir, ocupades per un sol equipament. Les infraestructures múltiples –les que acu-

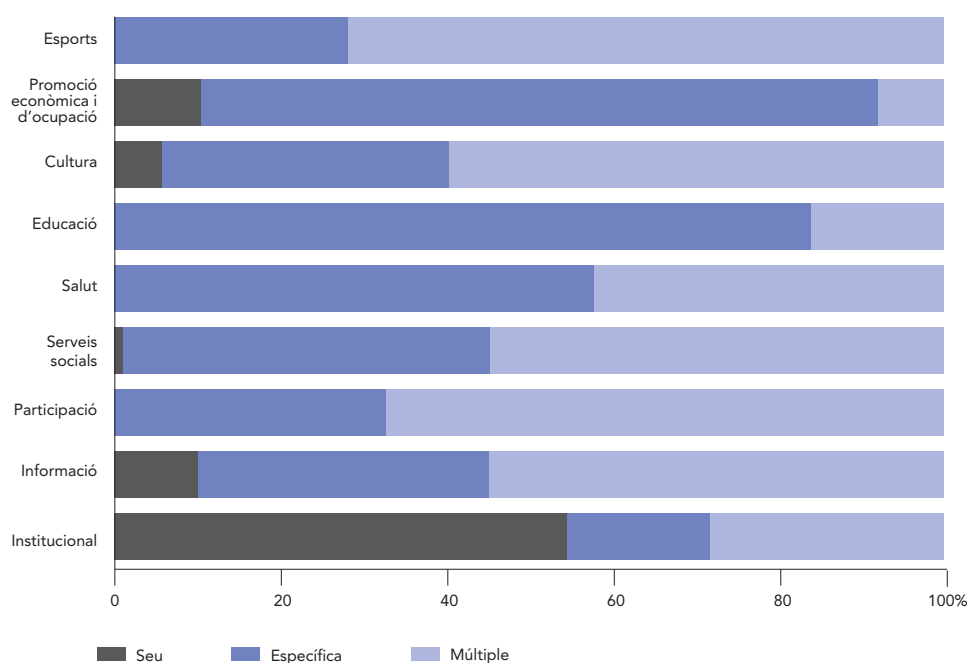
Nombre d'equipaments per tipus d'infraestructures

Tipus d'infraestructura	Nombre d'infraestructures	Nombre d'equipaments
Seu Específica	16	16
Múltiple	305	305
Total	130	466
	451	787

Nombre d'equipaments per sector temàtic

Tipus d'infraestructura per sector temàtic

llen més d'un equipament— són la tercera part del total (130) i s'hi ubiquen 466 equipaments, el 60% dels equipaments detectats. Les seus són una minoria entre les infraestructures.

Sectors temàtics

D'entre els nou sectors temàtics identificats, gairebé la meitat dels equipaments, uns 367, s'inclouen en el sector d'esports. Aquest fet és perquè en aquest sector s'han entès com a equipaments els espais esportius i no les instal·lacions esportives. Aquesta elecció respon a les recomanacions efectuades per l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament. En el cas

d'haver optat per les instal·lacions, el nombre d'equipaments esportius se situaria en els 139 i el pes específic del sector en el conjunt d'equipaments passaria del 46,6% al 24,9%.

El segon sector temàtic en nombre d'equipaments és el de serveis socials, amb 139 unitats. Hom ha de considerar que la importància d'aquest sector respon al marc de competències pròpies del govern de la ciutat.

Amb un nombre també notori d'equipaments segueixen els sectors de cultura (92 equipaments), en els quals Barcelona ofereix uns serveis de capitalitat al conjunt de Catalunya, i educació (81 equipaments), que respon a una llar-

ga tradició del municipi en aquest camp.

D'entre la resta de sectors destaca el de participació, també un altre sector idiosincràticament local i potenciat des de la instauració dels ajuntaments democràtics, amb uns 51 equipaments.

A un nivell general, en la majoria de sectors predominen els equipaments que s'ubiquen en infraestructures múltiples. Això és així, bé que amb certes diferències en les proporcions, en informació, participació, serveis socials, cultura i esports.

En participació i esports és on més s'acusa el predomini d'infraestructures múltiples. S'ha de suposar que en aquests casos la concentració d'equipaments permet maximitzar especialment la rendibilitat dels espais.

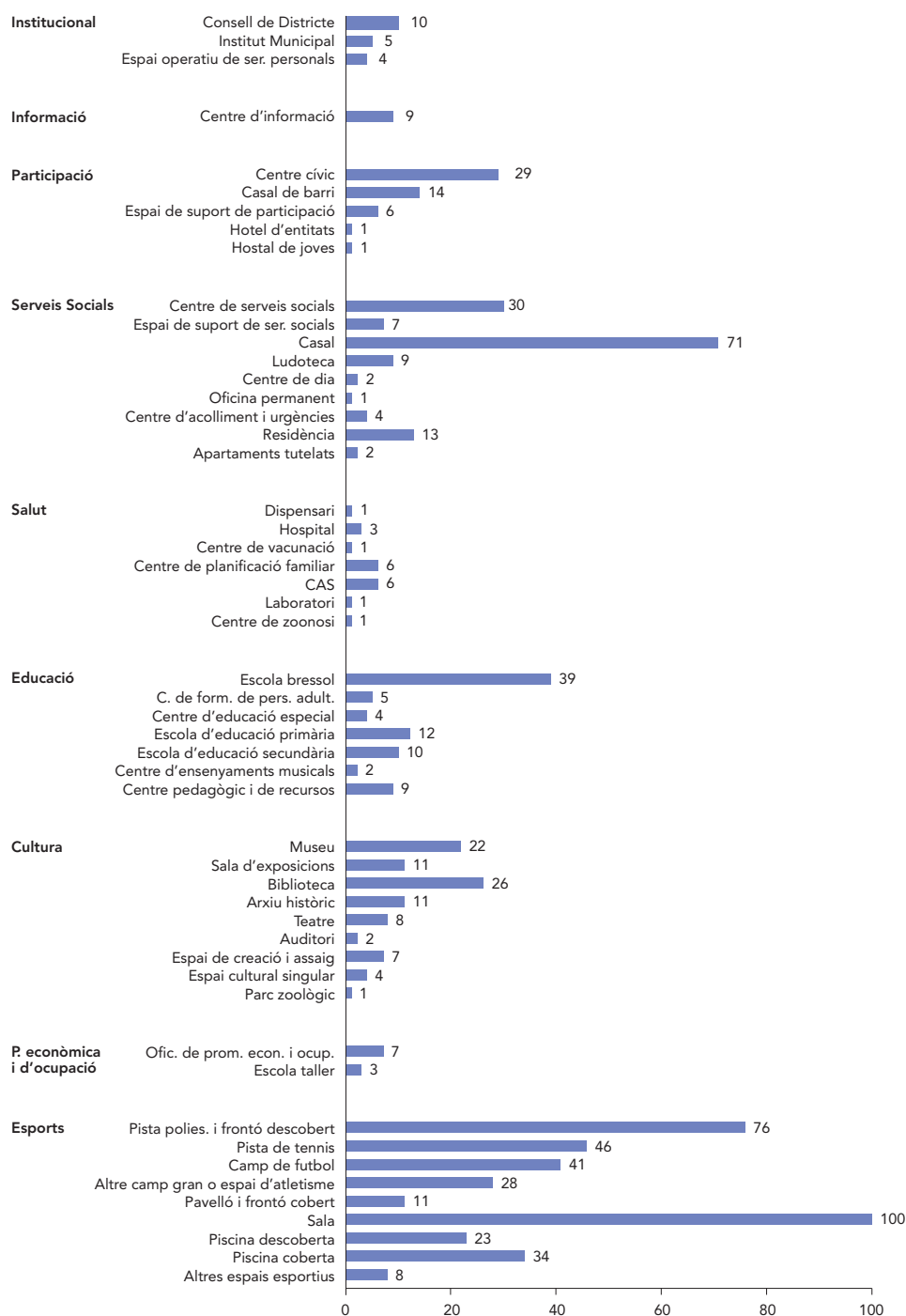
Contràriament, educació, especialment i, en menor mesura, promoció econòmica i ocupació i sanitat, tendeixen a disposar d'infraestructures específiques.

Tipus d'equipaments

Només 13 dels 52 tipus d'equipaments classificats —el 25% del total— tenen més de 20 unitats. Dels 13 casos, 7 són d'equipaments esportius: 10 sales, 76 pistes poliesportives o frontons descoberts, 46 pistes de tennis o de paddle, 41 camps de futbol, 34 piscines cobertes, 28 altres camps grans o espais d'atletisme, 23 piscines cobertes.

Les altres tipologies amb més de 20 equipaments són els centres cívics (51)

Tipus d'equipaments

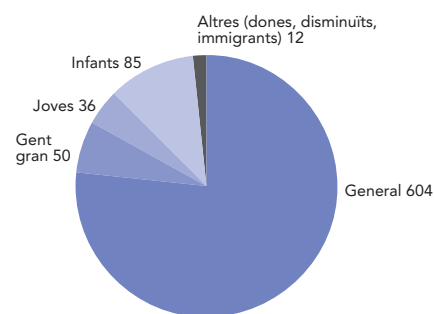
del sector de participació, els casals (71) i els centres de serveis socials (30) en aquest sector, les escoles bressol (39) d'educació, i els museus (22) i biblioteques (26) del sector cultural.

En conjunt, es pot afirmar que els equipaments municipals presenten una gran fragmentació per tipologies, ja que la majoria d'aquestes no assoleixen les deu unitats, és a dir, no arriben a una mitjana d'equipament per districte. En aquest tema, però, s'ha de considerar que hi ha un nombre important d'equipaments d'àmbit de ciutat, d'equipaments únics a Barcelona.

Grups de població

L'especialització dels equipaments en segments d'usuaris és escassa, ja que es detecta que les tres quarts parts s'adrecen a la població en general. La segmentació per sectors de població només és destacable en casals (gent gran, joves, infants), en residències de gent gran i en alguns equipaments d'educació adreçats fonamentalment a infants i,

Equipaments segons el grup de població al qual s'adrecen

menys, a joves.

Cal assenyalar que entre els equipaments adreçats a joves s'observa una especialització en centres d'informació i espais de creació i assaig.

Distribució dels equipaments i infraestructures per districtes

La distribució d'equipaments per districtes municipals presenta tres demarcacions amb més de 100 equipaments cadascuna. En primer lloc se situa Sants-Montjuïc (141 equipaments), seguit d'Horta-Guinardó (120) i Nou Barris (107).

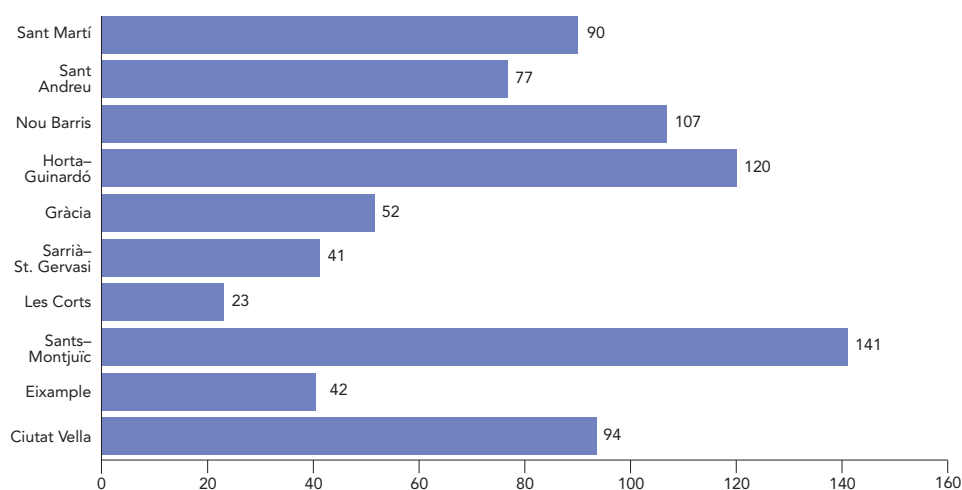
Un segon grup de districtes se situa entre els 75 i els 100 equipaments: són Ciutat Vella (94), Sant Martí (90) i Sant Andreu (77).

Finalment, a molta distància dels anteriors districtes, se situen Gràcia (52), Eixample (42), Sarrià-Sant Gervasi (41) i Les Corts (23).

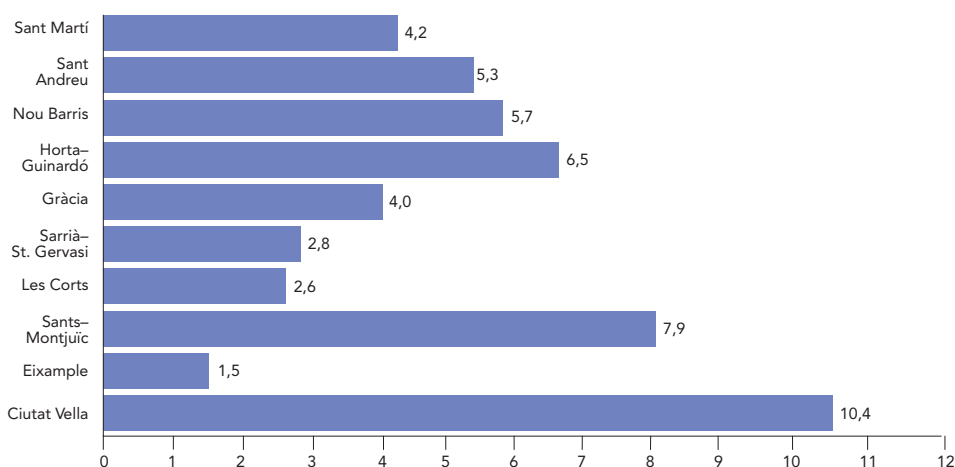
En conjunt, es pot afirmar que la distribució dels equipaments a la ciutat reflecteix la política redistributiva que s'ha portat a terme en el darrer decenni a Barcelona.

Respecte a la distribució d'equipaments en el territori, s'ha de considerar

Nombre d'equipaments per districte

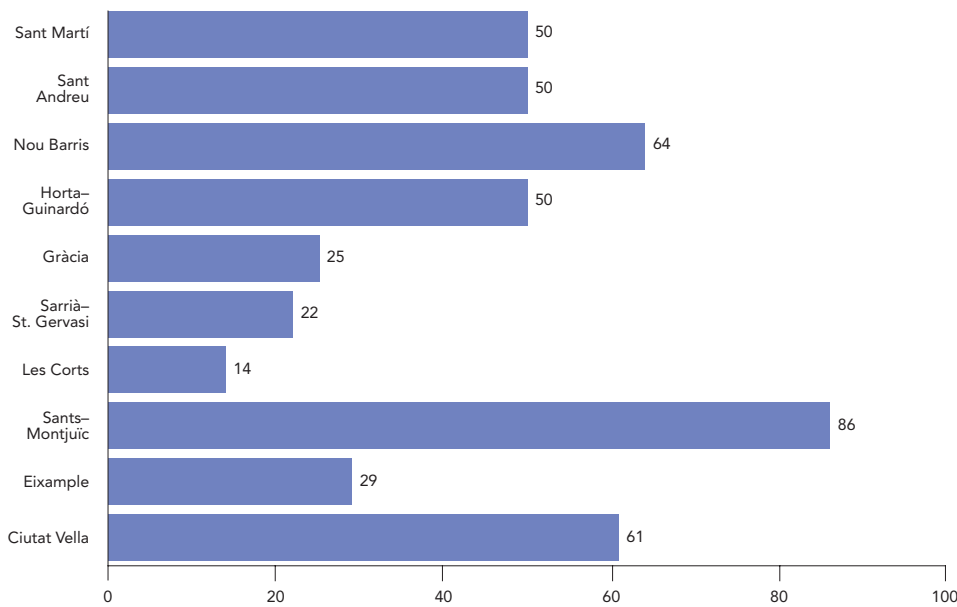
Nombre d'equipaments per cada 10.000 habitants.

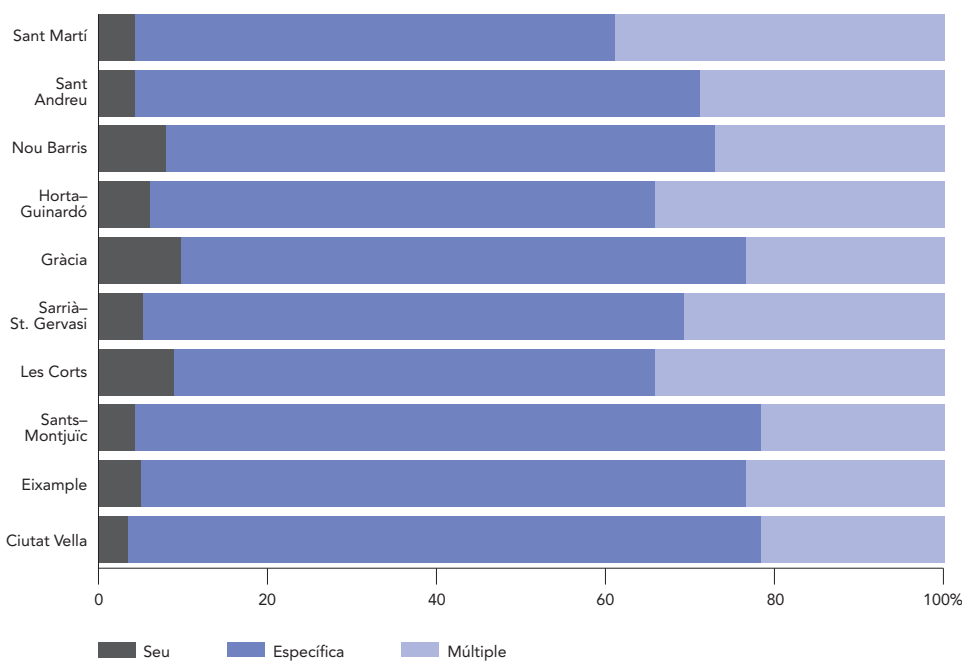
Freqüències d'equipaments per districtes

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià-St. Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	St. Andreu	St. Martí
Total equipaments	94	42	141	23	41	52	120	107	77	90
Equip. esportius	27	9	77	8	17	28	75	43	36	47
Total sense esports	67	33	64	15	24	24	45	64	41	43

Nombre d'infraestructures per districte

Tipus d'infraestructures per districtes

que el sector esportiu, en tant que majoritari, amb gairebé la meitat del total d'equipaments, és el que incideix més en les diferències entre districtes. En aquest sentit, Sants-Montjuïc i Horta-Guinardó són les demarcacions amb més equipaments esportius.

Així, si no es consideren els equipaments esportius, les diferències entre districtes són menors però, a grans trets, es manté l'ordre exposat anteriorment.

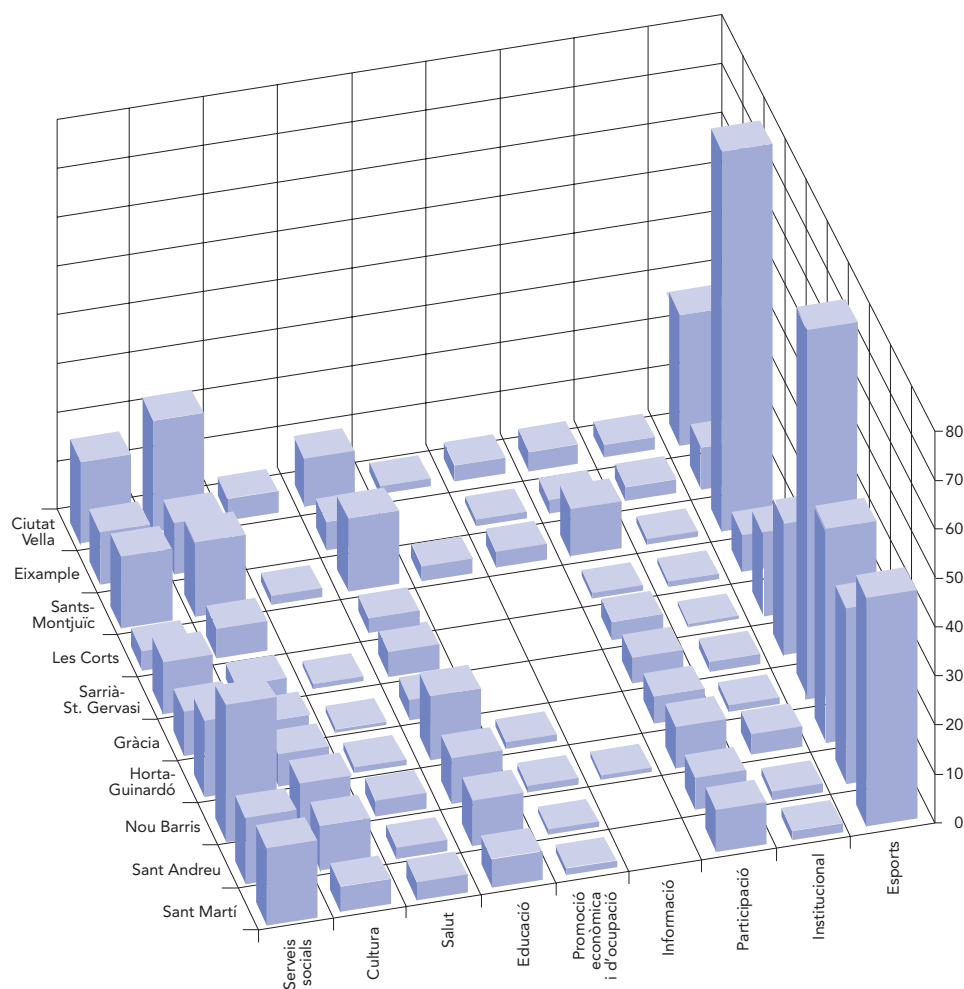
La distribució d'infraestructures per districtes es manté, a grans trets, en els mateixos paràmetres que els equipaments: Sants-Montjuïc i Nou Barris amb el major nombre d'infraestructures, seguits de Ciutat Vella, Horta-Guinardó, Sant Martí i Sant Andreu.

D'altra banda, en tots els districtes són majoritàries les infraestructures múltiples, que oscil·len entre el 57% de les Corts i el 75% de Ciutat Vella.

Sectors temàtics i grups de població per districtes

Si es consideren els sectors temàtics, el predomini dels equipaments esportius és majoritari: en 9 dels 10 districtes és el sector amb més equipaments i en 7 districtes supera el 40% del total d'equipaments. Són l'excepció, amb una proporció molt baixa d'espais esportius, Ciutat Vella (28%) i l'Eixample (21%), dues àrees de la ciutat urbanísticament molt denses. S'ha d'aclarir, però, que en el recompte no s'han inclòs instal·lacions esportives escolars, que són molt signifi-

Freqüències per districte segons el sector temàtic a què pertanyen els equipaments

catives a l'Eixample.

El nombre d'equipaments esportius és molt elevat a Sants-Montjuïc (77 equipaments) i a Horta-Guinardó (75): aquests són dos grans espais de concentració d'equipaments d'aquest sectors, entre els quals figuren les instal·lacions olímpiques.

En serveis socials la situació es presenta més equilibrada entre les demarcacions de la ciutat, tot i que Nou Barris (27 equipaments) destaca per sobre de la resta de districtes.

El sector cultural sí que presenta una especialització acusada a Ciutat Vella (23 equipaments), seguit de Sants-Montjuïc i l'Eixample. En bona part, doncs, queda reflectit el predomini dels espais culturals al centre de la ciutat.

En educació, el major nombre d'equipaments s'ubica a Sants-Montjuïc (15), Horta-Guinardó (13), Ciutat Vella (10) i Nou Barris (10).

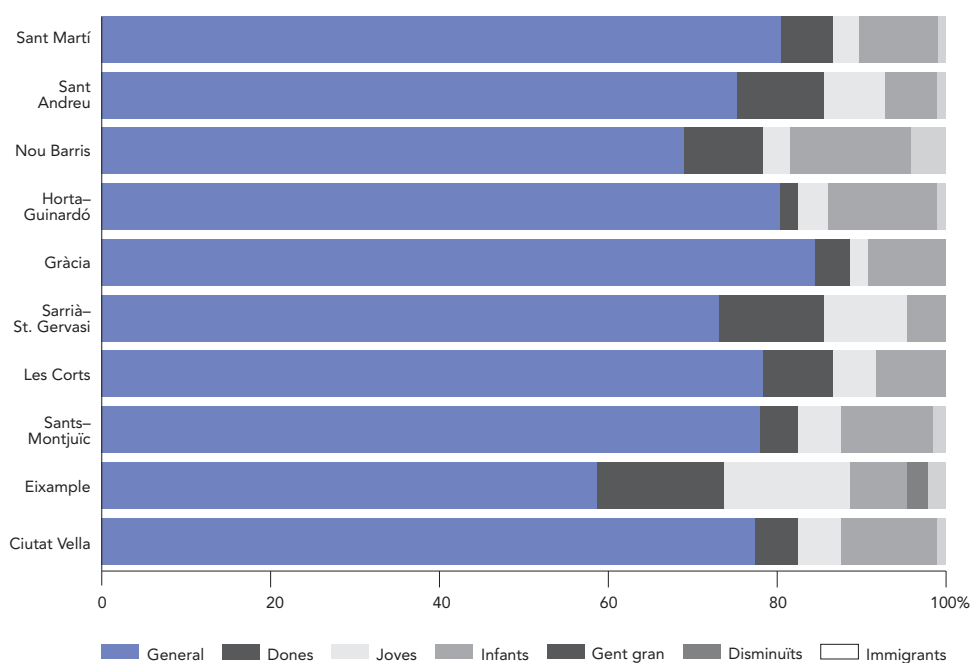
Finalment, destaquem que en participació destaca Sants-Montjuïc, i també Nou Barris i Sant Martí.

Per grups de població, els destinats a la població en general superen la mei-

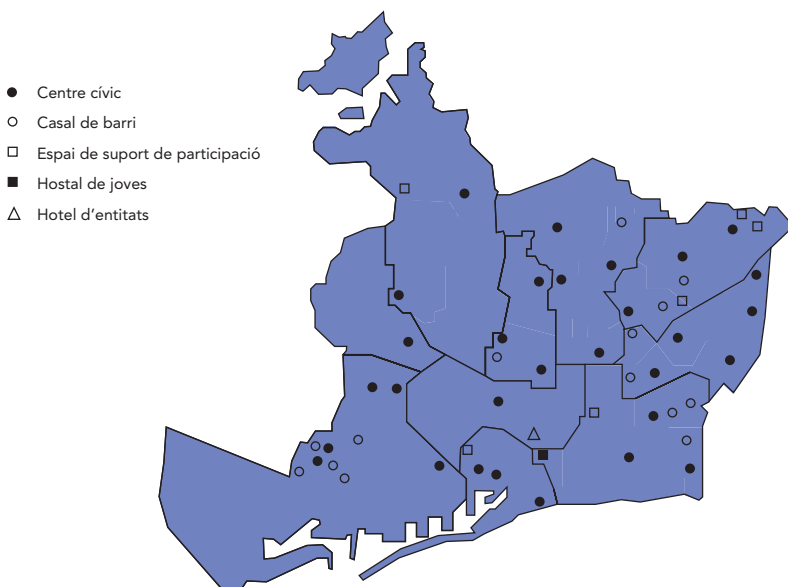
	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià-St. Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	St. Andreu	St. Martí	Total
Serveis socials	17	11	15	4	11	9	16	27	13	16	139
Cultura	23	10	15	6	3	4	7	9	9	6	92
Salut	4		2		1	1	2	3	2	4	19
Educació	10	6	15	3	5	4	13	10	9	6	81
Prom. econòm. i d'ocupació	2		3				1	1	1	2	10
Informació	4	1	3					1			9
Participació	4	2	10	1	3	4	5	8	6	8	51
Institucional	3	3	1	1	1	2	1	5	1	1	19
Esports	27	9	77	8	17	28	75	43	36	47	367
Total	94	42	141	23	41	52	120	107	77	90	787

Grup de població al qual es destinen els equipaments per districte

Equipaments de participació

tat dels equipaments en tots els districtes, oscil·lant entre el 59% de l'Eixample i el 84% de Gràcia. A banda d'això, és difícil identificar especialitzacions en districtes.

Pautes de distribució territorial dels equipaments

Entre les tipologies d'equipaments considerades es poden distingir quatre fórmules de distribució territorial.

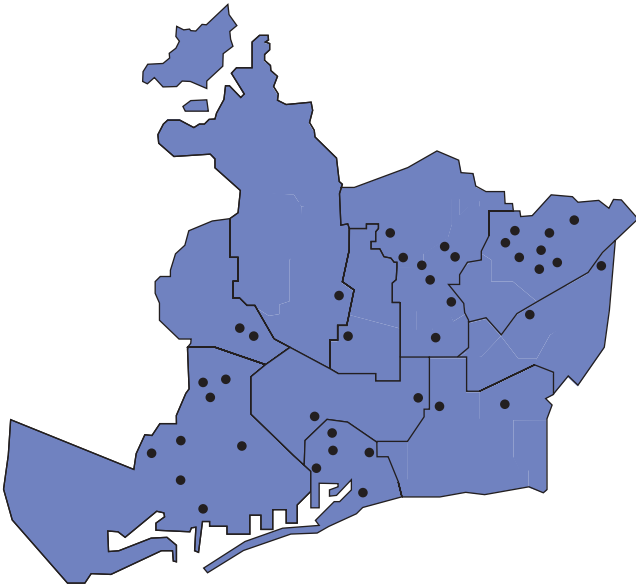
Primer, i com es pot observar en el plànols annexos, les tipologies amb més equipaments són les que configuren xarxes exteses per tot el territori municipal: centres cívics, centres de serveis socials, casals de gent gran.

En segon lloc, es dedueix un tipus de distribució territorial dels equipaments que sembla respondre a una política redistributiva sobre els territoris amb nivells més baixos de renda. Aquest seria el cas de les escoles bressol i de certs espais esportius, que es concentren especialment en els sectors nord-oest (Nou Barris, Horta-Guinardó...) i sud-est de la ciutat (Sants-Montjuïc...).

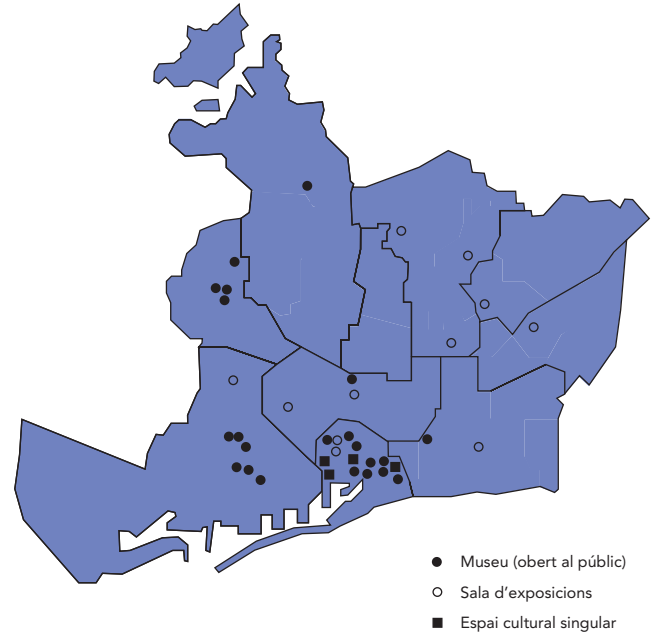
En tercer lloc, hi ha algun tipus d'equipament molt concentrat en uns pocs punts, especialment al centre de la ciutat: per exemple, museus i altres espais culturals.

Finalment, hi ha els equipaments que no obeeixen a cap de les distribucions territorials anteriors sinó que es localitzen de forma puntual i sense uns criteris de localització clars. Cal destacar que aquest és el cas més freqüent entre els 52 tipus d'equipaments.

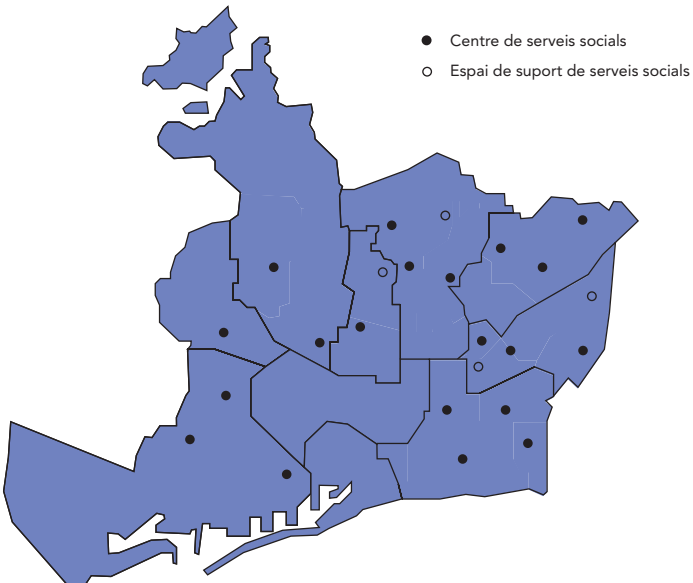
Escoles bressol

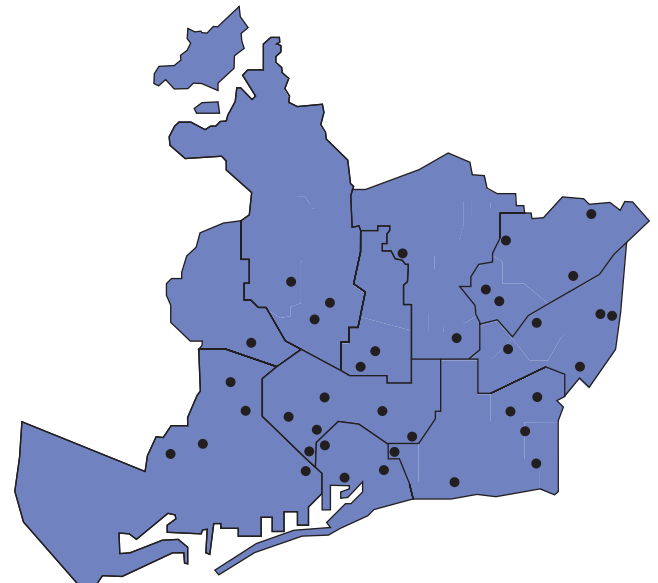
Museus, sales d'exposicions i espais cultural singulars

Centres de serveis socials i espais de suport de serveis socials

Casals de gent gran

Dossier

L'ORDENACIÓ DELS SERVEIS MUNICIPALS DE BENESTAR SOCIAL

MONTSE FLAQUER. Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.

Un model per a la planificació i avaluació de l'oferta de serveis personals

Per tal de fer front a les exigències de major qualitat i eficàcia demandades pels ciutadans, cal que les administracions públiques, com a prestadores de serveis, es dotin d'instruments operatius i de gestió per donar un pas més en el disseny i la clarificació, cap endins i cap enfora, de l'oferta global de serveis personals, i per crear la informació necessària per poder treballar en la racionalització de l'oferta i en l'increment de productivitat.

El model que a continuació presentem, i que ja s'està experimentant a l'Ajuntament de Barcelona, té la pretensió de ser un instrument útil per planificar i avaluar l'oferta de serveis. És fonamentalment un instrument de gestió. No prejutja ni estableix cap disseny concret del contingut del que hagi de ser l'oferta de serveis personals, que correpon decidir als òrgans competents en la matèria.

Funcions del model

Els objectius que, en diferent mesura, ha d'assolir el model són els següents:

Garantir la coherència entre producció real de serveis i marc programàtic.

El model intenta fer possible la seqüència lògica en tot procés de planificació. Les prioritats que la direcció marca -en el cas de les administracions,

marc programàtic- han de tenir una incidència directa en la producció de serveis. Alhora, la informació que des de la producció es canalitza cap a la direcció ha de servir perquè aquesta reformuli i/o ajusti els objectius marcats, en un procés de "feed-back" continu. Cal evitar el trencament d'aquest procés que sovint es produeix a les administracions. La direcció no té informació de la producció i els gestors reben unes directrius tan àmplies i indefinides que difícilment poden ajudar a orientar la producció.

Clarificar l'oferta de serveis personals que l'Administració assegura als ciutadans.

Per garantir una prestació de serveis ajustada a les necessitats i amb un nivell de qualitat elevat, cal prèviament identificar els diferents serveis. Més endavant analitzarem les diferents variables que s'han de tenir en compte per procedir a aquesta identificació i elaborar un catàleg de serveis. Alhora, aquesta identificació ha de facilitar una millora en la comunicació amb els ciutadans i permetre que aquests els utilitzin amb més coneixement dels seus drets i deures.

Garantir la planificació i avaluació al màxim nivell directiu.

Aquest model permet dissenyar un sistema d'informació per a la gestió, imprescindible perquè la direcció pugui planificar i avaluar, i un sistema de control de gestió útil per als responsables operatius i de línia.

Garantir la coherència horitzontal de l'actuació municipal.

En municipis grans i complexos, amb diferents punts de prestació dels mateixos serveis, cal garantir estructures de serveis homogènies (prestacions, condicions d'accés, preus, nivells de qualitat, etc.). L'instrument que presentem permet detectar qualsevol canvi o variació que en algun punt es pugui produir.

Establir estàndards generals d'objectiu, resultats i gestió.

La informació que amb el temps ens subministra aquest instrument ens permet anar elaborant estàndards i ràtios que, a més de facilitar una direcció i un control no exclusivament burocràtic, ajudin i orientin els diferents gestors.

Garantir l'existència d'informació comparable i agregable.

Amb unes estructures de serveis homogènies i amb uns indicadors de gestió comuns per a cada un dels serveis, podrem comparar i agregar la informació que arriba des dels diferents punts de prestació.

Facilitar la recerca i la implantació de mecanismes de millora de la productivitat.

Tradicionalment les administracions tenen informació sobre el volum de recursos consumits. Més difícil és que coneguin i puguin quantificar els seus "outputs". I gairebé no es dona mai que puguin imputar les despeses als diferents serveis. Aquesta manca d'informació esdevé un punt crític per a

qualsevol administració, ja que els impedeix avaluar l'eficiència i, com a conseqüència, implementar mecanismes de millora de la productivitat. El model proposat permet realitzar anàlisis de costos per a cada servei, malgrat que s'hagi de continuar utilitzant la comptabilitat analítica per imputar algunes de les despeses.

Facilitar el pas d'una cultura de la despesa a una cultura de la gestió.

Potser una de les funcions bàsiques del model sigui provocar canvis culturals en les administracions públiques, en aquest cas les locals. En la implantació de sistemes d'informació per a la gestió, més important que la qualitat tècnica de l'instrument, és l'aprenentatge que suposa per al conjunt de l'organització la seva utilització. Estimula l'aparició de comportaments de gestió en detriment dels comportaments burocràtics i possibilita no sols un control de gestió més eficaç, sinó i sobretot un autocontrol.

Possibilitar una gestió de qualitat total.

Aquest model proposa com a eix central de tot el sistema el servei, a l'entorn del qual giren i s'estructuren la resta de variables. Sols amb una anàlisi detallada dels processos de producció dels diferents serveis, podrem dissenyar estructures òptimes d'aquests, i introduir-hi les millores que calgui en cada una de les parts del procés.

Variables bàsiques

Les variables bàsiques que per assolir aquests objectius cal introduir en el model són :

Marc competencial.

Un element clau per a tota organització, abans d'oferir béns i serveis, el constitueix definir i delimitar la seva missió. La resposta a les preguntes "quines necessitats vull cobrir?", a qui em vull adreçar? ens marcaran el nostre àmbit d'actuació. Per a les administracions públiques, la concreció del que han de fer i per a qui els ve predeterminat. Per llei es marquen quines són les competències dels diferents nivells de l'administració. Aquest model pren com a punt de partença el marc de competència que determina quina és la missió que pertoca a l'Administració local. La introducció d'aquesta variable ens permetrà analitzar quina és la nostra distribució en l'assignació de recursos per els diferents béns o serveis i el seu nivell de competència (obligatòria, voluntària, delegada) i avaluar fins a quin punt ens ajustem a la missió que ens han assenyalat.

Marc programàtic.

Dins de l'àmbit d'actuació que les lleis determinen, les administracions fixen les seves prioritats mitjançant les persones electes dels diferents partits polítics que conformen la majoria de govern. Per períodes de quatre anys, la direcció política, i d'acord amb el seu programa electoral, pel qual van ser

votats, elaboren els plans que hauran d'orientar l'actuació i l'estructuració de l'oferta de serveis. Aquesta variable ens permetrà establir el grau de coherència entre les prioritats marcades per la direcció i la producció real dels diferents gestors de serveis.

Sectors temàtics.

Una de les característiques de les administracions i que les fa extraordinàriament complexes, és la diversitat de productes i serveis que ofereixen als ciutadans. En aquest model s'ha optat, a l'hora de classificar i identificar la nostra oferta, pels sectors temàtics o línies bàsiques de producció dins de l'àmbit dels serveis personals (salut, esports, serveis socials, educació, cultura, participació...). Evidentment el model permet efectuar agregacions diferents a aquesta. Podem saber, per exemple, quins serveis i quants recursos destinem a la gent gran, als joves o als infants. El model permet crear la variable central, el servei, amb les altres que també hi són presents (marc de competència, marc programàtic, sector de població, territori, etc.). L'opció pels sectors temàtics, com a criteri ordenador de la producció, té una justificació bàsicament organitzativa. Els diferents sistemes públics de prestacions socials s'estructuren i s'organitzen pel seu contingut temàtic, sigui quin sigui el nivell de l'administració que els presti.

Per a cada sector temàtic identificarem els diferents serveis, introduint, si és necessari, subagrupacions en programes i subprogrames, si la diversitat de l'oferta o

la seva complexitat ho requereix: per exemple, en Serveis Socials ens podem trobar amb tres programes (atenció primària, atenció especialitzada i promoció social) amb salut també amb tres (promoció de la salut, atenció a les drogodependències i salut alimentària i zoonosi).

Sectors de població.

Dins l'àmbit dels serveis personals, la identificació de l'usuari esdevé un element clau. Els tipus de serveis que s'ofereixen en aquest àmbit, són serveis divisibles, és a dir, que el seu ús o consum és personalitzat i pot excloure aquells consumidors que no reuneixin les condicions que el propi servei determina. En aquest sentit el procés per determinar quins hauran de ser els usuaris potencials d'un servei esdevé un punt crític en l'estructuració dels serveis. Si a aquest fet afegim que normalment des de les administracions locals els serveis que aquestes presten no tenen el caràcter d'universals, com l'ensenyament obligatori o el sistema sanitari, sinó que la seva funció és bàsicament discriminatòria en el sentit d'afavorir aquells sectors de població menys afavorits, la determinació dels usuaris, la seva localització en el territori i la seva quantificació demana uns bons sistemes d'informació sobre necessitats i demandes socials. En el model singularitzem els següents sectors de població: infància, joves, gent gran, dones, minories ètniques, marginats i/o exclosos.

El territori.

La variable territori s'haurà de tenir

en compte en aquells municipis on, per les dimensions dels seu terme municipal i/o per la seva composició heterogènia, sigui necessari singularitzar l'oferta segons les característiques de cada una de les zones considerades.

Òrgans de gestió.

Ens referim a les diferents estructures organitzatives que amb alguna funció estan implicades en la gestió d'un servei. La introducció d'aquesta variable és útil per diferents motius. És imprescindible per efectuar les anàlisis de costos corresponents a cada servei. Ajuda a clarificar les estructures organitzatives posant a aquestes en funció dels serveis i no a l'inrevés. Ajuda a identificar les responsabilitats, element indispensable si volem passar d'una cultura de la despesa a una de gestió. Necessari per a l'usuari perquè li facilita el contacte amb el servei i li evita la confusió i la dispersió que normalment mostren cap enfora totes les administracions.

El servei.

El servei, entès com al conjunt de prestacions que les administracions locals ofereixen als ciutadans per al seu ús, contitueix la variable central de tot el sistema; és el que li dóna sentit i la seva raó de ser. L'única possibilitat que tenen les administracions de millorar la seva eficiència i incrementar els nivells de qualitat de les seves prestacions és justament conèixer, per senzill que sembli, quines són aquestes prestacions.

Per cada servei identificat s'elabora una estructura bàsica que homologa i estandaritza la prestació en els diferents punts de l'organització, cosa que permet lectures agregables i avaluacions comparables i facilita la comprensió i la identificació de l'oferta als usuaris.

Els recursos.

Si coneixem els "outputs", també cal co-nèixer els "inputs" si volem que les administracions siguin més eficients i incrementin la seva productivitat. Entenem per "inputs" tots els recursos (humans, pressupostaris, infraestructurals i d'equipament) que s'esmercen per produir un servei. És tradicional en les administracions tenir un bon coneixement del volum de la despesa que anualment efectuen. Més difícil és establir els sistemes d'informació que permetin relacionar aquesta despesa amb la producció real. El model que proposem vol ser l'instrument que permeti una imputació de costos el més ajustada possible per a cada servei.

Els indicadors de gestió.

El model tindria poca utilitat si en el seu disseny no s'incorporessin indicadors de gestió, bàsics per muntar els sistemes d'informació i fer viable el control de gestió.

Per cada un dels serveis que s'hagin identificat, s'escullen aquells indicadors, pocs però significatius, que siguin útils per a la direcció i permetin un eficaç control de gestió pels responsables operatius i de línia.

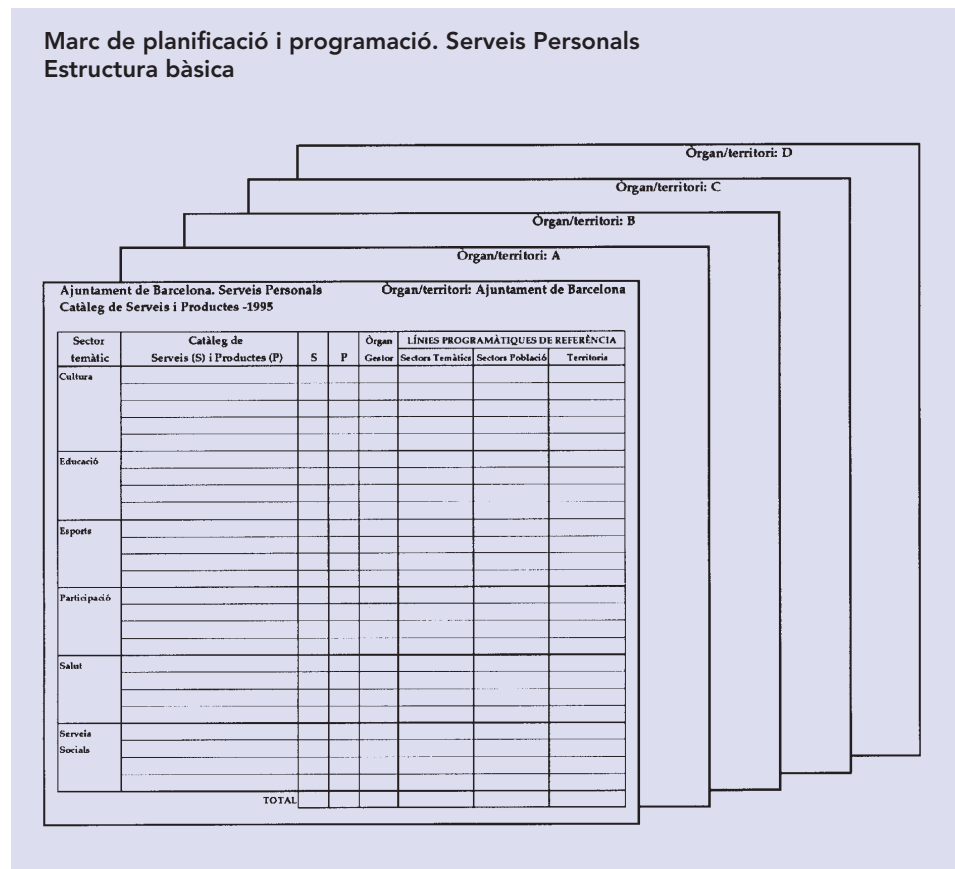
Estructura bàsica

L'estructura bàsica del model té com a funció sintetitzar el conjunt de l'actuació municipal, per agregació de l'actuació programada i realitzada pels diferents òrgans.

Aquest model recull i interrelaciona de forma sistemàtica les diferents variables que estructuraven l'oferta de serveis personals. Permet establir els nivells de coherència global perquè correlaciona el catàleg de serveis amb el marc programàtic, tant en la seva lectura temàtica com en la feta per sectors de població, amb els òrgans temàtics i amb els sectors temàtics d'actuació. La detecció d'incoherències dins del marc programàtic permet ajustar l'actuació a les diferents variables bàsiques. El model és obert en totes les direccions i pot assumir qualsevol canvi en el catàleg de serveis, en l'assignació de competències als òrgans de gestió, en el marc programàtic, etc. El model no condiciona ni predetermina cap oferta concreta de serveis personals ni cap assignació orgànica de competències, sinó que permet l'anàlisi de la coherència interna de les decisions i assignacions que en cada moment es consideri, des dels òrgans de govern corresponents.

Instruments bàsics del model

Per assegurar la integració i la correlació d'aquestes variables, el model treballa sobre uns instruments que han de

complir aquesta funció d'integració i estructuració. Aquests instruments són els següents:

Fitxa bàsica de producció.

La fitxa bàsica de producció té com a funció la d'establir els estàndards mínims de cada servei o producte. L'estructura organitzativa municipal fa que molts serveis es prestin des de diferents òrgans col·locats horitzontalment entre ells. Per garantir la homogeneïtat de les prestacions, cal disposar d'ele-

ments comuns mínims per a tots els òrgans. A través de la coordinació horitzontal i de l'exercici de les funcions dels òrgans centrals, cal definir aquests mínims i utilitzar-los posteriorment com a referència en la programació concreta de cada òrgan.

A partir d'un treball d'anàlisi particular de la realitat d'un servei en tots els nivells orgànics des dels quals es presta i d'un treball sistemàtic de revisió d'aquest procés de prestació, és possible i necessari establir les condicions

mínimes que aquest servei ha de reunir i establir-les com a estàndards que s'han d'aplicar a tot el conjunt de l'organització.

El contingut informatiu de la fitxa és el següent:

- *Identificació del servei.* En aquest apartat figuren les dades que identifiquen el servei. El nom, codi funcional del pressupost, sector temàtic i programa al qual pertany, línies programàtiques a què fa referència, i tipus de competència segons la legislació vigent.

- *Identificació de la missió.* Molt sintèticament cal explicitar quina funció específica vol complir el servei en el conjunt del sistema.

- *Descripció de les prestacions.* Amb llenguatge clar i entenedor per a l'usuari cal detallar quines són les prestacions concretes que el servei ofereix.

- *Definició del mercat.* Ja hem assenyalat anteriorment que els serveis personals que es presten des dels ajuntaments tenen una missió clarament redistributiva. Sovint s'orienten a uns mercats determinats. En aquest apartat cal detallar quines són les condicions o el perfil dels possibles usuaris del servei o bé explicitar quins serien els col·lectius preferents. Sempre que es disposi de sistemes d'informació, cal quantificar quins poden ser els usuaris potencials definits anteriorment.

- *Indicadors de gestió.* Per a cada servei es recolliran els indicadors de gestió d'acord amb els objectius que la direcció assenyalí o de les àrees de resultats clau que es considerin. Aquest apar-

Ajuntament de Barcelona. Catàleg de Serveis Personals. 1
Fitxa Bàsica de Producció.

IDENTIFICACIÓ Data:

Nom: AJUT A LA LLAR
Programa: Serveis Socials. Atenció Primària. Atenció Social Domiciliària.

Codi Funcional

Línies Programàtiques de Referència
Sectors Temàtics: SS-01 i SS-03
Sectors de Població: Inf-06 i gg-07
Territori:

Marc Competencial:

Descripció
 Serveis que presten professionals de l'atenció primària en el propi domicili de la persona.
 Prestacions bàsiques:
 * Realització de tasques domèstiques
 * Cura de vells, infants, persones amb disminució
 * Suport educatiu en temes relacionats amb higiene, salut alimentació, etc.
 * Suport educatiu, en temes relacionats amb higiene, salut, alimentació, etc.
 * Altres tasques d'ajut al nucli familiar i/o persones que el componen.

Funció
 Evitar el deteriorament de les condicions i qualitat de vida habituals de la família i/o l'individu.
 Evitar internaments no desitjats, fins que arribi el moment que sigui del tot necessària una atenció o cura especial que no es pugui donar en el domicili.

Destinataris
 Famílies amb malalties greus d'algun membre del grup, en casos d'hospitalització, de separació de la parella o de mort. En casos d'embarassos difícils, de naixements prematurs, de parts gemelars, etc. En cas d'una greu fatiga de la mare. En cas que la família ha de fer un canvi de vida: en el moment de canviar de pis, d'emigrar a una altra ciutat o país, o en situacions socials difícils. En nombrosos casos en els quals la solidaritat de familiars o de veïns no és suficient per ajudar la família. Es tenen en compte les possibilitats econòmiques de la família. S'està elaborant un varem. Persones grans que viuen soles o que no poden ser ateses pels seus familiars
 Persones grans minusvàlides. Persones de qualsevol edat amb dificultats temporals per convalescència o altres motius.

Quantificació destinataris
 Persones de més de 65 anys i que viuen soles.
 Cens habitants 1991.

Dte.1.	Dte.2	Dte.3	Dte.4	Dte. e. 5	Dte. 6	Dte.7	Dte. 8	Dte.9	Dte.10	BCN
6.587	12.283	6.288	1.753	4.376 76	5.419	4.128	4.175	3.335	5.7 10	54.054

Òrgan responsable: Àrea d'Affers Socials i Joventut. Atenció Social.
 Telèfon: 318.78.79

Sistema recollida de les dades : Gerència Àmbit Benestar Social.
Periodicitat per la recollida de dades : Anualment.

tat esdevé crític per muntar sistemes d'informació que ens permetin un control de gestió i una avaluació.

Fitxa de programació i avaluació.

La fitxa de programació i avaluació compleix la funció de facilitar la programació específica de cada servei per als diferents òrgans gestors, tenint com a

referència bàsica els estàndards mínims establerts en la fitxa bàsica de producció. Permet recollir la informació que ha de possibilitar l'avaluació final de l'actuació realitzada. Permet també realitzar l'agregació de tota la producció per un determinat període.

El contingut informatiu de la fitxa consta dels mateixos apartats que hem

assenyalat per a la fitxa bàsica de producció, més els específics relatius a la programació i producció del servei per cada òrgan gestor. Aquests apartats serien els següents:

- *Identificació dels objectius operatius.* Cada gestor haurà d'explicitar, pel període de temps que es determini, quins són els objectius concrets i mesu-

Ajuntament de Barcelona. Catàleg de Serveis Personals. Fitxa bàsica de resum d'activitat.

INDICADORS BÀSICS D'ACTIVITAT I RESULTAT

DATA: 1994

SERVEI: Ajut a la llar.

INDICADORS	Districte 1 Ciutat Vella	Districte 2 Eixample	Districte 3 Sants Montjuïc	Districte 4 Les Corts	Districte 5 Sarrià Sant Gervasi	Districte 6 Gràcia	Districte 7 Horta Guinardó	Districte 8 Nou Barris	Districte 9 Sant Andreu	Districte 10 Sant Martí	Barcelona	Mitjana Barcelona
Nbre. total de Treballadores Familiars (T.F.)												
Hores / any de T.F. disponibles												
Total hores/any treball domicili												
% sobre el total d'hores												
Nº de sol·licituds												
Nº d'altres al servei												
Nº de casos tancats												
% de casos tancats per resolució												
% de casos tancats per derivació												
% de casostancats per altres motius												
Nº d'usuaris atesos												
Nº d'usuaris per Treballadora Familiar												
Promig hs/any de T.F./ usuari												
Perfil dels usuaris												
% de infància i família												
% de gent gran												
% de disminuïts												
% altres												
Llista d'espera a 31 de desembre												
Temps mitjà d'espera												
Cost mitjà anual usuari atès												

**Ajuntament de Barcelona. Catàleg de Serveis Personals.
Fitxa Bàsica de Producció.**

Estructura Econòmica
DESPESES. Capítols I-II-IV-VI

Servei: AJUT A LA LLAR

Capítol I Recursos Humans

Nom i Cognoms	Núm. Matrícula	Hores dedicació tot l'any

Capítol II.	Reparacions, conservacions i subministraments	
	Treballs realitzats altres empreses	
	Despeses diverses, mat. oficina... i altres	

Capítol IV.	Transferències a famílies i institucions o entitats sense ànim de lucre	
-------------	---	--

Capítol VI.

INGRESSOS.	Tipus	Núm. Usuaris	Total
USUARIS Preus			
Taxes			
Cànon			

PATROCINADORS	
ALTRES ADMINISTRACIONS	
FINANÇAMENT MUNICIPAL	

rables que es volen aconseguir durant el període estipulat.

•*Compte d'explotació.* La informació sobre els recursos que preveiem consumir i que finalment destinem a la producció dels diferents serveis, així com els ingressos que aquests poden generar, esdevé clau per al funcionament del model que estem proposant. Per poder avaluar l'eficiència dels nostres serveis i poder introduir millores que incrementin la productivitat, resulta del tot indispensable la informació que ens ha de subministrar aquest apartat. Pel que fa als ingressos, cal tenir informació sobre les taxes i preus, concessions, transferències corrents i venda de béns corrents. Pel que fa a les despeses caldrà imputar a cada servei les corresponents a personal, despesa corrent, transferències o subvencions i inversions.

Catàleg de serveis.

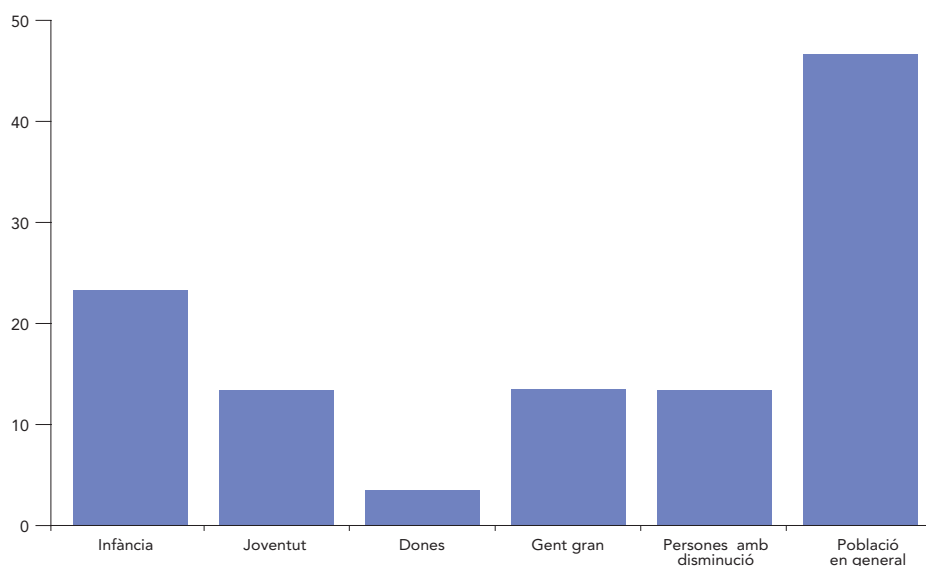
El catàleg de serveis recull el conjunt estandaritzat de l'oferta municipal de serveis personals. La seva construcció es realitza en base a les agregacions de tota la producció recollida en la fitxa de programació i avaluació.

A continuació mostrem una fitxa tipus que aquest model utilitza i que intenta recollir i correlacionar totes les variables proposades.

Algunes dades del Catàleg de Serveis de l'Ajuntament de Barcelona

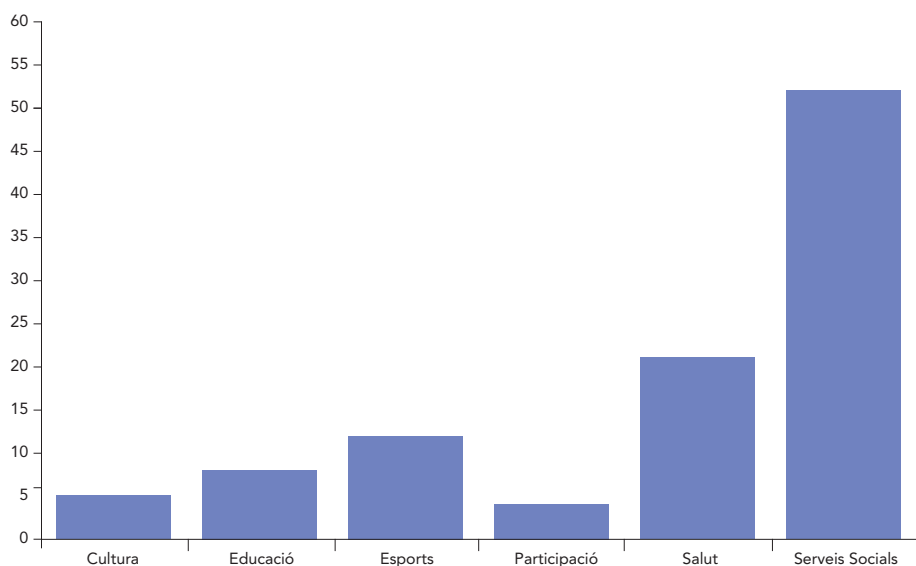
Aquest model es va implantar a l'Ajuntament l'any 93. En aquests mo-

Nombre de serveis per sectors de població

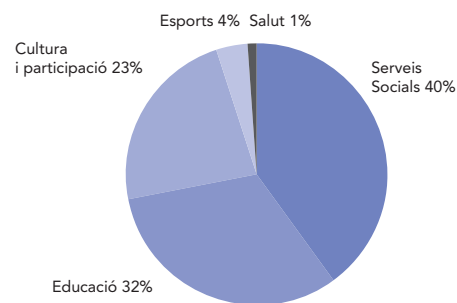
Font: Catàleg de serveis. Benestar Social 1994

Nombre de serveis per sector temàtic

Font: Catàleg de serveis. Benestar Social 1994

Pressupost executat pels districtes i especificat per sectors temàtics 1993

Font: Catàleg Serveis 1994

ments ja estem en condicions d'efectuar algunes de les explotacions que el model permet. En les gràfiques següents en mostrem algunes ⁽¹⁾.

Com podem observar, el sector temàtic de Serveis Socials es el que presenta un major nombre de serveis. Les raons son òbvies. Concentra el 40% del pressupost del conjunt de la despesa en Serveis Personals dels districtes i els seus serveis s'especialitzen d'acord amb el perfil dels seus clients.

Pel que fa als sectors de població, observem com la majoria dels serveis s'adrecen al conjunt de la població sense condicionar el seu accés per raons de sexe o edat. Serveis Socials, tal i com hem comentat abans, és el sector temàtic que ofereix un major nombre

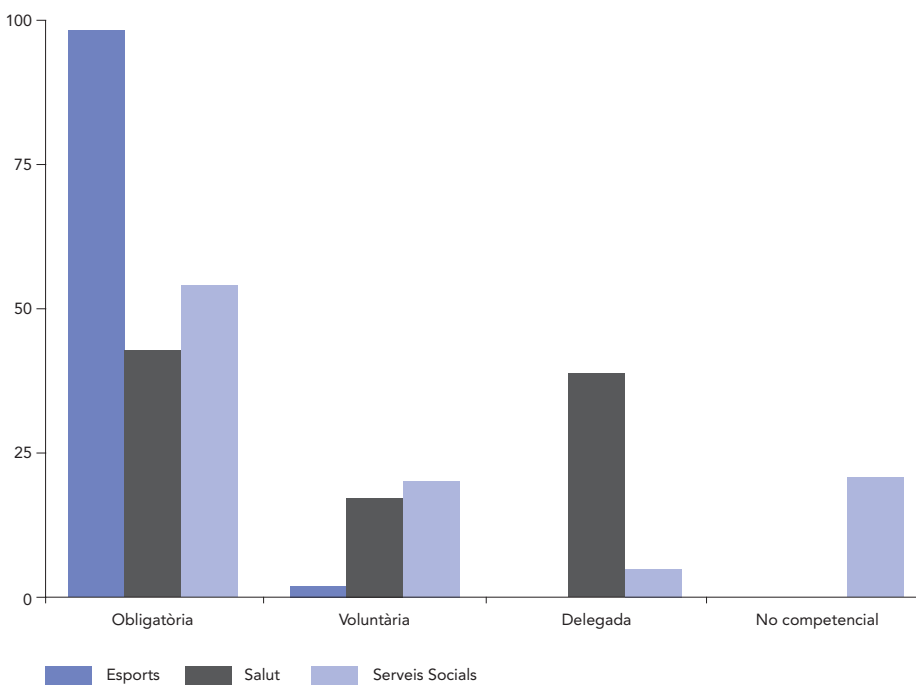
1. Abans de comentar les gràfiques hem d'acotar l'àmbit d'aplicació del model. El catàleg recull els serveis que es presten des de Serveis Socials, Esports i Salut, siguin aquests gestionats per les àrees o pels districtes; i la resta de serveis d'Educació, Cultura i Participació gestionats exclusivament pels districtes. No s'hi inclouen els serveis d'aquests sectors temàtics la gestió dels quals depèn de les àrees centrals (escoles, museus, etc.)

de serveis per a sectors de població específics.

Si analitzem el nombre de serveis segons el marc competencial veurem que, en bona part, la majoria s'ajusten al que les diferents lleis ens marquen com a competència pròpia, ja sia aquesta obligatòria o voluntària. És en Serveis Socials ens trobem amb alguns serveis d'atenció especialitzada que són prestats per l'ajuntament sense tenir-ne la competència ni rebre el finançament corresponent.

Per acabar diríem que aquest model que hem presentat i que l'Ajuntament està assajant, està demostrant ser una eina útil per aconseguir canvis importants en la gestió dels serveis públics en la línia de millorar l'eficàcia i l'eficiència i aconseguir nivells de qualitat òptims. 🔑

Despesa executada segons marc competencial (en milions)

Monografies

ELS BENEFICIARIS DE LA TARGETA ROSA

BARCELONA INFORMACIÓ

La Targeta Rosa Metropolitana és un servei de l'Ajuntament de Barcelona i l'Entitat Metropolitana del Transport. El seu objectiu és facilitar l'ús del transport públic a la ciutat i a altres poblacions de l'entorn, a les persones grans, o amb disminucions, que disposin de pocs recursos econòmics.

La Targeta Rosa Metropolitana permet, als barcelonins que la posseeixen, viatjar gratis o a un preu reduït per la xarxa metropolitana del metro i autobús. A més, obtenen altres avantatges com l'entrada gratuïta al Zoològic de Barcelona, l'accés gratuït o la reducció en el preu de l'entrada a museus i exposicions i la reducció en el preu a les instal·lacions esportives municipals. Es tracta d'un document personal i intransferible que es renova anualment mentre es reuneixin les condicions per ser beneficiari.

A la Targeta Rosa Metropolitana tenen dret totes les persones que estan empadronades a la ciutat de Barcelona. Cal haver complert els 65 anys o tenir una disminució igual o superior al 33% segons acreditació de l'ICASS. Altrament, tenir uns ingressos totals (sumant pensions, ajuts, rendes i altres ingressos) iguals o inferiors al doble del salari mínim interprofessional¹.

N'existeixen dues modalitats. A la Targeta Rosa de caràcter gratuït tenen dret tots aquells barcelonins que compleixen les condicions anteriors i que tenen uns ingressos personals totals iguals o inferiors al salari mínim interprofessional. En aquest cas, cal fer única-

ment un pagament en concepte d'assegurança obligatòria de viatgers i de la seva pròpia producció i gestió. A la Targeta Rosa Reduïda tenen dret tots aquells barcelonins que compleixen també les condicions anteriors i tenen uns ingressos entre el salari mínim interprofessional i el doble d'aquest. Aquesta modalitat permet comprar passis multiviatges de les línies de metro i autobús a la meitat de preu d'una d'ús general.

Durant 1994 i 1995 s'ha procedit a la renovació de l'antiga Targeta Rosa per la Nova Targeta Rosa Metropolitana, amb els objectius d'ampliar la mobilitat i les prestacions, millorar la gestió del servei, garantir que eren les persones més necessitades les beneficiàries reals del servei i, per últim, combatre el frau que es podia produir anteriorment.

L'ampliació de serveis es produeix, principalment, per l'extensió de la Targeta a tota la xarxa metropolitana pública, i no només al municipi de Barcelona. La millora de la gestió s'ha traduït en una simplificació dels tràmits, en la possibilitat de sol·licitar la Targeta telefònicament o per correu, la seva recepció directa en el domicili i, per últim, en la renovació automàtica anual si concorren les mateixes circumstàncies.

Per garantir que aquesta prestació social beneficiava a les persones realment més necessitades del servei, es va procedir a calcular les rendes i ingressos percebuts en funció de la unitat familiar i no individual, la qual cosa es més ajustada i coherent amb l'objectiu social que es persegueix.

Per últim, s'ha incorporat una autorització dels sol·licitants per tal que es facin les oportunes comprobacions de les seves declaracions amb les dates de la Seguretat Social i Hisenda, que ha permès reduir el possible frau existent.

En les línies següents s'explica breument qui són els barcelonins de 65 i més anys i qui es beneficia actualment de la Targeta Rosa Metropolitana. No s'analitza el col·lectiu de persones grans que viuen en un altre municipi dels integrants de l'Entitat del Transport, ni el col·lectiu de persones amb disminucions que també tenen dret a aquest servei (10.768).

Els barcelonins de 65 i més anys

Prenent com a referència les dades actualitzades del Padró Municipal a 1 de juliol de 1995, els barcelonins de 65 i més anys representen gairebé el 20% del total de la població de Barcelona. Sumen 320.736 persones². D'aquestes, un 62% són dones i un 38% homes.

Per grups d'edat, gairebé el 60% d'aquest col·lectiu té menys de 75 anys, poc més d'un 30% té entre 75 i 84 anys i un 11% té 85 o més anys.

La població de 65 i més anys no es reparteix de forma homogènia per tota la ciutat, sinó de forma desigual. Així, l'Eixample és el que té un major nombre

---

1. Els ingressos mitjans són el resultat de dividir el conjunt d'ingressos de la unitat familiar entre el seu nombre d'integrants. Es consideren integrants de la unitat familiar els dos cònjuges i els fills menors de 18 anys.

de persones de 65 i més anys (64.661) seguit a molta distància per Sant Martí (38.480). Contràriament, el que en té un menor nombre és Les Corts (13.766).

S'observa, però, que en relació a la distribució del conjunt de la població de la ciutat, la mitjana de persones de 65 i més anys és superior a l'Eixample, Ciutat Vella i Gràcia; en canvi, és relativament similar a Sants-Montjuïc i Sarrià-Sant Gervasi. En la resta de districtes aquesta mitjana és inferior (taula 1).

Taula 1
Distribució de la població de Barcelona

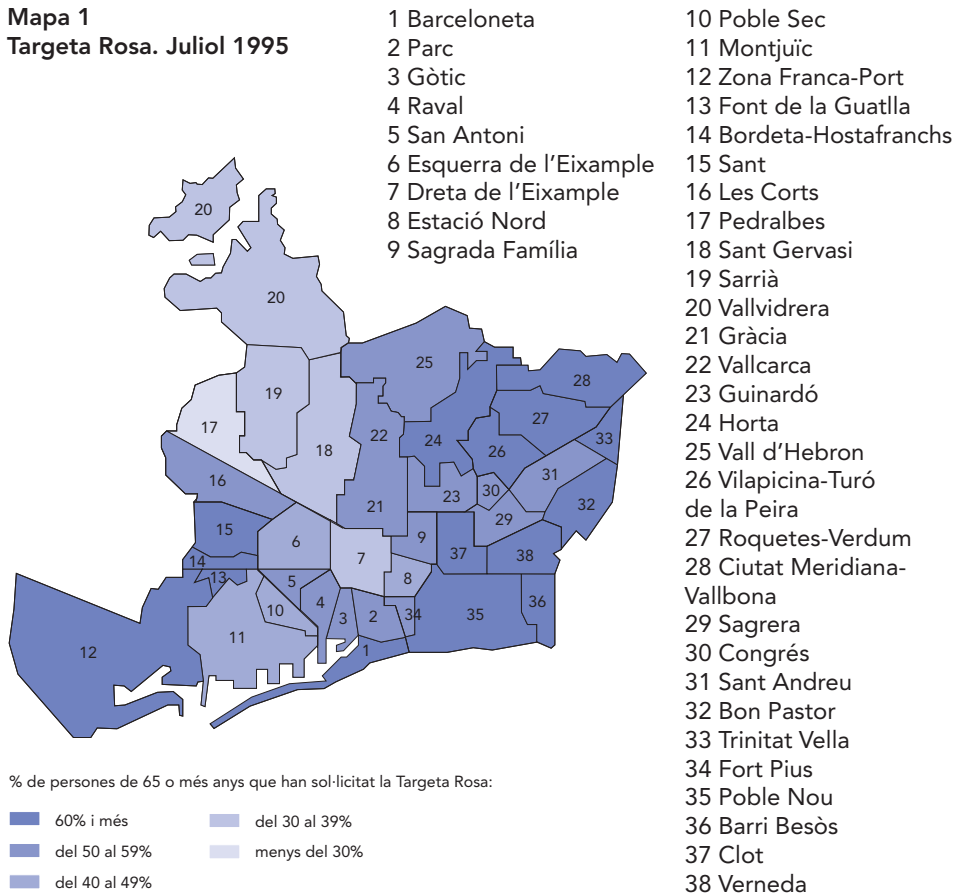
	Total població	65 i més anys
Ciutat Vella	5,5	7,9
Eixample	16,7	20,2
Sants-Montjuïc	11,0	11,0
Les Corts	5,5	4,3
Sarrià-St.Gervasi	9,0	8,8
Gràcia	7,8	8,6
Horta-Guinardó	11,2	9,8
Nou Barris	11,5	9,9
Sant Andreu	8,8	7,5
Sant Martí	13,0	12,0
Total	100,0	100,0

Qui es beneficia actualment de la Targeta Rosa?

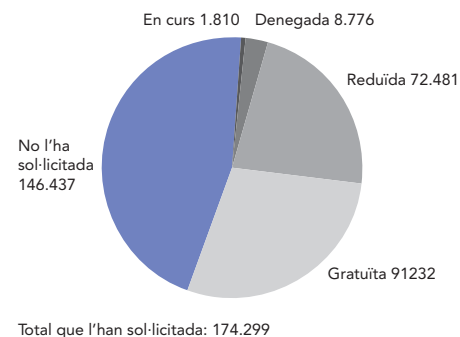
Del total de la població barcelonina de 65 i més anys, 174.299 persones han formalitzat la sol·licitud de la Targeta Rosa, la qual cosa significa un 54% del conjunt d'aquesta població (gràfic 1), que es reparteix de la següent manera: un 28,4% l'ha obtingut gratuïta, un 22,6% reduïda i a un 2,7% els ha estat denegada per no complir les condicions establertes.

En canvi, un 46% d'aquest col·lectiu no ha sol·licitat la nova Targeta Rosa Metropolitana, el que significa 146.437 persones. En relació amb aquest col·lectiu, s'observa que entre els 69 i els 75 anys és quan hi ha un major nombre de demandes de la Targeta Rosa. A partir dels 75 anys, el nombre de sol·licituds es va reduint progressivament. Així, per exemple, als 75 anys hi ha un 37% de les persones d'aquesta edat que no l'han sol·licitada, mentre que aquesta proporció s'incrementa al 44% entre els de 80

Mapa 1
Targeta Rosa. Juliol 1995

Gràfic 1
Sol·licituds de Targeta Rosa

anys, al 62% als 85 anys i al 80% als 90 anys.

També és interessant veure la distribució territorial en les sol·licituds de la Targeta Rosa. Nou Barris és el districte de la ciutat on hi ha un major nombre de sol·licituds. Per contra, a Sarrià-Sant Gervasi és on n'hi ha hagut menys.

En el mapa 1 es pot veure amb més detall la distribució territorial de les sol·licituds de la Targeta Rosa. S'observa, per exemple, que a Trinitat Vella, Roquetes-Verdum, Ciutat Meridiana, Zona Franca, Barceloneta i Vilapicina-Turó de la Peira la Targeta Rosa ha estat sol·licitada pel 65% o més de les persones de 65 i més anys.

En l'extrem oposat, el menor nombre de sol·licitus es localitzen a Pedral-

bes, Sant Gervasi, Vallvidrera, Dreta de l'Eixample i Sarrià, on menys del 40% del col·lectiu de gent gran ha formalitzat la petició de la Targeta Rosa.

Perfil del beneficiari de la Targeta Rosa

Quant a les persones que han fet la sol·licitud, 174.299, un 52%, es beneficia actualment de la Targeta Rosa amb caràcter gratuït i un 42% de la targeta amb caràcter reduït. A més, un 1% de les sol·licituds s'estan tramitant en aquests moments i un 5% han estat denegades per no complir les condicions establertes.

És a dir, 91.232 barcelonins de 65 i més anys es beneficien de la Targeta Rosa gratuïta, la qual cosa significa que tenen

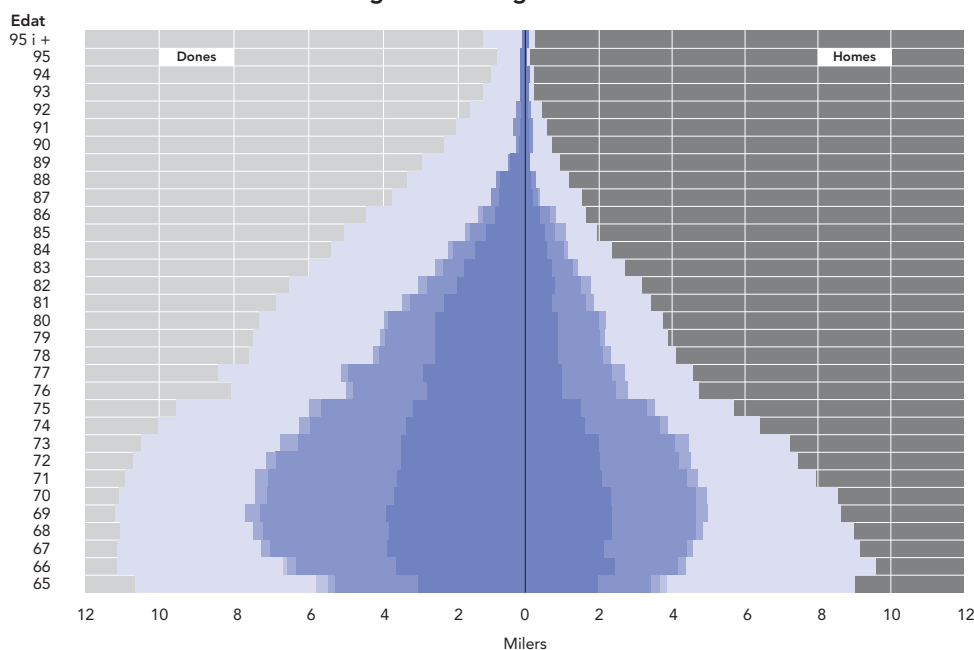
uns ingressos mitjans iguals o inferiors al salari mínim interprofessional (< o = a 62.700 ptes./mes). Unes 72.481 es beneficien de la targeta reduïda, que significa que tenen uns ingressos entre el salari mínim interprofessional i el doble d'aquest (entre 62.700 i 125.400 ptes./mes). El nombre de les denegades suma 8.776 sol·licituds i les que s'estan cursant en aquests moments reuneixen 1.810 persones.

En termes generals, a mesura que l'edat avança, disminueix el nombre total de persones i, paral·lelament, el nombre de beneficiaris. Ara bé, dels 65 a 69 anys el nombre de beneficiaris no decau, ans el contrari, va augmentant. A partir dels 70 anys és quan comença realment a baixar (gràfic 2).

A totes les edats hi ha més beneficiaris de la targeta gratuïta que de la reduïda. Altrament, a partir dels 71 anys va augmentant gradualment el nombre de beneficiaris de la versió gratuïta, a la vegada que va disminuint el nombre de beneficiaris de la reduïda. Per més il·lustració, del total de sol·licitants de 71 anys un 47% té la Targeta Rosa de caràcter gratuït mentre que de 85 anys els beneficiaris de la targeta gratuïta sumen un 64%.

Una mica més del 60% de la població que té la Targeta Rosa són dones i al voltant del 39% són homes. Aquestes proporcions són molt similars a les del conjunt de població de 65 i més anys. Per bé que en ambdós sexes la targeta gratuïta és la més estesa, entre les dones encara ho és més. Aquest fet s'explica pel major nombre de dones d'edat més avançada (com s'assenyalava en el parà-

Gràfic 2
Usuaris/No usuaris de Targeta Rosa segons sexe i edat

Taula 2
Sol·licitants de Targeta Rosa

Zona Estadística	Gratuïta	Reduïda	Denegada	En curs	Total	Gratuïta	Reduïda	Denegada	En curs	Total
Barceloneta	1.584	1.056	84	21	2.745	57,7%	38,5%	3,1%	0,8%	100,0%
Parc	1.982	1.279	109	43	3.413	58,1%	37,5%	3,2%	1,3%	100,0%
Gòtic	1.437	805	126	20	2.388	60,2%	33,7%	5,3%	0,8%	100,0%
Raval	3.874	2.083	195	70	6.222	62,3%	33,5%	3,1%	1,1%	100,0%
Ciutat Vella	8.877	5.223	514	154	14.768	60,1%	35,4%	3,5%	1,0%	100,0%
Sant Antoni	2.416	2.244	357	62	5.079	47,6%	44,2%	7,0%	1,2%	100,0%
Esquerra Eixample	5.567	4.906	882	122	11.477	48,5%	42,7%	7,7%	1,1%	100,0%
Dreta Eixample	2.103	1.768	418	61	4.350	48,3%	40,6%	9,6%	1,4%	100,0%
Estació Nord	1.477	1.461	200	29	3.167	46,6%	46,1%	6,3%	0,9%	100,0%
Sagrada Família	3.241	2.918	401	64	6.624	48,9%	44,1%	6,1%	1,0%	100,0%
Eixample	14.804	13.297	2.258	338	3.069	48,2%	43,3%	7,4%	1,1%	100,0%
Poble Sec	2.948	2.302	182	64	5.496	53,6%	41,9%	3,3%	1,2%	100,0%
Montjuïc	67	48	6	2	123	54,5%	39,0%	4,9%	1,6%	100,0%
Zona Franca-Port	1.324	1.033	64	25	2.446	54,1%	42,2%	2,6%	1,0%	100,0%
Font de la Guatlla	572	497	57	9	1.135	50,4%	43,8%	5,0%	0,8%	100,0%
Bordeta-Hostafrancs	1.060	919	94	12	2.085	50,8%	44,1%	4,5%	0,6%	100,0%
Sants	5.296	4.428	455	95	10.274	51,5%	43,1%	4,4%	0,9%	100,0%
Sants-Montjuïc	11.267	9.227	858	207	21.559	52,3%	42,8%	4,0%	1,0%	100,0%
Les Corts	3.047	2.600	381	69	6.097	50,0%	42,6%	6,2%	1,1%	100,0%
Pedralbes	251	216	78	1	546	46,0%	39,6%	14,3%	0,2%	100,0%
Les Corts	3.298	2.816	459	70	6.643	49,6%	42,4%	6,9%	1,1%	100,0%
Sant Gervasi	3.188	2.629	659	95	6.571	48,5%	40,0%	10,0%	1,4%	100,0%
Sarrià	1.214	1.047	156	34	2.451	49,5%	42,7%	6,4%	1,4%	100,0%
Vallvidrera	75	43	4	3	125	60,0%	34,4%	3,2%	2,4%	100,0%
Sarrià-Sant Gervasi	4.477	3.719	819	132	9.147	48,9%	40,7%	9,0%	1,4%	100,0%
Gràcia	5.737	4.984	650	100	11.471	50,0%	43,4%	5,7%	0,9%	100,0%
Vallcarca	1.597	1.292	169	33	3.091	51,7%	41,8%	5,5%	1,1%	100,0%
Gràcia	7.334	6.276	819	133	14.562	50,4%	43,1%	5,6%	0,9%	100,0%
Guinardó	4.386	3.558	392	92	8.428	52,0%	42,2%	4,7%	1,1%	100,0%
Horta	4.197	2.670	214	80	7.161	58,6%	37,3%	3,0%	1,1%	100,0%
Vall d'Hebron	1.690	1.250	133	33	3.106	54,4%	40,2%	4,3%	1,1%	100,0%
Horta-Guinardó	10.273	7.478	739	205	18.695	55,0%	40,0%	4,0%	1,1%	100,0%
Vilapicina-Turó de la Peira	4.903	4.005	322	103	9.333	52,5%	42,9%	3,5%	1,1%	100,0%
Roquetes-Verdum	6.321	3.853	273	92	10.539	60,0%	36,6%	2,6%	0,9%	100,0%
Ciutat Meridiana	785	300	17	10	1.112	70,6%	27,0%	1,5%	0,9%	100,0%
Nou Barris	12.009	8.158	612	205	20.984	57,2%	38,9%	2,9%	1,0%	100,0%
Sagrera	2.183	2.162	303	52	4.700	46,4%	46,0%	6,4%	1,1%	100,0%
Congrés	1.104	1.155	134	18	2.411	45,8%	47,9%	5,6%	0,7%	100,0%
Sant Andreu	2.133	2.181	312	44	4.670	45,7%	46,7%	6,7%	0,7%	100,0%
Bon Pastor	785	576	49	9	1.419	55,3%	40,6%	3,5%	0,6%	100,0%
Trinitat Vella	484	285	25	7	801	60,4%	35,6%	3,1%	0,9%	100,0%
Sant Andreu	6.689	6.359	823	130	14.001	47,8%	45,4%	5,9%	0,9%	100,0%
Fort Pius	451	427	53	14	945	47,7%	45,2%	5,6%	1,5%	100,0%
Poblenou	3.169	2.613	228	65	6.075	52,2%	43,0%	3,8%	1,1%	100,0%
Barris Besos	1.681	1.076	76	31	2.864	58,7%	37,6%	2,7%	1,1%	100,0%
Clot	3.569	3.076	302	59	7.006	50,9%	43,9%	4,3%	0,8%	100,0%
Verneda	3.334	2.736	216	67	6.353	52,5%	43,1%	3,4%	1,1%	100,0%
Sant Martí	12.204	9.928	875	236	23.243	52,5%	42,7%	3,8%	1,0%	100,0%
Total Barcelona	91.232	72.481	8.776	1.810	174.299	52,3%	41,6%	5,0%	1,0%	100,0%

graf anterior, a mesura que augmenta l'edat també ho fan les proporcions de targetes gratuïtes).

També a tots els districtes hi ha més beneficiaris de la versió gratuïta. La major proporció es troba a Ciutat Vella i Nou Barris on, respectivament, el 60% i el 57% dels sol·licitants tenen aquesta modalitat (taula 2). Per més detall, a Ciutat Meridiana, Raval, Trinitat Vella, Gòtic, Roquetes-Verdum i Vallvidrera-Les Planes són els barris on hi ha una proporció

més gran de targetes gratuïtes (més del 60% de les persones d'aquests barris que l'han sol·licitada).

Per contra, les majors proporcions de targetes denegades per no complir les condicions s'han localitzat a Pedralbes i Sant Gervasi, on entre el 10% i el 15% de les sol·licituds han estat denegades. Mentre, a Ciutat Meridiana, Roquetes-Verdum, Barri Besòs i Zona-Franca han estat denegades menys del 3% de les sol·licituds.

La distribució territorial de les

sol·licituds de la Targeta Rosa, així com de les modalitats establertes posa de relleu que aquelles zones on hi ha un predomini de les rendes més baixes és on hi ha més sol·licituds i també una major presència de ciutadans amb Targeta Rosa gratuïta. Contràriament, en aquelles zones més benestants de la ciutat és on s'han produït menys sol·licituds. Tot plegat evidencia el fet que les persones que es beneficien d'aquest servei són les de rendes més baixes de qualsevol punt de la ciutat.

PRESTACIÓ SOCIAL SUBSTITUTÒRIA (PSS): L'EXPERIÈNCIA DE BARCELONA

ENRIC BAROT. Àrea d'Afers Socials i Joventut

Introducció

El desenvolupament de l'article 30.2 de la Constitució ha estat l'element clau per començar a comprendre el fenomen de l'objecció de consciència que, sens dubte, ha estat i és, des del punt de vista sociològic, el factor de canvi més important dins la població jove en l'última dècada. Tot i que només afecta els barons entre 18 i 30 anys es pot parlar, pel volum de persones a les quals afecta aquest dret i/o deure, d'un fenomen sense precedents al llarg de la nostra història recent.

En aquest article s'analitza, des d'una perspectiva tècnica, l'aplicació del règim de la prestació social en termes generals i, en concret, a la ciutat de Barcelona, a través del model de funcionament que des de l'Ajuntament s'ha dissenyat.

Objectors reconeguts i objectors incorporats

Quan ens acostem al tema de l'objecció de consciència al nostre país, quasi tot el món es planteja com a qüestió prèvia conèixer quin és el nombre d'objectors, la seva distribució i la seva comparació amb el col·lectiu dels joves obligats al servei militar.

Com ja és sabut, per la Llei 48/1984 reguladora de l'objecció de consciència, aprovada el 26 de desembre de 1984, els que són reconeguts pel Consell Nacional d'Objecció de Consciència, en la seva condició legal d'objectors, queden exempts del servei militar i passen a de-

pendre del Ministeri de Justícia, a través de l'Oficina Gestora de la Prestació Social.

La primera actuació de l'oficina consisteix a procedir a la classificació dels objectors dins del règim de la prestació social. Això suposa descobrir la classificació militar que haguessin obtingut abans, així com trametre i resoldre les peticions d'exclusió o aplaçament que puguin presentar els interessats dins dels dos mesos següents a la comunicació del reconeixement.

El conjunt d'operacions que exigeix la classificació determina, per tant, l'existència d'un temps d'espera entre el reconeixement de la condició legal com a objector de consciència i el moment d'incorporar-se a la prestació social. En conseqüència, aquest temps d'espera podria reduir-se, però no eliminar-se totalment.

D'una altra banda, cal dir que l'indicador bàsic per quantificar el fenomen de l'objecció de consciència es troba en els fluxos anuals d'entrades en el règim de la prestació social i no en la simple dada dels reconeixements anuals.

Per aquest motiu, cal distingir entre els que passen directament a la reserva - objectors reconeguts sense l'obligació

personal de realitzar la prestació-, els que no han complert encara els 19 anys -edat mínima per a la incorporació- i els que convalden o demanen ajornament -quasi el 50% dels reconeguts-, la incorporació dels quals pot retardar-se dos o més anys. Per tant, el resultat d'aquestes operacions determina que la xifra d'objectors reconeguts, durant el mateix període de temps, sigui més gran que la dels incorporats en la prestació social.

D'acord amb aquest criteri es pot estudiar el creixement de l'objecció de consciència des del seu primer reconeixement 1985 fins a l'any 1993 -donada la manca encara de dades oficials de l'any 1994- (taula 1) i comparar els objectors

Taula 1
Creixement de l'objecció de consciència (1985-1993)

Anys	Objectors reconeguts	Increment anual
1985	10.213	
1986	4.995	-51%
1987	6.832	37%
1988	6.552	-4%
1989	12.140	85%
1990	20.857	72%
1991	28.627	37%
1992	35.584	24%
1993	46.084	30%
Total	171.884	

Taula 2
Comparació objecció reconeguda - allistament militar

Anys	Components allistament	Objectors reconeguts	Percentatge
1990	341.850	20.857	6,10%
1991	342.254	28.627	8,36%
1992	342.371	35.654	10,41%
1993	341.885	46.084	13,18%

reconeguts amb els components de l'allistament militar en els quatre últims anys estudiats 1990-1993 (taula 2). Tal i com es pot observar, el creixement anual del nombre d'objectors, comparat amb els components de l'allistament (cens anual de joves amb obligacions militars), es produeix al voltant del 2,4% acumulatiu (2,77% l'any 1993).

La història de les onze crides (1988-1994)

Amb l'entrada en vigor del Reglament de la Llei 48/1984 del 26 de desembre, segons el Real Decret 20/1988 del 15 de gener, que regulava el desenvolupament de la Prestació Social Substitutòria del Servei Militar per als objectors de consciència, s'inicia al nostre país la realització efectiva del compliment de la prestació. Fins a aquesta data, els objectors només podien exercir el reconeixement de la seva condició legal acumulant-se numèricament, però sense que fos possible complir l'obligació personal que implicava tal condició.

Per engregar la prestació, l'oficina gestora va haver de dissenyar el procediment de classificació dels objectors, el sistema d'incorporacions per mitjà de la borsa de llocs d'activitat i la manifestació de preferència, com també l'organització del període d'activitat, la concertació amb entitats col·laboradores i el disseny dels programes de prestació.

La primera crida es va convocar el mes de desembre de 1988. Successivament es van produir les de maig i desem-

bre de 1989, desembre de 1990, setembre de 1991, abril i desembre de 1992, març i novembre de 1993, i maig i novembre de 1994 (taula 3).

D'acord amb les normes reguladores i el sistema establert, la incorporació dels objectors al període d'activitat suposa un procés que comprèn les següents operacions:

- a) Classificació del col·lectiu i determinació dels incorporables en la crida
- b) Comunicació als interessats, amb la tramesa de la borsa de llocs d'activitat
- c) Recepció de les manifestacions de preferència
- d) Adscripció al lloc de destinació
- e) Notificació de l'ordre d'incorporació, amb indicació del dia, hora, entitat i localitat de destinació
- f) Acte d'incorporació

3 de març de 1989: punt de partença

Les primeres incorporacions a la prestació social es van produir el 3 de març de 1989. La primera llicència per l'acompliment del període d'activitat va arribar el 28 de desembre de 1989 (amb un total final de nou mesos de prestació, per ser l'objector major de 28 anys, segons la normativa vigent en aquell moment).

El sistema establert per l'oficina implicava convocar dues crides a l'any, a partir de desembre de 1988. L'any 1989 es van realitzar les dues crides previstes, però en canvi, els exercicis de 1990 i 1991 es van veure distorsionats per algunes incidències jurídiques que van recomanar

convocar una única crida per cadascun d'ells. A partir de l'any 1992 s'ha recuperat la cadència de les dues crides anuals.

Des d'aquella primera crida del mes de desembre de 1988, les crides realitzades fins a l'inici de 1994 han afectat un total de 57.730 objectors (és a dir, el 34% del cens total d'objectors) passant, a tall d'exemple, dels 647 objectors de la primera crida del mes de desembre de 1988 fins als 21.559 de la novena crida del mes de novembre de 1993, tal i com es pot apreciar en la taula 3, explicativa de les nou primeres crides realitzades.

D'altra banda, el procés descrit ha donat com a resultat que el temps d'espera per a las incorporacions s'hagi dilatat fins als 24 mesos, des que es produeix el reconeixement de la condició d'objector de consciència per l'òrgan competent.

En aquest context, la prestació social constitueix per a l'objector de consciència el mitjà canalitzador del deure establert en l'article 30.2 de la nostra

Taula 3
Les nou primeres crides d'objectors (desembre 1988 - novembre 1993)

Crida	Data convocatòria	Nre. objectors
Núm. 1	desembre de 1988	647
Núm.2	maig de 1989	769
Núm. 3	desembre de 1989	2.141
Núm. 4	desembre de 1990	4.166
Núm. 5	setembre de 1991	5.750
Núm. 6	abril de 1992	10.180
Núm. 7	desembre de 1992	7.309
Núm. 8	març de 1993	5.209
Núm. 9	novembre de 1993	21.559
Total		57.730

Constitució: “La llei fixarà les obligacions militars dels espanyols i regularà amb les garanties que calguin l’Objecció de Consciència i les altres causes d’exempció del Servei Militar Obligatori i podrà imposar en el seu cas, una Prestació Substitutòria”.

D’aquesta manera, la prestació es converteix, en mans de l’objector, en un servei civil que proporciona a la col·lectivitat mitjans personals per a la satisfacció de necessitats col·lectives de benestar social, millora de la qualitat de vida i protecció dels ciutadans.

Quant a les condicions de desenvolupament de l’activitat, la prestació social té una duració de 13 mesos i es porta a terme en programes concertats prèviament amb les entitats autoritzades per a aquest motiu, on s’han habilitat llocs d’activitat que tenen assignat un horari de prestació comprès entre 35 i 40 hores setmanals. Les destinacions poden comprendre règim d’allotjament i manteniment o bé tenir caràcter d’externat.

Els cinc sectors d’activitat de la Prestació Social

El contingut de la prestació social es desenvolupa d’acord amb l’establert a la Llei reguladora i a l’Acord del Consell de Ministres de 11-3-1988, on es van fixar els cinc sectors següents: protecció civil, conservació de la natura i del medi ambient, serveis socials, serveis sanitaris i cooperació internacional.

L’anàlisi dels programes de prestació ha permès elaborar el repertori se-

güent de feines que, a tall d’exemple, donen una visió real del servei civil que vénen portant a terme els objectors de consciència al nostre país.

Així doncs, corresponen a Protecció Civil les tasques de trasllat d’accidentats, evacuacions, suport en centres de comunicacions, salvament en platges i aigües interiors, atenció de telèfons d’emergència, col·laboració en l’ordenació de concentracions, control viari a l’entrada i sortida de centres educatius, participació en activitats de prevenció, divulgació i plans d’emergència local, llocs de primers auxilis, etc.

Per altra banda, els objectors destinats a la conservació del medi ambient, millora del medi rural i protecció de la natura s’ocupen de la participació en la neteja de marges de rius, boscos, viarans i camins forestals, del suport en la detecció i control de residus, de la col·laboració en la catalogació i conservació del patrimoni natural, històric o artístic, del control d’accessos i suport a la vigilància de muntanyes comunals o d’un altre caràcter; de la participació en la conservació de parcs i jardins, de les activitats d’educació ambiental, de la vigilància i cura d’espècies protegides o comunes o de la col·laboració en programes de desenvolupament rural, entre d’altres aspectes.

Quant als Serveis Socials, els realitzadors de la prestació tenen cura de l’acompanyament d’ancians i impedits; col·laboració en ajuda a domicili; actuacions d’intervenció i animació comunitària; protecció i animació d’activitats

d’infància i joventut; acompanyament i transport de discapacitats; col·laboració en programes de prevenció i integració de drogodependències i situacions de marginació; informació i orientació juvenil; suport i orientació a refugiats i transeünts; col·laboració en situacions de maltractament i promoció de la dona; distribució d’excedents alimentaris a les famílies; col·laboració en programes i assistència social a reclusos i a les seves famílies; suport en centres residencials de menors, tercera edat i minusvàlids; activitats d’educació d’adults i lluita contra l’analfabetisme; orientació i gestió administrativa per a minories ètniques; col·laboració en la lluita contra l’alcoholisme, etc.

En el sector dels serveis sanitaris correspon el suport en programes de prevenció i educació sanitària, el foment de la donació de sang, l’assistència a ferits i accidentats, l’acompanyament de malalts i informació a les famílies, l’animació d’activitats per a malalts mentals o la col·laboració en centres de salut i hospitals, entre d’altres activitats puntuals.

Pel que fa als programes de cooperació internacional, ajuda al desenvolupament i promoció en països del tercer món, els objectors poden donar suport campanyes de divulgació sobre problemàtica de països en vies de desenvolupament, col·laborar en serveis de documentació sobre cooperació i desenvolupament, col·laborar en camps de desplaçats i refugiats per conflictes bèl·lics, integrar-se com a cooperants internacionals en programes del Tercer

Món realitzant tasques de col·laboració tècnica en els sectors sanitari, desenvolupament agrícola, promoció humana i social, etc.

En conseqüència, el model espanyol de prestació social pot definir-se com un model descentralitzat en la configuració dels seus programes i del seu contingut, amb destinacions fonamentades en l'acció concertada, i amb una gestió i inspecció que es desenvolupa de forma centralitzada.

La distribució territorial dels objectors

En el moment de realitzar l'anàlisi adequada dels objectors de consciència a l'hora de portar a terme la prestació social substitutòria, un dels factors clau per l'estudi és la seva distribució territorial, equivalent en la majoria dels casos als llocs de procedència dels objectors.

D'acord amb la taula 4, es pot arribar a un seguit de primeres conclusions, basades en el nombre d'objectors reconeguts els anys 1992 i 1993 -davant la manca encara de dades oficials dels objectors de l'any 1994-, amb el seu corresponent tant per cent respecte al total nacional, comparat alhora amb el percentatge de població resident en la respectiva comunitat autònoma.

D'aquesta forma i com es pot veure pel que fa a l'any 1993, set de cada deu objectors pertanyen a l'àmbit territorial de cinc comunitats autònomes: Catalunya, Madrid, Andalusia, Comunitat Valenciana i País Basc. Quant a percentatge

Taula 4
Comparació objectors reconeguts - % població Comunitat Autònoma en el període 1992-1993

Autonomies	Objectors 1992	Objectors 1993	% Població Comunitat Autònoma
Catalunya	6.370 (17,9%)	9.100 (19,7%)	15,5
Madrid	5.420 (15,2%)	6.773 (14,7%)	12,6
Andalusia	5.115 (14,4%)	6.312 (13,7%)	17,9
Comunitat Valenciana	4.373 (12,3%)	6.158 (13,4%)	10
País Basc	3.492 (9,8%)	3.407 (7,4%)	5,5
Galícia	2.413 (6,8%)	3.141 (6,8%)	7,1
Castella-Lleó	1.664 (4,7%)	2.166 (4,7%)	6,6
Canàries	1.170 (3,3%)	1.528 (3,3%)	3,8
Astúries	1.057 (3,0%)	1.470 (3,2%)	2,8
Aragó	750 (2,1%)	1.124 (2,4%)	3
Castella la Manxa	866 (2,4%)	1.007 (2,2%)	4,3
Múrcia	770 (2,2%)	979 (2,1%)	2,7
Navarra	581 (1,6%)	957 (2,1%)	1,3
Extremadura	546 (1,5%)	682 (1,5%)	2,7
Balears	437 (1,2%)	516 (1,1%)	1,8
Cantàbria	315 (0,9 %)	484 (1,1 %)	1,4
La Rioja	162 (0,5%)	205 (0,4%)	0,7
Ceuta i Melilla	24 (0,1%)	23 (0,0%)	0,3
Estranger	59 (0,2%)	52 (0,1%)	

Taula 5
Comparació objectors cridats - % població Comunitat Autònoma en les nou primeres crides realitzades

Atonomies	Núm. Objectors cridats	% Població Comunitat Autònoma	% Objecció respecte població
Madrid	9.933 (17,2%)	12,6	4,6
Catalunya	9.653 (16,7%)	15,5	1,2
Andalusia	7.765 (13,4%)	17,9	-4,5
Comunitat Valenciana	7.584 (13,1%)	10	3,1
País Basc	5.578 (9,7%)	5,5	4,2
Galícia	3.691 (6,4%)	7,1	-0,7
Castella-Lleó	3.157 (5,5%)	6,6	-1,1
Canàries	1.935 (3,4 %)	3,8	-0,4
Astúries	1.547 (2,7%)	2,8	-0,1
Castella-la Manxa	1.327 (2,3%)	4,3	-2
Múrcia	1.151 (2,0%)	2,7	-0,7
Aragó	1.041 (1,8%)	3	-1,2
Extremadura	914 (1,6%)	2,7	-1,1
Navarra	851 (1,5%)	1,3	0,2
Balears	615 (1,1%)	1,8	-0,7
Cantàbria	568 (1,0 %)	1,4	-0,4
La Rioja	299 (0,5%)	0,7	-0,2
Ceuta i Melilla	26 (0,1%)	0,3	-0,2
Estranger	95 (0,2%)		
Totals	57.730	100	

amb la seva població, i per al mateix any 1993, les comunitats autònomes que tenen un major nivell d'objectors són, per aquest ordre: Catalunya -4,2%-, Comunitat Valenciana -3,4%-, Madrid -2,1%-, País Basc -1,9%-, Navarra -0,8% i Astúries -0,4%-, respectivament.

Catalunya es converteix llavors, segons aquest estudi de l'Oficina per a la Prestació Social dels Objectors de Consciència del Ministeri de Justícia, en la comunitat autònoma amb major nombre d'objectors: 6.370 l'any 1992 -17,9% del total estatal- i 9.100 el 1993 -19,7% del total espanyol-. També ocupa el primer lloc respecte al percentatge de població resident a Catalunya -un 15,5% del global de l'Estat espanyol-, superant-lo en nombre d'objectors de consciència en un 2,4% l'any 1992 i en un 4,2% el 1993. Les comunitats autònomes de Madrid i Andalusia estarien per sota de Catalunya en aquest estudi quant a nombre d'objectors, mentre que en tant per cent de població serien la Comunitat Valenciana i Madrid.

Catalunya i Madrid, capdavanteres en les crides

Respecte al total d'objectors cridats en les nou primeres crides realitzades, i segons la taula 5, Catalunya cedeix, llavors, el primer lloc a Madrid pel que fa al nombre: 9.933 -un 17% del total estatal- objectors madrilenys davant els 9.653 catalans -un 16,7%-. En comparació amb el percentatge de població resident, Madrid també manté l'índex comparatiu més alt

-4,6%-, per davant del País Basc -amb un 4,2%-, la Comunitat Valenciana -3,1%-, Catalunya -1,2%- i Navarra -0,2%-, les cinc úniques comunitats autònomes amb percentatge d'objecció superior al de la població resident.

Val a dir també que d'aquestes nou primeres crides realitzades, la primera i la segona no van ser del tot representatives, ja que van afectar majoritàriament a objectors amb edats compreses entre els 19 i 20 anys, lluny de l'edat mitjana del perfil d'objector mig de les últimes crides, més al voltant dels 27 o 28 anys.

Bienni 1994-1995

Una estimació realitzada posteriorment en aquest estudi del Ministeri de

Justícia per al bienni 1994-1995 al voltant dels objectors incorporables anualment per autonomies (taula 6), situa Catalunya en primer lloc en aquesta ocasió pel que fa al nombre d'objectors. Així, en el període 94-95 i amb un percentatge del 18,7% del total estatal -6.545 objectors l'any 1994 i 9.350 el 1995- avantatja Madrid i Andalusia en 3,7 punts i 4,9, respectivament.

Amb tot, en l'anàlisi comparativa amb el tant per cent de la població resident a la autonomia concreta, el País Basc supera en aquesta oportunitat -amb un 3,6%- per quatre punts a Catalunya -3,2%-, la Comunitat Valenciana -2,8%-, Madrid -2,4%-, Navarra -0,7%- i Astúries -0,7%-. En aquest cas, la comunitat asturiana s'afegeix a les cinc anteriors en l'ín-

Taula 6
Estimació d'objectors incorporables en el bienni 1994-1995

Autonomies	Any 1994	Any 1995	% Objecció Suma 1994-95	% Objecció respecte població
Catalunya	6.545	9.350	18,7	3,2
Madrid	5.250	7.500	15	2,4
Andalusia	4.830	6.900	13,8	-4,1
Com. Valenciana	4.480	6.400	12,8	2,8
País Basc	3.185	4.550	9,1	3,6
Galícia	2.380	3.400	6,8	-0,3
Castella-Lleó	1.645	2.350	4,7	-1,9
Canàries	1.155	1.650	3,3	-0,5
Astúries	1.085	1.550	3,1	0,3
Aragó	805	1.150	2,3	-0,7
Castella-La Manxa	770	1.100	2,2	-2,1
Múrcia	735	1.050	2,1	-0,6
Navarra	700	1.000	2	0,7
Extremadura	525	750	1,5	-1,2
Balears	385	550	1,1	-0,7
Cantàbria	350	500	1	-0,4
La Rioja	140	200	0,4	-0,3
Ceuta i Melilla	35	50	0,1	-0,2
Totals	35.000	50.000	100	

dex de percentatge d'objecció superior al percentatge de la població resident a l'autonomia.

L'estudi també desglossa per províncies els objectors incorporables anualment, segons l'estimació prevista per al bienni 1994-95. D'aquesta forma, Madrid avança Barcelona en el nombre d'objectors incorporats, tant en 1994 - 5.250 madrilenys per 5.002 barcelonins- com en 1995 - 7.500 davant 7.144-. El nombre d'objectors de les dues províncies, per la seva banda, quasi dobra individualment la xifra de la tercera província amb més volum d'objectors: València, amb 2.666 (1994) i 3.809 (1995).

A partir d'aquesta anàlisi per províncies, es poden conèixer també les estimacions previstes quant a nombre d'objectors per a la resta de Catalunya. Així, Tarragona és la segona província catalana en volum d'objecció per darrera de Barcelona, amb un total de 543 i 775 objectors, respecte a 1994 i 1995, ocupant, d'aquesta forma, la 18a posició en el total de les 51 províncies desglossades en l'estudi. Lleida i Girona ocupen les posicions 20 i 21, amb 512 i 488 objectors l'any 1994, i amb un total de 733 i 698 previstos pel 1995, respectivament.

L'objecció a Barcelona

Tal i com abans mencionàvem, la província de Barcelona és capdavantera en les estimacions d'aquest últim bienni a l'hora de la incorporació d'objectors de consciència. I dins de la província, la capital, Barcelona, esdevé fonamental per

absorbir l'alta demanda de prestació social substitutòria. Barcelona adopta un paper clau en aquest aspecte, amb un exemple clar i manifest de total col·laboració i entesa amb les entitats més rellevants de la ciutat i, en conseqüència, en molts dels casos, del país, a l'hora d'esdevenir un model i exemple en el camp de la prestació, tant a nivell de Catalunya com d'Espanya.

Al voltant d'unes 150 entitats col·laboren amb la Prestació Social Substitutòria, aportant un total aproximat de 1.500 places per als objectors de consciència que desitgin realitzar la prestació a la seva ciutat. Des d'entitats de gran pes específic com la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament, les universitats, fins a d'altres de menys dimensió o menys conegudes, però no per això menys importants; l'objector barceloní pot escollir dins d'un alt ventall de possibles destins el millor sistema per poder realitzar la seva prestació social substitutòria.

El model de prestació preveu la vertebració de la societat civil en les diferents entitats de caràcter privat, que ofereixen serveis basant-se en l'agrupació de motivacions, interessos comunitaris i afinitats, la iniciativa social de les quals contribueix solidàriament sense cap ànim de lucre a l'atenció de les necessitats dels sectors més febles de la societat, a més de constituir instruments de participació social. El model de prestació social que dissenya la Llei d'Objecció de Consciència i les seves normes de desenvolupament pot concretar-se en les següents notes definitòries:

a) L'àmbit d'actuació i els sectors en què es realitza la prestació són els de protecció civil, conservació de la natura i del medi ambient, serveis socials, serveis sanitaris i cooperació al desenvolupament.

b) L'organització de les destinacions de la prestació es vertebrada per mitjà d'entitats col·laboradores, que es constitueixen entre els organismes, associacions i entitats diverses preexistents en la vida ciutadana, l'habilitació dels quals es fonamenta en l'acció concertada.

c) La prestació es canalitza a través d'organismes dependents de les administracions públiques i també per mitjà d'entitats privades que reuneixin els requisits d'absència d'ànim de lucre, realització d'activitats d'interès social i neutralitat ideològica i religiosa en els programes en que col·laboren els objectors.

d) L'ordenació, la gestió i la inspecció de la prestació social correspon al Ministeri de Justícia, que compta amb una Oficina per a la Prestació Social.

Des de l'inici de la prestació l'any 1988, els successius plans anuals de concerts han vist incrementar-se les entitats col·laboradores i, en conseqüència, els programes i els llocs d'activitat. Així, per exemple, de les 44 entitats que oferien 2.342 llocs per als objectors es va passar a les 1.729 de l'any 1993, amb un increment de l'oferta de places fins a les 35.614.

La ciutat de Barcelona, en aquest sentit, no és l'excepció. Un llarg camí s'ha hagut de recórrer però, abans d'arri-

bar fins al voltant de les 1.500 places ofertes actualment per un total aproximat de 150 entitats col·laboradores a la ciutat comtal. Entre aquestes 147 entitats són especialment significatives, en ordre creixent a decreixent quant a nombre de llocs disponibles per als objectors, les 500 places de l'Ajuntament de Barcelona, les 201 ofertes pel Consell de la Joventut de Catalunya, les 133 de la Generalitat de Catalunya, les 38 de la Universitat de Barcelona, les 52 de la Confederació d'Associacions de Veïns (CAVE), les 24 de la Fundació Intermón o les 20 del Consorci Hospitalari de Catalunya, entre d'altres.

Aquestes entitats col·laboradores, en la seva major part, estan relacionades amb el camp dels serveis socials -Generalitat, Ajuntament, ONCE, Amics de la Gent Gran, Associació Sportdrog, per exemple-, la sanitat -Consorci Hospitalari de Catalunya, Creu Roja, Medicus Mundi, etc.-, la protecció i conservació del medi ambient i la natura -Lliga de Protecció d'Animals i Plantes, Educació Ambiental Talp, GEOG-, l'ensenyament i la cultura -Universitat de Barcelona, Diputació, Centre d'Estudis d'Història Contemporània- i la cooperació internacional amb països del Tercer Món -CIDOB, Fundació Intermón o Mans Unides, entre d'altres-.

Set anys de prestació social a l'Ajuntament de Barcelona

En el marc d'anàlisi d'aquest model de prestació social substitutòria, es pot

valorar com a molt significativa la presència dels Ajuntaments, com a estructures de participació social i comunitària on es porta a terme la vida veïnal, i on la prestació social es configura com un servei a la ciutadania, realitzat per membres de la comunitat.

L'Ajuntament de Barcelona esdevé un dels pioners de tots els ajuntaments d'Espanya quant al tractament de la prestació social substitutòria. Ja arran de les primeres eleccions democràtiques de 1979 i en aprovar-se el primer pla de treball de l'Ajuntament de Barcelona, en les 100 primeres línies d'actuació en matèria de política de joventut, es preveia el desenvolupament del servei civil substitutori del servei militar per als objectors de consciència.

El juny de 1984, després de l'aprovació del Projecte Jove de la ciutat de Barcelona a l'Ajuntament, dins les línies d'actuació, la número 72 significava "desenvolupar segons el Reglament del Servei Civil Substitutori per als Objectors de Consciència, els serveis en l'àmbit de la ciutat, ja sigui en diferents institucions o activitats de competència municipal o en entitats sense afany de lucre i amb voluntat de servei comunitari".

La manca de marc legislatiu on poder desenvolupar el projecte va obligar a un temps d'espera, que va durar fins el 1987, any en què amb el marc legislatiu ja creat, l'alcalde de Barcelona va reiterar a qui era en aquell moment ministre de Justícia, la voluntat ja expressada en altres ocasions d'oferir la possibilitat als joves de la ciutat de realitzar la prestació

social a través d'aquest consistori. Donada la seriositat dels serveis municipals de joventut, s'oferia així també l'opció, mitjançant aquest Ajuntament, d'una de les experiències pilot en l'aplicació del règim de la Prestació Social.

El camí dels tres als dos-cents objectors

Amb aquesta voluntat de cooperació, es va signar el mes de novembre de 1988 el primer conveni de col·laboració que permetria la incorporació de 70 objectors per a la realització de la prestació social a través de la Corporació. El març de 1989 es van incorporar els tres primers objectors i al mes de febrer de 1990 n'hi havia un total de 18.

Després d'una primera polèmica inicial al voltant del tema servei militar-servei civil, generada als mitjans de comunicació, que va crear una forta pressió psicològica sobre els objectors i sobre els mateixos funcionaris de l'Ajuntament responsables dels objectors a les seves destinacions, la valoració feta al cap d'un any de la incorporació dels primers col·laboradors, era ja positiva, tot i la incertesa de la continuïtat de l'experiència en el futur.

A partir d'aquell moment es van establir uns criteris de treball i una metodologia per aplicar que, amb un any de desenvolupament, es van demostrar efectives, amb un fort increment de demandes, tant per part dels objectors per realitzar la prestació social a través de l'Ajuntament com des de les dependèn-

cies municipals per tal d'acollir-ne. Dos anys després de l'inici d'aquesta experiència es continua valorant positivament després de l'anàlisi realitzat en la reunió de la Comissió de Benestar Social l'abril de 1991.

Al mateix temps i dins del marc autònom de la Generalitat de Catalunya, es crea la Comissió Interdepartamental depenent de la Direcció General d'Acció Cívica i dotada d'un Consell Assessor on hi forma part l'Ajuntament de Barcelona com a vocal a través de la Federació de Municipis, que n'ostenta la vice-presidència. Tot això ocorria el primer trimestre de 1989, en aprovar-se el Decret 40/1989, en el moment en què es preveia ja l'inici de la fase de normalització al voltant de l'objecció de consciència i la prestació social substitutòria.

D'altra banda, el 21 de setembre de 1993 es va signar un nou conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Barcelona i el Ministeri de Justícia que suposava l'ampliació fins a 200 de les places de prestació social a través de programes municipals. Vistos els resultats, el mes d'abril de 1995 s'ha sol·licitat l'increment

del nombre d'aquestes 200 places fins a les 500. Així, des d'aquell primer moment i fins a l'actualitat han passat per aquest Ajuntament un total de 648 objectors de consciència que han realitzat la prestació social a partir dels programes municipals habilitats a l'efecte, tal i com queda reflectit en la taula 7.

Acció i informació de la Prestació Social a l'Ajuntament de Barcelona

Des del primer moment l'àmbit de treball de l'Ajuntament en la prestació social substitutòria ha inclòs dos camps clarament diferenciats: per una banda s'ocupa de la realització de la prestació social a través dels programes municipals adequats, i per l'altra té cura de la informació sobre l'objecció de consciència i la prestació social adreçada als joves de la ciutat. La suma d'aquests dos aspectes possibilita que els objectors de consciència puguin realitzar el període de prestació social dins el marc del seu municipi i a través de l'Ajuntament de la ciutat, dóna resposta al gran volum de demandes d'informació i assessorament que es produeixen al respecte i contribueix, al mateix temps, a la creació del model dels programes i de la metodologia de treball per aplicar en el règim de la prestació social substitutòria dins el marc de l'Estat.

Simultàniament, l'objectiu constant dels responsables municipals de la realització de la prestació és el d'incrementar l'oferta del nombre de places intern per poder portar a terme aquesta prestació a

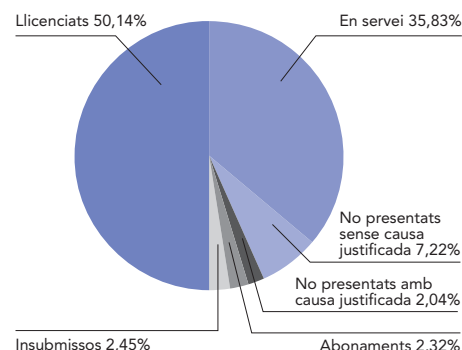
l'Ajuntament. En l'actualitat n'hi ha 500, directes beneficiàries de la tasca de prestació social exercida pels objectors-col·laboradors socials de l'Ajuntament. En un altre ordre de coses, l'increment de l'oferta de places de protecció natural i medi ambient i protecció civil, i l'augment de la participació en programes de cooperació internacional esdevenen també dos dels objectius més immediats a curt termini.

Les dades precises i exactes fins a aquest moment, al voltant de la prestació social substitutòria realitzada pels objectors de consciència a l'Ajuntament des del mes de març de 1989 fins ara, aporten un total de 648 objectors adscrits, dels quals 368 -50,14%- han realitzat la prestació social a través de dependències municipals, 263 -35,83%- es troben en aquest moment encara en servei, uns 53 -7,22%- no s'han presentat sense causa justificada, 15 -2,04%- amb causa justificada, 17 -2,32%- han abandonat el Servei Social i 18 -2,45%- han resultat insubmissos (gràfic 1).

Taula 7
Objectors de consciència de l'Ajuntament de Barcelona (1989-1995)

Anys	Objectors	Increment anual
1989	3	
1990	25	733%
1991	70	180%
1992	110	57%
1993	172	56%
1994	263	52%

Gràfic 1
Anàlisi de l'estat dels objectors

El paper del col·laborador social

El programa de prestació social dels objectors s'ha dissenyat sobre tres eixos fonamentals: intentar distorsionar el menys possible la vida del col·laborador; rendibilitzar al màxim la inversió de temps que l'objector està obligat a fer, en benefici de la comunitat -primera fase- i en el seu propi -segona fase- si ell ho demana; i aconseguir que el conjunt de la prestació es converteixi en un element de formació pel que fa a la transmissió de valors bàsics, participació, tolerància, solidaritat, etc., alhora que s'afavoreix el coneixement de la realitat de Barcelona.

La difícil frontera que hi ha entre el que es tracta d'un lloc de treball i d'una plaça de col·laborador social ha estat resolta per l'Ajuntament impedit la creació de programes específics per a objectors en període de prestació i tenint cura en la definició funcional del lloc. D'aquesta manera la col·laboració que aquests porten a terme contribueix en el grau de qualitat que el programa o servei ofereix, però en cap cas n'altera l'estructura i la capacitat. És a dir, per exemple, la presència d'objectors en el Servei de transport de persones amb disminució contribueix a una major humanització i, per tant, a una major qualitat en el servei, però aquest mateix servei funcionaria igual sense la presència de col·laboradors socials, ja que l'autobús, el xofer i el monitor especialitzat continuarien oferint el seu servei a l'usuari.

Al mateix temps, per tal de distorsionar el menys possible la vida del

col·laborador, l'Oficina per a la Prestació Social Substitutòria de l'Ajuntament ofereix a l'objector la possibilitat d'escollir un dels dos torns de prestació -matins o tardes-, amb una durada de sis hores cadascun, factor que permet que el col·laborador pugui continuar treballant o estudiant. El fet de realitzar sis hores diàries en lloc de les set hores mínimes que estableix la llei obeeix, en el cas de l'Ajuntament de Barcelona, a les accions puntuals que al menys dos o tres cops a l'any realitzen els objectors adscrits a aquest Ajuntament i que, amb independència de l'aprenentatge que per als objectors suposa participar en situacions d'emergència, serveix també perquè recuperin l'hora que no realitzen diàriament.

Una de les experiències més interessants i atractives, a tall d'exemple il·lustratiu d'aquest punt, va ser la participació dels objectors en la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona l'any 1992 o la intervenció l'any 1993 als camps de refugiats a l'antiga Iugoslàvia. Aquestes dues accions espectaculars, entre d'altres, han contribuït sense cap mena de dubte a prestigiar en l'àmbit nacional i internacional l'objectió de consciència i la prestació social.

Atenció social i formació en dos semestres

El fet de plantejar per part de l'Ajuntament dues fraccions de temps dins del període de prestació dels col·laboradors -atencions socials en el primer semestre i

formació en el segon- es realitza per cobrir un doble objectiu: per un costat, s'intenta evitar la monotonia que suposaria per al col·laborador realitzar durant 13 mesos el mateix tipus d'activitat i, per l'altre, es permet que l'objector pugui efectuar, al menys en una fracció del període d'activitat, quelcom que reverteixi en el seu propi benefici.

Durant els sis primers mesos tots els objectors adscrits a aquest Ajuntament realitzen col·laboracions d'atenció social, el que suposa que un ciutadà, com a mínim, es veu beneficiat directament de la inversió de temps que l'objector realitza. Aquest ciutadà pot ser una persona de la tercera edat, un infant, un adolescent o una persona amb discapacitats, dependent en cada cas del perfil del col·laborador. A nivell pràctic, això suposa atencions domiciliàries a avis amb el corresponent subministrament de menjar, compra de medicació o qualsevol servei que es requereixi per pal·liar en certa manera la situació de soledat a la que solen estar sotmesos. Els nens, que per la seva situació familiar necessiten atenció social són acompanyats diàriament per objectors de l'escola a casa i viceversa. D'igual manera, les persones amb disminució compten amb més suport humà en el transport urbà, entre d'altres aspectes pràctics de la tasca d'atenció social del col·laborador.

En el segon període de sis mesos es procura que el col·laborador realitzi allò que li agradaria fer, com ara unes pràctiques relacionades amb els seus estudis o quelcom que contribueixi al seu currícu-

lum-formació en cas que treballi. Així, estudiants de Biològiques, Geologia o carreres semblants col·laboren en els programes de medi ambient, i arquitectes, enginyers i advocats ho fan en tasques de suport als dels professionals dels equips, etc.

En aquest sentit i amb independència del curs de formació bàsica, tots els col·laboradors adscrits a l'Ajuntament de Barcelona porten a terme a l'inici del període d'activitat un curs d'atenció a persones amb disminució, on aprenen a relacionar-se amb aquest sector de la població tot coneixent la utilització de cadires de rodes, el transport en autobusos especialitzats, etc. L'objectiu d'aquest curs, al costat del vessant pràctic, és intentar fomentar al mateix temps valors com la participació, la solidaritat, etc. En alguns casos, donada la situació personal del col·laborador -manca de la mínima formació-, s'ha aconseguit també d'aquesta manera facilitar la seva formació bàsica indispensable.

Centres i serveis municipals

Les activitats que realitzen els objectors es destinen als usuaris dels centres i serveis municipals. En el primer període de prestació, els sis primers mesos, les tasques d'atenció social que fan els objectors són molt variades i estan sempre en funció del tipus de servei al qual estiguin adscrits i de les característiques i problemàtiques dels usuaris concrets. El tipus d'activitats que realitzen són equiparables a les dels volunta-

ris i així contribueixen a l'increment de qualitat del servei que es dona sense alterar mai l'estructura del programa, i es garanteix d'aquesta manera sempre el servei, independentment de si el col·laborador hi participa o no. Els objectors han prestat o presten la seva col·laboració social a tots els districtes de la ciutat, l'Institut Municipal d'Educació, Protecció Civil i Bombers, l'Institut Municipal de Disminuïts i d'altres dependències municipals.

El model de prestació social substitutòria de l'Ajuntament té com a un dels criteris principals de treball destacar el caràcter formatiu d'aquest segon període de sis mesos. Per aquest motiu, l'objector pot escollir en aquest moment allò que li agradi fer en relació als seus estudis, formació o professió. Per exemple, en cas que sigui estudiant pot realitzar pràctiques -en temes de medi ambient al Patronat de Collserola o al Jardí Botànic, en temes d'administració en dependències de l'Ajuntament, en temes d'art en museus, etc.- o altres activitats que suposin un complement de la seva formació per poder enriquir el seu currículum professional.

Val a dir també que la majoria dels col·laboradors realitza els 13 mesos de prestació des dels programes d'atenció social i que només s'acull en aquest període de formació aquells que realment ho demanen. La relació, en aquest últim cas, que s'estableix en aquest segon període és equivalent a la del professor i l'estudiant en pràctiques, per la qual cosa en cap moment s'ocupa un lloc de treball.

Accions especials

A banda dels 13 mesos de prestació social substitutòria desglossats en dos semestres, els objectors computen hores de servei social en forma d'accions especials que es produeixen al llarg de l'any de prestació. Les activitats que els objectors desenvolupen obeeixen a intervencions puntuals que, per la seva especificitat o urgència, fan necessària la seva presència en període d'activitat, participant d'aquesta manera en altres activitats diferents a les que realitzen habitualment. A tall d'exemple citarem les accions especials més destacades dels anys 1993-94.

En el camp de la cooperació internacional l'acció especial més destacada del 1993 van ser les diferents expedicions als camps de refugiats a l'antiga Iugoslàvia. En col·laboració amb la Universitat Autònoma de Barcelona es va realitzar els mesos de desembre de 1992 i gener de 1993 la primera expedició europea de joves objectors de consciència als camps de refugiats de l'ex-Iugoslàvia. Als mesos de març-abril de 1993 es va realitzar la segona expedició amb un nombre més elevat de col·laboradors socials i amb una durada més llarga als camps de refugiats a la República de Croàcia. Dins del camp de la cooperació internacional, els objectors també han col·laborat en la campanya "Sarajevo depèn de tu", en tasques de recollida, classificació i embalatge de l'ajuda humanitària, així com en la càrrega i organització dels combois. Al mateix temps, durant els mesos

de juliol i agost de 1994, en una acció especial, més de 100 objectors van participar ajudant a apagar els nombrosos incendis forestals produïts a Catalunya, convertint-se en la primera vegada en què una acció d'aquest tipus del col·lectiu d'objectors es produïa a l'Estat espanyol.

En el terreny de les accions adreçades a la gent gran, els objectors van col·laborar en la distribució pels mercats municipals de la ciutat, de forma personalitzada, de "l'Informatiu Gent Gran", editat pel Negociat d'Informació de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut. També van realitzar, en el II Congrés de la Gent Gran, tasques de suport en l'organització als accessos, el transport i l'atenció dels avis amb problemes motrius, el reforç informatiu en els estands de la Mostra d'Iniciatives i la col·laboració en els actes de cloenda. Per altra banda, dins el programa de participació de la gent gran, el suport en l'organització de la campanya de sol·licituds per a les vacances també ha estat objecte de la intervenció dels objectors.

Quant a les accions especials destinades als nens i als joves, els objectors van donar suport al Festival de la Infància i la Joventut -organització de cues i reforç a les activitats adreçades al públic infantil-, a la campanya "Cap nen sense joguina" -participació en el procés de recollida, classificació i distribució de joguines-, a la campanya de Vacances per a Joves, al Dia Internacional del Voluntariat -suport informatiu i d'accés a les instal·lacions de les persones amb disminu-

cions físiques- i a la campanya esportiva "Campus Olímpia" -adreçada a la població infantil-.

Perfil de l'objector

Com sembla lògic en un primer cop d'ull, el perfil dels objectors de consciència s'identifica cada vegada més amb el del seu corresponent grup generacional. Malgrat tot, però, presenta característiques diferencials pròpies, derivades de la seva procedència predominantment urbana i de l'edat en què es produeix la incorporació. En tot cas, en relació amb el grup juvenil, es pot afirmar que una característica pròpia del col·lectiu d'objectors és el seu major nivell de participació associativa, a més de la seva qualificació cultural i professional. D'altra banda, cal recordar la presència entre els objectors de membres de grups amb motivació religiosa, pacifista i ecològica, aspecte que dóna al col·lectiu un tret diferencial.

Si es realitzés una piràmide d'edats d'acord amb les nou primeres crides, tot i recordant que les dues inicials van resultar singulars en aquest aspecte pel predomini absolut d'objectors de 19 i 20 anys, quedaria de la forma següent: 27-28 anys (25,1%), 25-26 (21,1%), 19-20 (15,8%), 23-24 (14,1%), 21-22 (12,6%) i 29-30 (11,3%). Per tant, es confirma la hipòtesi que l'objector típic respon a una doble extracció:

a) El que es reconeix objector estant en la situació militar d'aplaçament per estudis, situació que constitueix el grup més nombrós.

b) El que ha obtingut la condició legal d'objector des del seu reemplaçament natural, situació que és minoritària. Aquest grup es va incrementant a un ritme fort, en els dos últims anys, referent al moment del reconeixement.

Analitzant l'estructura d'edat de cada crida, sense tenir en compte les dues primeres -per les raons ja indicades- es pot apreciar una tendència creixent cap a la reducció en l'edat d'incorporació, el que es correspon amb un esforç de l'oficina gestora d'acord amb aquest objectiu, tot i que algunes crides comportin un alt nombre d'objectors amb edats superiors als 27 anys, la qual cosa demostra que el col·lectiu d'objectors manté una edat alta.

El nivell d'estudis del col·lectiu dels objectors de consciència del nostre país és molt alt. En aquest aspecte també està influïnt la variable edat en la incorporació (a més edat, nivell cultural més alt). La mitjana d'estudis del col·lectiu analitzat se situa d'acord amb l'ordre següent: titulacions superiors (35,3%), Batxillerat-COU (16,6%), titulacions mitjanes (15,9%), estudis primaris-EGB (12%), FP-2 o assimilats (8,1%), FP-1 o assimilats (7,8%) i primaris inacabats (4,3%).

Pel que fa a l'ocupació dels objectors, tot i la dificultat d'aconseguir amb total exactitud científica aquesta dada, es pot sintetitzar d'alguna forma assegurant que sobre un 54,2 % dels objectors tenen treball (fix o temporal), un 30,4 % està estudiant o preparant oposicions i al voltant d'un 15,4 % està en situació d'atur. Convé destacar l'alt percentatge dels ob-

jectors que encara estaven realitzant estudis en el moment de la crida, fet que confirma la feblesa del mercat de treball i la prolongació de l'estatus d'estudiant, tot i l'edat avançada del col·lectiu analitzat (25 anys). Afegint als "estudiants" el percentatge dels "aturats" i dels que es troben "buscant feina", s'arriba fins al 45,8 % del total dels objectors cridats. Per altra banda, l'escala resultant de professions és la següent: tècnics i professionals superiors, 34,5%; treballadors especialitzats i oficials, 26,3%; tècnics mitjans i assimilats, 18,1%; personal auxiliar i treballadors no qualificats, 12,4%; directius, empresaris i gerents, 4,2%; caps administratius, de taller o semblants, 3,1%; i encarregats, capatassos, supervisors, 1,4%.

D'acord amb les dades obtingudes, el perfil mitjà de l'objector de consciència, en el moment d'incorporar-se a la prestació, respon a les característiques següents:

Edat: entre 25 i 28 anys.

Estudis: des de BUP fins a estudis universitaris (el 43 %).

Situació laboral: 54 % ocupat, 46 % en atur o estudiant.

Professió: predominen els tècnics i especialistes.

Permís de conducció: el té un 72 %.

L'objector de l'Ajuntament

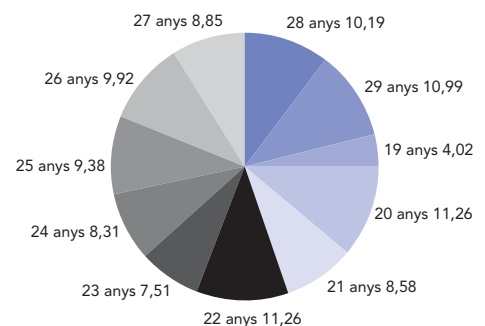
El retrat de l'objector de l'Ajuntament de Barcelona tampoc difereix en gran mesura del perfil tipus de l'objector de consciència. Segons una mostra-estudi realitzada per la mateixa Oficina de la

Prestació Social Substitutòria de l'Ajuntament sobre els primers 392 objectors dels 648 que van realitzar la prestació, la mitjana d'edat resultaria un pèl més jove que la de l'objector-tipus. El col·laborador social de l'Ajuntament té 24,298 anys (gràfic 2).

Pel que fa al lloc de naixement s'observa una gran majoria d'objectors nascuts a Barcelona capital -al voltant del 80%- , seguida dels nascuts a la resta d'Espanya, a Catalunya i a la mateixa província de Barcelona. Quant a la situació de l'objector abans de realitzar la prestació, coincideix amb la del perfil mitjà de l'objector de l'Estat: la majoria treballa (28,65%) o estudia i treballa (27,84%), mentre que es troben en un mateix percentatge els que només estudien (8,11%) o estan en atur (8,38%). La resta busquen feina i estudien o treballen en feines de tipus temporal (gràfic 3).

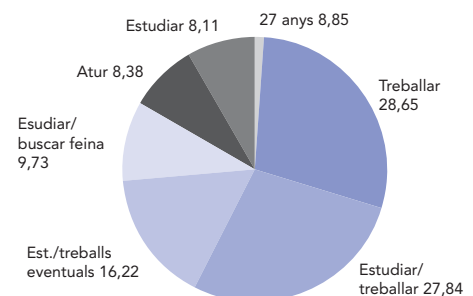
La major part dels objectors de l'Ajuntament de Barcelona tenen força clar també que el temps que destinen a la prestació social substitutòria el volen aprofitar de la millor manera possible (gràfic 4): un 32% no vol perdre el temps, un 29% vol fer un servei útil, un 19% espera que la prestació els aportï coses noves i útils, mentre que el 20% desitja que el temps del servei social li passi ràpidament. Lligat amb aquest tema, un percentatge important d'objectors (un 72,2%) creu també que adquirirà noves experiències en el temps de la prestació (un 52,9% bastant i un 19,2 molt) davant d'un 6,8% i un 21% que no n'espera cap o molt poques (gràfic 5).

Gràfic 2
Resultats d'edats

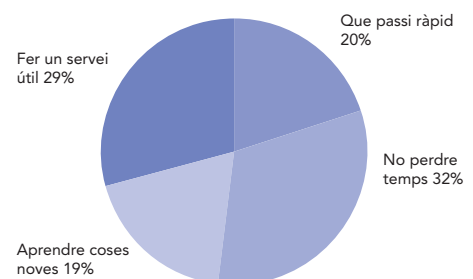

Mitjana d'edat: 24,298

Gràfic 3
Situació abans de la PSS

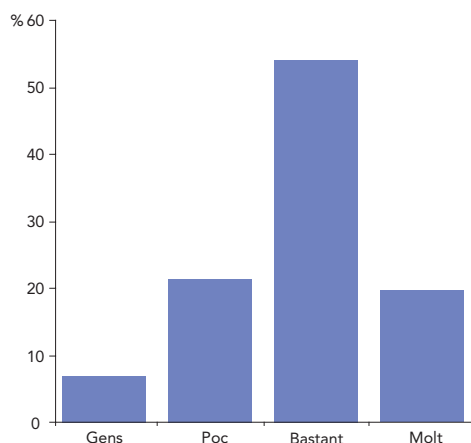

Gràfic 4
Què esperes de la PSS

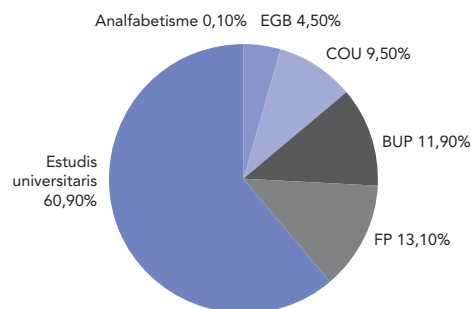

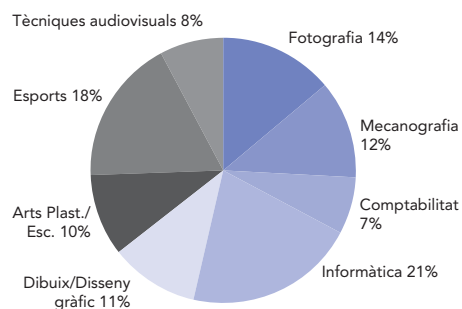
Gràfic 5
Creus que hi adquiriràs noves experiències

Gràfic 6
Estudis reglats dels objectors de l'Ajuntament

Gràfic 7
Coneixements diversos

Quant a l'idioma utilitzat pels objectors, un 62,9% emprà el català com a llengua habitual, davant del 24% que es decanta pel castellà o el 12,9% que reconeix la utilització d'ambdues llengües sense problemes. Pel que fa al coneixement d'idiomes estrangers, la gran majoria (un 62%) coneix l'anglès, per davant del francès (29%), l'alemany (5%) i l'italià (3%).

Els objectors, que no solen pertànyer a cap associació en la seva majoria i són en més alt percentatge solters que casats, tenen també un ampli ventall de coneixements, amb estudis per damunt del BUP i ocupacions més aviat tècniques en el camp laboral, d'acord també en aquest aspecte amb el perfil mitjà de l'objector de tot l'Estat. Dels estudis reglats dels objectors (gràfic 6), el tant per cent més elevat correspon als estudis universitaris (60,9%), seguit dels de Formació Professional (13,1%), per davant a poc marge dels de BUP (11,9%) i COU (9,5%), i ja a més distància dels d'EGB (4,5%) amb un percentatge pràcticament inexistent d'analfabetisme (0,1%). Per altra banda, la informàtica (21%), els esports (18%), la fotografia (14%), la mecanografia (12%), el dibuix i el disseny gràfic (11%), les arts plàstiques i escèniques (10%), les tècniques audiovisuals (8%) i la comptabilitat (7%) són alguns dels coneixements diversos no reglats aportats pels objectors de l'Ajuntament; apuntats, primer, a partir de l'enquesta inicial i després, en la majoria dels casos, en el mateix lloc on realitzen la prestació (gràfic 7).

FONTS

* Informe 1993. Anàlisi de la prestació social de los objectores de consciència (1988-1993)
 OPSOC. Ministerio de Justicia

* Informe/memòria 1993. Prestació social substitutòria dels objectors de consciència
 Oficina de Prestació Social. Àrea d'Afers socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona

AGRAÏMENTS

* Antonio del Valle
 Cap del Servei de Gestió de l'OPSOC. Ministerio de Justicia.

* Isabel Sánchez
 Staff de control i planificació. Districte de Nou Barris.

* Manel Vila.
 Director de Serveis. Districte de Nou Barris

* Pep Costa
 Periodista i objector de consciència

ELS SERVEIS D'URGÈNCIES I EMERGÈNCIES SOCIALS

MARCOS GARCÍA I ESTHER UTRILLA. Àrea d'Afers Socials i Joventut.

A les ciutats es produeixen situacions socials imprevisibles pels ciutadans, situacions que requereixen actuacions immediates i puntuals: persones extraviades, maltractaments, persones sense sostre; però també sinistres com els incendis o esfondraments que, més enllà de l'acció dels equips de protecció i salvament, requereixen una acció ràpida de l'Administració per fer front a les primeres conseqüències socials. Es tracta, en definitiva, de situacions diverses que per la seva naturalesa no admeten demora i s'han d'atendre en el moment que es produeixen.

L'Oficina Permanent d'Atenció Social agrupa els serveis d'atenció polivalent d'urgències i els serveis d'emergències socials: una atenció permanent durant les 24 hores del dia, els 365 dies de l'any. En aquest article s'expliquen les funcions d'aquest servei municipal i s'ofereixen les dades d'actuació corresponents a 1994.

L'Oficina Permanent d'Atenció Social depèn de l'Àrea d'Afers Socials de l'Ajuntament de Barcelona i, a més de la seva actuació immediata, fa de pont amb els serveis socials d'atenció primària i atenció especialitzada. El ciutadà pot accedir a la informació per via personal o telefònica, a través del Telèfon d'Urgències Socials (900 30 90 30).

L'atenció a urgències socials

L'atenció polivalent a urgències socials

L'atenció polivalent d'urgències socials té per objectiu facilitar l'accés als re-

ursos socials a tots els ciutadans en situació de crisi o risc social. Aquesta actuació es deriva del marc legal que ofereix la Llei 27/85 de Serveis Socials de Catalunya, El Pla de Serveis Socials d'Atenció Primària de l'Ajuntament de Barcelona i la Normativa Reguladora d'Atenció a Urgències Socials del propi Ajuntament. Aquesta normativa municipal defineix la urgència social com: "aquella situació que ve donada per un succés precipitant, amb consciència de la/es persona/es afectada/es i que requereix d'una atenció immediata i ineludible, sense la qual és previsible o raonable que es produïxi un deteriorament clar i important de la situació o un perjudici per la persona o persones afectades".

Aquesta atenció té dos vessants:

1. *Informació, orientació i assessorament.* D'acord amb la demanda sobre la situació que planteja l'usuari, se l'informa o orienta cap a la utilització dels recursos més adients per al seu cas.

2. *Primera acollida.* D'acord amb la valoració feta pel professional davant la demanda de l'usuari, se li ofereixen els recursos disponibles per tal de satisfer les seves necessitats bàsiques durant el temps necessari fins que pugui ser atès per l'atenció normalitzada.

La realització d'aquests dos vessants s'estructura en 3 nivells: recepció, informació i atenció. Cada un d'aquests nivells està atès per un equip específic de professionals.

Aquest equip de professionals materialitza l'atenció segons els criteris i els recursos que són derivats de la referida nor-

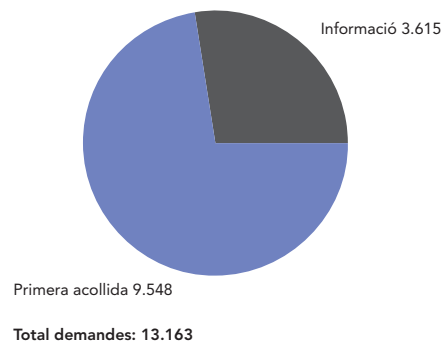
mativa o dels programes municipals de referència (Programa d'Atenció a Persones Sense Sostre, Programa d'Atenció a la Dona, Programa d'Atenció a la Vellesa, Programa d'Atenció a Minories Ètniques...).

L'Equip d'Atenció Polivalent d'Urgències s'ha d'adequar a les necessitats socials que presenta la ciutat. Aquestes són variables en el temps i estan condicionades per múltiples factors com poden ser l'existència de recursos socials estables, la informació o el reconeixement per part de la societat d'aquestes situacions.

Si bé es innegable que hi ha situacions d'urgència, com es constata pel volum de demandes que arriben diàriament a aquest servei, el registre de les informacions i atencions anuals no permet afirmar si hi ha hagut un increment o un descens per comparacions interanuals o si hi ha oscil·lacions periòdiques intraanuals.

Durant l'any 1994 es van atendre un total de 13.163 demandes. D'aquestes, 3.615 corresponen a informació i 9.548 a primera acollida.

Total demandes ateses, 1994

Informació, orientació i assessorament

Les 3.615 demandes d'informació es distribueixen de la següent manera: informació general sobre recursos socials, 1.694 demandes; informació especialitzada sobre recursos d'atenció social, 775 demandes; sobre "situacions desateses", 97 demandes; sobre assessorament i intervenció immediata, 134 demandes; demandes que no són de serveis socials, 915 demandes.

Entenem per informació especialitzada les demandes que efectuen els ciutadans sobre la utilització de recursos d'atenció social, referides a un sector de la població.

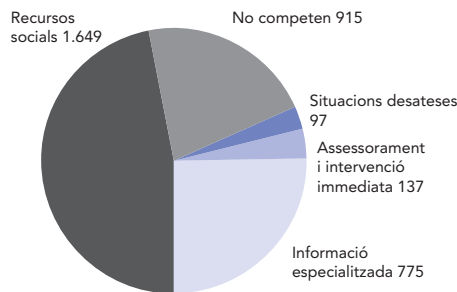
A l'apartat d'"assessorament i intervenció immediata" s'inclouen aquelles demandes d'informació en les quals està implicada una persona amb una situació susceptible d'atenció social o que requereix una actuació immediata i urgent.

A l'apartat de "situacions desateses" s'inclouen aquelles situacions que han estat comunicades pels propis interessats o per terceres persones, i que necessiten una intervenció social. Una vegada s'ha tingut coneixement d'aquestes situacions es deriven a l'atenció primària o Especialitzada, si no són urgents, o s'activa un recurs d'atenció immediata, en el cas que es considerin d'urgència. Quan aquestes situacions han estat comunicades per terceres persones, posteriorment s'ofereix al ciutadà informant un retorn sobre l'actuació feta en el cas.

Primera acollida

Pel que fa a les demandes de prime-

Distribució de demandes d'informació segons tipologia, 1994

ra acollida, durant aquest període de temps s'han atès 9.548 casos i 9.890 individus.

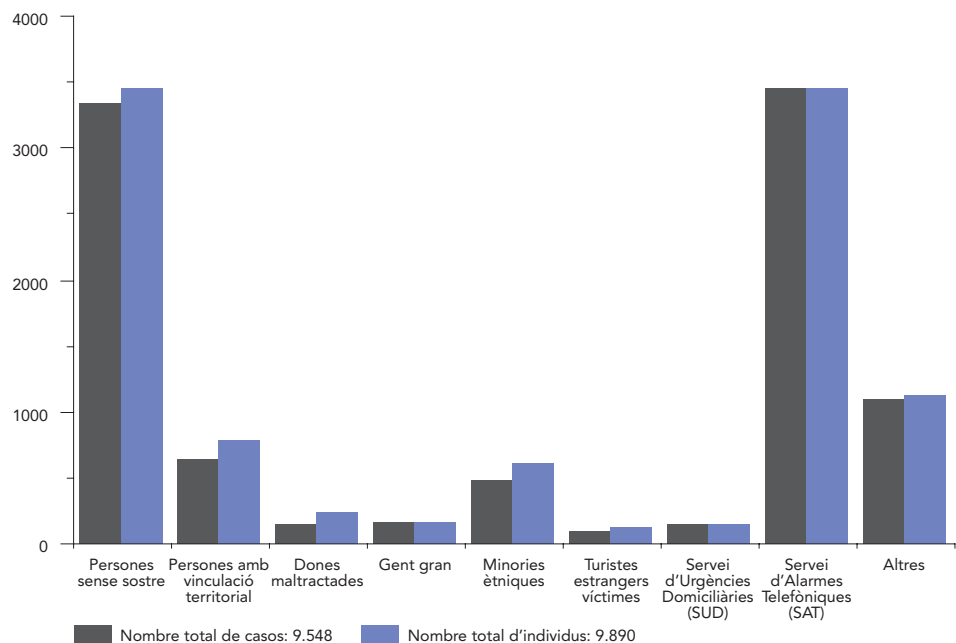
Persones sense sostre

Sota aquest nom s'inclouen els transeïunts, els indigents, aquelles persones

que no disposen de recursos econòmics, viuen en una situació de pobresa i marginació, no poden accedir a la xarxa bàsica d'atenció primària descentralitzada perquè no tenen vinculació territorial, i el fet de viure al carrer pot accelerar el seu procés de desestructuració personal. La demanda pot ser feta per individus sols o nuclis familiars.

El tipus d'intervenció que es fa, segons els criteris del Programa d'Atenció a Persones Sense Sostre és, prèvia entrevista i valoració del cas, oferir atencions puntuals d'assessorament professional, ajut econòmic i/o allotjament i alimentació mitjançant els recursos propis del programa. Els casos atesos es deriven als Equips d'Inserció Social (EIS) que depe-

Nombre total d'atencions de primera acollida, segons tipologia. 1994

nen d'aquest programa i s'encarreguen del seguiment del cas amb l'objectiu d'establir-ne, si és possible, un pla de treball.

Si bé no totes les demandes que efectuen les persones incloses sota aquesta denominació acaben sent considerades d'urgència, sí és cert que constitueixen el grup més nombrós de demandes dins del conjunt de tipologies que s'atenen.

Així, el 1994, del total de persones ateses a l'Atenció Polivalent d'Urgència, el 34,91% (3.341 casos i 3.453 individus) es troben en aquesta categoria. Una gran part són usuaris recurrents al llarg dels anys i formulen com a demanda més freqüent i prioritària la d'allotjament.

Persones en situació d'urgència amb vinculació territorial

Ens referim a aquells casos que, si bé haurien d'ésser atesos per l'atenció primària descentralitzada, la situació de crisi social urgent es presenta fora de l'horari de cobertura d'aquesta.

La distinció entre les atencions de les persones amb o sense vinculació territorial ha estat un procés que es va iniciar amb l'aprovació del Pla d'Atenció Primària de l'Ajuntament de Barcelona i té la seva concreció en la Normativa Reguladora de l'Atenció a les Urgències Socials a l'Ajuntament de Barcelona. El criteri de vinculació territorial, que aquesta estableix, s'aplica a "una situació real de residència continuada durant 6 mesos en un mateix domicili, durant els últims 8 mesos. És a dir, que no faci més de 2 mesos des de la pèrdua de la residència".

Al llarg de l'any 1994 s'han atès un total de 638 casos d'urgència, que han afectat un total de 788 individus, i han representat un 7,97% del total de les atencions efectuades.

Dones maltractades

En aquest grup s'inclouen les dones soles i/o amb fills menors d'edat, que, per maltractament físic o psíquic de les persones amb les quals conviuen, han hagut d'abandonar el seu domicili. Quan aquesta situació la presenta una dona sense recursos econòmics, ni familiars, ni d'habitatges alternatius, se li ofereix assessorament professional i allotjament

puntual, i es deriva el cas a l'Equip d'Atenció a la Dona perquè es faci càrrec del seu seguiment.

Durant l'any 1994 el nombre de dones i fills que han estat atesos d'urgència sota aquestes condicions suposa un 2'46%, corresponent a 144 casos i 243 individus.

Gent gran en situació d'urgència

En aquesta tipologia incloem, segons el Programa d'Atenció a la Vellesa, dues categories:

Persones en situació d'indefensió o desempar. Són persones més grans de 60 anys, sense recursos econòmics ni d'habitatge. Generalment les persones que es

Atenció social d'urgència a persones sense sostre, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
3.341	3.453	983	159	643	1.725

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són exclouents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

Atenció social d'urgència a persones amb vinculació territorial, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
638	788	244	14	270	260

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són exclouents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

Atenció social d'urgència a dones maltractades, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
144	243	167	38	20	18

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són exclouents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

Atenció social d'urgència a gent gran, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
160	160	83	39	29	9

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són excloents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

Atenció social d'urgència a estrangers immigrants i refugiats, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
488	606	160	6	101	339

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són excloents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

troben en aquesta situació o bé no tenen família o han estat rebutjades per aquesta, i a la seva precarietat de recursos s'hi afegeixen altres problemàtiques de salut física i/o psíquica.

Persones extraviades. Són persones que transitòriament no recorden la situació del seu domicili o del domicili dels familiars amb els quals conviuen. Generalment són acompanyats al nostre servei per la Guàrdia Urbana o forces de seguretat de l'Estat.

En el primer cas se'ls proporciona acolliment d'urgència (allotjament, alimentació i d'altres tipus d'atenció necessària) i es deriva el cas al programa de referència per al seu seguiment. En el cas dels extraviats, l'atenció consisteix principalment en la localització del seu domicili i el retorn a aquests, com també oferir les atencions bàsiques necessàries durant el temps de localització.

Durant l'any 1994 el nombre de persones grans que han estat ateses d'urgència

amb les característiques esmentades ha suposat un 1'62% del total d'atencions d'urgència, que corresponen a 160 casos. D'aquests, 106 han correspost a persones en situació d'indefensió o desempar i 54 a extraviats (encara que la major part de les persones extraviades són majors de 60 anys, també s'inclou en aquesta categoria algun cas d'edat inferior.)

Estrangers, immigrants i refugiats

Dins d'aquesta tipologia s'inclou la situació d'urgència presentada per persones estrangeres en situació de demanda d'asil o refugi polític i immigrants econòmics. L'atenció s'adreça principalment a aquelles situacions que es presenten quan el Servei d'Atenció a Estrangers i Refugiats (SAIER), depenent del Programa de Minories Ètniques, no té cobertura horària. A aquest mateix servei es deriva el cas pel seu seguiment.

Durant l'any 1994 han estat atesos 488 casos que afecten un total de 606 in-

dividus i que suposen un 6'13% del total de demandes ateses. Aquesta tipologia ha experimentat els últims anys un increment important, s'ha passat dels 8 casos atesos el 1989 als 488 de l'últim període.

Turistes estrangers víctimes

En col·laboració amb el "Servei Turista Atenció" de la Guàrdia Urbana, s'ofereix atenció puntual d'allotjament per a turistes que hagin estat víctimes d'un delictes o accident i no disposin de recursos econòmics. L'atenció que s'ofereix cobreix el temps necessari per tal que es posin en contacte amb el seu consolat.

Durant l'any 1994 han estat atesos un total de 96 casos, que corresponen a 126 individus i suposen un 1'27% del total d'atencions efectuades.

Altres atencions d'urgència

Dins d'aquesta tipologia s'agrupen tot un seguit d'atencions d'urgència no susceptibles de derivació als programes esmentats o a l'atenció primària descentralitzada. Algunes de les situacions que s'inclouen en aquest apartat es refereixen a situacions d'urgència que presenten persones sense vinculació territorial a la nostra ciutat.

Bàsicament aquestes atencions es concreten en prestacions d'ajuts econòmics puntuals per fer front a despeses d'alimentació, medicines, trasllats al lloc d'origen o de treball... i allotjament en casos puntuals.

El nombre de casos atesos el 1994 ha estat de 1.097, que corresponen a

Atenció social d'urgència a turistes estrangers víctimes, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
96	126	110	1	5	10

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són excloents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

Altres atencions socials d'urgència, 1994

Casos	Individus	Allotjament	Ajut econòmic	Assessorament	Desestimats
1.097	1.130	106	105	432	487

Nota: Les prestacions ofertes per individu en cada cas no són excloents entre si, per tant es pot donar el cas que els individus gaudeixin de més d'una prestació.

1.130 individus i suposen el 11'43% del total d'atencions efectuades

Atenció domiciliària d'urgència

Aquí s'inclouen aquelles demandes que requereixen la intervenció social d'urgència en el propi domicili per atendre els casos que es presenten durant la nit i els festius, quan no té cobertura horària l'atenció primària descentralitzada (generalment es tracta de persones soles, en edat avançada i amb limitacions físiques). En tots els casos, un treballador familiar es trasllada al domicili de l'usuari i realitza les tasques necessàries d'atenció fins que es deriva el cas a l'Atenció Primària. Durant l'any 1994 s'han atès 138 casos, que corresponen a un 1'40% del total de demandes.

Usuaris del Servei d'Alarma Telefònica (SAT)

El Servei d'Alarma Telefònica és un recurs que permet a la persona gran o

amb disminució romandre al seu medi natural, assegurant-li un servei d'ajut i suport en la seva vida quotidiana. Ofereix seguretat (real i psicològica) a l'usuari mitjançant la connexió amb una centralita per li permet comunicar les seves necessitats urgents.

Aquest recurs s'organitza mitjançant la implicació de 3 instàncies: Atenció Primària de Districtes, Programa d'Atenció Domiciliària i OPAS. L'Oficina Permanent té al seu càrrec donar resposta a les alarmes que es reben utilitzant l'aparell, i fent la intervenció més adient. A més d'una primera funció de contacte, contenció i suport, els recursos utilitzats amb més freqüència són: activació de les persones de contacte proposades pel propi usuari, Servei d'Urgències Mèdiques (061), Treballador Familiar, Guàrdia Urbana i Bombers. L'OPAS s'encarrega de la gestió d'avaries en el sistema i del suport informàtic general a la gestió.

Durant l'any 1994 s'han atès un to-

tal de 183 alarmes reals i 3.263 falses alarmes, que suposen un 34,84% sobre el total d'urgències ateses.

El servei d'emergències socials

Organització i funcions

La Normativa d'Estructuració i Funcionament del Servei d'Emergències Socials, aprovada per la Comissió de Govern amb data de 23 de Febrer de 1990 i que modificava en alguns aspectes l'aprovada per la Comissió Municipal Executiva del 21 d'Abril de 1978, estableix que aquest servei té al seu càrrec l'atenció dirigida a persones en circumstàncies socials que ho requereixin, segons els següents casos:

1. Sinistres per causa d'enfonsament, incendis, etc., en els quals el Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament consideri que cal prestar atenció social als damnificats.

2. Casos de calamitat o sinistres especialment greus en els quals la Comissió Municipal d'Emergències consideri que convé prestar atenció social als damnificats d'acord amb els Plans d'Actuació existents.

Les atencions que s'ofereixen d'aquest servei segons els casos són les següents:

a) Trasllat de damnificats al domicili dels seus familiars.

b) Concessió de dietes als damnificats que puguin resoldre la situació pels seus propis mitjans, però que necessitin d'un ajut puntual.

c) Allotjament de damnificats en es-

tabliments hotelers.

Aquestes dues últimes atencions es poden donar per una duració màxima de 3 a 5 dies, segons si el sinistre es produeix en dia laborable o festiu.

El servei està cobert per 26 funcionaris que, a més de les seves funcions habituals, s'adscriuen a la cobertura permanent de situacions de crisi i emergència. Durant el període de guàrdia han d'estar permanentment localitzables per si se'ls requereix per actuar. El Servei d'Emergències Socials només s'activa a requeriment de l'Alcaldia, la Comissió Municipal d'Emergències, la Direcció de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut, la Central de Comandament del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament (SEI) i la Central de Comandament de la Guàrdia Urbana.

El Servei d'Emergències Socials forma part dels diferents operadors que s'estableixen en els plans d'actuació específics d'emergència municipal.

Durant l'any 1994 s'ha intervingut en un total de 35 sinistres, els quals han afectat un total de 280 persones, a 248 de les quals s'ha proporcionat atenció.

Operació Fred

Inclòs dins del Pla Específic d'Emergència Municipal per situacions de neu i glaç, el Servei d'Emergències Socials té al seu càrrec l'atenció a indigents que pernocten a la via pública quan les previsions meteorològiques estableixen unes temperatures mínimes inferiors a 0 graus (Operació Fred-Nivell 1). L'opera-

ció d'informació i oferiment de recursos s'efectua fent recorreguts pels carrers i punts de la ciutat on habitualment es concentren els indigents. Les persones que accepten aquest oferiment són traslladades a un centre d'acolliment, destinat a aquesta finalitat, on se'ls facilita descans nocturn, alimentació, serveis d'higiene i canvi de roba. Durant l'any 1994, 383 persones van rebre els serveis de l'Operació Fred, amb un total de 7.292 estades efectuades.

Algunes reflexions a l'entorn de les urgències i emergències socials.

El nombre d'atencions realitzades per aquests dos serveis mostra l'existència de situacions que requereixen atenció social immediata en aquest moment a la nostra ciutat. A nivell organitzatiu, l'estructura d'atenció social de la ciutat descentralitza l'atenció a urgències socials, però ja que l'atenció ha de ser immediata garanteix, a nivell centralitzat –per economia d'escala–, l'existència d'un centre que pugui oferir una cobertura permanent d'atenció durant les 24 hores de tots els dies de l'any.

Aquesta estructura organitzativa, complexa pel que fa a la interrelació amb altres organismes i programes (aplicació de criteris programàtics, delimitació i derivació d'usuaris), requereix d'un continu esforç de coordinació i assumpció de responsabilitats que assegurin un tractament eficaç i àgil a l'usuari.

En aquest sentit, a les demandes que han arribat al nostre servei (6.102 ca-

sos d'urgència i 35 casos d'emergència) caldria afegir les que han arribat directament a l'atenció primària descentralitzada o a altres institucions públiques o privades. En el cas de les emergències també s'haurien d'afegir aquelles resoltes pel propi afectat o el teixit social.

La realitat del teixit social és dinàmica i les situacions que es tradueixen en demandes d'urgència són variables al llarg dels anys (per exemple, l'increment als últims anys de les demandes que afecten minories ètniques) i, per tant, l'atenció ha d'estructurar respostes per aquestes situacions.

La programació d'aquests tipus de serveis, d'altra banda, peca en aquests moments per la manca d'indicadors de necessitat en urgències i emergències socials que permetin preveure el volum de les situacions d'urgència i emergència que es produeixen a la ciutat i que, posteriorment, permetessin conèixer quines són susceptibles d'arribar al nostre servei per tal d'adequar el nombre de recursos necessaris a les possibles demandes que es presentin.

A banda de condicionaments d'organització del servei, no hem de perdre de vista la pròpia incidència de l'usuari en el desenllaç de la situació d'urgència i emergència social. En aquest sentit, apuntem que la manca d'informació dels ciutadans sobre els recursos d'atenció social i la manera d'accedir-hi, dificulta que aquests efectuïn demandes en l'estructura normalitzada i, per tant, rebin un tractament més normalitzat. Tanmateix, la no intervenció en un moment in-

cipient del problema, normalment suposa un deteriorament progressiu de la situació que pot derivar en una situació d'urgència, i que va arrossegant problemàtiques que s'afegeixen a la situació inicial, resultant que es difícil identificar un sol problema i cal abastar diverses línies d'intervenció que amb freqüència depassen la intervenció d'urgència. És per això que la informació i la facilitat en l'accés als recursos socials normalitzats podrien ser considerats factors preventius de les situacions d'urgència. Tanmateix, caldria analitzar fins a quin punt el reconeixement de la responsabilitat de cada usuari en els esdeveniments en què es troba i que el porten a ser atès per un servei d'urgències o emergències, defugint d'un posicionament de demanda assistencialista, contribuiria a la reducció del nombre de demandes d'urgència.

Pel que fa a les atencions efectuades

l'any 1994, crida l'atenció l'elevat nombre de demandes a les quals s'ha "denegat" la prestació d'urgència (44'20%). L'anàlisi global d'aquesta dada no té una distribució regular entre categories.

Tipologia	Individus	Denegats	%
Persones sense sostre	3.453	1.725	49,96
Persones amb vinculació territorial	788	260	32,99
Dones maltractades	243	18	7,41
Gent gran	160	9	5,63
Minories ètniques	606	339	55,94
Turistes estrangers	126	10	7,94
Victimes			
Altres	1.130	487	43,10

Per totes elles els motius de denegació han estat: no compet, indicació, seguiment, no col·labora usuari, toxicòman en actiu, manca de recursos d'allotjament, modificació demanda inicial, pa-

tologia mental, recursos propis, no accepta recurs, intoxicació aguda per drogues, situació legal, indicació professional, i altres.

Dins dels motius que porten a denegar la prestació, alguns radiquen en el propi usuari (no col·labora, recursos propis, modificació demanda), i altres responen a criteris professionals o mancances de la pròpia organització. En aquest sentit creiem que cal avançar en l'estructuració de respostes que s'adeqüin a la situació dels toxicòmans i malalts mentals. Situacions aquestes que requereixen una intervenció amb resposta que va més enllà de la pròpia de Serveis Socials. Molt més encara, si tenim en compte que acostumen a ser problemàtiques freqüents entre els usuaris. Tanmateix, creiem que cal potenciar els recursos d'allotjament per a determinades tipologies.

EVOLUCIÓ DE L'OFERTA D'ESPACIS ESPORTIUS A BARCELONA, 1982-1992.

JESÚS MARCOS I ANTÒNIA CAÑELLAS. Àrea d'Esports.

Aquest article, que es preparava per sortir al núm. 3 de la revista, va ser interromput per la malaltia i després la mort de Jesús Marcos. Compromesos amb la seva professionalitat, i per tant amb la idea de no deixar la feina a mitges, vam decidir completar-lo i editar-lo, seguint les seves notes i directrius.

Notes introductòries

1. Aquest article intenta posar de relleu, en una breu síntesi, alguns dels aspectes més significatius de l'evolució de l'oferta d'espais esportius a Barcelona entre 1982 i 1992. Com a base estadística de l'anàlisi, hem utilitzat les fonts següents:

a) Per a les dades de 1982:

J.A. DOLS, J.A. PÀEZ, L. MILLET, N. PUIG i R. JUVÉ / Els equipaments esportius a Barcelona. Situació actual, diagnòsi, propostes d'actuació.- Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Esports, 1984.

-Guia de l'esport Barcelona'82.- Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Esports, 1982.

b) Per a 1992:

-Cens d'instal·lacions esportives (dades a 31-XII-1992) / elaborat per l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona.

Al llarg de l'article, sempre que no s'expliciti la font utilitzada, s'entén que les dades han estat tretes d'aquestes fonts.

2. Per fer possible una anàlisi acurada del procés d'evolució de les instal·lacions esportives, l'oferta global d'espais esportius (total d'espais esportius que hi ha a la ciutat) la diferenciem conceptualment en dos subconjunts:

-espais esportius en instal·lacions específiques (equipament esportiu no escolar)

-espais esportius en centres d'ensenyament (equipament esportiu escolar).

L'element comú és que, en ambdós casos, es tracta d'una oferta d'espais esportius a la ciutat. L'element diferenciador és que aquesta oferta va adreçada a poblacions diferents; la població escolar (en horari escolar i extra-escolar), en el cas de les instal·lacions en centres d'ensenyament, i la població en general, sense excloure l'escolar, en el cas de les instal·lacions específiques.

En alguns països, està establert el que es diu doble ús dels equipaments esportius (les escoles utilitzen els equipaments esportius de la comunitat i la comunitat - clubs, públic - utilitza, fora de l'horari lectiu, els equipaments esportius de les escoles), amb la qual cosa s'assegura una utilització més eficient del conjunt dels espais esportius de la ciutat. A Barcelona hi ha una certa utilització dels equipaments esportius públics per part de les escoles, però l'accés al públic de les instal·lacions esportives escolars fora de l'horari lectiu és, encara, una pràctica poc freqüent. No es pot dir, doncs, que ambdós tipus d'oferta -específica i escolar- constitueixin funcionalment un sistema únic. Més que d'un únic sistema, des del punt de vista de l'oferta d'espais

esportius, s'ha de parlar de dos sistemes interrelacionats i complementaris, però diferents.

L'anàlisi de l'oferta global ens proporciona una primera aproximació general a l'evolució dels equipaments esportius a la ciutat, però en aquest article ens interessa sobretot l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específicament esportives, és a dir, l'oferta adreçada a la població en general; els espais esportius als centres d'ensenyament conformen una oferta a la qual la població en general, fora d'alguns casos excepcionals, no té accés.

Definició de les tipologies d'espais esportius utilitzades

- Pistes poliesportives: frontons i pistes descobertes pavimentades que permeten la pràctica d'un o més esports: frontó, volei, bàsquet, futbol sala, handbol, hoquei patins, segons les mides. Les dimensions poden ser des de 400 m² fins a 2.000 m².

-Pistes de tennis: s'hi agrupen també les pistes de paddle-tennis.

-Camps grans i espais d'atletisme: camps de futbol en qualsevol tipus de terreny, camps de rugbi, de beisbol, d'hoquei herba i de futbol americà. Els espais d'atletisme estan referits tant a les pistes com a les zones de salts i les de llançaments.

- Piscines: s'hi inclou qualsevol tipus de pileta, siguin quines siguin les dimensions i fondària. Es diferencien en dos grups les cobertes i les descobertes

- Pavellons i frontons coberts: fa referència tant als grans pavellons amb graderies com a les pistes poliesportives més petites cobertes.

-Sales polivalents i especialitzades: sales cobertes de gimnàstica, de musculació, d'esgrima, de tennis taula, d'esquai.

-Altres: tots els espais, coberts i descoberts, que no poden ser inclosos en cap dels apartats anteriors. Per exemple: espais de tir, d'hípica, de patinatge, circuits de bicicleta i de futing, pistes de petanca, rocòdroms, etc.

Un increment sense precedents

Les taules 1 i 2 recullen les dades bàsiques de l'evolució de l'oferta d'espais esportius, a Barcelona ciutat, entre 1982 i 1992. En la 1a es pot veure aquesta evolució segons la distribució territorial per

districtes i en la 2a, a partir de la classificació dels espais agrupats per tipologies. Les taules 3 i 4 mostren l'evolució en relació a l'oferta d'espais esportius en ins-

tal·lacions específiques (excloent les escolars i universitàries), per tipologies i per districtes, respectivament. L'evolució dels espais esportius de titularitat públi-

Taula 1
Evolució de l'oferta global d'espais esportius (escolars i no escolars) entre 1982 i 1992. Nombre d'espais esportius per districtes, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Districtes	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 (1)	1992(2)
Ciutat Vella	91	156	+ 71,4	1.301	581
Eixample	105	331	+ 215,2	2.864	829
Sants-Montjuïc	179	342	+ 91,0	1.053	525
Les Corts	232	331	+ 42,7	363	271
Sarrià-Sant Gervasi	258	489	+ 89,5	580	303
Gràcia	73	280	+ 283,6	1.937	459
Horta-Guinardó	184	398	+ 78,3	1.094	563
Nou Barris	79	251	+ 217,7	2.622	752
Sant Andreu	84	212	+ 152,4	1.828	684
Sant Martí	130	332	+155,4	1.717	645
Total	1.415	3.122	+120,6	1.250	526

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Taula 2
Evolució de l'oferta global d'espais esportius (escolars i no escolars) entre 1982 i 1992: nombre d'espais per tipologies, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982(1)	1992(2)
Pistes poliesportives i frontons descoberts	553	831	+ 50,3	3.197	1.978
Pistes de tennis	248	276	+11,3	7.130	5.955
Camps grans i espais d'atletisme	94	102	+ 8,5	18.810	16.113
Pavellons i frontons coberts	36	55	+ 52,8	49.116	29.882
Sales (polivalents i especialitzades)	222	1329	+ 498,6	7.965	1.237
Piscines descobertes	40	60	+ 50,0	44.205	27.392
Piscines cobertes	55	99	+ 80,0	32.149	16.601
Subtotal	1.248	2.752	+120,5	1.417	597
Altres	167	370	+ 221,5	10.588	4.442
Total espais esportius	1.415	3.122	+ 120,6	1.250	526

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

ca, per tipologies, i la seva relació amb l'oferta general d'espais específicament esportius és analitzada a la taula 5.

Podem sintetitzar aquest conjunt de dades en les consideracions següents:

-La primera cosa que crida l'atenció és la gran magnitud de l'increment quantitatiu dels espais esportius entre 1982 i 1992. Aquest increment s'ha produït sobretot en relació als espais esportius en instal·lacions específiques, la corresponent oferta s'ha multiplicat per 2,7 amb un increment del 177,8%, significativament molt més que l'equipament escolar, que s'ha multiplicat per 1,5. Com a conseqüència, l'oferta global d'espais esportius s'ha multiplicat per 2,2 amb un increment del 120,6%. Les variacions en l'indicador "habitants per espai esportiu" reflecteixen molt clarament aquests increments. En la lectura d'aquest indicador s'ha de tenir en compte, tanmateix,

la important disminució de la població barcelonina entre 1982 i 1992.

-En diferents proporcions, l'increment ha afectat tots tipus d'espais esportius.

El més espectacular ha estat, però, l'increment general de sales polivalents i especialitzades, grup format fonamentalment per gimnasos i sales de musculació.

Taula 3
Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específiques (equipament no escolar) entre 1982 i 1992. Nombre d'espais esportius, per districtes i percentatge de variació 1992-1982.

Districtes	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 ⁽¹⁾	1992 ⁽²⁾
Ciutat Vella	53	106	+ 100,0	2.234	855
Eixample	32	241	+ 653,1	9.397	1.138
Sants-Montjuïc	122	261	+ 113,9	1.545	688
Les Corts	138	239	+ 73,2	610	341
Sarrià-Sant Gervasi	106	263	+ 148,1	1.413	564
Gràcia	35	218	+ 522,8	4.039	590
Horta-Guinardó	103	265	+ 157,3	1.954	696
Nou Barris	35	169	+ 382,8	5.917	1.117
Sant Andreu	43	137	+ 218,6	3.571	1.058
Sant Martí	65	207	+ 218,5	3.434	1.035
Total espais esportius	732	2.106	+ 177,8	2.415	780

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Taula 4
Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específicament esportives (no escolars) entre 1982 i 1992: nombre d'espais per tipologies, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 ⁽¹⁾	1992 ⁽²⁾
Pistes poliesportives i frontons descoberts	104	214	+ 105,7	17.002	7.680
Pistes de tennis	236	263	+ 11,4	7.492	6.249
Camps grans i espais d'atletisme	76	85	+ 11,8	23.266	19.336
Pavellons i frontons coberts	27	46	+ 70,4	65.489	35.729
Sales (polivalents i especialitzades)	52	1.013	+ 1.848	34.003	1.622
Piscines descobertes	38	54	+ 42,1	46.531	30.436
Piscines cobertes	36	77	+ 113,9	49.166	21.345
Subtotal	569	1.752	+ 207,9	3.107	938
Altres	163	354	+ 117,2	10.848	4.643
Total espais esportius	732	2.106	+ 187,7	2.415	780

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Amb menys proporció, però amb un creixement general també considerable, s'han estès les piscines cobertes. Segueixen en importància, amb algunes variacions en l'ordre de creixement en l'evolució global (taula 2) o en la d'instal·lacions específiques (taula 4), els pavellons i frontons coberts, les pistes poliesportives i frontons descoberts i les piscines descobertes. La tipologia "altres espais" agrupa un nombre alt d'espais esportius, i és una de les que més s'incrementen durant tot el període que s'analitza, però inclou tipologies tan diverses que es fa difícil fer-ne una anàlisi comparativa. Encara que les fonts utilitzades per a les dades de l'any 1982 no ho especifiquen, sabem que una gran part d'aquest conjunt estava format per pistes de petanca. L'any 1992 sabem que el nombre de pistes de petanca és de 262. Aquest és un grup que

s'ha anat desenvolupant d'acord amb l'aparició de noves pràctiques i que en aquests moments ja té un tractament censal més desglossat.

-Pel que fa a l'evolució dels espais esportius en la seva distribució per districtes, veiem que en tots ells s'han ampliat el nombre d'espais esportius, amb una clara tendència cap a l'equilibri territorial. En general, el nombre d'espais esportius a cada districte ha augmentat d'una manera proporcional al nombre d'habitants. Així, els districtes on l'increment d'espais esportius ha estat més alt amb diferència (Gràcia, Nou Barris i l'Eixample), són precisament els districtes que l'any 82 tenien menys espais esportius en relació al nombre d'habitants. Tot i així, les posicions dels districtes segons els espais esportius pel nombre d'habitants, es mantenen bas-

tant iguals, llevat del districte de Gràcia que es posiciona en tercer lloc. Hi ha alguns factors estructurals, com la manca de sòl per a la creació d'equipaments o la gran quantitat de població de determinats districtes que fa difícil igualar totalment l'oferta. No es pot tampoc analitzar el fenomen esportiu fora del context social i cultural de la ciutat i dels canvis urbanístics i de població que s'han anat produint en aquests deu anys.

-Per conèixer d'una manera més exacta com s'ha desenvolupat el creixement d'espais esportius en els districtes, caldria fer una anàlisi més específica (motiu gairebé d'un monogràfic), examinant cada indicador per a cadascun d'ells: com es distribueixen territorialment els espais per tipologies, amb quin percentatge de propietat pública o privada.

Taula 5

Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions de titularitat pública ⁽¹⁾ entre 1982 i 1992, per tipologies. Nombre d'espais esportius i percentatge de variació 1992/1982. Percentatge dels espais esportius públics dins l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específiques.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	%Espais públics dins l'oferta general d'espais esportius en instal·lacions específiques	
	1982	1992		1982	1992
Pistes poliesportives i frontons descoberts	49	105	+ 114,3	47,1	49
Pistes de tennis	26	39	+ 50	11,0	14,8
Camps de futbol	54	48	-11,1		
Altres camps grans i espais d'atletisme	13	20	+53,8	88,8 ⁽²⁾	85 ⁽²⁾
Pavellons i frontons coberts	3	35	+ 1066,6	11,1	76
Sales (polivalents i especialitzades)	18	91	+ 405,5	34,6	8,9
Piscines descobertes	17	20	+ 17,6	44,7	37
Piscines cobertes	21	35	+ 66,6	58,3	45,4
Altres	108	279	+ 158,3	66,2	78,8
Total espais esportius	309	672	+ 117,5	42,2	31,9

(1) El 95% dels espais esportius de titularitat pública són municipals. No s'hi inclouen els espais esportius dels centres escolars ni dels universitaris.

(2) Aquesta dada inclou també els camps de futbol.

Canvis en l'estructura de l'oferta: una profunda transformació de la cultura i del sistema esportius

És evident que en aquests 10 anys hi ha hagut canvis importants en l'esport i tot el que es refereix a la seva popularització. De ser una activitat escolar –i encara amb mancances– o una pràctica habitual només de persones físicament “privilegiades”, l'esport ha passat a estendre's cada vegada a més sectors de la població. S'hi ha anat descobrint multiplicitat de valors: com a element de salut i benestar personal, com a instrument per a la millora de la qualitat de vida, com a recurs per a la participació i la integració social. I s'ha convertit també en una activitat econòmica important que genera tot un mercat d'oferta d'activitats, de materials, de roba esportiva amb les seves modes i tendències.

A Barcelona, finalment, amb la culminació del projecte de realitzar uns Jocs Olímpics, l'esport ha estat durant aquests deu anys un dels principals protagonistes de la vida ciutadana. Això ha tingut un efecte directe en la dinàmica esportiva de la ciutat, que les dades que presentem en aquest article evidencien.

Es pot constatar un important augment de les activitats més lligades al concepte de salut i “fitness”. La mostra més evident és la gran proliferació de sales polivalents i especialitzades, espais destinats sobretot, a activitats gimnàstiques (gimnàstica de manteniment, aeròbic, gim-jazz, etc.), de musculació (amb apa-

rells de tota mena) i similars. La tradicional oferta d'arts marcial (judo, karate, taekwondo, etc.), inclosa també en aquesta tipologia d'espais, es manté, però amb menor percentatge respecte de les anteriors activitats d'aquest grup.

En la mateixa línia, una de les activitats que ha manifestat un canvi important, durant aquest període, és la natació. El més destacable d'aquest canvi es manifesta en la “qualitat” de la pràctica. De ser una activitat gairebé exclusiva del període estiuenc, passa a ser una esport que es pot practicar durant tot l'any i d'una manera més pròxima a la intensitat i a l'exercici físics que a la recreació i l'aspecte lúdic.

Per confirmar aquestes tendències amb dades d'altres fonts d'investigació veiem, en una enquesta sobre els hàbits esportius dels barcelonins realitzada l'any 1989 per l'Àrea d'Esports, que les activitats més practicades (amb una freqüència mínima d'un cop per setmana) són, en primer lloc, la gimnàstica de manteniment i, en segon lloc, la natació.

En el pla de l'esport encaminat al rendiment i la competició, la realització dels Jocs Olímpics ha estat una important ocasió per a la construcció, renovació o adaptació dels equipaments als esports olímpics. En aquest sentit i en alguns tipus d'espais, l'increment no es manifesta només quantitativament, sinó també d'una forma més qualitativa: es consoliden grans equipaments per a l'“espectacle” esportiu (i no esportiu) com el Palau d'Esports i el Palau St. Jordi, l'Estadi Olímpic; es diversifica el ventall

de l'oferta esportiva (tradicionalment molt centrada en la pràctica del futbol) amb espais que permeten la pràctica de més tipus d'esports; i sobretot, és important destacar que l'adaptació i adequació dels equipaments olímpics va ser feta a partir de projectes que preveiem la utilització ciutadana posterior. De manera que, en moltes de les instal·lacions olímpiques, es dona un ús polivalent, des de la pràctica esportiva més reglamentària fins a la més recreativa. En resum i com a conclusió, es veu:

-Una tendència cap a una pràctica esportiva de “qualitat”.

-Un increment d'espais coberts que permeten una pràctica continuada.

-Una oferta d'activitats i serveis molt lligada a la salut i el fitness i de tipus molt individual.

-Un increment d'activitats de pràctica lliure (no dirigida), cada vegada més variades, en espais urbans adaptats (veiem en l'apartat d'altres espais - numèricament importants- l'existència de circuits de fúting, pistes de patinatge, de petanca, rocòdroms, etc.).

-Pel que fa a l'oferta d'equipaments, l'expansió de l'oferta d'activitats esportives de lleure no atura la promoció de l'esport més de tipus federat o competitiu, ja que comparteixen molts dels espais esportius.

Oferta pública - oferta privada

Cenyint més l'objecte de l'anàlisi, creiem interessant veure com s'ordenen els espais esportius de la ciutat en funció

de la seva titularitat. Les dades de la taula 5 ens mostren l'evolució dels espais esportius públics (el 95% dels quals són municipals), a partir de cadascuna de les tipologies i també quina proporció representen sobre la totalitat de l'oferta i en relació amb la privada.

Pel que fa a les dades totals veiem que, en proporció, ha crescut quantitativament molt més l'oferta privada que la pública (aquesta darrera ha disminuït 10 punts en el percentatge sobre el total). Però, examinant concretament l'evolució per cadascuna de les tipologies, veiem que aquesta diferència ve determinada bàsicament per l'enorme creixement de sales polivalents i especialitzades en el sector privat, molt superior que el que ha tingut el públic, tot i sent també dels grups amb major increment en aquest darrer. Com a observació complementària hem d'explicar que pràcticament totes les sales de titularitat pública destinades a activitats gimnàstiques i de "fitness" formen part d'un equipament més ampli, amb més espais esportius (pavelló, piscina...); en canvi, en el conjunt de l'oferta privada, apareix en gran proporció, com a equipament simple, el que es coneix comunament com a gimnàs (sala de gimnàstica i/o sala d'aparells i algun servei de sauna o massatge).

Hi ha dues dades que destaquen en l'evolució numèrica dels espais esportius públics: l'espectacular increment dels pavellons i frontons coberts i el descens del nombre de camps de futbol. Aquestes dades estan d'alguna manera relaciona-

des i expliquen la tendència que ha seguit l'Administració. Molts dels antics espais destinats a camps de futbol s'han convertit en altres espais i, en substitució, han crescut els equipaments de major qualitat, com els pavellons, que amplien les possibilitats i la diversitat de pràctiques físico-esportives.

En la resta d'espais, encara que la distribució és, en termes generals, més equilibrada, es donen algunes particularitats: les pistes de tennis, malgrat haver augmentat en el conjunt de l'oferta pública, continuen essent majoritàriament privades. Les piscines, que han crescut una mica més en el sector privat, i les pistes poliesportives es reparteixen al voltant del 50 %. Els espais de major envergadura: pavellons, camps grans i altres espais urbans oberts, pertanyen en major percentatge al públic.

Es fa evident, doncs, que la iniciativa privada, en general, es decanta cap als equipaments que en general requereixen una inversió menor i que produeixen majors beneficis (sales, pistes de tennis, piscines descobertes), mentre que l'Administració segueix una política més orientada cap a l'equilibri.

Aquesta funció compensatòria de l'oferta pública es manifesta en dos aspectes: per una banda, el d'anivellar l'oferta per assegurar-ne la diversitat, fent el ventall de possibilitats de pràctica esportiva el més ampli possible i, per altra banda, fent que l'oferta es distribueixi territorialment de forma igualitària, afavorint l'accés a la pràctica de tots els sectors de la població.

Hi ha també altres aspectes a destacar en relació a l'oferta pública d'espais esportius que no es poden desprendre només de les dades que es mostren en aquest article. Per exemple, la implantació de criteris de "qualitat" pel que fa a la política de construcció d'instal·lacions esportives, tradicionalment mes lligats al sector comercial. Ens referim tant a la qualitat de la construcció com als serveis físico-esportius que presten. A més de les activitats pròpiament esportives corresponents, és usual trobar actualment en les instal·lacions públiques serveis com la sauna, els hidromassatges, etc.

I per acabar, una darrera consideració. En el camp de l'esport, com en d'altres de la vida social i cultural de la ciutat, té una gran importància i tradició la xarxa associativa. Aquest sector (que fins i tot durant alguns anys ha estat fent les funcions pròpies de l'Administració), es caracteritza per tenir com a principi la promoció de l'esport sense afany de lucre i, en tot l'entramat de l'oferta esportiva que hem estat analitzant, es troba a cavall del privat com a propietari, i del públic pel que fa a la gestió. En una anàlisi també més particularitzada es podria veure com molts dels espais esportius de l'oferta privada pertanyen a clubs o associacions i fan una gestió amb finalitat socio-esportiva i no comercial. Per altra banda, també podem veure com moltes de les instal·lacions públiques estan cedides a associacions que, a través de convenis amb l'Administració, fan una gestió encaminada totalment a la promoció esportiva i social.

ELECCIONS ALS CONSELLS ESCOLARS. DADES DE PARTICIPACIÓ A BARCELONA

JOSEP M. BLANCH. Consell Escolar Municipal

Introducció

Les dades que us oferim en aquest informe corresponen a les cinquenes eleccions per a la renovació dels Consells Escolars dels centres docents públics que han tingut lloc els mesos de novembre i desembre de 1994, a la ciutat de Barcelona i a la resta de Catalunya.

Aquestes eleccions han estat convocades i regulades en el marc jurídic previst per la Llei Orgànica del Dret a l'Educació (LODE), pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. El Consell Escolar Municipal de Barcelona no disposa, fins aquest moment, de cap informació oficial facilitada per l'Administració educativa en relació al procés electoral. Totes les dades d'aquest informe han estat recollides a través dels 130 representants municipals als 246 consells escolars dels centres docents públics de la ciutat.

El Consell Escolar Municipal de Barcelona ha posat de manifest la seva preocupació per la baixa participació del sector de pares i mares (9'4% en global; un 15'1% a les escoles de primària i un 2'6% als centres docents de secundària) i, alhora, ha proposat al Departament d'Ensenyament un conjunt de mesures que tenen, com a objectiu central, la cohesió i vertebració interna dels consells escolars per tal que, aquests, puguin assumir un paper fonamental en la difusió i consolidació de la cultura de la participació (escola de ciutadania) i en la definició de les grans línies d'actuació

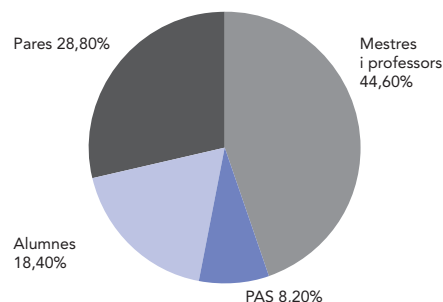
de cada centre docent (Projecte Educatiu). Des d'aquesta perspectiva els Consells Escolars dels centres docents públics haurien d'actuar, d'una manera eficaç, com a òrgans de control social d'una gestió educativa assumida plenament pels equips directius.

És necessari establir un nou marc de relació entre els consells escolars dels centres docents públics i el conjunt d'institucions i entitats ciutadanes vinculades a l'educació per tal que, d'una manera creixent, puguin assolir una major protecció social i ciutadana en el marc de les competències que tenen assignades per llei.

Els consells escolars dels centres són un dels elements claus en el procés d'institucionalització de l'escola pública, és a dir, en el procés que reconeix que l'escola ha de ser, també, un instrument

de perfeccionament de la societat i de correcció, en part, de les desigualtats d'origen dels joves. Una major participació de tots els sectors educatius en la configuració del sistema educatiu hauria de permetre, sense limitacions, transformar la instrucció i la formació cívica dels joves en una garantia del ple exercici dels seus drets i deures de ciutadans.

Gràfic 1
Candidats electes (global per sectors educatius)

Taula 1

		Primària	Secundària	Altres centres (*)
Nombre total de CEC	246	168 (68%)	62 (25%)	16 (7%)
Nombre de CEC que han fet eleccions	233 (95%)			
Període electoral	novembre/desembre 1994			

(*) En aquesta columna hi ha els centres públics d'educació especial (5), els centres públics d'educació d'adults (4) i els centres públics de diverses ofertes educatives (7) que inclouen:

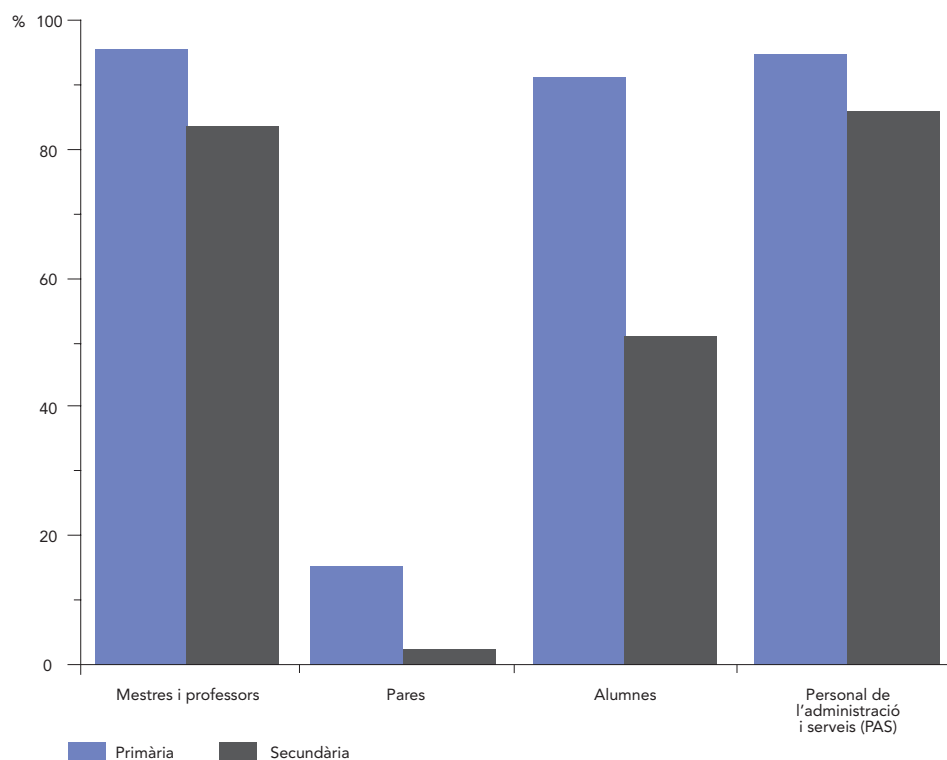
- Escola Oficial d'Idiomes de Barcelona I
- Escola Oficial d'Idiomes de Barcelona II
- Escola Massana (no han fet eleccions)
- Conservatori Municipal Superior de Música
- EAAOA Llotja I
- EAAOA Llotja II
- E.S. Conservació i Restauració de Béns Culturals

Les dades globals d'aquests centres poden consultar-se més endavant.

Taula 2
Candidats electes
(per sectors i nivells educatius)

Total de candidats electes a Barcelona-ciutat	2.567
Mestres i professors	1.146 (44,6%)
Primària	724 (63%)
Secundària	370 (32%)
Altres centres	52 (5%)
Pares	738 (28,7%)
Primària	527 (71%)
Secundària	191 (26%)
Altres centres	20 (3%)
Alumnes	473 (18,4%)
Primària	223 (48%)
Secundària	221 (47%)
Altres centres	29 (5%)
Personal d'administració i serveis	210 (8,2%)
Primària	145 (69%)
Secundària	56 (27%)
Altres centres	9 (4%)

Gràfic 2
Participació global de cada sector (Barcelona-ciutat)

Les dades que us oferim en aquest informe són suficientment significatives per estimular, amb la participació de tots els ciutadans interessats en la millora del sistema públic educació, un conjunt de reflexions que permetin concretar les mesures d'actuació que haurien d'orientar les propostes de canvi i de renovació en l'organització i funcionament dels consells escolars dels centres docents públics.

Dades electorals globals

Totes les dades electorals han estat facilitades a la Secretaria del Consell

Escolar Municipal pels 130 representants municipals als 246 consells escolars dels centres docents públics dels diferents nivells i modalitats educatius. No hi figuren les escoles bressol ja que no tenen constituït el consell escolar.

Per districtes municipals es presenten les dades desglossades (candidats electes, cens, vots i participació) en cadascun dels nivells i modalitats educatius (taula 3).

Els percentatges de participació es presenten, en forma de gràfics, per sectors i nivells educatius, en el conjunt de la ciutat i en cada districte municipal (gràfics 2 i 3).

Anàlisi dels resultats per sectors i per nivells educatius (primària i secundària) en les tres darreres eleccions a la ciutat de Barcelona

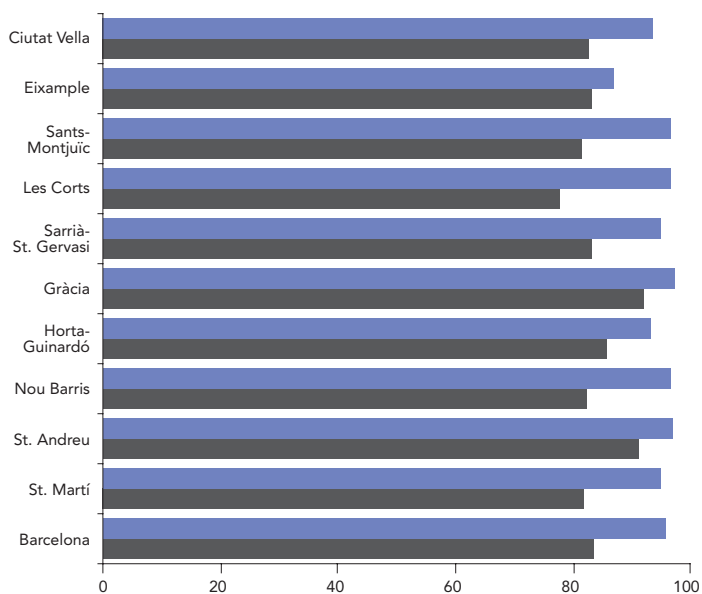
Sector mestres i professors

Sobre un cens total de 6.207 docents (3.323 de primària i 2.884 de secundària) la participació global ha estat d'un 90,0%, sent més elevada en els centres docents públics de primària (95,6%) que en els centres docents públics de secundària (83,5%). En relació a les eleccions anteriors (desembre

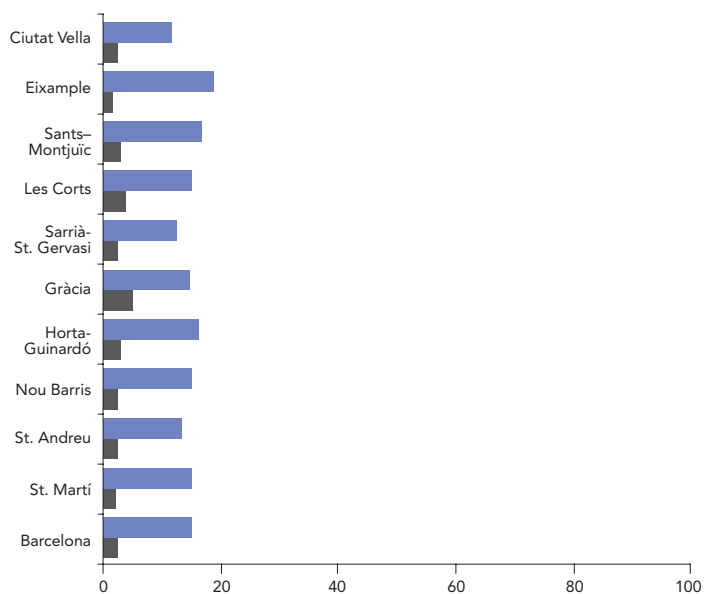
Taula 3
Resultats de les eleccions (per districtes municipals, nivells i sectors)

Núm. d'escoles per nivells	Mestres i professors				Pares				Alumnes				P A S				
	Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.	
Ciutat Vella Total c. docents: 20	Primària 12	54	249	233	93,6	39	5.291	613	11,6	17	1.170	1.001	85,6	11	21	21	100,0
	Secundària 5	26	157	130	82,8	13	2.822	68	2,4	19	2.199	1.205	54,8	4	31	25	80,6
	Total 17	80	406	363	89,4	52	8.113	681	8,4	36	3.369	2.206	65,5	15	52	46	88,5
	Altres C. 3	7	109	71	65,1					7	7.015	208	3,0	1	17	11	64,7
L'Eixample Total c. docents: 16	Primària 8	40	220	213	96,8	28	6.059	1132	18,7	12	1.075	1.014	94,3	8	15	15	100,0
	Secundària 6	43	500	416	83,2	23	13.032	232	1,8	25	7.340	3.034	41,3	6	65	52	80,0
	Total 14	83	720	629	87,4	51	19.091	1364	7,1	37	8.415	4.048	48,1	14	80	67	83,8
	Altres C. 2	12	104	87	83,7	3	540	24	4,4	7	1.784	339	19,0	1	17	14	82,4
Sants-Montjuïc Total c. docents: 29	Primària 24	94	444	429	96,6	70	9.324	1569	16,8	27	2.107	1.879	89,2	20	66	61	92,4
	Secundària 5	32	293	239	81,6	15	5.999	181	3,0	17	2.542	1.437	56,5	4	39	34	87,2
	Total 29	126	737	668	90,6	85	15.323	1750	11,4	44	4.649	3.316	71,3	24	105	95	90,5
	Altres C. 0																
Les Corts Total c. docents: 10	Primària 6	30	134	129	96,3	21	3.627	543	15,0	10	812	782	96,3	6	8	8	100,0
	Secundària 3	22	142	110	77,5	12	3.935	150	3,8	13	1.395	742	53,2	3	27	27	100,0
	Total 9	52	276	239	86,6	33	7.562	693	9,2	23	2.207	1.524	69,1	9	35	35	100,0
	Altres C. 1																
Sarrià-St.Gervasi Total c. docents: 13	Primària 7	35	179	170	95,0	27	4.206	527	12,5	14	1.095	1.026	93,7	7	23	23	100,0
	Secundària 5	31	249	207	83,1	16	6.804	176	2,6	19	3.838	1.737	45,3	5	29	25	86,2
	Total 12	66	428	377	88,1	43	11.010	703	6,4	33	4.933	2.763	56,0	12	52	48	92,3
	Altres C. 1	4	135	130	96,3	2	1.200	60	5,0	2	1.700	400	23,5	1	11	3	27,3
Gràcia Total c. docents: 17	Primària 14	58	250	244	97,6	43	6.640	992	14,9	17	1.430	1.398	97,8	11	54	50	92,6
	Secundària 3	14	74	68	91,9	6	1.895	98	5,2	7	1.051	954	90,8	2	9	6	66,7
	Total 17	72	324	312	96,3	49	8.535	1090	12,8	24	2.481	2.352	94,8	13	63	56	88,9
	Altres C. 0																
Horta-Guinardó Total c. docents: 35	Primària 24	90	405	377	93,1	71	10.108	1650	16,3	32	1.974	1.743	88,3	18	82	82	100,0
	Secundària 8	46	404	346	85,6	24	8.885	272	3,1	30	5.576	3.026	54,3	8	71	59	83,1
	Total 32	136	809	723	89,4	95	18.993	1922	10,1	62	7.550	4.769	63,2	26	153	141	92,2
	Altres C. 3	7	55	49	89,1	4	78	9	11,5	4	1.705	133	7,8	1	6	6	100,0
Nou Barris Total c. docents: 43	Primària 28	107	482	465	96,5	78	10.164	1517	14,9	30	2.262	2.097	92,7	23	66	65	98,5
	Secundària 11	57	392	323	82,4	29	9.854	242	2,5	32	5.447	2.740	50,3	9	47	41	87,2
	Total 39	164	874	788	90,2	107	20.018	1759	8,8	62	7.709	4.837	62,7	32	113	106	93,8
	Altres C. 4	16	69	60	87,0	7	147	36	24,5	7	405	131	32,3	4	11	11	100,0
Sant Andreu Total c. docents: 24	Primària 18	80	351	340	96,9	56	8.852	1201	13,6	21	1.895	1.636	86,3	16	104	90	86,5
	Secundària 6	34	202	184	91,1	18	4.106	110	2,7	21	2.725	1.819	66,8	6	23	22	95,7
	Total 24	114	553	524	94,8	74	12.958	1311	10,1	42	4.620	3.455	74,8	22	127	112	88,2
	Altres C. 0																
Sant Martí Total c. docents: 39	Primària 27	136	609	578	94,9	94	15.280	2289	15,0	43	3.271	3.004	91,8	25	82	79	96,3
	Secundària 10	65	471	385	81,7	35	10.658	243	2,3	38	6.967	3.282	47,1	9	74	65	87,8
	Total 37	201	1.080	963	89,2	129	25.938	2532	9,8	81	10.238	6.286	61,4	34	156	144	92,3
	Altres C. 2	6	28	28	100,0	4	92	9	9,8	2	229	159	69,4	1	5	5	100,0

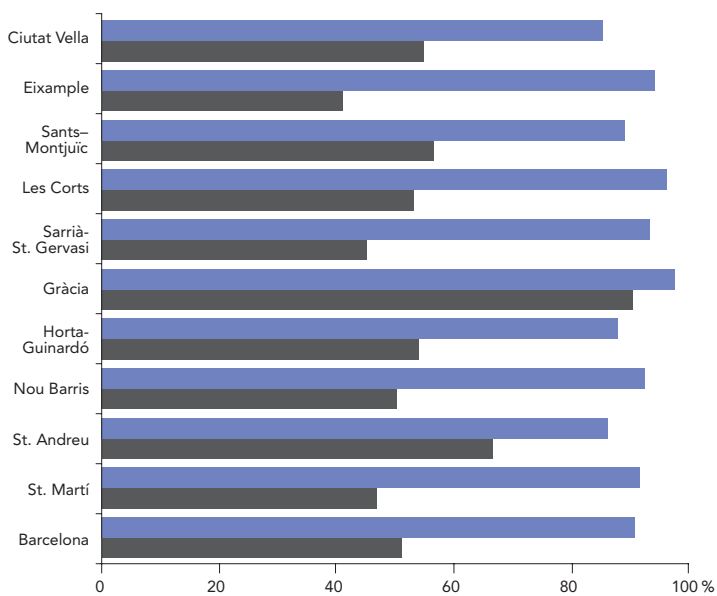
Gràfic 3
Participació global, de cada sector, per districtes municipals
Mestres i Professors

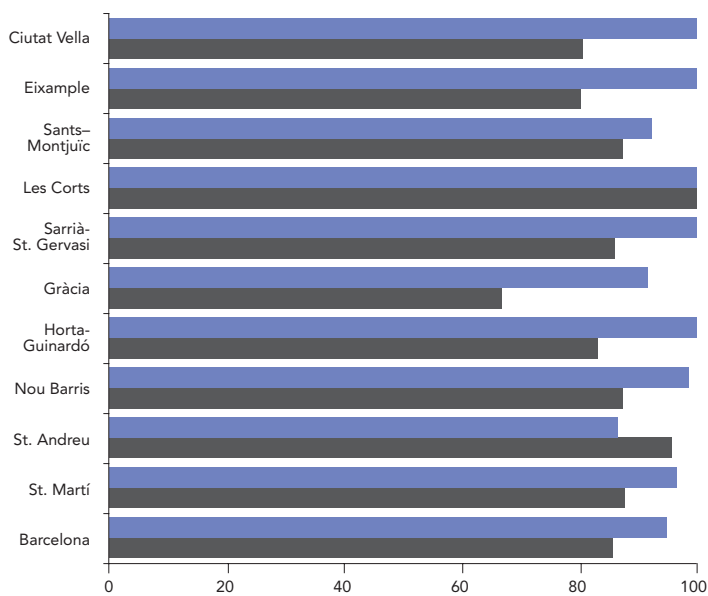
Pares

Alumnes

Personal d'administració i serveis

■ Primària ■ Secundària

Taula 4
Resultats de les eleccions a Barcelona-ciutat (per nivells i sectors)

		Mestres i professors				Pares				Alumnes				P A S			
		Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.	Elect.	Cens	Vots	% Part.
Total BCN-ciutat	Primària 168	724	3.323	3.178	95,6	527	79.551	12.033	15,1	223	17.091	15.580	91,2	145	521	494	94,8
Total	Secundària 62	370	2.884	2.408	83,5	191	67.990	1.772	2,6	221	39.080	19.976	51,1	56	415	356	85,8
c. docents 246	Total 230	1.094	6.207	5.586	90,0	718	147.541	13.805	9,4	444	56.171	35.556	63,3	201	936	850	90,8
	Altres C. 16	52	500	425	85,0	20	2.057	138	6,7	29	12.838	1.370	10,7	9	67	50	74,6

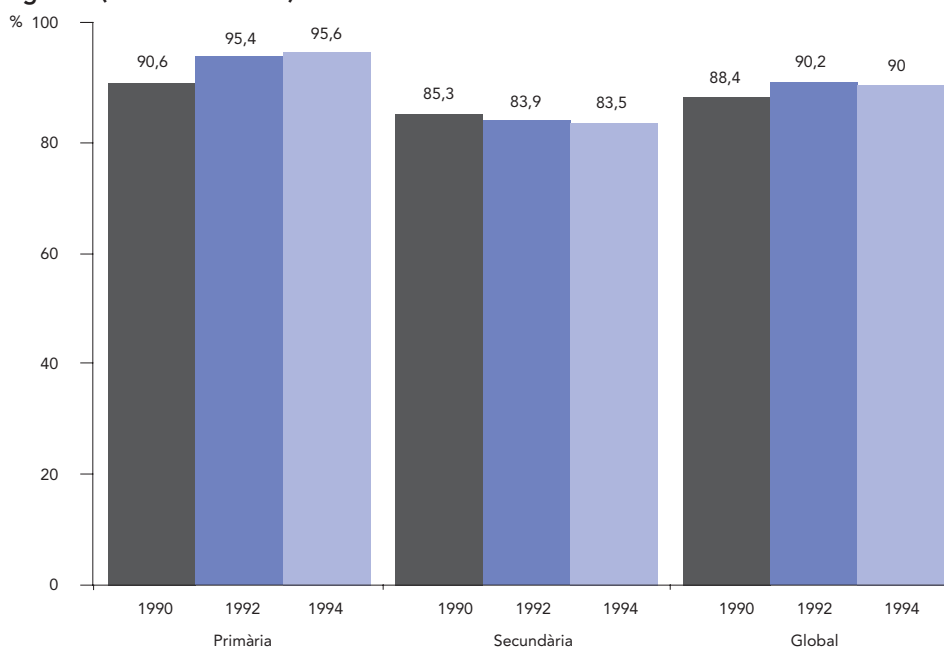
del 90 i desembre del 92), es constata l'estabilitat dels percentatges de participació de cada nivell educatiu i la diferència (d'uns 12 punts) entre la participació dels docents de primària i els de secundària en les dues darreres eleccions (gràfic 4).

Sector de pares i mares

Sobre un cens total de 147.541 pares i mares (79.551 de primària i 67.990 de secundària), la participació global ha estat d'un 9,4%, sent més elevada en els centres docents públics

de primària (15,1%) que en els centres docents públics de secundària (2,6%). Els baixos percentatges de participació d'aquest sector es mantenen en les tres darreres eleccions i, per altra banda, es constata una davallada contínua de la participació en els centres docents públics de secundària (gràfic 5).

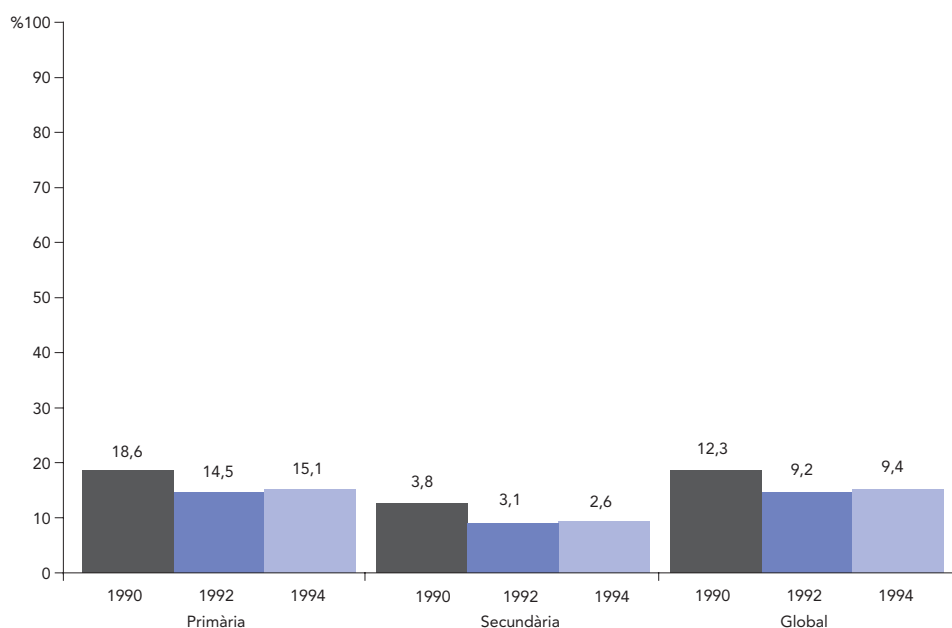
Gràfic 4
Participació dels mestres i professors per nivells educatius i global (Barcelona-ciutat)

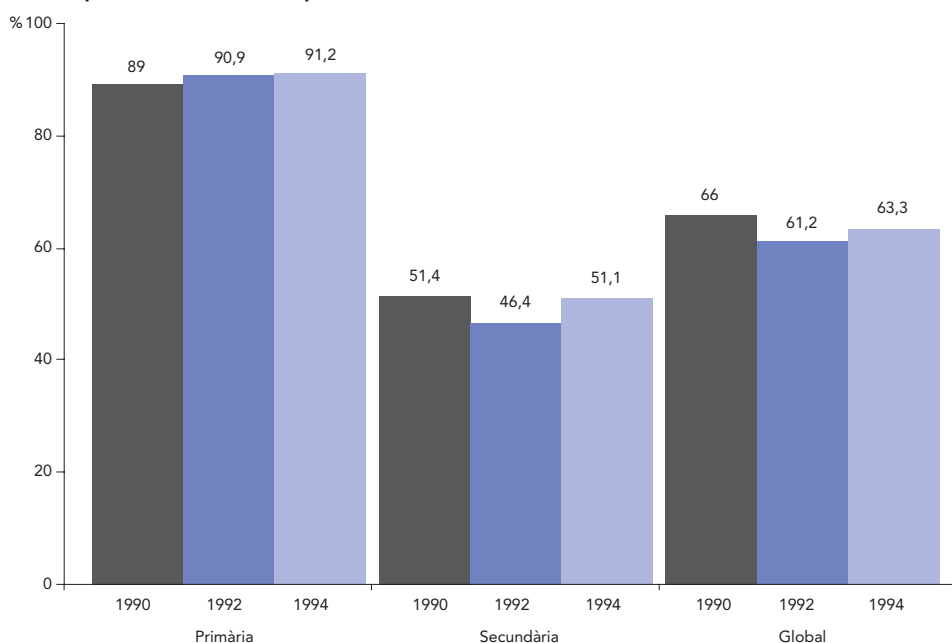
Sector d'alumnes

Sobre un cens total de 56.171 alumnes (17.091 de primària i 39.050 de secundària), la participació global ha estat d'un 63,3%, sent molt més elevada en els centres docents públics de primària (91,2%) que en els centres docents públics de secundària (51,1%). Es constata, en relació a les darreres eleccions de 1992, un increment del percentatge de participació global (d'un 61,2% a un 63,3%) a causa, bàsicament, d'una recuperació del vot en els centres docents públics de secundària que passa d'un 46,4% a un 51,1%, assolint un resultat similar al de les eleccions de 1990 (gràfic 6).

Gràfic 5
Participació dels pares i mares per nivells educatius (Barcelona-ciutat)

Gràfic 6
Participació dels alumnes per nivells educatius (Barcelona-ciutat)

Sector del personal d'administració i serveis (PAS)

Sobre un cens total de 936 PAS (521 de primària i 415 de secundària), la participació global ha estat d'un 90,8%, molt més elevada en els centres docents públics de primària (94,8%) que en els centres docents públics de secundària (85,8%). Es constata, en relació a les darreres eleccions de 1992, una lleugera davallada de la participació global (d'un 93,3% a un 90,8%) a causa, bàsicament, de la pèrdua de vot en els centres docents públics de secundària (gràfic 7).

Anàlisi de la participació per sectors educatius i per districtes municipals

Sector de mestres i professors

En els centres docents públics de primària la participació oscil·la entre un màxim d'un 97,6% a Gràcia i un mínim d'un 93,1% a Horta-Guinardó.

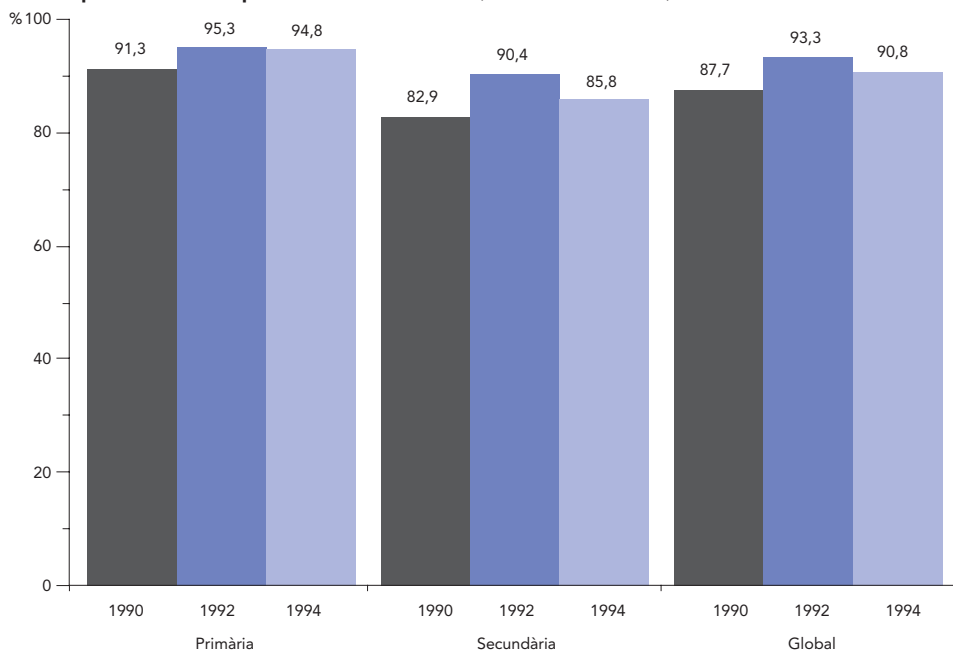
En els centres docents públics de secundària el màxim de participació s'assoleix a Gràcia (91,9%) i el mínim a les Corts (77,5%).

Sector de pares i mares

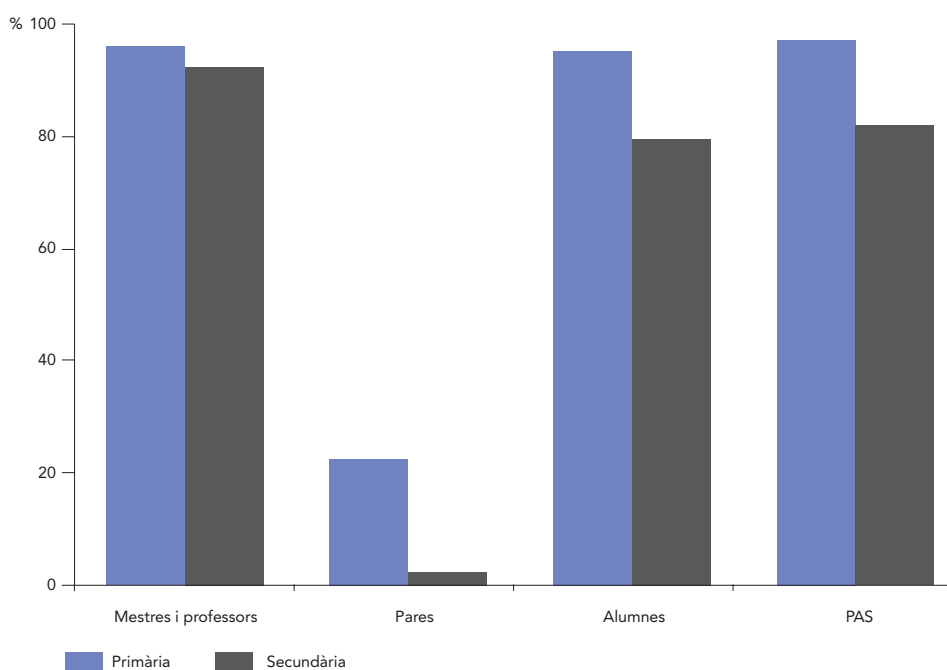
En els centres docents públics de primària la participació oscil·la entre un màxim d'un 18,7% a l'Eixample i un mínim d'un 11,6% a Ciutat Vella.

En els centres docents públics de secundària el màxim de participació s'assoleix a Gràcia (5,2%) i el mínim a l'Eixample (1,8%)

Gràfic 7
Participació del PAS per nivells educatius (Barcelona-ciutat)

Gràfic 8
Participació per sectors a les escoles municipals

Sector d'alumnes

En els centres docents públics de primària la participació es mou entre un màxim d'un 97,8% a Gràcia i un mínim d'un 85,6% a Ciutat Vella

En els centres docents públics de secundària el màxim de participació s'assoleix a Gràcia (90,8%) i el mínim a l'Eixample (41,3%)

Sector de personal d'administració i serveis (PAS)

En els centres docents públics de primària la participació es mou entre un màxim d'un 100% a Ciutat Vella, l'Eixample, les Corts, Sarrià-St. Gervasi i Horta-Guinardó i un mínim d'un 86,5% a St. Andreu.

En els centres docents públics de secundària el màxim de participació s'assoleix a Les Corts (100%) i el mínim a Gràcia (66,7%).

Dades de participació global de les escoles municipals

El conjunt de les escoles municipals que han renovat els seus consells escolars (13 de primària i 9 de secundària) presenta, en tots els sectors educatius, unes dades globals de participació superiors a les del conjunt dels centres docents públics de la ciutat. És important destacar que el percentatge de participació dels alumnes de secundària de les escoles municipals (79,6%) és molt superior al dels alumnes de secundària dels centres docents públics de la ciutat

Taula 5
Dades de participació a les escoles municipals

Escoles municipals		Primària 13	Secundària 9	Total 22
Mestres i professors	Elect.	46	45	91
	Cens	215	293	508
	Vots	206	271	477
	Part.	95,8 %	92,5 %	93,9 %
Pares	Elect.	36	22	58
	Cens	4.141	4.302	8.443
	Vots	923	106	1.029
	Part.	14	33	47
Alumnes	Elect.	14	33	47
	Cens	731	2.806	3.537
	Vots	696	2.234	2.930
	Part.	95,2 %	79,6 %	82,8 %
PAS	Elect.	11	9	20
	Cens	71	28	99
	Vots	69	23	92
	Part.	97,2	82,1	92,9

Taula 6
Participació de cada sector (BCN-ciutat)

	Centres docents	Mestres i professors	Pares	Alumnes	PAS
Educació especial	5	89,2 %	15,3 %	–	100 %
Educació d'adults	4	97,9 %	–	60,4	–
Altres centres (*)	7	83,7 %	4,8 %	6,6	66,7 %

- Escola Oficial d'idiomes de Barcelona I
- Escola Oficial d'idiomes de Barcelona II
- Escola Massana (No han fet eleccions)
- Conservatori Municipal Superior de Música
- EAAOA Llotja I
- EAAOA Llotja II
- E.S. Conservació i Restauració de Béns Culturals

(51,1%) (Taula 5 i gràfic 8).

Dades de participació de centres docents públics de característiques especials

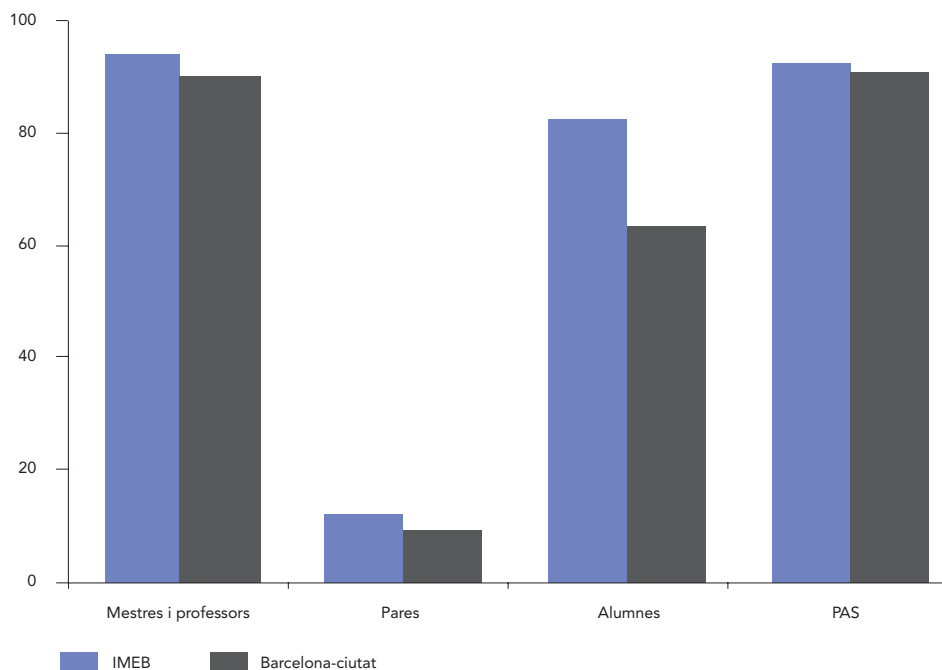
Es presenten en la taula 6 les dades de participació dels centres docents públics de Barcelona que, tot i formar part del sistema educatiu (LOGSE), tenen unes característiques singulars des del punt de vista del procés electoral de renovació dels consells escolars.

Relació de centres docents públics amb un percentatge de participació superior a la mitjana de la ciutat

Aquí s'indica el nombre de centres docents públics, tant de la Generalitat com municipals, que presenten, en determinats sectors educatius, percentatges de participació superiors en 1 o més punts als globals de la ciutat.

Els sectors seleccionats (pares/mares de primària i de secundària i alumnes de

Gràfic 9
Comparació de les dades globals de participació (Escoles municipals/Barcelona-ciutat)

secundària), són els que ofereixen els índexs de participació més baixos en comparació a la resta de sectors.

Sector de pares/mares

– Centres docents públics de primària:

Mitjana de participació a Barcelona-ciutat: 15,1%

Percentatge de sortida: 16,1%

Generalitat (55 sobre 148 que han fet eleccions): 35,5%

Municipals (8 sobre 12 que han fet eleccions): 66,5%

– Centres docents públics de secundària:

Mitjana de participació a Barcelonaciutat: 2,6%

Percentatge de sortida: 3,6%

Generalitat (15 sobre 53 que han fet eleccions): 29,4%

Municipals (1 sobre 7 que han fet eleccions): 14,1%

Sector d'alumnes de secundària

Mitjana de participació a Barcelona-ciutat: 51,1%

Percentatge de sortida: 52,1%

PLA INTEGRAL DE DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS SOCIALS A LA CIUTAT DE BARCELONA

CARME TURRÓ, coordinadora executiva del Pla Integral

JOSEP M. PASCUAL, director de la Secretaria Tècnica del Pla Integral

Barcelona ha viscut els últims quinze anys un procés accelerat de creixement i construcció d'una xarxa d'equipaments i serveis socials adreçats a tota la població, que avui constitueixen una peça clau dins del sistema de protecció social. Aquesta xarxa és resultat, en gran part, de l'esforç de les administracions, però també de moltes entitats i organitzacions privades que des de fa molts anys treballen pel benestar social a la ciutat.

La consolidació i la millora del sistema de serveis socials que s'ha anat construint a la ciutat és un dels factors fonamentals que ha impulsat tretze institucions de Barcelona (Ajuntament, Diputació, Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social de Catalunya, Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya, Comissions Obreres, Unió General de Treballadors, Foment del Treball Nacional, Cambra de Comerç, Indústria i

Navegació, Càritas, Creu Roja, Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona), a dirigir i coordinar l'elaboració d'un pla de futur per al desenvolupament dels serveis socials a Barcelona.

El Pla Integral és l'instrument del qual s'ha dotat la ciutat per disposar d'un projecte de desenvolupament futur dels serveis socials volgutament consensuat entre els principals agents que intervenen en els serveis socials. Durant gairebé un any, 125 entitats de la ciutat, que comparteixen el projecte, han aportat els seus coneixements i experiència al procés d'elaboració del Pla.

El Pla Integral ha proporcionat una visió global dels serveis socials a Barcelona, analitzant la situació actual i la seva evolució previsible en funció de les potencialitats i les debilitats, de les oportunitats i els perills que es deriven d'un entorn socioeconòmic amb canvis profunds.

Aquest article fa una anàlisi d'aquells aspectes més novedosos que ha aportat l'elaboració del Pla Integral, tant pel que respecta a la metodologia com pel que respecta al resultat del procés.

L'elaboració del Pla: un resultat i una metodologia

“El procés d'elaboració del Pla ha estat un exercici enriquidor de diàleg dinàmic i plural, per assolir el consens sobre el model de serveis socials a la ciutat i establir un marc compartit d'actuacions i decisions que ens ha de permetre avançar en la construcció d'una ciutat més integrada i integradora”.

Declaració de la Comissió Directiva

El Pla Integral de Desenvolupament dels Serveis Socials a la ciutat de Barcelona és una experiència pionera a Europa. És la primera aplicació a un sector, en aquest cas els serveis socials, de la metodologia de planificació que es basa en el desenvolupament de la participació ciutadana i de la cooperació pública i privada. Aquesta metodologia es va originar en el I Pla Estratègic de Barcelona i s'ha aplicat fins ara a la planificació de l'estratègia general de les ciutats.

La planificació estratègica permet determinar un marc de referència a mig termini, possible i desitjable, definint a la vegada les accions i decisions prioritàries per arribar-hi. Per fer-ho és imprescindible la participació de totes aquelles persones, entitats i institucions que tenen capacitat d'influir en el desenvolupament d'un territori o en un sector determinat.

Davant la creixent complexitat de la societat contemporània, les ciutats necessiten noves eines que permetin configurar criteris d'actuació comuns entre els principals agents que intervenen en els complexos projectes d'acció social i urbana.

La metodologia desenvolupada basa la seva rellevància, enfront d'altres, en què el procés es converteix en un projecte, tècnicament molt rigorós, de consens i compromís social de totes les entitats o agents (públics i privats) que poden operar i influir en la ciutat. Aquesta metodologia aporta, d'entrada, els següents elements:

– dóna un nou rol a les administracions locals, que han d'actuar com a dinamitzadores de la ciutat en els temes econòmics i socials

– facilita la comunicació a la ciutat i construeix un consens sobre a l'objectiu de futur

– proporciona la visió dels serveis socials en el marc general de la ciutat, identificant les oportunitats i els perills per al desenvolupament.

La participació en l'elaboració del Pla no ha estat només el fonament metodològic, sinó que forma part de la pròpia essència del Pla, des del convenciment que el Pla ha de constituir-se en un projecte global per a la ciutat, un instrument per construir el consens i millorar la coordinació i la cooperació de totes les institucions i entitats que intervenen en el camp de l'acció social.

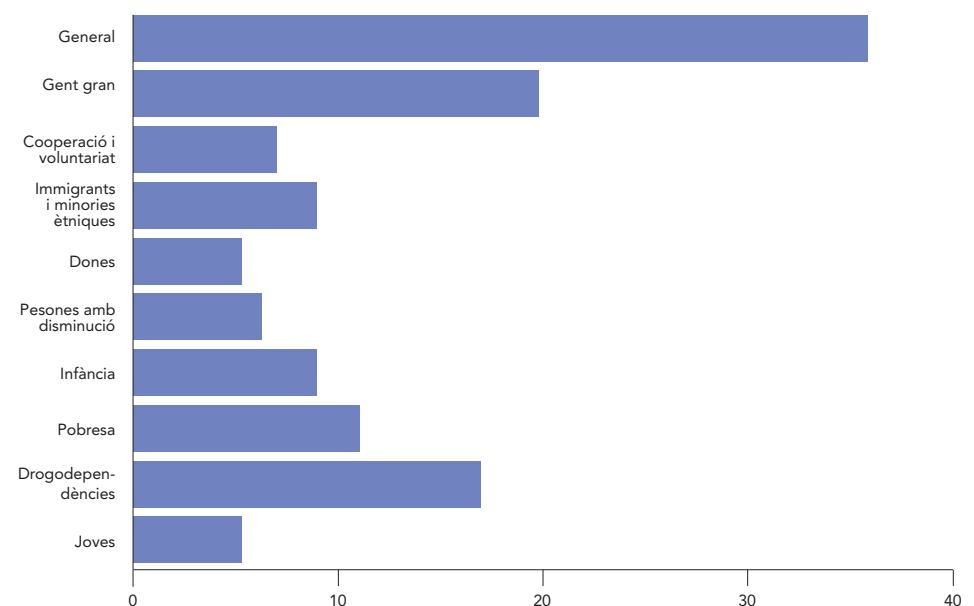
Organitzar la participació

Plantejar aquesta metodologia per a la definició del pla de futur dels serveis socials a la ciutat era un repte important. Organitzar la participació en l'elaboració del Pla era un procés complex. S'havien de dissenyar estructures i sistemes de treball que afavorissin la participació de tots aquells agents socials i econòmics implicats.

Era necessari constituir una organització ampla, flexible i operativa, per tal d'articular la participació de totes les entitats. Aquesta organització s'ha concretat en dos òrgans:

– La Comissió Directiva, com a nucli impulsor i coordinador del procés, que

Entitats del consell plenari per sectors

ha organitzat amb rigor i de manera col·legiada el procés de participació en el Pla. Està integrada per 13 institucions i entitats de la ciutat.

– El Consell Plenari, com a principal òrgan de participació institucional i ciutadana, amb la funció de supervisar i valorar cada una de les fases del Pla. Presidit per l'alcalde, està integrat en l'actualitat per 125 institucions i entitats de la ciutat que, des de diferents camps d'actuació, han desitjat participar en aquest procés.

Per tal de facilitar el treball d'elaboració, les entitats del Plenari s'han organitzat en:

– Comissions de diagnòstic: per aprofundir, reflexionar i consensuar el contingut dels estudis elaborats en aquest procés.

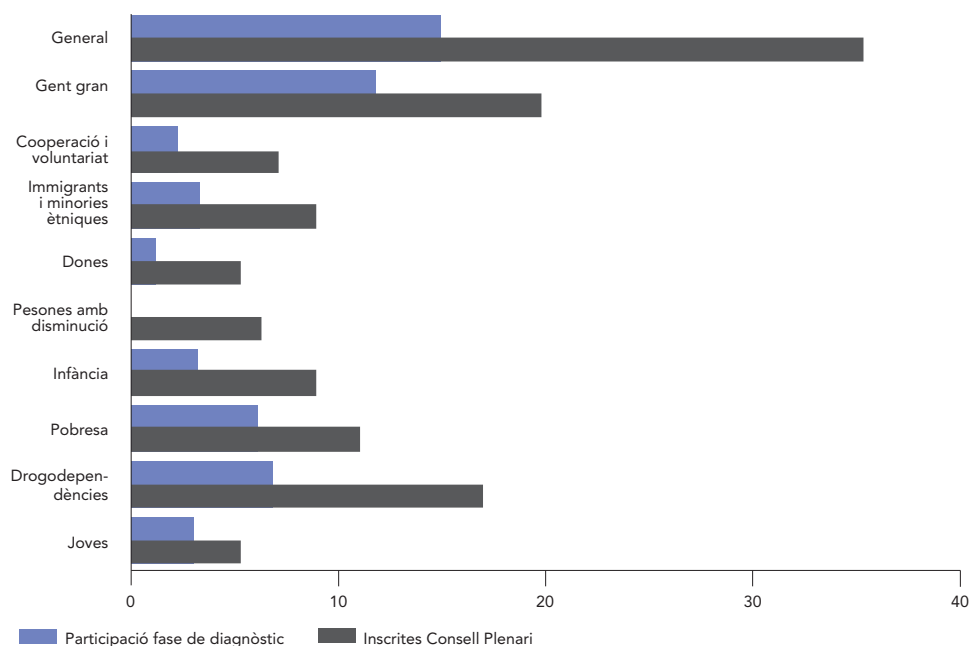
– Comissions d'objectius: per concretar els continguts de cada una de les línies estratègiques, a partir de la proposta, debat i prioritització dels objectius.

El procés d'elaboració del Pla

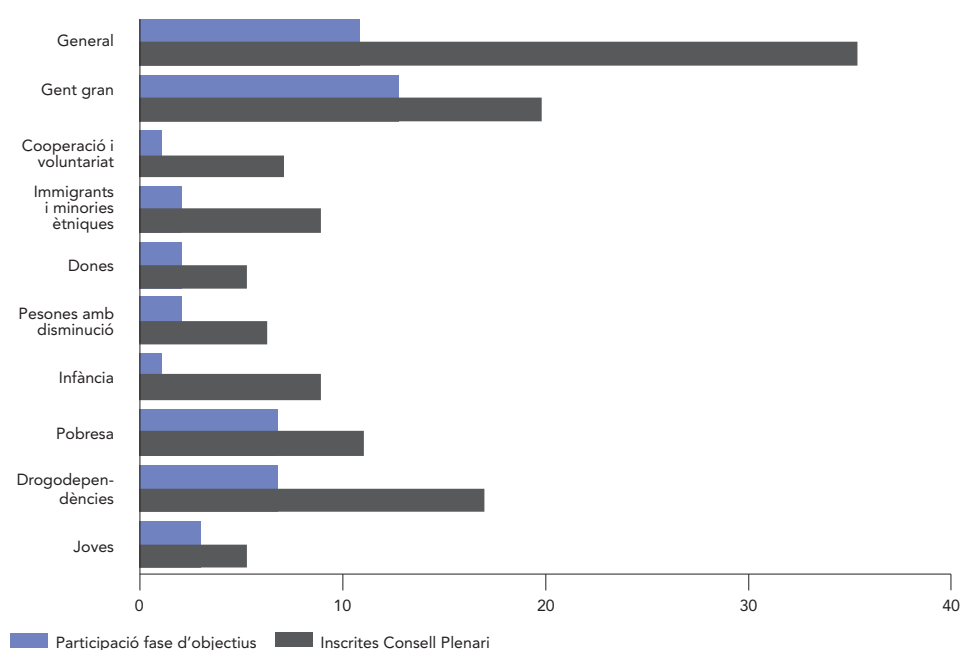
L'elaboració del Pla ha estat un procés dinàmic, que ha combinat el rigor tècnic amb la participació, per tal d'identificar d'una forma consensuada els reptes actuals dels serveis socials a la ciutat, el model de futur desitjable i la concreció d'aquells objectius que han de fer possible aquesta evolució.

El procés d'elaboració va començar el gener de 1994 i va finalitzar el març de 1995, i s'ha desenvolupat en diferents fases:

Participació a la fase de diagnòstic per sectors

Participació a la fase d'objectius per sectors

El diagnòstic de la ciutat: el punt de partença per la planificació

Com a pressupòsit bàsic del procés de planificació era necessari conèixer la situació actual dels serveis socials a la ciutat i aquells elements que condicionen el seu desenvolupament. Aquest diagnòstic té com a finalitat detectar els punts forts i els punts febles de la ciutat i del propi sistema de serveis socials, així com les oportunitats i els perills que ofereix per al desenvolupament futur.

L'anàlisi DAFO (Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats), característic d'aquest tipus de metodologia, sistematitza les principals conclusions elaborades a les comissions de diagnòstic a partir dels diferents estudis qualitius i quantitius realitzats prèviament ⁽¹⁾.

Aquí reproduïm els esquemes fonamentals al quals s'ha arribat amb l'anàlisi DAFO ⁽²⁾.

1) Estudis de la fase de diagnòstic:

- Casellas López, L., Chacón Fuertes, F., Gallego Gallego, A., i altres, Anàlisi dels entorns que condicionen el desenvolupament dels serveis socials a Barcelona, Pla Integral, 1994
- Pascual, JM., Tarragona, M., Evolució i característiques de la situació demogràfica i l'estructura social i ocupacional a la ciutat, Pla Integral, 1994
- Montserrat, J. Anàlisi de la despesa en serveis socials a Barcelona, Pla Integral, 1994
- Tarragona, M., Pallejà E., Garcia, M. Anàlisi qualitativa dels serveis socials a Barcelona, Pla Integral, 1994
- Pascual, JM., Tarragona, M. Qüestionari a les entitats membres del Consell Plenari, Pla Integral 1994
- Pascual, JM., Tarragona M.Sanahuja, R. Anàlisi de les principals temàtiques socials a Barcelona, Pla Integral, 1994

(2) Anàlisi DAFO (Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats) de les conclusions del diagnòstic del Pla Integral

Tendències de l'entorn que influeixen en la política social

Les ciutats a l'Europa mediterrània es troben immerses en un fort procés de canvi en matèria social. Els canvis en la situació social exigeixen noves formes d'actuació. El desenvolupament dels serveis universals de l'Estat del benestar als països de la UE ha permès l'accés de tots els ciutadans de dret a l'educació, la sanitat, els serveis socials, etc. Aquest fet ha incrementat, en bona mesura, la igualtat d'oportunitats.

Aquesta funció, però, és molt més difícil d'assolir en l'actualitat. Coincidint amb el canvi en el context socio-econòmic general, la política social es troba davant de nous reptes. Un d'ells és la contenció de la despesa pública sobre el PIB des de principis dels anys 80. Aquesta contenció no només dificulta molt la instrumentació de noves mesures sinó que redueix les existents, ja que s'ha de fer front al progressiu envelliment de la població que suposa un augment dels costos dels serveis, així com al nou fet de la immigració extracomunitària i a les noves bosses de pobresa, com a més significatius.

També s'incrementa l'exigència d'una major eficàcia i eficiència en la prestació dels serveis socials, i la demanda de noves formes d'organització que millorin la gestió i mobilitzin nous recursos socials i econòmics per aplicar-los a l'acció social.

Aquest esforços s'han de realitzar no tan sols per donar resposta a les pro-

Principals tendències en matèria social a les ciutats europees

Sòcio-demogràfiques

- Dualització del mercat de treball.
- Polarització social i territorial.
- Les oportunitats de mobilitat vertical ascendent es redueixen a les 2/3 parts de la població.
- Àmplia mobilitat vertical descendent.
- Millora de l'eficàcia i l'eficiència dels serveis
- Augment del preu de l'habitatge en les àrees centrals dels sistemes metropolitans.
- Diversificació en les estructures familiars.
- Dispersió geogràfica de les unitats de parentiu elemental.
- Reducció en el nombre de persones per llar.
- Consolidació de l'índex d'envelliment.
- Progressiva igualtat entre homes i dones en l'accés a la formació superior.
- Incorporació creixent de la dona en el mercat de treball.
- Immigració de tercers països.

Estat del benestar

- Foment del pluralisme en el benestar social
- Descentralització de competències en els governs locals.
- Desenvolupament de formes de cooperació públic-privada (partenariat, participació, etc.).
- Congelació o reducció de la despesa pública en serveis socials sobre PIB.
- Contractació externa dels serveis públics.
- Coordinació entre els diferents serveis de benestar.
- Foment del voluntariat.
- Reforçament del sector informal en el desenvolupament de l'atenció social.

blemàtiques esmentades, sinó també per fer front a les demandes dels 2/3 de ciutadans integrats que requereixen i demanen nous serveis. El no desenvolupament d'aquests pot crear problemes de disfuncionalitat i deslegitimació que qualsevol societat vol evitar.

Punts forts i febles de la dinàmica de la ciutat i dels serveis socials

A la ciutat, en sentit metropolità, s'han identificat els efectes de la dualització del mercat de treball, si bé els efec-

tes de la polarització social no s'han sentit, malgrat la intensificació del procés de modernització, perquè aquest ha coincidit amb un important creixement econòmic. Com mostra l'enquesta metropolitana, entre els anys 1986 i 1991 s'ha produït un increment generalitzat de la renda a tots els estrats de població, i en especial als estrats més baixos. A diferència, doncs, de no poques ciutats europees, la polarització no ha augmentat sinó que s'ha reduït com a conseqüència de la incorporació de la població en atur amb menys qualificació a la població ocupa-

da, i per tant d'un augment dels seus nivells de renda en termes absoluts.

No disposem d'estudis empírics entre els anys 1991 i 1994 per saber quina ha estat l'evolució en aquest període, però, si mantenim la mateixa hipòtesi, podríem deduir que s'hauran incrementat els processos de polarització per l'increment de l'atur, igual que, previsiblement, aquests es reduiran en l'actual etapa de nou creixement de l'ocupació.

Pel que fa a la distribució territorial de la renda a la ciutat de Barcelona, l'estudi de la Caixa d'Estalvis i Pensions, realitzat el 1991, mostra una distribució de la renda entre els districtes força igualitària. La majoria dels districtes (6) tenen una distribució molt propera a la mitjana, amb excepció de Ciutat Vella, en l'extrem inferior, i Sarrià-Sant Gervasi, en l'extrem superior; seguides respectivament de Nou Barris i les Corts, però ja amb valors més propers a la mitjana. La diferència entre els municipis de l'Àrea Metropolitana és gran, tot i que cal dir que les diferències disminueixen lentament.

Aquestes dades positives no ens poden fer oblidar que la pobresa té una realitat palesa. Segons l'estudi "Mapa de la pobresa a Barcelona" del GES, més de set mil llars d'un total de 564.000 es troben per sota de la meitat de la capacitat econòmica mitjana, és a dir, en una situació de pobresa segons els criteris definits en el II Pla de Pobresa de la UE.

Tampoc es pot oblidar que la taxa d'atur a Barcelona, i especialment l'atur estructural, és el més alt de les grans ciu-

tats europees de la UE, amb excepció de les espanyoles. Aquest fet incideix tant en les situacions de risc d'exclusió social com en les dificultats en la integració laboral de determinats col·lectius.

Així mateix, deu barris dels trenta-vuit del municipi tenen un nivell de necessitats socials superiors a més del doble de la mitjana de la ciutat: Barceloneta, Parc, Gòtic, Raval, Montjuïc, Zona Franca, Ciutat Meridiana, Vallbona, Bon Pastor, Trinitat Vella i Barri Besòs. Aquestes realitats mostren que, malgrat l'increment generalitzat, resten a la ciutat bosses de pobresa per a les quals cal una acció decidida de promoció social.

En relació a la xarxa de serveis socials a la ciutat de Barcelona, la majoria dels membres del Consell Plenari en fan una valoració positiva. L'enquesta al Consell Plenari ha posat de manifest que els serveis socials tenen una consideració similar a la mitjana de les ciutats de la UE i força millor que la resta de les ciutats espanyoles. En relació a l'oferta, més d'una tercera part del Consell Plenari considera que es inferior a la de les principals ciutats de la UE. Tot i l'esforç presupostari i la millora evident en els darrers anys, encara persisteix un diferencial respecte a altres ciutats de la UE quant a la despesa pública en general, i consegüentment en serveis socials.

Segons aquesta mateixa enquesta, la ciutat de Barcelona ha d'incrementar fonamentalment els serveis socials públics i els privats no lucratiu respecte a la majoria de les grans ciutats europees. El nivell de desenvolupament dels serveis so-

cials i de l'índex de protecció social han estat inferiors al que s'ha produït en molts altres aspectes de la vida urbana (infraestructures viàries, projecció i equipaments culturals i esportius). Aquest és un element decisiu per tal que Barcelona pugui equiparar-se a les principals ciutats europees i en especial a les grans ciutats franceses i italianes del Mediterrani.

La debilitat relativa de l'oferta constitueix un obstacle important per al futur, i en especial perquè la ciutat pugui reduir efectivament les tendències de dualització i polarització que estan produint-se a les ciutats avançades europees. Malgrat la riquesa que presenten les diferents entitats del sector privat, la seva fragmentació i grau d'organització constitueixen un altre punt feble. Un procés de cooperació públic-privat ha de comptar amb entitats fortes, organitzades, estructurades i amb capacitat de gestió.

Un altre aspecte que s'ha de tenir en compte és el fet que a la ciutat, de la mateixa manera que en el conjunt de Catalunya i de l'Estat, no es disposa d'instruments fiscals ni legals per afavorir l'entrada de recursos econòmics del sector privat en l'àmbit dels serveis socials (mecanatge, beneficis fiscals, etc.).

Si bé els recursos públics destinats als serveis socials són insuficients per atendre les necessitats actuals es fa necessari millorar també la seva distribució entre administracions així com la seva gestió, evitant ineficiències i descoordinacions.

Destaca, com a element positiu a la ciutat, el creixement en els darrers anys de les entitats privades no lucratives i del voluntariat social. El creixement de les entitats privades no lucratives s'ha produït bàsicament en nous àmbits (immigració, pobresa i cooperació internacional).

El sector privat no lucratiu permet la contractació externa de les entitats públiques i el desenvolupament de la gestió indirecta, a la vegada que multiplica l'acció dels serveis incorporant-hi el voluntariat i donant suport a l'acció dels professionals.

Malgrat aquest creixement, no podem oblidar que, a totes les ciutats de l'Estat espanyol, el sistema de serveis socials és molt jove, i amb fortes deficiències tant des de la perspectiva de la consolidació de la gestió empresarial de les entitats privades lucratives i no lucratives, com des de la perspectiva de la gestió i administració de les administracions públiques. Molt sovint les administracions públiques traslladen a les entitats privades les seves dificultats financeres, utilitzant criteris contradictoris en les seves ofertes de contractació i subvenció, que provoquen que no poques entitats presentin dues formes jurídiques: com a entitat lucrativa i com a no lucrativa.

A la ciutat de Barcelona, d'altra banda, es constata una important conflictivitat institucional entre la Generalitat i l'Ajuntament. Els estudis i les anàlisis del diagnòstic han mostrat que a totes les comunitats autònomes trobem conflictivitat institucional entre els governs regionals i els locals, però les entitats parti-

cipants en els grups de diagnòstic han ressaltat aquest fet com un important punt feble. No es pot oblidar al respecte que la nova Llei de descentralització dels serveis socials (4/1994), a diferència de l'anterior (26/1985) i de la majoria de les de altres comunitats autònomes, només ha tingut el suport parlamentari del partit de govern. Això ha significat un pas enrera respecte l'anterior llei aprovada per consens entre tots els grups polítics.

La nova Llei de descentralització del serveis socials de Catalunya (4/1994) considera totes les ciutats com a àrees bàsiques, sense establir diferències basant-se en la població i en les diferents capacitats de gestió que comporta. La llei també reconeix l'especificitat de la ciutat de Barcelona, però es remet a l'aprovació de la Carta Municipal de la ciutat. Això fa que en l'actualitat la situació sigui d'indefinió i que no existeixi el marc adequat que permeti una bona consolidació dels sistemes de serveis a la ciutat. La Carta Municipal hauria de dotar la ciutat de les competències de planificació, gestió i avaluació que li permetessin donar un pas endavant, coherent amb les tendències de l'entorn, per millorar l'eficàcia del sistema de serveis socials mitjançant un fort procés de descentralització de les competències del govern de la Generalitat de Catalunya.

Oportunitats i amenaces per al desenvolupament dels serveis socials

Atès el baix índex de polaritat social i la qualitat de l'oferta i programació del

conjunt de serveis existents a la ciutat, i en especial els públics i els privats no lucratius, Barcelona podria constituir un model alternatiu de modernització social i urbana europea.

Per a aconseguir-ho, caldria incrementar la quantitat de l'oferta i la coordinació a la ciutat del conjunt de serveis públics i privats, orientant aquest creixement d'una manera focalitzada, actuant decididament en aquells territoris i grups segregats del desenvolupament urbà.

Fer el contrari significaria un increment progressiu de la dualització i polarització socials, que en reflectir-se en l'espai urbà aprofundiria els desequilibris territorials entre els barris de Barcelona i entre els municipis de l'Àrea Metropolitana.

D'altra banda, a la ciutat s'han identificat unes tendències socials favorables a la promoció social generalitzada que cal consolidar i aprofundir, com és el fet de la incorporació de les dones a la població activa i la reducció de diferències del nivell educatiu de les dones joves en relació als homes.

Així mateix, l'increment de l'esperança de vida i el baix índex d'envelliment comparat amb les principals ciutats europees permeten desenvolupar una acció integral de promoció i participació i exigeixen, en la mesura que s'incrementa també l'índex de sobreenvelliment, potenciar l'assistència a aquest col·lectiu. Aquest darrer punt és molt important atesos els dèficits actuals en els serveis d'atenció social a la gent gran.

Principals forteses i debilitats de la ciutat de Barcelona respecte a les grans ciutats de la Unió Europea

Punts forts	Punts febles
<ul style="list-style-type: none"> • Polarització social reduïda en els darrers anys. • Millora en la distribució de les rendes. • Creixement del voluntariat social. • Increment de la població activa femenina • Nivells creixents de formació de la dona, especialment de les més joves. • Qualitat dels programes i serveis públics i serveis privats no lucratiu a la ciutat. • Desenvolupament de les entitats no lucratives en matèria social. • Creixement de la consciència solidària entre la joventut. 	<ul style="list-style-type: none"> • Alt nivell d'atur estructural que agreuja el risc d'exclusió social i dificulta la inserció laboral de determinats col·lectius. • Fortes desigualtats socials entre els municipis de l'Àrea Metropolitana. • Persistència de bosses de pobresa. • Manca de cobertura de serveis i prestacions socials. • Insuficients instruments legals i fiscals per incentivar les inversions privades en serveis socials. • Descoordinació institucional en matèria de serveis socials. • La fragmentació del sector privat no lucratiu. • Baix nivell de competències de govern local. • Existència d'un diferencial respecte a les principals ciutats de la UE pel que fa a despesa pública i, per tant, també social. • Dèficits importants en els sistemes d'informació i planificació sobre necessitats i recursos en el conjunt dels serveis socials que repercuteixen en la gestió tant de les institucions públiques com de les privades. • Dificultats en els sistemes de control i inspecció dels serveis socials.

Igualment cal reduir les barreres arquitectòniques, que amb la transformació de la ciutat ja han disminuït de forma important, i fer una ciutat amb un alt nivell d'accessibilitat per a tota la població.

Caldrà tenir en compte també la capacitat d'anticipar respostes adequades als canvis en l'estructura social i familiar, que s'estan produint amb força nor-

malitat a la ciutat i que apunten a una diversificació de les unitats convivençials.

La immigració dels tercers països constitueix una contratendència molt positiva a l'envelliment de la població, i contribueix a l'enriquiment cultural i social. No obstant això, aquest grup és el que està en uns nivells més extrems de

pobresa. Si no s'anticipen respostes integradores, pot ser un dels factors de creixement de la pobresa i marginació a la ciutat. Les situacions de pobresa afecten un col·lectiu de característiques socials, culturals, laborals i d'edat molt més ampli.

L'increment generalitzat de les exigències formatives comporta que la desigualtat ve cada cop més determinada per les possibilitats d'accés al capital cultural. Aquesta tendència cal contrarestar-la amb una política social integral de promoció social, sobretot amb els infants i adolescents.

A Barcelona, igual que a la majoria de les ciutats europees, ha crescut en els últims anys el nombre de malalts afectats per la SIDA, encara que la tendència actual és d'estabilitzar-se. Aquesta i altres noves patologies mèdiques provoquen unes noves formes d'exclusió social. Això també succeeix en el camp de la salut mental, que determina fortament les situacions de marginació i pobresa.

La problemàtica de les drogodependències canvia constantment. En l'actualitat està refrenada la població addicta a l'heroïna, però el descens en l'edat d'inici de consum d'alcohol constitueix un perill important que cal reduir.

En l'àmbit de les administracions públiques existeix el perill que es consolidi la tendència observada en els darrers dos anys en relació amb la congelació de la despesa pública global, i consegüentment en serveis socials. Pel que fa a l'organització i coordinació entre les diferents administracions es percep com una

amenança un possible agreujament en la descoordinació institucional.

D'altra banda, l'increment en els últims anys de les relacions establertes entre les administracions i el sector privat, especialment el no lucratiu, suposa una oportunitat per desenvolupar un nou model de cooperació entre el sector públic i el privat.

Aquests punts forts i febles, així com les oportunitats i amenaces per a la ciutat, són els elements que cal tenir més presents per abordar la propera fase del Pla, d'elaboració d'objectius.

Barcelona ha suportat la crisi recent, que no ha incidit greument en l'estructura existent. Ha superat el perill de disgregació i segregació socials. No es pot dir que la ciutat es trobi en una situació social greu, encara que és evident que existeixen problemes socials importants als quals cal donar una atenció prioritària com són els casos de: l'atenció a la gent gran i als immigrants de països no comunitaris, les bosses de pobresa i la forta dificultat per a col·lectius de joves i persones amb pocs recursos per accedir a l'habitatge. Territorialment les situacions problemàtiques es distribueixen per diferents barris i no podem dir que es concentrin únicament a Ciutat Vella.

El Pla Integral de desenvolupament dels serveis socials: l'objectiu central i les línies estratègiques

El diagnòstic elaborat ha permès identificar alternatives de desenvolupament dels serveis socials a la ciutat, i entre aquestes s'ha optat per aquella que

Principals oportunitats i amenaces per al desenvolupament dels serveis socials

Oportunitats	Amenaces
<ul style="list-style-type: none"> • Consolidació de la reducció de la polaritat social. • Enfortiment d'una política integral cap a la vellesa articulada participació, promoció i assistència. • Avanç en la igualtat d'oportunitats de les dones. • Reducció substancial de les barreres arquitectòniques i urbanes en general. • Anticipació d'una resposta integradora a la immigració. • Canalització dels canvis en l'estructura familiar i convivencial. • Incorporació de la dona en el mercat de treball. • Desenvolupament d'un nou model en la cooperació públic-privada. • Creació de federacions i coordinadores d'entitats per tal d'enfortir el teixit associatiu. • Cultura solidària creixent entre els joves. 	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolupament de noves formes de desigualtat social. • Emigració de joves de la ciutat per les dificultats d'accés a l'habitatge. • Consolidació de les bosses de pobresa de manera ampliada. • Increment de les desigualtats en l'accés al capital cultural en la infància i l'adolescència. • Desatenció dels malalts mentals i de la SIDA. • Progressiva reducció de l'edat d'inici a l'alcohol. • Augment dels dèficits de recursos socials. • Congelació de la despesa en serveis socials. • Agreujament en la descoordinació institucional.

s'ha considerat més desitjable per la ciutat. L'objectiu central del Pla Integral vol sintetitzar el model de desenvolupament que es considera més idoni pels serveis socials a la ciutat.

En el debat sobre els models de futur dels serveis socials a la ciutat s'han identificat tres escenaris possibles.

1r escenari

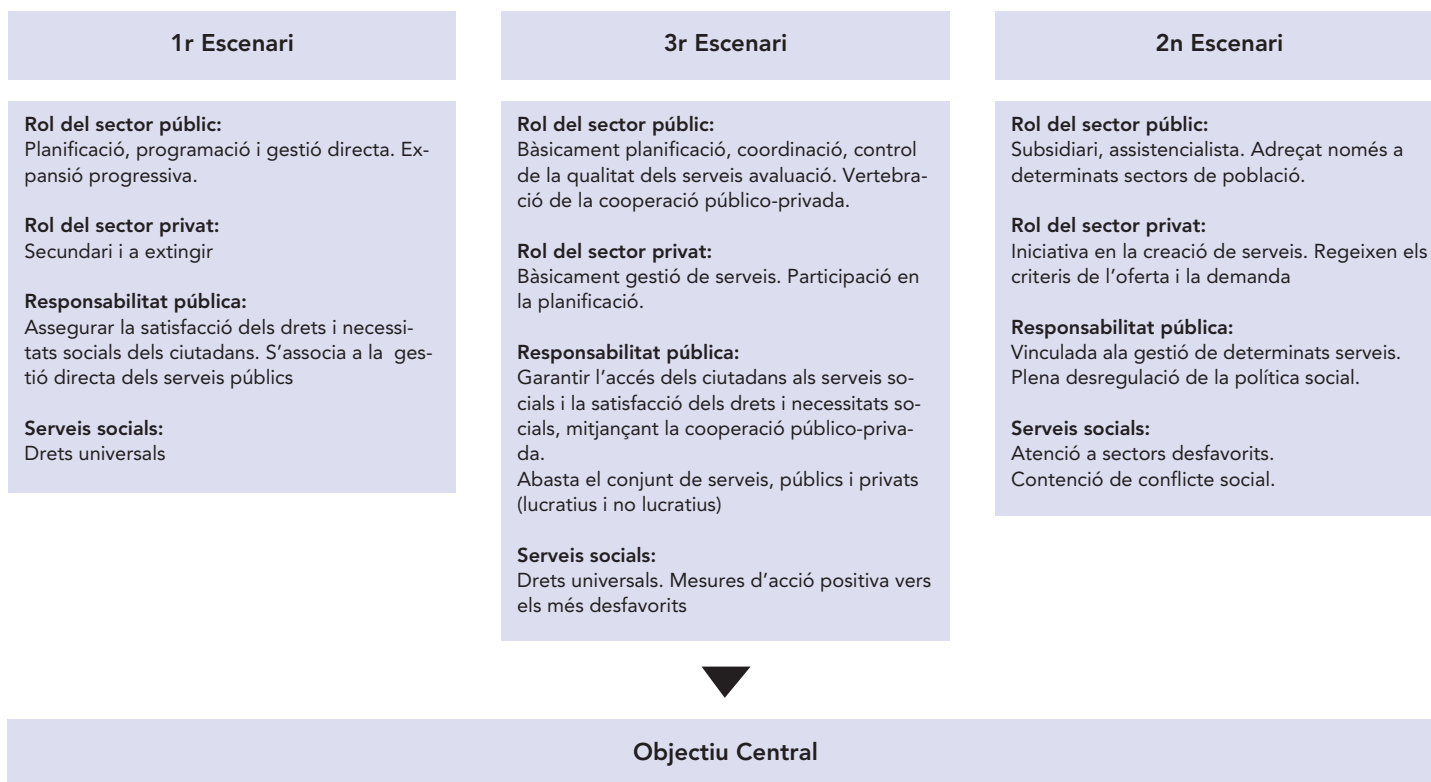
Respon a la concepció d'uns serveis socials planificats, programats i gestionats directament des del sector públic, en què el rol del sector privat i informal

es considera secundari i a extingir. Aquesta era la concepció clarament dominant en les democràcies europees durant els anys 60 i principis dels 70, i va inspirar la política socials de la majoria dels governs.

La justificació d'aquest escenari era la universalització dels serveis socials: els serveis socials es converteixen en un dret de tots els ciutadans.

2n escenari

És contrari al primer i emergeix amb força a partir de les crítiques al model

anterior, a partir dels anys 70. En aquest escenari es vol reduir al màxim el paper del sector públic i donar el màxim protagonisme a la iniciativa privada i en especial la lucrativa. La política social s'entendria impulsada des de la iniciativa privada, guiada per criteris d'oferta i demanda de serveis.

En aquest escenari el sector públic actuaria de manera completament subsidiària i, per tant, la caracterització de la seva acció seria assistencialista i dirigida a sectors de població molt concrets, des d'una visió de la política social de contenció de conflictes socials. Els serveis socials deixen de ser un dret progressiu.

3r escenari

Sintetitza les noves tesis de la gestió pública i concep el sistema de serveis socials sobre base de la cooperació pública i privada. Preten vertebrar l'acció pública i l'acció privada.

La responsabilitat pública no abasta només als serveis públics, sinó que s'amplia al conjunt del sistema de serveis socials, format tant pels serveis públics com pels privats lucratius i no lucratius. La responsabilitat pública significarà que l'Administració, com a representant dels interessos generals dels ciutadans, assegurarà la satisfacció dels drets i necessi-

tats socials, però sense associar-hi una forma de gestió concreta, sinó la que asseguri una més àmplia i eficaç cobertura de les prestacions.

És un escenari basat en una visió universalista dels serveis socials però acompanyada de mesures d'acció positiva cap els sectors més desfavorits.

És un escenari profundament descentralitzador, perquè només a nivell local és possible coordinar i concertar l'acció de la iniciativa pública i la iniciativa privada, fomentar el voluntariat i donar suport a els sistemes informals d'acció social.

L'objectiu central concreta, doncs, una determinada concepció del sistema

de serveis socials a la ciutat, que respon al tercer escenari i que parteix de l'afirmació de la responsabilitat pública del sistema de serveis socials local, com a garantia del dret dels ciutadans i ciutadanes, però també del reconeixement de la capacitat d'acció de les entitats per aconseguir millorar la capacitat i la qualitat de resposta a les necessitats dels ciutadans.

Com un primer pas per a la concreció de l'objectiu central es defineixen cinc línies estratègiques, com orientacions bàsiques que, atesa la situació actual i les tendències d'evolució analitzades, es consideren fonamentals per assolir aquest objectiu.

L'objectiu central i les línies estratègiques es configuren com a marc de re-

ferència i criteris d'actuació per a totes les entitats i institucions que han participat en el Pla.

Les institucions de la Comissió Directiva s'han compromès públicament, en la mesura dels recursos i competències de cadascuna, a fer tots els esforços necessaris per fer realitat aquest projecte col·lectiu.

Objectiu Central

Amb la finalitat de fer una ciutat més integrada i integradora, amb la solidaritat activa entre els ciutadans i ciutadanes, ens disposem a construir un model de serveis socials a la ciutat basat en la responsabilitat pública, que vertebrï la cooperació pública i privada, fomenti l'acció cívica i optimitzi la gestió dels recursos socials.

Línies estratègiques

1. Potenciar les tendències de canvi que milloren la cohesió i igualtat socials

- 1.1 Anticipar les respostes adequades als canvis en l'estructura familiar i convivencial
- 1.2 Potenciar un major equilibri en la participació i la responsabilitat d'homes i dones en els àmbits públic i privat
- 1.3 Afavorir la inserció social dels joves, fomentant el seu potencial solidari i creatiu
- 1.4 Integrar positivament la població que envelleix
- 1.5 Anticipar una resposta integradora a la immigració
- 1.6 Aconseguir la màxima integració de les persones amb disminucions com a garantia d'una ciutat solidària amb tothom

2. Millorar la capacitat de resposta davant les situacions de desigualtat i exclusió social.

- 2.1 Garantir la protecció a la infància i la igualtat d'oportunitats a la cultura i l'educació
- 2.2 Facilitar la inserció de persones amb problemes de drogodependències en un context convivencial, cultural, educatiu i laboral saludable
- 2.3 Incidir eficaçment en la superació de les situacions de pobresa

- 2.4 Disposar d'alternatives d'habitatge per a afavorir la inserció social de col·lectius en situació d'especial necessitat
- 2.5 Potenciar els recursos d'inserció laboral per a determinats col·lectius

3. Fomentar l'actuació responsable dels ciutadans, del sector públic i del sector privat en la construcció solidària de la ciutat

- 3.1 Racionalitzar la despesa pública en serveis socials a la ciutat
- 3.2 Fomentar noves fórmules per a la inversió privada en serveis socials i potenciar la seva projecció
- 3.3 Potenciar la formació continuada dels recursos humans, professionals i voluntaris i el desenvolupament de noves tecnologies i tècniques d'intervenció.
- 3.4 Enfortir els comportaments solidaris i participatius dels ciutadans
- 3.5 Afavorir la consolidació i articulació del teixit associatiu i la representativitat de les entitats

4. Articular un sistema de serveis socials local de responsabilitat pública fonamentat en la cooperació público-privada per optimitzar la gestió dels recursos socials

- 4.1 Aclarir l'àmbit de responsabilitat de la gestió dels serveis públics i l'àmbit de concertació amb la iniciativa privada
- 4.2 Consolidar i afavorir la prestació de serveis mitjançant la iniciativa privada i facilitar la creació de noves entitats de serveis
- 4.3 Garantir l'exercici de les funcions de planificació, coordinació, innovació i control de l'administració municipal sobre el conjunt de serveis socials públics i privats a la ciutat

5. Coordinar a la ciutat els serveis socials amb els altres sistemes de benestar social (sanitat, educació, habitatge, ocupació ...)

- 5.1 Enfortir l'organització territorial municipal com a base del sistema de coordinació dels serveis socials amb els diferents serveis de benestar, públics i privats, i especialment amb el sistema educatiu i sanitari
- 5.2 Identificar les necessitats de coordinació en el territori i donar-hi una resposta des de les diferents polítiques de benestar social
- 5.3 Establir estructures de coordinació amb els ajuntaments de la conurbació de Barcelona per tal de dissenyar estratègies conjuntes d'actuació.

Referències

EL SISTEMA D'INFORMACIÓ DE DROGODEPENDÈNCIES DE BARCELONA

PILAR SOLANES, LLUIS TORRALBA, TERESA BRUGAL. Àrea de Salut Pública.

El fenomen de les drogodependències amb les seves característiques massives i amb impacte social rellevant, bàsicament vinculat a l'heroïna, apareix a Barcelona a finals dels anys 70 i començaments dels 80. S'instal·la en un context de gran consum de drogues institucionalitzades com són l'alcohol, el tabac, i altres relacionades amb la prescripció mèdica com els ansiolòtics, els hipnòtics, els estimulants, etc.

L'escenari habitual dels processos de drogoaddicció és el territori. És en el context urbà on es concentren i mostren de forma més "rellevant" els problemes relacionats amb les drogues. El fenomen de la droga ha provocat una important preocupació i alarma social sobretot a partir de l'aparició del mercat il·legal i internacional del cànem, l'heroïna i la cocaïna. Aquest és un problema tant per l'efecte propi de les drogues com per les seves conseqüències negatives en el benestar d'alguns barris o zones de la ciutat i pels comportaments delictius que s'hi associen.

En conseqüència les entitats ciutadanes, les associacions de veïns, etc. exposen els seus problemes o presenten les seves propostes als Ajuntaments, que són les seves referències institucionals més properes i conegudes.

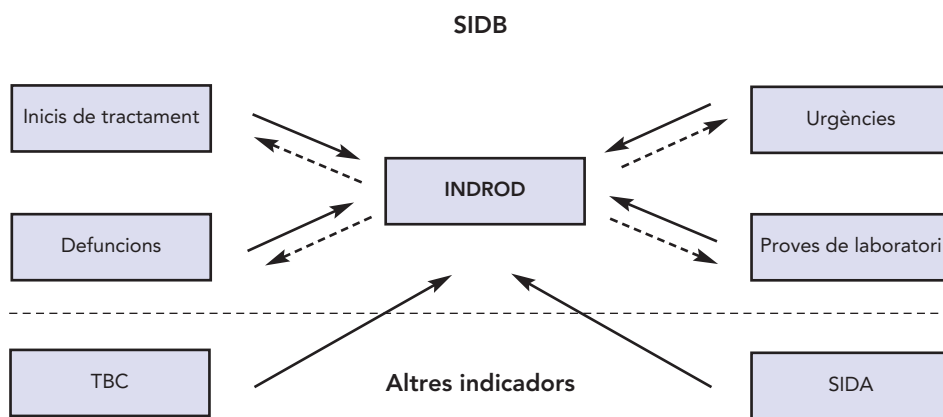
En aquest sentit, i des de les seves responsabilitats, l'Ajuntament de Barcelona fou el primer de tot l'Estat que va començar a donar una resposta específica al problema de les drogodependències.

Per tal de poder abordar el problema des d'una perspectiva més global de ciutat que conduís les diferents interven-

cions cap a un sistema de resposta més eficaç, es va crear el Pla Municipal d'Acció sobre Drogodependències (PMAD) l'any 1988. Per poder adequar les línies d'intervenció a la realitat existent es va crear el mateix any el Sistema d'Informació de Drogodependències de Barcelona (SIDB), seguint l'esquema general proposat pel Plan Nacional de Drogues i el Pla

de Drogodependències de la Generalitat de Catalunya.

El Sistema d'Informació de Drogodependències de Barcelona és un programa de recollida sistemàtica de dades sobre abús de drogues il·legals, dissenyat per avaluar la seva magnitud i evolució a ciutat de Barcelona, s'ha configurat com a una eina indispensable

Indicadors del sistema d'informació de drogodependències de Barcelona

Inicis de tractament

La informació s'obté dels registres de pacients dels centres de tractament de la ciutat de Barcelona

Urgències per drogues

Es recullen les urgències en consumidors de drogues il·legals dels hospitals de referència de Barcelona, així com del Servei Coordinador d'Urgències de Barcelona (SCUB-061)

Mortalitat per reacció aguda adversa a drogues

La informació s'obté a través de la recollida activa de les dades a partir del registre de l'Institut Anatòmic Forense de Barcelona (IAF).

Altres indicadors sanitaris

- Anàlitzes de laboratori practicades centres municipals de tractament dependents del Pla Municipal d'Acció sobre Drogodependències (PMAD).
- Registre de SIDA de Barcelona (Servei d'Epidemiologia de l'IMS)
- Registre de tuberculosi de Barcelona (Servei d'Epidemiologia de l'IMS)

ble per a la planificació, el seguiment i l'avaluació de les intervencions a la ciutat.

Els objectius del SIDB són, a grans trets, els següents:

- Delimitar la població toxicòmana de manera fiable.
- Descriure les característiques socio-demogràfiques i de consum dels ad-

dictes notificats amb la finalitat d'identificar els grups diana per a les diverses intervencions, especialment els programes de prevenció.

- Identificar el policonsum de drogues en els addictes a drogues il·legals.
- Monitoritzar l'impacte dels diferents sistemes de tractament sobre el col·lectiu d'addictes, mesurant el grau de

retenció i curació que una teràpia determinada pugui tenir.

L'elecció de les fonts de nodriment del SIDB, tenint present la característica de fenomen ocult, va obligar a escollir diferents recursos socio-sanitaris amb els quals contacten els usuaris de drogues. Així, les urgències hospitalàries relacionades amb l'ús de drogues, les demandes

Prevalença d'usuaris de drogues il·legals residents a Barcelona, segons sexe. Any 1993.

Sexe	N	Percentatge	Taxa
Homes	8.370	75,4	208,2
Dones	2.722	24,5	66,4
Total	11.092	100,0	136,6

No consta sexe en dos casos
 Taxes x 10.000 hab. referides a la població de 15-49 anys

Evolució dels inicis de tractament

	1991	1992	1993	1994
Primeres visites il·legals	1.971	3.260	2.859	2.899
Primeres visites alcohol	590	1.369	1.010	1.531
Pacients en metadona a 31 de desembre de cada any	449	1.238	1.483	1.608

Evolució trimestral de l'indicador de mortalitat per reacció aguda adversa a drogues. Nombre total, increment percentual i mitjana trimestral. (Barcelona 1983-3r trimestre 1994)

Any	Trimestres				Total	Incr.%*	Mitjana trimestral
	1r	2n	3r	4t			
1983		6	4	9	19		4,8
1984	9	6	8	10	33	73,7	8,3
1985	16	7	8	14	45	36,4	11,3
1986	4	9	7	14	34	-24,2	8,5
1987	16	14	10	12	52	52,9	13,0
1988	19	16	41	26	102	96,2	25,5
1989	27	51	44	50	172	68,6	43,3
1990	20	31	43	45	139	-19,7	34,8
1991	37	36	52	34	159	14,4	39,8
1992	51	39	36	34	160	0,6	40,0
1993	43	42	41	25	151	-5,6	37,7
1994	35	34	34				

* Increment percentual = (x-y/y)100, essent "x" el nombre d'urgències de l'any, i "y" el nombre de morts l'any anterior

de tractaments específics de drogodependències, el diagnòstic de tuberculosi i de SIDA, les proves de laboratori bioquímiques i immunològiques, així com les defuncions, són les fonts que constitueixen el SIDB.

En les diferents taules es presenten els principals resultats obtinguts en el decurs de 1994, relatius a l'any 1993.

El SIDB ens ha permès conèixer, amb una certa aproximació, el nombre de persones que en algun moment han demanat ajut en qualsevol centre d'atenció per problemes relacionats amb la seva addicció a substàncies il·legals. Així, fins l'any 93, hem contactat amb 11.094 persones diferents.

D'altra banda, es constata una esta-

bilització relativa pel que fa a la mortalitat per sobredosi, així com una tendència al decreixement de les urgències hospitalàries per drogues.

L'increment en la capacitat per atendre més pacients en la xarxa de drogodependències i l'evolució del nombre de pacients en manteniment amb metadona ens indica una millora en l'organit-

Evolució trimestral del nombre d'urgències hospitalàries en addictes a drogues il·legals. Urgències totals, increment percentual i mitjana. Barcelona 1r trimestre 1990-3r trimestre 1994

Trimestre	Hospitals				Total	Incr.%*	Mitjana trim.
	Clínic	St.Pau	Vall Hebron	H.Mar			
1990/1	321	89	296	701	1.407		
1990/2	344	107	212	497	1.160		
1990/3	331	127	266	642	1.366		1.256
1990/4	257	125	232	478	1.092		
1991/1	376	92	248	437	1.153		
1991/2	434	105	273	520	1.332		
1991/3	460	114	254	587	1.415	1,05	1.269
1991/4	452	79	181	466	1.178		
1992/1	357	102	201	399	1.059		
1992/2	378	105	207	487	1.177		
1992/3	377	86	205	512	1.180	-11,1	1.130
1992/4	384	100	186	434	1.104		
1993/1	329	86	169	393	977		
1993/2	324	95	177	370	966		
1993/3	317	86	184	450	1.037	-15,4	956
1993/4	287	80	148	328	843		
1994/1	326	89	140	368	923		
1994/2	328	64	156	405	953		
1994/3	334	78	189	434	1.035		
Total	6.716	1.809	3.924	8.908	21.357		

* Increment percentual = $(x-y)/y \cdot 100$, essent "x" el nombre d'urgències de l'any en curs i "y" el nombre d'urgències de l'any anterior

zació dels recursos assistencials existents a a la nostra ciutat, que es descriu en el mapa.

Així doncs, el SIDB es constitueix com a instrument clau per al coneixement

de la dimensió del problema a la ciutat, sobretot de les drogues il·legals. L'esforç durant aquests anys ha estat centrat en la seva qualificació, sent a hores d'ara reconegut com un dels sistemes

més potents de les ciutats europees. Els resultats del coneixement han pogut ja donar fruit aplicant nous programes d'intervenció i qualificant els que ja existeixen.

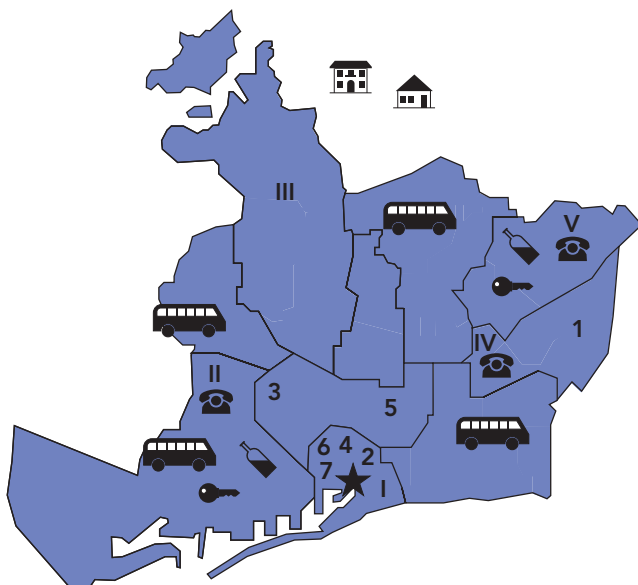
Evolució anual dels casos de SIDA en drogoaddictes i del total de casos, nombre absolut i percentatges. Barcelona 1984-94. Casos detectats fins el 15-10-1994

Any	Casos de SIDA en UDVP	Total de casos de SIDA	% SIDA en UDVP ⁽¹⁾
1984	2	8	25,0
1985	4	16	25,0
1986	24	53	45,3
1987	70	137	51,1
1988	149	268	55,6
1989	181	353	51,3
1990	226	430	52,6
1991	208	449	46,3
1992	227	478	47,5
1993	204	417	48,9
1994 ⁽²⁾	196	348	56,3
Total	1.521	2.955	51,5

(1) Percentatges respecte el nombre total de casos de SIDA cada any

(2) Només d'inclou els 3 primers trimestres de 1994. Aquest any s'afegeix la TBC pulmonar en HIV + com a criteri de SIDA,

Xarxa Assistencial de Barcelona

A. Recursos específics municipals

Centres d'atenció i seguiment municipals:

- I CAS Barceloneta
- II CAS Sants
- III CAS Sarrià
- IV CAS Garbívent
- V CAS Nou Barris

- Bus Metadona
- Comunitat terapèutica
- Centre d'acolliment

B. Centres de reinserció

- Taller d'alcohol
- Centres d'activitats
- Pisos terapèutics

C. Recursos inespecífics

Serveis sanitaris, socials i infermeria de presons

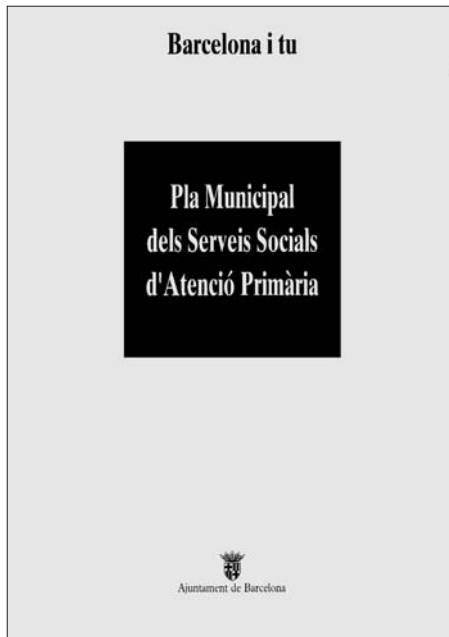
Associacions de pobresa

Altres centres assistencials específics:

- 1 Casa Bloc
- 2 Unitat drogodependències de la
- 4 Servei de prevenció i orientació de toxicomanies (SPOTT)
- 5 Unitat de toxicomanies St. Pau-CITRAN
- 6 Servei de toxicomanies de Creu Roja
- 7 Càritas
- SAPS (Servei d'Atenció i Prevenció Sòcio-Sanitària)

EL PLA MUNICIPAL D'ATENCIÓ PRIMÀRIA

MARGARIDA SÀIZ. Àrea d'Afers Socials i Joventut

El Pla Municipal dels Serveis Socials d'Atenció Primària de l'Ajuntament de Barcelona és el document polític-administratiu que defineix el model metodològic i organitzatiu que ha d'orientar el funcionament de la xarxa pública de serveis socials d'atenció primària polivalent a Barcelona.⁽¹⁾

Aquest Pla té dos nivells de concreció:

a) Un marc general que va ser encarregat a Pilar Malla per l'alcalde de Barcelona, a proposta de l'Àmbit de Benestar Social.

b) Una concreció operativa en la qual s'expliciten els referents teòrics i s'estableixen una sèrie de criteris organitzatius per a la seva aplicació que ha estat elaborada per l'Àrea d'Afers Socials i Joventut, d'acord amb les seves competències, amb la col·laboració de l'Àmbit de Descentralització i Relacions Ciutadanes.

El Pla d'Atenció Primària i les propostes per al seu desplegament s'aproven per la comissió de Govern entre finals de l'any 1993 i principis de l'any 1994.

La finalitat del Pla és la racionalització de l'actuació municipal i l'homogeneïtzació del model de prestació dels serveis socials d'atenció primària, definint els següents objectius generals:

1) Concretar els criteris bàsics que han de garantir una igualtat en l'accés i l'atenció als ciutadans des dels serveis socials d'atenció primària.

2) Definir la plantilla dels serveis socials d'atenció primària de l'Ajuntament, clarificant perfils, funcions i composició dels equips, i establint les ràtios adequades.

3) Ordenar la xarxa de serveis socials d'atenció primària per tal de facilitar el desenvolupament de les competències pròpies de les diferents parts de l'organització municipal implicada.

4) Establir criteris que permetin avançar en la coordinació dels serveis socials municipals amb els de la iniciativa privada, pel que fa a l'atenció primària.

5) Establir mecanismes que permetin millorar la cooperació i coordinació interinstitucional, especialment amb la Generalitat de Catalunya, respecte a l'Atenció Primària.

6) Racionalitzar i rendibilitzar el màxim de recursos (infraestructurals, professionals i econòmics) a fi de garantir més i millor atenció als ciutadans.

En el Pla s'aborden, entre altres temes, els que han de ser els eixos bàsics d'actuació dels serveis d'atenció primària, les competències de l'Àrea Central i

les dels districtes, la coordinació entre l'atenció primària i els serveis d'atenció secundària o especialitzada.⁽²⁾

De tots aquests temes, el Pla en desenvolupa i concreta la majoria i n'assenyala d'altres que queden pendents de desenvolupament posterior. Al mateix temps, determina a qui correspon la responsabilitat de completar els temes que queden oberts i que, un cop aprovats per

1. Segons la Llei 4/1994, de 20 d'abril, d'administració institucional, de descentralització de desconcentració i de coordinació del sistema català de serveis socials (DOGC núm. 1.890, de 29.04.94) els Serveis Socials d'Atenció Primària constitueixen el punt d'accés immediat al Sistema Català de Serveis Socials, el primer nivell d'aquest i el més proper a l'usuari i als àmbits familiar i social. Els serveis socials d'atenció primària es presten mitjançant equips multiprofessionals, l'àmbit d'actuació dels quals és l'àrea bàsica de serveis socials, zonificada segons la programació de cada administració competent.

Aquests equips desenvolupen funcions d'informació, orientació i assessorament, de treball social comunitari i de detecció i prevenció, formulen propostes de derivació als serveis socials d'atenció especialitzada, apliquen tractaments de suport a persones, famílies i grups i gestionen els serveis d'atenció domiciliària i els altres que siguin determinats per via reglamentària.

– Segons el document "L'Atenció Primària que volem". Federació Catalana de municipis. Març 1991, els Serveis Socials d'Atenció Primària "són un punt d'accés immediat. Estan a prop de la família i de l'entorn social del ciutadà. Apleguen les actuacions, serveis i prestacions que es fan en la comunitat, amb la comunitat, des de la comunitat; amb els objectius d'afavorir el desenvolupament, la promoció dels individus, la solidaritat, la participació ciutadana, aconseguir la plena integració social de les persones i actuar per prevenir i/o eliminar les causes i factors de la marginació, la inadaptació, la discriminació, la malaltia o el risc social...".

2. "Els serveis socials d'atenció especialitzada, juntament amb els equipaments corresponents, constitueixen el nivell d'actuació específica dirigida al diagnòstic, la valoració, el tractament, el suport i la rehabilitació dels dèficits socials de les persones pertanyents a col·lectius o segments de la població caracteritzats per la singularitat de llurs necessitats.

Aquests serveis actuen mitjançant professionals especialitzats i, segons els casos, amb recursos comunitaris, diürns o residencials, o amb altres recursos que siguin adequats." (Llei 4/1994, de 20 d'abril)

les instàncies tècniques i polítiques pertinents, formaran part del propi Pla.

Per tal d'afavorir l'aplicació del Pla al conjunt de l'organització municipal implicada s'ha constituït una comissió integrada per membres representants de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut, l'Àmbit de Benestar Social i l'Àmbit de Descentralització, que haurà de fer el seguiment del procés de desplegament del Pla, donar la conformitat als documents –propostes que s'elaborin sobre els temes pendents de desenvolupament i avaluar el procés d'aplicació del Pla i els resultats obtinguts.

L'aplicació i posterior avaluació del Pla Municipal dels Serveis Socials d'Atenció Primària és un gran repte i també el punt de partida d'un procés que tot just s'inicia i que ha de permetre avançar cap a una major racionalitat i qualitat en la prestació d'aquests serveis al ciutadà.

Factors que justifiquen l'elaboració del Pla.

El Pla és el resultat de la confluència de dos factors: la necessitat d'ordenació dels serveis socials d'atenció primària (SSAP) amb criteris homogenis en l'àmbit de ciutat, i la competència i capacitat municipal per fer-ho.

La necessitat d'ordenació i homogeneïtzació en l'àmbit de ciutat.

Els serveis socials d'atenció primària són molt joves a tot l'Estat espanyol. El març de l'any 1980 l'Ajuntament de

Barcelona va posar en marxa l'embrió dels que avui anomenem serveis socials d'atenció primària, amb la contractació dels primers treballadors socials que van ser destinats als diferents districtes municipals de la ciutat.

Més jove encara és el marc legal que ordena els serveis socials a Catalunya.⁽³⁾

En aquest context, cal fer referència a dos fets clau que han influït decisivament en l'evolució dels SSAP a l'Ajuntament de Barcelona:

– La descentralització, el 1985, dels serveis socials territorialitzats cap als Consells Municipals dels Districtes de la ciutat.

– La integració dels serveis socials en els serveis personals, iniciant així un procés que, a la pràctica, ha seguit diferents camins.

Si la dècada del 80 va estar marcada a l'Ajuntament de Barcelona pel creixement i la consolidació dels recursos destinats a la prestació d'aquests serveis (professionals, infraestructurals, etc.), la dècada dels 90 ha d'acabar aquest procés de consolidació i avançar decididament en la racionalització dels recursos, dels criteris metodològics i organitzatius i, per tant, de la prestació dels serveis.

En l'actualitat, la xarxa de SSAP a l'Ajuntament de Barcelona està composta per 30 centres de serveis socials territorialitzats i una Oficina Permanent d'Atenció Social de ciutat, amb una plantilla de prop de 300 professionals, assistents socials, educadors i treballadors familiars que conformen les Unitats Bàsiques d'Atenció Social Primària

(UBASP) amb el suport d'equips tècnics (psicòlegs, advocats, etc.).

La competència de l'Ajuntament de Barcelona en l'ordenació i homogeneïtzació dels serveis socials d'atenció primària en l'àmbit de ciutat.

“La proposta de definir un Pla Municipal dels Serveis Socials d'Atenció Primària forma part de l'esforç de l'actual consistori per consolidar i millorar la xarxa pública de serveis socials d'atenció primària a la ciutat. Aquest esforç respon a una de les prioritats de la política social dins l'actual mandat i al plantejament de situar com a criteri fonamental de l'actuació municipal l'assumpció de les competències pròpies i obligatòries que en aquest cas, i com estableix la Llei de serveis socials de Catalunya, són la programació i gestió dels serveis socials d'atenció primària”.⁽⁴⁾

Criteris que s'han tingut en compte en l'elaboració del Pla.

a. Els SSAP són uns serveis públics.

Això vol dir que han d'estar pensats d'acord amb de les necessitats i característiques del ciutadà (sigui aquest un individu, una família o un col·lectiu més ampli - grups, comunitats).

3. Vegeu *Legislació bàsica del sistema català de Serveis Socials*: Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya. Col·lecció Dret dels Serveis Socials, 6. Barcelona, 1994.

4. *Pla Municipal dels Serveis Socials d'Atenció Primària*: (Presentació). Ajuntament de Barcelona, 1994.

Per tant, el seu disseny organitzatiu ha d'adaptar-se a les necessitats i possibilitats del ciutadà i no a la inversa.

b. Homogeneïtzació de criteris .

S'ha de garantir que el lloc de residència no sigui, a la pràctica, un factor de desigualtat quant als criteris de prescripció dels SSAP, o dit d'una altra manera: s'han de garantir uns mínims criteris comuns a l'hora de donar resposta a les mancances socials, de manera que les respostes a una mateixa situació de necessitat no siguin diferents i contradictòries segons com sigui l'equip professional que hi intervingui i la zona o el districte de residència de la persona o col·lectiu afectats.

c. El marc legislatiu vigent.

El Pla Municipal dels SSAP té com a punt de partida obligat el marc legislatiu vigent i assumeix plenament les competències assignades als Ajuntaments per Lleis reguladores dels serveis socials a Catalunya: Programar i gestionar els SSAP d'àmbit municipal.

d. La conceptualització.

En el disseny del Pla s'ha partit de la nostra realitat actual per marcar les tendències de futur que es volen impulsar i que responen a una determinada concepció dels serveis socials i, particularment, dels Serveis Socials d'Atenció Primària.

És per això que s'hi expliciten quins són els referents teòrics que justifiquen els criteris escollits.

e. L'aprofitament de l'experiència adquirida.

Aquest Pla s'ha fet amb "memòria històrica", rescatant tots aquells ele-

ments i criteris que al llarg d'aquests anys s'ha comprovat i demostrat que són útils, necessaris i actuals. En conseqüència, molts aspectes del seu contingut no són nous per al professional o el polític.

El criteri aplicat ha estat clar des de l'inici: s'ha volgut aprendre de l'experiència a l'hora de definir els criteris metodològics i organitzatius que figuren al Pla.

Continguts més rellevants del Pla.

1) Situa els serveis socials en el context dels serveis personals

Els serveis personals no es configuren a partir de la desaparició de l'especificitat de cada una de les àrees que la integren, sinó a partir de dos elements claus:

a. Un espai comú d'anàlisi de la realitat social que permeti:

– Establir prioritats a partir del coneixement global de les expectatives i aspiracions de la població, necessitats no satisfetes, problemàtiques i/o situacions de malestar social.

– Dissenyar estratègies d'actuació a partir del coneixement de les característiques i dinàmiques de la població i del seu entorn.

b. Oferir serveis i actuacions integrals i sectorials segons les característiques de les situacions prioritzades com objecte de la intervenció pública i de l'impacte que es vulgui tenir.

És a dir, l'organització municipal ha de donar respostes integrades en les quals s'implementin recursos de diferents sistemes (serveis socials, sanitat, ensenyament, cultura, etc.) sempre que

la situació objecte de la intervenció ho requereixi.

Paral·lelament cada sistema de serveis donarà respostes sectorials quan això sigui el més idoni o convenient des de criteris d'eficàcia i eficiència en funció dels resultats que es volen obtenir.

2) Defineix l'actuació dels SSAP a escala individual i col·lectiva.

La intervenció professional des dels Serveis Socials d'Atenció Primària parteix de les aspiracions, mancances, problemes i/o situacions de malestar social de la població. Aquest caràcter social té diferents significacions que poden donar-se de forma independent o simultània. Volem destacar-ne dues :

– Una causalitat que té la seva arrel en les característiques i dinàmiques d'una societat determinada.

– Una reacció de la societat enfront de les mancances i/o problemes que afecten determinats individus/famílies o grups socials, i que pot oscil·lar des de l'oferta solidària d'ajut i resposta, fins a una actitud d'indiferència o clarament de rebuig i marginació.

Les formes de manifestació d'aquest caràcter social són individuals i/o col·lectives.

Així doncs, la resposta que s'ha de donar es concreta en actuacions individualitzades/familiars, grupals i/o comunitàries.

3) Determina quin és l'equipament bàsic territorialitzat de prestació dels SSAP : el Centre de Serveis Socials.

El Centre de Serveis Socials es defineix com l'equipament públic dirigit a

prestar serveis socials de caràcter general a tota la població resident al seu àmbit d'actuació. És un equipament de caràcter comunitari, dotat dels equips tècnics, incloses les Unitats Bàsiques d'Atenció Social Primària, i els mitjans necessaris que donin suport a les prestacions bàsiques.

El Centre de Serveis Socials té com a propis:

- Un espai físic diferenciat dels destinats a la prestació d'altres serveis i actuacions.

- Uns equips professionals que hi són destinats.

- Uns mitjans financers, humans i materials propis.

El Centre de Serveis Socials pot ser un equipament independent o estar ubicat dins d'altres infraestructures de caràcter polivalent (centres cívics, centres de serveis personals...).

Cada Centre de Serveis Socials ha d'estar dotat, com a mínim, del següent personal:

- Un/a director/a del centre.

- Els membres de les Unitats Bàsiques d'atenció social polivalent (UBASP), assistents socials, educadors i treballadores familiars.

4) Unifica els horaris de funcionament dels centres de serveis socials.

Un equipament de les característiques del Centre de Serveis Socials hauria d'estar obert matí i tarda, de dilluns a divendres. En la mesura en què en la situació actual això no es pot garantir a tota la ciutat, en la concreció organitzativa del Pla es defineix un horari mínim exigible a tots els centres, que és el següent:

Matins: de dilluns a divendres, de 9h a 14h

Tardes: dimarts i dijous, de 16h a 20h.

5) Assigna un paper d'especial relevància al director/a del Centre de Serveis Socials.

La funció de direcció d'aquest centre implica, a grans trets, les tasques següents:

- Garantir una adequada organització per a la prestació de serveis d'atenció primària, tant pel que fa a la gestió dels recursos humans com pel funcionament global del centre que presta serveis socials en els seus aspectes infraestructurals i pressupostaris.

- Donar suport tècnic i orientar els professionals de les UBASP respecte als projectes d'actuació, ja es tracti d'atenció individualitzada/familiar, grupal i/o comunitària, i assumir la responsabilitat tècnica dels programes pel que fa a la planificació, el seguiment i el control executiu dels projectes i a l'avaluació.

- Garantir l'adequació dels criteris globals de serveis socials de ciutat a la realitat i característiques de la zona o de la població que s'ha d'atendre.

- La representació institucional dels Serveis Socials d'Atenció Primària en l'àmbit de la seva competència.

6) Defineix un circuit organitzatiu d'atenció individualitzada i/o familiar.

- La recepció : el recepcionista és la persona que atén en primera instància el ciutadà (personalment o telefònicament) i l'orienta cap al professional corresponent.

- El servei de primeres visites

Ens referim a un procés que s'inicia a partir d'una demanda i que finalitza quan es dóna una orientació determinada després d'haver recollit informació necessària per arribar a una valoració i a una orientació posterior. Aquest servei es presta diàriament i el perfil professional al qual correspon atendre les primeres visites és el de treballador social.⁵⁾

- El servei de tractament.

Per tractament entenem el conjunt de mitjans posats en pràctica i d'intervencions fetes per tal de satisfer una necessitat social o de resoldre un problema que requereix una intervenció des dels serveis socials d'atenció primària. És a dir, el tractament seria la fase o moment de la intervenció professional en què, prèvia identificació i valoració del que passa i en quins aspectes i de quina manera s'hi pot intervenir, i si cal fer-ho, establir objectius de contenció, modificació i/o prevenció de la situació objecte de la nostra intervenció.

Per casos de tractament s'han d'entendre aquells que estan oberts i en els quals hi ha una intervenció professional per prevenir, contenir i/o modificar una situació determinada.

Els professionals que presten aquest servei són assistents socials, educadors socials i treballadors familiars.

En alguns casos pot incorporar-se també el psicòleg i/o advocat de l'equip

---

5. Aquest servei es presta diàriament en l'horari següent: dilluns, dimecres i divendres de 9h a 12h del matí; i dimarts i dijous, a les tardes, de 17h a 20h.

de suport tècnic als professionals dels serveis socials d'atenció primària polivalent, amb una funció d'assessorament i/o d'intervenció directa amb l'usuari/família.

7) Expressa la necessitat d'ordenar, sistematitzar i tractar informàticament les dades derivades de l'atenció individualitzada i/o familiar al ciutadà.

L'aplicació del projecte d'informació de la informació generada i obtinguda a través de l'atenció individualitzada i/o familiar, conegut com a "Projecte usuari/família", és un element bàsic per aconseguir:

- Un coneixement més acurat de la realitat social i de l'activitat professional.
- Una planificació i programació dels serveis socials municipals més ajustada a la realitat social i més eficient.

Aquest projecte comporta, d'una banda, la dotació d'infraestructura informàtica a tots els centres de serveis socials i, d'una altra, la formació i suport tècnic als professionals per tal de poder garantir la seva aplicació.

El desplegament del Projecte usuari-família es va iniciar l'any 1993 i ha finalitzat en el primer semestre de 1995.

8) Determina les ràtios mínima i estàndard a la ciutat en aplicació de la normativa vigent.

Millorar i consolidar els serveis socials d'atenció primària comporta dimensionar adequadament la plantilla a les necessitats de la ciutat i eliminar la precarietat de la contractació dels professionals que integren els equips.

Per donar la dimensió adequada a la plantilla cal definir-la i quantificar-la se-

gons unes ràtios determinades, per valorar quines són les mancances de personal que hi ha.

Per eliminar la precarietat en la contractació dels equips cal garantir que les places dels professionals de l'Atenció Primària Polivalent de Serveis Socials formin part de la plantilla de l'Ajuntament de Barcelona, amb tot el que això comporta.

A l'Ajuntament de Barcelona hi ha UBASP territorialitzades que estan adscrites als Consells Municipals de Districte, i UBASP centralitzades depenents de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut (els Equips d'Inserció Laboral i l'Equip d'Atenció Polivalent d'Urgències de l'Oficina Permanent d'Atenció Social).

Pel que fa a les ràtios que cal aplicar, la Generalitat estableix una ràtio d'una UBASP (assistent social, educador social, treballador familiar) per cada 15.000 habitants, que pot ser modificada segons els indicadors de necessitat social.

D'acord amb aquestes proporcions, a Barcelona li corresponen 110 UBASP, quantitat que, en l'actualitat, no està coberta, a les quals cal afegir 6 UBASP territorialitzades depenents de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut, que actuen en l'àmbit de tota la ciutat.

D'altra banda, en el cas de Barcelona resulta evident que reuneix un conjunt de característiques que li confereixen un grau de complexitat important, amb zones geogràfiques i sectors de població en els quals l'índex de necessitat social és elevat o, fins i tot, molt elevat. Resulta obvi que la possibilitat prevista al

II PAS de correcció de la ràtio ha de ser aplicada a la ciutat de Barcelona.

Per fer-ho s'ha partit d'una proposta anterior de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut, actualitzada segons els nous indicadors demogràfics i econòmics de la ciutat, i segons les recomanacions del Pla d'Actuació Social de la Generalitat (PAS).

Considerant tots aquests aspectes, queden definides quatre tipus de zones:

A. Zones amb baix índex de necessitats socials: 1 UBASP/20.000 habitants

B Zones amb índex mitjà de necessitats socials: 1 UBASP/15.000 habitants

Ràtio Mínima

Dependència	Nre. UBASP	Nre. Professionals
Districtes	110	132 Assist. socials 99 Educadors 99 Treball. familiars
Total districtes		330
Àrea	6	9 Assist. socials 9 Educadors
Total	116	348

Ràtio Estàndard

Dependència	Nre. UBASP	Nre. Professionals
Districtes	138	166 Assist. socials 124 Educadors 124 Treball. familiars
Total districtes		414
Àrea	6	9 Assist. socials 9 Educadors
Total	144	432

C. Zones amb un índex elevat de necessitats socials: 1 UBASP/10.000 habitants

D. Zones amb un índex molt elevat de necessitats socials: 1 UBASP/5.000 habitants

Aplicant aquesta ràtio al conjunt de la ciutat, resulten un total de 138 UBASP territorialitzades, distribuïdes en els districtes segons l'ordre que ocupen en funció del conjunt d'indicadors utilitzats.

A partir d'aquest moment, denominarem "Ràtio mínima" la proposada per la Generalitat (1 UBASP x 15.000 h.) sense aplicar-hi elements correctors en funció dels indicadors de necessitat social, i "Ràtio estàndard" a la que resulta un cop es tenen en compte.

Atès que amb la plantilla actual estem molt allunyats de la Ràtio estàndard (138 UBASP), un objectiu prioritari del Pla és aconseguir les 110 UBASP territo-

rialitzades que marca la "Ràtio mínima" abans de finalitzar l'any 1995, i que serien distribuïdes en els districtes segons el conjunt d'indicadors de necessitat social.

9) Determina l'elaboració d'un pla de formació adreçat als professionals i treballadors municipals implicats: directors/es dels centres de serveis socials, assistents socials, educadors socials, psicòlegs dels equips de suport tècnic, recepcionistes dels centres de serveis socials.

RESUMEN

Resumen/Summary

Perfil Social

EVOLUCIÓN SOCIAL EN BARCELONA, 1981-1994

En este artículo se ofrece una selección de los indicadores sociales más relevantes para observar la evolución de la ciudad en los últimos años. Entre ellos destacan los indicadores demográficos (reducción progresiva de población, resultado de un crecimiento natural negativo y de un saldo migratorio también negativo, que se produce en el marco metropolitano de la ciudad); la estructura de la población (progresivo envejecimiento, mayor número de personas mayores de 65 años que menores de 14) y cambios en la estructura familiar (disminución del tamaño de los núcleos familiares, menos hijos y más tarde y aumento de los hogares unipersonales y monoparentales); el artículo analiza también los indicadores socioeconómicos (crecimiento del PIB superior a la media del Estado, aumento progresivo de la renta familiar disponible y tasas de paro elevadas pero menores que la media del Estado); el artículo aborda también los principales indicadores de salud, educación y deportes, como factores que han ayudado a mejorar la calidad de vida de la ciudad.

Radiografía

DIAGNÓSTICO DE LA ZONA NORTE DEL DISTRITO DE NOU BARRIS: PLAN DE ACTUACIÓN PARA LOS BARRIOS DE TORRE BARÓ, VALLBONA Y CIUDAD MERIDIANA

El artículo analiza los datos del diagnóstico de la realidad social de la Zona Norte del Distrito de Nou Barris, que se realizó como base para el desarrollo de un programa de actuación de carácter integral elaborado en el primer semestre de 1994 por el Ayuntamiento de Barcelona. El objetivo era realizar una primera aproximación al contexto que permitiera establecer los objetivos estratégicos y las líneas de actuación prioritarias para llevar a cabo una transformación urbanística, económica y social de los barrios de Torre Baró, Vallbona y Ciudad Meridiana. Se trata de barrios de aluvión, ubicados en un área periférica y limítrofe con otros municipios del área metropolitana de Barcelona, a los que llegaron en los años 60 y 70 inmigrantes procedentes de otros lugares del estado español en busca de trabajo y mejores condiciones de vida. Los barrios crecieron y las casas de autoconstrucción y los bloques de pisos se construyeron en una zona no urbanizada y sin los equipamientos básicos. Se trata de una zona aislada físicamente, que acumula déficits desde su origen y que se halla deprimida económica y socialmente, con una tasa de paro del 20% y bajos niveles de instrucción entre sus habitantes. Por otra parte es una zona con una estructura de población joven, los ni-

ños de 0 a 14 años representan el 18% y los jóvenes de 15 a 25 años el 22%. Si se comparan los indicadores socio-sanitarios con la media de Barcelona se observa que en los barrios en la Zona Norte la esperanza de vida es más baja y se dan tasas elevadas de mortalidad y mayor incidencia de determinadas enfermedades que tienen que ver con las condiciones de vida de la población.

Todas estas circunstancias hacen que el esfuerzo municipal desarrollado desde las primeras elecciones democráticas no sea suficiente para superar los problemas y necesidades que afectan de forma endémica a la zona desde sus orígenes y que sea necesario un impulso adicional, una actuación integral y una intervención intensiva de todos los agentes implicados en el territorio. Actualmente se encuentra en proyecto un plan de actuación para la reordenación y mejora del Besòs donde se encuentran ubicados los barrios de Torre Baró, Vallbona y Ciudad Meridiana y ya se están llevando a cabo algunas actuaciones para mejorar las condiciones de vida de los habitantes de los barrios del nordeste de la ciudad de Barcelona.

Dossier

LA PRODUCCIÓN DE SERVICIOS PERSONALES EN LA ADMINISTRACIÓN LOCAL

Desde 1979, con la instauración de los ayuntamientos democráticos, los municipios han desarrollado una amplia y creciente oferta de servicios y equipamientos sociales, como respuesta a las necesidades acumuladas anteriormente y a las nuevas demandas. Después de una etapa de fuerte expansión de los servicios, el autor presenta un marco de reflexión y trabajo para sistematizar, ordenar y racionalizar la producción de esos servicios, a través del ciclo de planificación, producción y evaluación. Una actuación más rigurosa que en el futuro ha de permitir: a) estructurar una oferta de servicios ajustada a las prioridades de los ciudadanos; b) situar a los ayuntamientos en buena posición para cumplir sus compromisos competenciales; c) asegurar la máxima eficiencia en la producción de los servicios personales municipales y d) asegurar la máxima calidad total de la oferta de servicios personales.

MAPA DE EQUIPAMIENTOS MUNICIPALES DE SERVICIOS PERSONALES EN BARCELONA

Desde 1979, año de las primeras elecciones democráticas en la administración local, el Ayuntamiento de Barcelona ha desarrollado una amplia red de 451 infraestructuras, que acogen 787 centros y equipamientos destinados a los Servicios Personales. Se trata de una red diversa que agrupa centros cívicos, centros de servicios sociales, ludotecas, casales de jóvenes, hospitales, centros de vacunación, escuelas, residencias para personas mayores,

museos y bibliotecas, instalaciones deportivas... El artículo clasifica esta red de centros en función de los sectores temáticos (deportes, servicios sociales, cultura, educación, participación, y salud), los analiza en función de la población destinataria y mapifica su distribución en el territorio, en los diez distritos de la ciudad

LA ORDENACIÓN DE LOS SERVICIOS MUNICIPALES DE BIENESTAR SOCIAL

En este artículo se desarrolla el marco de planificación de los servicios de bienestar social en el Ayuntamiento de Barcelona y el Catálogo de servicios, como producto directo de esa ordenación. El esfuerzo de racionalización, ordenación y clarificación tiene presentes el marco competencial, los diferentes programas de actuación, los sectores destinatarios, el territorio y los recursos. En el artículo se analizan el número de servicios prestados en función de los ámbitos temáticos (educación, servicios sociales, cultura, deportes, salud, etc.), así como por sectores de la población destinatarios (infancia, juventud, personas mayores, discapacitados, etc.). El gasto ejecutado en Servicios Personales el año 1993 se desglosa también de acuerdo a la naturaleza competencial de los servicios (obligatorios, voluntarios, delegados o no competenciales).

Monografías

LOS BENEFICIARIOS DE LA TARJETA ROSA

La Tarjeta Rosa Metropolitana permite acceder a los transportes públicos de la área metropolitana de Barcelona, de forma total o parcialmente gratuita. Es una prestación social que pretende favorecer la movilidad de las personas mayores de 65 años o personas con disminuciones, que tienen unos ingresos económicos menores al Salario Mínimo o entre éste y el doble. En julio de 1995, 185.067 personas se beneficiaban de la Tarjeta, de las cuales 174.299 correspondían al grupo de mayores de 65 años. En este artículo se analiza el perfil, por grupos de edad, por distrito y por tipo de tarjeta, el colectivo de personas mayores de 65 años. Los datos que se analizan permiten observar que a mayor edad hay más beneficiarios de la tarjeta gratuita y que ésta es mayoritaria también en los distritos de menor nivel socio-económico. En general, se evidencia que las personas que se benefician de este servicio son las de rentas más bajas de cualquier punto de la ciudad.

PRESTACIÓN SOCIAL SUSTITUTORIA: LA EXPERIENCIA DE BARCELONA

El desarrollo jurídico-administrativo del artículo 30.2 de la Constitución ha sido un elemento clave para comprender el cambio de actitud pro-

ducido entre la población joven respecto al servicio militar. Con la entrada en vigor del reglamento de la Ley 48/1984 del 26 de diciembre, según el real Decreto 20/1988, que regula el desarrollo de la Prestación social Sustitutiva del servicio Militar para los objetores de conciencia, se inicia en nuestro país el cumplimiento efectivo de la prestación social.

El artículo analiza la evolución de la objeción de conciencia y el desarrollo de la prestación social en Barcelona, en el contexto del estado español y Cataluña, y aborda más detenidamente la implantación de la prestación social en el Ayuntamiento de Barcelona, desde 1989 en que se incorporaron los primeros objetores hasta 1995 en el que se firma un convenio con el Ministerio de Justicia para ofrecer 500 plazas de prestación social en servicios municipales. Durante el tiempo de prestación en el Ayuntamiento de Barcelona los jóvenes realizan tareas de atención y promoción social en centros y servicios municipales (centros de información, centros de servicios Sociales, casales, etc...) y participan también en acciones especiales en el ámbito de la cooperación internacional, la solidaridad y el voluntariado.

Según los datos Cataluña es una de las comunidades autónomas con más objetores en números absolutos: 6.545 en 1994 i 9.350 en 1995. En términos relativos y en relación a la población residente en el territorio, el País Vasco supera al resto de comunidades en el porcentaje de objetores. En la provincia de Barcelona se contabilizaron en 1994 5.002 objetores y 7.144 en 1995, un número importante de los cuales se concentra en la ciudad de Barcelona. De un estudio realizado sobre una muestra de 394, de los 648 objetores que han realizado la prestación social en servicios municipales, se desprende que el perfil del objetor que colabora en el Ayuntamiento es el de un joven de unos 24 años, nacido en Barcelona, que trabaja o comparte los estudios con el trabajo, es universitario (60%) y tiene una ocupación de tipo técnico.

LOS SERVICIOS DE URGENCIAS Y EMERGENCIAS SOCIALES

En las ciudades se producen situaciones sociales que requieren una actuación inmediata: personas extraviadas, agresiones y violencia doméstica, personas sin casa, pero también siniestros como incendios, hundimientos de casas, etc. que, más allá de la acción de los servicios de protección y salvamento, tienen consecuencias sociales a las que la comunidad ha de hacer frente. Se trata, en definitiva, de situaciones diversas que, por su naturaleza, no admiten demora y por ello la Oficina Permanente de Atención Social realiza una atención permanente las 24 horas del día, los 365 días del año. La Oficina agrupa los servicios municipales de urgencias y emergencias sociales y hace de puente con los servicios sociales de Atención Primaria, para el seguimiento posterior a su actuación. En este artículo se analiza el funcionamiento de la Oficina así como las 13.163 demandas recibidas durante 1994.

EVOLUCIÓN DE LA OFERTA DE ESPACIOS DEPORTIVOS EN BARCELONA, 1982-1992

En el artículo se tratan aspectos más importantes de la evolución de la oferta de instalaciones deportivas en la década del 82 al 92 en la que tuvieron un fuerte impacto los Juegos Olímpicos. El artículo analiza la oferta global de instalaciones deportivas, en la que se incluyen los equipamientos deportivos específicos no escolares y los equipamientos escolares, y compara la evolución del sector público i del sector privado en lo que se refiere a la oferta de instalaciones deportivas. Llama la atención en éste análisis el importante incremento del nº global de instalaciones deportivas, que pasa de 1.415 en 1982 a 3.122 en 1.992, lo que supone un aumento global del 120,6%. El artículo pone de manifiesto la relación entre el aumento de la oferta y la evolución de la demanda por parte de la población que exige más y mejores equipamientos deportivos. Es evidente que en los últimos años ha cambiado la práctica deportiva y se ha popularizado el deporte como elemento de salud, bienestar personal y calidad de vida. Así destaca el incremento general de la oferta salas polivalentes i especializadas, en el que se incluyen los gimnasios i salas de musculación, y también la ampliación de la oferta de piscinas cubiertas. El aumento de este tipo de oferta tiene que ver con el impulso que ha tenido el deporte como actividad económica rentable y el importante papel del sector privado en el terreno en la oferta de nuevos equipamientos. Las instalaciones deportivas públicas se duplican en este periodo, pasando de 309 a 672, destacando el incremento de pabellones y de pistas cubiertas y el descenso de los campos de fútbol. Del análisis de la oferta global de instalaciones deportivas se desprende la existencia de una tendencia al equilibrio territorial entre los diferentes distritos de la ciudad, pero la existencia de zonas muy pobladas y la falta de suelo para edificar este tipo de instalaciones hace difícil igualar por ahora la oferta.

ELECCIONES A LOS CONSEJOS ESCOLARES, DATOS DE PARTICIPACIÓN EN BARCELONA

En este informe se recogen los datos referidos a la participación en las quintas elecciones para la renovación de los Consejos Escolares de los centros docentes públicos que tuvieron lugar en el último trimestre de 1994 en 233 centros de enseñanza de los 246 centros públicos de Barcelona en los que existe Consejo Escolar. Estas elecciones fueron convocadas por el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, de acuerdo con el marco jurídico previsto por la Ley Orgánica del Derecho a la Educación (LODE). Los datos que se analizan se recogieron a través de los 130 representantes municipales de los 246 Consejos Escolares de los centros docentes públicos. Se pone el énfasis en el papel de los Consejos Escolares de los centros

como elemento clave en el proceso de institucionalización de la escuela pública, que con la participación de todos los sectores educativos representados, enseñantes, padres, y alumnos, han de velar por el ejercicio de los derechos los ciudadanos a una educación igualitaria y de calidad. En el caso de los enseñantes, la participación en las últimas elecciones es elevada, del 90% en las escuelas de primaria y del 85% en las de secundaria. Por lo que se refiere a los estudiantes, la participación de los alumnos y alumnas de primaria ha sido del 91% mientras que sólo del 51% en la enseñanza secundaria. Los datos muestran una participación muy baja por parte de los padres y madres, que es del 15% en las escuelas de primaria y sólo del 2'6% en las escuelas de secundaria. El documento pone de manifiesto la necesidad de arbitrar medidas que aumenten la participación de todos los sectores y en todos los niveles de enseñanza, para que los Consejos Escolares de los centros puedan asumir su papel fundamental en la difusión y consolidación de la cultura de la participación en la comunidad educativa, como escuela de ciudadanía, y en la definición de las líneas de actuación de cada centro a través del Proyecto Educativo.

PLAN INTEGRAL DE DESARROLLO DE LOS SERVICIOS SOCIALES

El Ayuntamiento de Barcelona y trece instituciones de la ciudad (administraciones, universidades, colegios oficiales, sindicatos, empresarios y entidades sociales) han promovido la elaboración de un Plan para desarrollar el futuro de los servicios sociales, consensuando el diagnóstico social de la ciudad y las líneas principales de actuación. El Plan ha supuesto una experiencia altamente participativa, en la cual han tomado parte, durante un año, 125 entidades de la ciudad, que han aportado su conocimiento y experiencia. El objetivo final que formula el Plan es hacer una ciudad más integrada e integradora, con la solidaridad activa de los ciudadanos y las ciudadanas. Para ello, el Plan se propone construir un modelo de servicios sociales en la ciudad, basado en la responsabilidad pública, que vertebré la cooperación pública y privada, fomente la acción cívica y optimice la gestión de los recursos sociales. En este artículo, los autores explican los aspectos más significativos del proceso y las líneas estratégicas que han resultado del Plan.

Referencias

EL SISTEMA DE INFORMACIÓN DE DROGODEPENDENCIAS DE BARCELONA (SIDB).

Para poder abordar de una forma global y más eficaz el problema de las drogodependencias en la ciudad de Barcelona se creó en 1988 el Plan Municipal de Drogodependencias (PMAD). Para dotar al plan de un instrumento

de conocimiento y monitorización del fenómeno del abuso de drogas en Barcelona, se creó en ese mismo año el SIDB, Sistema d' Informació de Drogodependències de Barcelona(SIDB) siguiendo el esquema general propuesto por el Plan Nacional de Drogas del estado español y el Pla de Drogodependències de la Generalitat de Catalunya. El artículo describe los objetivos y los principales resultados obtenidos mediante este sistema de recogida sistemática de datos sobre el abuso de drogas ilegales, diseñado para evaluar su su magnitud y su evolución en la ciudad. El sistema esta concebido como una herramienta básica para la planificación, el seguimiento y la evaluación de las diferentes intervenciones que se llevan a cabo en Barcelona en materia de drogodependencias, especialmente en lo que se refiere al abuso de drogas ilegales. Dadas las características de fenómeno era necesario recoger datos de diversas fuentes de información socio-sanitaria y recurrir a informaciones indirectas provenientes de los diferentes centros asistenciales, entre las que se incluyen las urgencias hospitalarias relacionadas con el uso de drogas, las solicitudes de tratamiento específico de drogodependencias, el diagnóstico de tuberculosis y SIDA, así como datos ligados a la morbilidad y mortalidad ligada al abuso de drogas. El SIDB ha permitido conocer, por ejemplo, entre otros resultados, que unas 11.094 personas diferentes han contactado en estos años con alguno de los centros de atención por problemas que tienen que ver con las drogas, describir el perfil socio-demográfico de los toxicómanos, constatar una estabilización de la mortalidad por sobredosis y la tendencia a la disminución de la urgencias hospitalarias por abuso de drogas.

EL PLAN MUNICIPAL DE ATENCIÓN PRIMARIA DE SERVICIOS SOCIALES DEL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

El artículo describe los principales objetivos, propuestas y recomendaciones del documento político-administrativo que define el modelo metodológico y organizativo que ha de orientar el funcionamiento de la red pública de servicios sociales de atención primaria de Barcelona. Los servicios sociales de atención primaria aparecen descritos en la Ley 26/1985 de servicios sociales como los servicios más próximos al ciudadano, a su entorno social y familiar y en los que encontrará información, orientación y asesoramiento, servicios de promoción social y atención a domicilio y donde se le derivará a los servicios especializados más oportunos. Para poder ordenar y racionalizar la red de servicios sociales de atención primaria el Ayuntamiento aprueba este plan y las propuestas para su desarrollo a finales de 1993 y principios de 1994. El artículo describe los contenidos más importantes del Plan y especialmente los referidos a la distribución de competencias, a la coordinación entre los servicios de atención primaria y los servicios de atención especializada o secundaria, los perfiles profesionales y las funciones a desarrollar por el personal de los Centros de Servicios Sociales, la distribución de los recursos humanos en las diferentes zonas de la ciudad de acuerdo a determinados indicadores y ratios, así como el papel de la investigación y de la cooperación institucional en el ámbito de los servicios sociales.

SUMMARY

Social profile

SOCIAL EVOLUTION IN BARCELONA 1981-1994

This article offers a selection of the most relevant social indicators for observing the evolution of the city in recent years. Among them are demographic indicators (steady population decrease, negative natural growth and net emigration in the metropolitan area); population structure (steady population ageing, greater number of people over 65 than under 14 years of age); and changes in family structures (decreasing size of family nuclei, fewer children, later, and increase in one-person and one-parent homes). The article also analyses socioeconomic indicators (above-average GDP growth for the State, steady increase of available family income and high unemployment rates, though lower than the average for Spain as a whole), and the main indicators of health, education and sport, as factors which have helped to improve quality of life in the city.

Radiography

ANALYSIS OF THE NORTHERN ZONE OF THE NOU BARRIS DISTRICT OF BARCELONA: ACTION PLAN FOR THE TORRE BARÓ, VALLBONA AND CIUDAD MERIDIANA QUARTERS.

The article analyses data from a survey of the social situation in the Northern Zone of the Nou Barris district, carried out to form the basis for the development of an integral action programme drawn up in the first half of 1994 by Barcelona City Council. The objective was to carry out a first approximation to the context which would allow strategic objectives and priority lines of action to be defined for the urban, economic and social transformation of Torre Baró, Vallbona and Ciudad Meridiana. These are peripheral areas of the city bordering on other districts of the metropolitan area of Barcelona, inhabited largely by immigrants who flocked here in the 1960s and 1970s from other parts of Spain in search of work and better living conditions. The zones grew up, and selfbuilt houses and blocks of flats were constructed in an unurbanised zone which did not have even the basic services. This is a physically isolated zone which has accumulated deficits since its beginnings and which is economically and socially depressed, with unemployment of 20% and low levels of schooling. Moreover, it is a zone with a young population, as children up to the age of 14 make up 18% and young people from 15 to 25 represent 22% of the population. Compared to average social and health indicators for Barcelona as a whole, the inhabitants of the Northern Zone have a lower life expectancy, the death rate is higher and there is greater incidence of certain illnesses due to living conditions.

All these circumstances combine to make the efforts of the local authorities since the first democratic election insufficient to overcome the endemic problems and needs which have affected the zone from the first and makes additional impulse necessary, integral, intense action on the part of all those involved with the zone. An action plan for regenerating the River Besos, around which the Torre Baró, Vallbona and Ciudad Meridiana quarters are located, is currently at the project stage, and measures are being taken to improve the living conditions of the inhabitants of the quarters of the north-west of the city of Barcelona.

Dossier

THE PRODUCTION OF PERSONAL SERVICES IN THE LOCAL ADMINISTRATION

Since 1979, with the restoration of democratic local authorities, these have developed a wide, growing offer of social services and facilities in response to needs which had accumulated up to then, and to new demands. After the stage of great expansion of services, the author describes the present situation, of pause for reflection and work in order to systemise, organise and rationalise the production of these services through a period of planning, production and evaluation. In the future, more rigorous action should allow: a) the structuring of services according to the priorities of the citizens; b) local authorities to place themselves in a good position to comply with their commitments as regards competencies; c) maximum efficiency in the production of municipal personal services; and d) maximum quality of the personal services offered.

MUNICIPAL PERSONAL SERVICE FACILITIES IN BARCELONA

Since 1979, year of the first democratic local elections after the dictatorship, Barcelona City Council has developed an extensive network of 451 centres containing a total of 787 facilities for the provision of personal services. This network is highly diverse, including civic centres, social service centres, leisure centres, young people's centres, hospitals, vaccination clinics, schools, nursing homes for the elderly, museums and libraries, sports facilities, etc. The study classifies these centres by area (sport, social services, culture, education, participation and health), analyses them according to sector receiving services and maps their distribution in the ten districts of the city.

PLANNING SOCIAL WELFARE SERVICES

This article describes the planning framework for social welfare services at Barcelona City Council and the Catalogue of Services, as a direct pro-

duct of this planning. Efforts to rationalise, order and clarify take into consideration the situation regarding competencies, the different programmes of action, the sectors receiving services, the territory and the resources available. Numbers of services provided are analysed by area (education, social services, culture, sport, health, etc) and by sector of population receiving services (children, young people, the elderly, the disabled, etc). Costs of personal services in 1993 are also analysed according to the type of competency involved (obligatory, voluntary, delegated and services in which the local authority does not have competency).

Monographs

BENEFICIARIES OF THE PINK CARD

The Tarjeta Rosa Metropolitana (Metropolitan Pink Card) allows free or subsidised access to public transport in the Barcelona Metropolitan area. This is a social provision aimed at increasing the mobility of people over 65 or with disabilities whose income is below or less than double the minimum salary. In July 1995, the Card was held by 185,067 people, of whom 174,299 were over 65 years of age. The article analyses the profile of the over-65 sector by age group, district and type of card. The results show that the older the age group, the more users of the free card there are, and that this type is more frequently used in the less socially and economically favoured districts. Generally speaking, those using the service are those with lower incomes from all over the city.

SUBSTITUTIONARY SOCIAL SERVICE IN BARCELONA (1984-1994)

The legal and administrative development of Article 30.2 of the Spanish Constitution is a key element for understanding the change of attitude undergone by the young regarding military service. With the entry into force of Law 48/1984 of 26 December, in accordance with Decree 20/1988, regulating substitutionary military service for conscientious objectors, social service truly became an alternative for military service in Spain.

This article analyses the evolution of conscientious objection and the development of substitutionary social service in Barcelona, within the context of Spain and Catalonia. It pays particular attention to its introduction on the part of Barcelona City Council from 1989, when the first conscientious objectors were brought in, until 1995, when an agreement was signed with the Ministry of Justice to offer 500 substitutionary social service places within the municipal services. Whilst assigned to the City Council, the young people carry out social attention and promotion tasks at municipal centres and services (information centres, social service centres, social centres, etc) and ta-

ke part in special actions in the field of international co-operation, solidarity and the voluntary movement.

The figures show that Catalonia is one of the autonomous communities with the most conscientious objectors in absolute terms: 6,545 in 1994 and 9,350 in 1995. In relative terms and as a proportion of the population resident in the territory, the Basque country has the highest percentage of objectors. There were 5,000 conscientious objectors in Barcelona province in 1994 and 7,144 in 1995, a large proportion of them in Barcelona city. A study of a sample of 394 of the 648 5,002 conscientious objectors who have carried out substitutionary social work in the municipal services shows that the average objector collaborating with the City Council is 24 years old, was born in Barcelona, works or combines study with work, has a university education (60%) and is employed in a technical capacity.

SOCIAL EMERGENCIES: THE PERMANENT SOCIAL SERVICES OFFICE

Social situations requiring immediate action often arise in cities: missing persons, assaults and domestic violence, homeless persons, as well as accidents such as fires, the collapse of houses, etc, which, beyond the action of protection and rescue services, have social consequences which have to be resolved by the community. These are, then, diverse situations whose very nature admits of no delay, and it is for this reason that the Permanent Social Services Office provides a 24-hour service all the year round. The Office includes the municipal social emergency and urgency services and liaises with the Primary Attention Social Services for subsequent monitoring of the situation. This article analyses the functioning of the Office and of the 13,163 requests for intervention it received in 1994.

EVOLUTION OF SPORTS FACILITIES IN THE CITY OF BARCELONA 1982-1992

This article deals with the salient aspects of the evolution of the provision of sports facilities in the city over the decade from 1982 to 1992, during which the staging of the Olympic Games had great impact. The article analyses the overall offer of sports facilities, in which are included centres specifically for sport and not pertaining to schools, as well as school facilities, comparing the evolution of the public and private sectors as regards the availability of such facilities. A notable point indicated in the analysis is the large increase in the overall number of sports facilities in the city, from 1,415 in 1982 to 3,122 in 1992, a global increment of 120.6%. The article points out the relation between this increase and the evolution of demand on the part of the population, which demands more and better sports facilities. It is clear that sporting practices have changed in recent years, and that sport has be-

come popularised as an element in health, personal wellbeing and quality of life. Also noted is the general increase in the offer of sports complexes and specialised centres, including gymnasiums and bodybuilding rooms, as well as the rise in the number of indoor swimming pools. The increase in such facilities is connected to a great extent to the impulse sport has received as a profitable economic activity and to the important role played by the private sector in the provision of new sports centres. Over the period, public facilities more than doubled in number, from 309 to 672, with particularly notable increases in numbers of indoor pavilions and tracks and a decrease in numbers of football pitches. Analysis of the overall offer of facilities shows that there is a tendency towards territorial equilibrium between the different districts of the city, though the existence of highly populated areas and a shortage of sites for constructing sports facilities makes it difficult at present to make the offer completely balanced throughout the city.

RENEWAL OF SCHOOL COUNCILS IN STATE SCHOOLS IN THE CITY OF BARCELONA

This report contains data on participation at the fifth elections for the renewal of the school councils which took place at 233 of the 246 state schools in Barcelona at which such councils exist during the last term of 1994. The elections were called by the Department of Education of the Generalitat of Catalonia in accordance with the provisions of the Organic Law of Educational Rights (LODE). The data analysed were gathered from the 130 municipal representatives on the 246 school councils at state schools. Emphasis is placed on the role of the school councils at schools as a key element in the process of institutionalising the state school which, with the participation of all the sectors of education represented, teachers, parents and students, have to defend the rights of citizens to an egalitarian education of quality. In the case of teachers, participation at the last elections was high, 90% at primary schools and 85% at secondary schools, whilst for students it was 91% and only 51% respectively. The data reveal very low participation on the part of parents, 15% at primary schools and just 2.6% at secondary schools. The document points to the need to adopt measures aimed at increasing the participation of all sectors and at all levels of education, so that school councils can take on their fundamental role of helping to spread and consolidate the culture of participation in the educational community, as a school of good citizenship, and in the definition of the lines of action of each school through the Educational Project.

SOCIAL SERVICES INTEGRAL DEVELOPMENT PLAN

Barcelona City Council and thirteen of the city's institutions (administrations, universities, official colleges, unions, business people and social as-

sociations) joined forces to draft a plan for developing the social services of the future, forming a social analysis of the city and the main forming a social analysis of the city and the main lines of action to be followed. This plan was brought about through the participation over a year of 125 city associations, which brought their knowledge and experience to the task. The final objective of the plan is to make a more integrated and integrating city based on the active solidarity of citizens. In order to reach this aim, the plan proposes the construction of a model of social services in the city based on public responsibility, providing a framework for public and private co-operation, promoting civil action and optimising the management of social resources. In this article, the authors outline the outstanding features of the process, as well as the strategic lines established under the plan.

References

BARCELONA DRUGDEPENDENCY INFORMATION SYSTEM (SIDB).

The Municipal Plan on Drug Dependencies (PMAD) was set up in 1988 in order to provide a more effective global approach to the problem of drug dependency in the city of Barcelona. In order to provide an instrument for gathering information and monitoring drug abuse in the city, the same year saw the creation of the Barcelona DrugDependency Information System (SIDB), following the general framework proposed in the National Drugs Plan for Spain and the Generalitat of Catalonia's Drug Dependency Plan. This article describes the objectives and main results of this system for data gathering on illegal drug abuse, designed in order to evaluate the magnitude of the phenomenon and its evolution in the city. The system was conceived as a basic instrument for planning, monitoring and evaluating the different actions in the field of drug dependency carried out in Barcelona, especially as regards illegal drug abuse. Given the nature of the phenomenon, it was necessary to gather data from various social and sanitary sources of information and to have recourse to indirect information from different assistance centres, among them data on hospital emergencies related to drug use, requests for specific treatment for drug dependency, tuberculosis and AIDS diagnoses, as well as information about drugabuserelated morbidity and mortality. Amongst other results, the SIDB has allowed it to be known, for instance, that, since 1988, some 11,094 different people have contacted assistance centres due to problems related to drugs, as well as permitting a description of the sociodemographic profile of drug dependents to be drawn up and revealing a stabilisation in mortality rates due to overdoses and a tendency for hospital emergencies related to drug abuse to decrease.

THE MUNICIPAL PLAN FOR PRIMARY ATTENTION OF THE BARCELONA CITY COUNCIL'S SOCIAL SERVICES DEPARTMENT

This article describes the principal objectives, proposals and recommendations of the political and administrative document defining the methodological and organisational model for the functioning of the public social services network for primary attention in Barcelona. The primary attention social services are described in Law 26/1985 as those services which are in closest proximity to citizens, the social environment and the family and where they can obtain information, guidance and advice, social promotion services and home

attention, and from where suitable specialised services will be brought in. In order to organise and rationalise its network of primary attention social services, Barcelona City Council approved this plan and the proposals for its development in late 1993 and early 1994. The article describes the main points of the plan, particularly as regards the distribution of competencies, coordination between primary attention services and specialised, or secondary attention services, professional profiles and the functions to be developed by staff at the Social Service Centres, the distribution of human resources in the different zones of the city according to particular indicators and ratios, and the role of research and institutional cooperation in the field of social services.